

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΣΤ'

● ΜΑΡΤΙΟΣ 1957 ●

ΤΕΥΧΟΣ 59ον

Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΝΟΙΞΗ

«...Πάλι με χρόνια με καιρούς, πάλι δικά μας θάναι...»

Οί Μορφές που γέννησεν ἡ Ἐπανάστασις εἶχαν τὸ μεγαλεῖο τῆς Δωρεᾶς. Κι' εἶναι οἱ φωτεινὲς λαμπάδες, πού ἄναψαν τὴν Ἀνάστασι τῆς Φυλῆς μας. Στὸ συνταρακτικὸ σεισμὸ τοῦ 21 γκρέμισαν τοὺς 400 πύργους τῆς σκλαβιάς. Καὶ κατάλυσαν τὴν παρένθεσι τῆς Σταυρωμένης Παρασκευῆς, στὴν πορεία τῆς ἱστορίας. Εὐχαριστοῦμε τὸν Ὑψιστο πού ὑπῆρξαν.

* * *

Πόσο δὲν ἔκλαψαν οἱ πρόγονοι ραγιαδες. Πόσο δὲν ἐθρήνησαν τὶς χαμένες πορφῦρες. Καὶ πόσο δὲν καρτέρησαν πρὶν νὰ πεθάνουν! Καὶ στὶς αὐγὲς τεσσάρων αἰώνων, ἀγνάντευαν τὸν ἥλιο με δακρυσμένα τὰ μάτια. Καὶ πόσες φορὲς δὲν ἐτραγούδησαν τὸν ἐρχομὸ τῆς Ἀνοιξῆς . . .

Κιτριτισμένα εὐχητάρια. Πηγμένες στάλες ἀπὸ κερί, στὴ βουβὴν ἱστορία τῶν Μοναστηριῶν. Περήφανες κορφές. Ἐρωτες στὶς δροσιὲς τῶν κάμπων... ἀντάμα στὶς ἀναμνήσεις τοῦ Μαρμαρωμένου Βασιλιᾶ, ἀπόμεινε τὸ πέρασμα τῆς Πόλης ὡς τὸ Μεσολόγγι. Μιὰ ζωὴ ἀπὸ 130 γενεές. . Κι' ἦρθεν ἡ Μοίρα τῆς Πατρίδος. Ὁμοία με τὴ θυσία τῶν ἡρώων τῆς. Κι' ἀπ' τὶς στάχες, κι' ἀπ' τὰ χαλάσματα ἀνέθαλεν ὁ Φοῖνιξ. Ὁ Θεὸς ντύθηκε τὴ μορφή τῆς. Καὶ τὸ Γένος τῆς Αἰωνίας Φυλῆς μπόρεσε νὰ δώσῃ ὅ,τι φύλαξε κι' ὅ,τι δὲν ἔχασε, στὴν ὑψηλὴ θυσία τῆς Μεγάλῃς Ἀνοιξῆς. Κι' ἔτσι οἱ ἄνθρωποι ἀξιώθηκαν νὰ ταυτιστοῦν με τὶς ιδέες τους. Ἐξω ἀπ' τὴν ἀνώνυμη γῆ τῆς ἀναπόμενης φθορᾶς. Στὰ 1821.

* * *

Τραγικὰ κόκκαλα νὰ σαπίζουν στὴν ἀνώνυμη γῆ. Ἐνα τέλος χωρὶς συνέπεια. Ἡ ἡσυχία τῶν τάφων... Λίγα κλωνάρια ἀμυγδαλιάς. Ἐνα φυλλορρόημα ἀθρόυβο θὰ εἶταν ἡ ζωὴ, ἔξω ἀπ' τὶς τρανὲς ὥρες. Κι' οἱ χρόνοι κι' οἱ καιροὶ θὰ εἶταν ξεπερασμένα περιθώρια.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
συνόχου θεολόγου καθηγητού

ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ ΑΓΩΝΙΣΤΑΙ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ 1821

Ἡ Ἠπειρος στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς στάθηκε ἡ γῆ ποῦ ἐτροφοδότησε ἕλα τὰ τμήματα τοῦ σκλαβωμένου Γένους μέ τὸ φῶς τῶν γραμμάτων τῆς, μέ τὴ φλόγα τῶν εὐεργετημάτων τῆς καί μέ τὴ φωτιά τῶν ἀγωνιστῶν τῆς.

Γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς μικρῆς Ἑλλάδος, τοῦ 1830 ἐργάστηκαν ὄχι μόνον ἔτσι τότε ἐλευθερώθηκαν, Πελοποννήσιοι, Στερεοελλαδίτες καί Κυκλάδιοι, ἀλλὰ οἱ Πανέλληνες ἀπὸ τὸ Δούναβη ὡς τὴν Κρήτην καί ἀπὸ τὴν Κύπρο ὡς τὴν Βόρειο Ἠπειρο.

Κατωτέρω παραθέτομεν ὠρισμένα ἀνέκδοτα στοιχεῖα (*) ἀφορῶντα δρᾶσιν ἠπειρωτῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1812, μὴ παραλείποντες, ἐπ' εὐκαιρία, νὰ σημειώσωμεν ὅτι καί αὐτὸς ὁ πρωτομάρτυς τῆς ἐθνικῆς μας ἐλευθερίας, ὁ Ρήγας ὁ Φεραῖος, εἶχε ἠπειρωτικὴ καταγωγή ἀπὸ τὸ Περιβόλι τῆς Σαμαρῖνας, τῆς ὁποίας ἡ περιοχὴ γεωγραφικῶς ἀνήκει στὴν Ἠπειρο καί διοικητικῶς ὡς τὰ τελευταῖα σχεδὸν χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας σ' αὐτὴν ὑπαγότανε. Γιαὺ τὸ καί δεξιὸ χέρι τοῦ Ρήγα, συμπαραστάτης καί συμμάρτυς στάθηκε ὁ γιατρὸς Δημήτριος Νικολίδης ἀπὸ τὴ Ζίτσα τῆς Ἠπείρου.

Α) Ἀπὸ ἀγνωστον μέρος τῆς Ἠπείρου

1) Βέλλιος Ἀλέξιος

Ἐγκαταστημένος στὴ Βοιωτία διέθεσε γιὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 γρόσια 6.500 στὸ Ἐθνικὸν Ταμεῖον, ἐξόπλισε 50 ἄνδρες καί ἔλαβε μέρος καί σὲ πολλές ἐκεῖ μάχες.

(*) Ὑπὸ τοῦ Γ. Οἰκονόμου ἐξεδόθη τὸ 1954 καί σχετικὴ ἱστορία ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἠπειρωταὶ ἀγωνισταὶ τῶν ἐτῶν 1430—1830.

2) Δαλαμάγγας Εὐάγγελος

Ἵπηρετώντας ὑπὸ τὸν Ἀλῆ ἔφυγε καί ἔλαβε μέρος στὸν ἀγῶνα τῆς Δυτ. Ἑλλάδας καί φονεύθηκε στὴ μάχη τῆς Καλλιανκούδας, ὁ δὲ ἀδερφός του Κωνσταντῆς φονεύθηκε στὴν Ἀκρόπολη τῶν Ἀθηνῶν στὰ 1827.

3) Δουζίνας Ἰωάννης

Ἀγωνιστῆς, πολέμησε στὴ Δυτ. Ἑλλάδος καί στὸ Μεσολόγγι. Αἰχμαλωτίστηκε ἐκεῖ ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους τοῦ Ἰμπραήμ, δραπετεύσε, ὑπηρέτησε στὰ γαλλικὰ στρατεύματα τῆς κατοχῆς τοῦ Μαιζών, στὰ ἐλαφρὰ τάγματα καί τέλος στὴ χωροφυλακή.

4) Ζάουκας Ἰωάννης ἢ Καραταῖος

Ὀπλαρχηγός, κατήρτισε σῶμα συντηρῶντας τὸ μέ τις οἰκονομίες του καί πολέμησε ὡς ἀξιωματικὸς στὴ Δυτ. Ἑλλάδα ὡς τὰ 1824.

5) Καραμαζιώτης Ἰωάννης

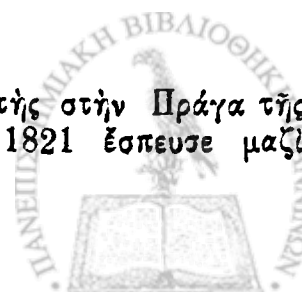
Ἐμπιστος τοῦ Κωλέττη, ποῦ τὸν ἔστειλε γιὰ μυστικὴ ἀποστολὴ στὴν Ἀταλάντη πρὸς Τουρκαλβανούς, τῶν ὁποίων ὁ τοπάρχης τὸν κρέμασε στὰ 1826.

6) Καραμπίνας Ἀναστάσιος

Μεγαλέμπορος στὸ Βουκουρέστι, συνεργάτης τοῦ ἡγεμόνα Καρατζιά γιὰ τὴν ἱδρύση σχολείων, φιλικὸς στὰ 1818 μνημένος ἀπὸ τὸν Κ. Χατζηκώστα, προσέφερε στὸν ἀγῶνα πολλὰ ποσὰ καί σκοτώθηκε στὰ 1822.

7) Λιβέριος

Ἠπειρωτῆς φοιτητῆς στὴν Πράγα τῆς Τσεχοσλοβακίας στὰ 1821 ἔσπευσε μαζί

με 12 ἄλλους φοιτητὰς νὰ κατεβῆ στὴν Ἑλλάδα στὸν ἱερὸν ἀγῶνα.

8) *Μέξης Χατζηγιάννης (1754—1844)*

Ἡπειρώτης ἐγκαταστημένος στὸ νησί τῶν Σπετσῶν ἐθυσίασε γιὰ τὸν ἀγῶνα 715.456 χρυσὲς δραχμὲς καὶ τὰ πλοία του πρὸ εἶχαν τὰ ὀνόματα Ἐπαμεινώνδας, Θεμιστοκλῆς, Λεωνίδα καὶ ἀπέκρουσε τὴν ἐπίθεση τοῦ Τουρκικοῦ στόλου κατὰ τῶν Σπετσῶν στίς 8—9—1822. Ἀμείφτηκε μὲ τὸ χρυσὸ ἀριστεῖον, ἐγίνε φίλος τοῦ Καποδίστρια. Τὸ σπῆτι του στίς Σπέτσες διατηρεῖται ὡς ἱστορικὸν κειμήλιον. Τὸν πατέρα ἐβοήθησαν στὸν ἀγῶνα καὶ τὰ δυὸ παιδιὰ του Θεόδωρος καὶ Νικόλαος.

9) *Μπαλᾶνος Χ.*

Ἀπὸ τὴν Ἡπειρωτικὴ οἰκογένεια τῶν Μπαλᾶνων, ζώντας στὴ Θεσσαλονίκη κρεμάστηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὰ 1821 μαζί μὲ τὸν ἐπίσκοπον Κίτρους, δηλ. τῆς Κατερίνης, καὶ δυὸ ἄλλους πρόκριτους τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπου μίᾳ ὁδῶς τιμᾶται μὲ τὸ ὄνομά του.

10) *Τσακμάκης Γεώργιος*

Ἐλαβε μέρος σὲ πολλὰς μάχες στὴν Ἡπειρο, στὴ Στερεὰ στὸ Μωριά, στὴν Κρήτη στὰ 1825, ὅπου ἔπεσε στὸ Φραγκοκάστελλο στίς 17—5—1827.

Β) Ἀπὸ τὴ Βούρμπιανη

1) *Ὁ Γεώργιος ἢ Τζιόριζιος Παπαϊωάννου*

Γ) Ἀπὸ τὸ Ζαγόρι

α) *Ἀπὸ τὴ Ζωνδὴλα (Ἐλάτη)*

Ὁ Τομαρόπουλος Δ. ἀπὸ τοὺς πρώτους ἔλαβε μέρος στὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 ἀγωνιζόμενος ὑπὸ τὸν Χατζηχρῖστον.

β) *Ἀπὸ τὴν Καλωτὰ*

Ὁ φιλικὸς Κονομάκης Κ.

γ) *Ἀπὸ τὸ Καπέσοβο*

Ἐπеса στὴν ἐξοδο τοῦ Μεσολογγίου στὰ 1826 οἱ Καπουτζηδες Ἀλέξανδρος καὶ Ἀναστάσιος.

δ) *Ἀπὸ τὸ Κουκούλι*

Ὁ Οἰκονόμου Μάνθος, ὁ ἀδελφός του

Χριστόδουλος καὶ ὁ φίλος του ὁ γραμματικὸς Σακελλάριος. Γιαυτοὺς γράφει ὁ φίλος λόγιος δημοδιδάσκαλος καὶ συνεργάτης τῆς «Ἡπειρ. Ἐστίας», ὁ κ. Κώστας Λαζαρίδης στὸ ἔργον του «Ἱστορία τῆς Σχολῆς Κουκουλλοῦ Ζαγορίου».

ε) *Ἀπὸ τοὺς Φραγγάδες*

Ὁ Τισαμενὸς Γ. σπούδασε στὸ Βουκουρέστι, ἔλαβε στὰ 1822 μέρος στὴ μάχη τῆς Πέτρας καὶ στὰ 1825 στὸ Μανιάκι. Μετὰ τὴν ἴδρυσήν τοῦ Βασιλείου ἐγίνε διευθυντὴς Ἀστυνομίας, Πρόεδρος Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καὶ Ὑπουργός.

Δ) Ἀπὸ τὰ Γιάννινα

1) *Ὁ Κροκίδας Γεώργιος*

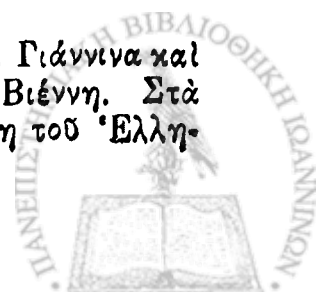
Ἀπὸ σημαντικὴ Γιαννιώτικη οἰκογένεια σπούδασε στὴν Ἀκαδημία τῆς Κέρκυρας καὶ νέος στὰ 1821 ἔτρεξε στὴν Ἐπανάστασι. Ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Τζώρτζ, ὁ Φαβιέρος τὸν ὑπεραγαποῦσαν. Μὲ τὸ Φαβιέρο μπῆκε στὴν Ἀκρόπολη, τραυματίστηκε στὴ μάχη τοῦ Φαλήρου. Μετὰ σπούδασε στὴ Στρατιωτικὴ Σχολὴ στὴν Αἴγινα καὶ ἐγίνε ἀξιωματικὸς τῆς χωροφυλακῆς, ἔγραψε ἔργα γιὰ τὴ χωροφυλακὴ, τιμήθηκε μὲ πολλὰ παράσημα καὶ πέθανε στὰς Ἀθήνας μετὰ τὸ 1867. Ὁ συμπολίτης δικηγόρος κ. Λέανδρος Μίσιος μοῦ ἔλεγε, ὅτι ἡ μητέρα του εἶναι ἀπὸ τὸ γένος Κροκίδα, ὁ δὲ Κροκίδας Ἀσημάκης—ἀνεῖναι ἀπὸ τὸ ἴδιο γένος—εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πρώτους 12 ἀποστόλους πού ἔστειλε ὁ Σκουφᾶς νὰ μύησουν ὀπαδοὺς στὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία καὶ πού αὐτὸν τὸν ἔστειλε στὴν Ἡπειρο.

2) *Πεντεδέκας Κων)τίνος*

Γιαννιώτης, σπούδασε στὰ Γιάννινα, ἐγίνε ἔμπορος στὴ Μολδαβία, φιλικὸς στὰ 1814, ὀπλαρχηγὸς στὸ Δραγατσάνι. Κατέβηκε στὴν Ἑλλάδα στὸν ἀγῶνα καὶ πέθανε στὸ Ναύπλιον στὰ 1833. Στὰ 1828 ἐξέδωκε στὴν Αἴγινα τὸ βιβλίον «Ὁ φυσικὸς νόμος ἢ φυσικαὶ ἀρχαὶ τῆς ἠθικῆς».

3) *Χρισταρᾶς Μιχαὴλ*

Γιαννιώτης, σπούδασε στὰ Γιάννινα καὶ γιατρός στὸ Πατάδι καὶ στὴ Βιέννη. Στὰ 1818 ἦτο γραμμένος στὰ μέλη τοῦ Ἑλλη-

νικού Λυκείου, δηλ. μιᾶς ἑταιρίας πούσκο-
πόν εἶχε τὴν ἐξύψωση τοῦ φρονήματος
τῶν Ἑλλήνων, μετέφρασε δράματα ἀπὸ
τὰ Ἰταλικά καὶ Γαλλικά ποῦ παιζόντανε
στὸ Βουκουρέστι. Ἐγίνε φιλικός, πολέμη-
σε στὸ Δραγατσάνι, πέθανε στὰ 1831.

4) Στὰ Γιάννινα στὰ 1821 ὁ ἐπίσκοπος
Γηρομερίου τῆς Θεσπρωτίας Ἀγαθάγγελος
ὁ Βυζάντιος, χειροτονημένος ἀπὸ τὸν ἐθνο-
μάρτυρα Πατριάρχη Γρηγόριον τὸν Εἰον,
περνώντας γιὰ τὴν ἔδραν του, κρεμάστηκε
ἀπὸ τὸν Πασιδάμπεη ὡς ἀπόστολος τῆς Φι-
λικῆς Ἑταιρίας ποῦ ἤθελε νὰ ξεσηκώσῃ
στὴν ἐπανάσταση καὶ τὴν Γσιαμουργιά.

Ε) Ἀπὸ τὴν Κορυτσά

Ὁ Ζαγρατίστας Μῆτρος, γεννήθηκε στὰ
1790, ἔγινε φιλικός καὶ ἀγωνιστής καὶ ἔ-
πενε στὰ 1826 στὸ Μέγα Σπήλαιον. Ὁ
δὲ νεώτερος ἀδερφός του Χαράλαμπος ὑπη-
ρετώντας ὑπὸ τὸν Μάρκον Μπότσαρην ἔ-
πενε στὰ 1823.

Στ) Ἀπὸ τὴν Κράψη

Ὁ Σιάμος Ἀθανάσιος συμπολεμιστής
τοῦ χωριανοῦ του Γιαννηκώστα· ἐπολέμη-
σε στὸ Μεσολόγγι, στὴν Κρήτη, παραση-
μοφορήθηκε ἀπὸ τὸν Ὁθωνα καὶ ἐπίσης
ἔλαβε μέρος στὸ κίνημα τοῦ 1854, στὴν ἐ-
πανάσταση τῆς Κρήτης στὰ 1866 καὶ πέ-
θανε στὴν Ἄρτα στὰ 1886.

Ἐνας ἀπὸ τὸ γένος του ὁ ὑπολοχαγός
Γεώργιος Σιάμος ὑπηρέτησε μαζί μου ὡς
ἀνθυπολοχαγός στὰ 1918 στὰ τέλη τοῦ πο-
λέμου.

Ζ) Ἀπὸ τὸ Μέτσοβο

1) Ὁ Γκαδέλος Δημήτριος πρόκριτος
καὶ σπουδαῖος φιλικός καὶ 2) ὁ ἀπὸ τῆ
Μηλιά τοῦ Μετσόβου φιλικός καὶ συνεργά-

της τῶν φιλικῶν Βηλαρά καὶ Ψαλλίδα ὁ
Καραμῆχος Ἀναστάσιος.

Η) Ἀπὸ τὴν Πάργα

1) Οἱ Βασιλάς Ἀναστάσιος καὶ Σπύ-
ρος ὄπλαρχηγοὶ ποῦ ἔπεναν στὸν ἀγῶνα.

2) Ὁ Φωτομάρας Νάσιος ἔλαβε μέρος
στὶς μάχες ἀπὸ 24 μὲ 28 Ἰουλίου 1821
ὑπὸ τὸν Χριστόφορον Περραιβὸν κατὰ τῶν
Τούρκων ποῦ κατεῖχαν τὴν Πάργα. Στὰ
1825 πολέμησε στὸ Καρπενήσι ὑπὸ τὸν
Καραϊσκάκη καὶ στὶς 7—8—1825 στὸ
Μεσολόγγι ὑπὸ τὸν Τζιαβέλλαν· ὁ δὲ γυιός
του Χρίστος ἔλαβε μέρος στὴ δεύτερη πο-
λιορκία τοῦ Μεσολογγίου στὰ 1822 καὶ
στὴ μάχη τῆς Καρικαργιάς τῶν Καλαβρύ-
των ὑπὸ τὸν Δ. Πλαπούταν.

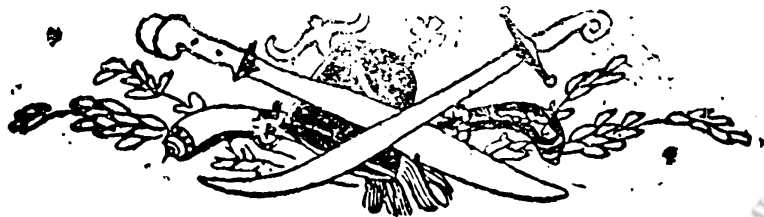
Θ) Ἀπὸ τὸ Σούλι

1) Τζαραβέλλας Βασίλειος

Ἀπὸ τὴ Βενετία γεννήθηκε στὸ Σούλι
ἀπὸ μητέρα Ἑλληνίδα, βαφτίσθηκε ὀρθόδο-
ξος, ἔμαθε γράμματα ἀπὸ ἕναν μοναχόν,
σπούδασε στὴ Βενετία κοντὰ στὸν πάππου
του καὶ στὸ Μόναχο. Γύρισε στὸ Σούλι στὰ
1815 καὶ πολέμησε μὲ τὴ μητέρα του τὴ
Χαίδω, μετέφερε τὴν οἰκογενεὶά του στὴν
Ἰταλία, ἔγινε φιλικός, κατατάχθηκε στὸ λό-
χο τοῦ Ὑψηλάντη, τραυματίστηκε στὴ μά-
χη τοῦ Πέτα, ἔγινε τακτικός ἀξιωματικός
τοῦ Φαβιέρου καὶ πέθανε ὡς ἀξιωματικός
στὰ 1851.

Ι) Ἀπὸ τὴν Χειμάρρα

Ὁ Αὐλώνας Γεώργιος ὄπλαρχηγός ἀπὸ
τὰ βόρεια Κεραῦνια ἔρη διέθεσε γιὰ τὸν
ἐλληνικὸν ἀγῶνα δλα τὰ 9728 γρόσια του
καὶ ἀγωνίστηκε ὑπὸ τὸν Γ. Καραϊσκάκη
ἀπὸ τὸ 1821 ὡς τὰ 1827.

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ

ἀ. μ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΜΙΑ ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΣΕΛΙΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ ΚΑΙ ΟΛΙΓΑ ΠΕΡΙ ΚΥΠΡΟΥ

Εἰς τὴν δέσην 42 τοῦ Ἀρχείου τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐνστοῦ Βαΐλου ἀνεύρομεν, ἐπισυνημμένον εἰς τὸ πρὸς τὸν Δόγην ἔγγραφον τοῦ ἰδίου, τῆς 23 Φεβρουαρίου 1596 καὶ μεταγλωττισμένον εἰς τὴν Ἰταλικήν, τὸ ἀκόλουθον Σουλτανικὸν Διάταγμα περὶ Πάργας, ὃπερ καταχωροῦμεν ἐν μεταφράσει:

«Πρὸς τὸν μπέην τοῦ Μωρέως καὶ τὸν Καδῆ τοῦ Δελβίνου

«Ἄμα σὰς φθάση τὸ ἔξοχον καὶ περιλαμπρον Αὐτοκρατορικὸν σῆμα, θὰ καταλάβητε ὅτι ὁ Βαΐλος τῆς Βενετίας, ἐμπειστημένον εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, ὑπέβαλεν ἔκκλησιν εἰς ἣν ἀναφέρει ὅτι συμφώνως μὲ τὰς Συνθήκας εἰρήνης, ὁ τόπος ποῦ εὑρίσκεται εἰς τὰ μέρη τῶν Ἰωαννίνων, ὀνομαζόμενος Πάργα, τὸν καιρὸν τοῦ ἤδη συγχωρημένου ἀπὸ τὸν Θεόν, προπάπτου μου Σουλτάν Σουλεμάν Χάν, κατόπιν διαταγῆς του, κατεστράφη καὶ ἐξωντώθη καὶ ὅτι κατόπιν παρὰ τοῦ ἰδίου διατάχθη νὰ ἐπιστραφῇ εἰς χεῖρας τῶν Κυριῶν Βενετῶν, οἱ ὅποιοι θὰ τὸ κατεῖχον μαζὶ μὲ τὸ κάστρον, τὴν πόλιν, τὰ χωριά καὶ τὰ σύνορά του καὶ ὅτι ὁ Μπέης τοῦ Δελβίνου ἀπήρσεσεν ἀπὸ τοὺς παλαιούς τόπους τὰ ὄρῳσημα ποῦ καθώριζον τὰ σύνορα τῆς Πάργας καὶ τὰ ὅποια μετέθεσεν ἀλλαγῶν.

Συνεπεῖα τούτου ὁ Βαΐλος ἐζήτησε τώρα μίαν ὑψηλὴν διαταγὴν, ἵνα συμφώνως μὲ τοὺς ὄρους τῆς εἰρήνης τὰ ὄρῳσημα ποῦ ἦσαν τότε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Σουλτάν Σουλεμάν Χάν καὶ τὰ ὅποια ἀφῆρθησαν, ἐναποτεθοῦν ὅπου ἦσαν καὶ ἠγρίσκοντο· καὶ ἐπειδὴ εὑρίσκονται ἐνταῦθα εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην μερικοὶ ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο, οἱ ὅποιοι εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν κατώφλιον ἐμφανισθέντες ἀνέφερον ὅτι τώρα δὲν ἔχουν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν παρὰ μόνον τὸ κάστρον, ἐξεδόθη πρόσταγμα φέρον τὴν Αὐτοκρατορικὴν μου χεῖρα ἵνα τὸ πᾶν ἀναθεωρηθῇ, Διατάσσω ἵνα μὲ τὴν ἀφίξιν ἐνὸς Τσαούση τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ὑμεῖς προσωπικῶς ὀφείλετε νὰ μεταβῆτε ἐπὶ τοποῦ καὶ νὰ ἐξετάσητε μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν ποῦ εὑρίσκοντο τὰ παλαιὰ σύνορα καὶ νὰ καλέσητε τοὺς γέροντας τοὺς γνωρίζοντας τὰ πράγ-

ματα καὶ οἱ ὅποιοι δὲν εἶνε ἀμέσως ἐνδιαφερόμενοι εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην καί, παρόντων καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Βενετῶν, ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτεῖαν τοῦ Τσαούση μου τοῦ ἀνω ἀναφερθέντος, καὶ ἀφοῦ διαπιστώσητε ἐπακριβῶς, ποῖοι εἶνε οἱ ἀμφισβητούμενοι τόποι οἱ ὅποιοι τότε εἶχον ἐπιστραφῆ παρὰ τοῦ Γαληνοτάτου προαναφερθέντος καὶ νὰ ἀποδοθοῦν εἰς τοὺς Παργιανούς. Καὶ ἀφοῦ κανονισθοῦν τὰ σύνορα τότε νὰ προσέξητε σεῖς καὶ ὁ μπέης τοῦ Δελβίνου νὰ τοποθετηθοῦν ὅπου ἦσαν τὰ σύνορα εἰς τὸν παλαιὸν καιρὸν, χωρὶς νὰ γίνῃ καμία ἀλλαγὴ.

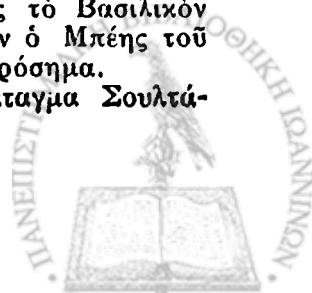
Νὰ ἐπιστήσητε τὴν προσοχὴν σας νὰ μὴ γίνῃ τι ἐναντίον τῆς παρούσης Διαταγῆς, ὡς καὶ ἐναντίον τῶν ἱερῶν Συνθηκῶν, πρὸς τὸ συμφέρον οὐδενὸς καὶ νὰ ἀποδοθῇ κατόπιν ἡ Χώρα εἰς χεῖρας τῶν Βενετῶν ἵνα τὴν περιλάβουν εἰς τὴν περιφρουρουμένην Ἐπικράτειάν των καὶ οὔτε εἰς αὐτοὺς θὰ ἐπιτραπῇ νὰ ἀποξενωθοῦν τοῦ τόπου τούτου καὶ νὰ τὸν παρῶδωσουν εἰς χεῖρας ἄλλων. Τοιουτοτρόπως θὰ μάθητε νὰ δίδητε ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ ἔντιμον αὐτοκρατορικὸν Σῆμα·

Ἐξεδόθη ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Αὐτὸ εἶναι τὸ Σουλτανικὸν πρόσταγμα τὸ ὅποιον γράφει ὁ Βαΐλος εἰς τὸν Δόγην ὅτι τὸ ἐπέτυχε κατόπιν πολλῶν καὶ δυσκόλων διαπραγματεύσεων.

Γεννᾶται ὁμως τὸ ἐρώτημα: Διατί ἡ Ὑψηλὴ Πύλη τὸ διάταγμα τὸ ἀπευθύνει πρὸς τὸν Μπέην τοῦ Μωρέως, ἐφόσον εἰς τὰ Γιάννινα ὑπῆρχε Διοικητής; Ἦσαν τόσον ἀγεωγράφητοι οἱ τότε Γραμματεῖς τοῦ Σουλτάνου ὥστε νὰ μὴ γνωρίζουν ὅτι ἡ Πάργα εἶναι πλησιέστερα τῶν Γιαννίνων; ἢ μήπως τὰ Γιάννινα ὑπῆγοντο τότε εἰς τὸν Διοικητὴν τοῦ Μωρέως; Τὸ αὐτὸ ἐρώτημα ἢμπορεῖ νὰ ἐπιναληφθῇ καὶ διὰ τὸν Καδῆν τοῦ Δελβίνου, ἐφ' ὅσον στὰ Γιάννινα ὑπῆρχεν ἱεροδικαστής. Ἀλλὰ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ὑπάρχει ἡ ἀπάντησις ἡ ὅποια περιέχεται εἰς τὸ Βασιλικὸν πρόσταγμα ὅτι δηλαδὴ ὑπῆρξεν ὁ Μπέης τοῦ Δελβίνου ὁ ὅποιος ἀπήρσεσεν τὰ ὄρῳσημα.

Ὁ ἐξαπολύσας τὸ ὡς ἀνω Διάταγμα Σουλτά-

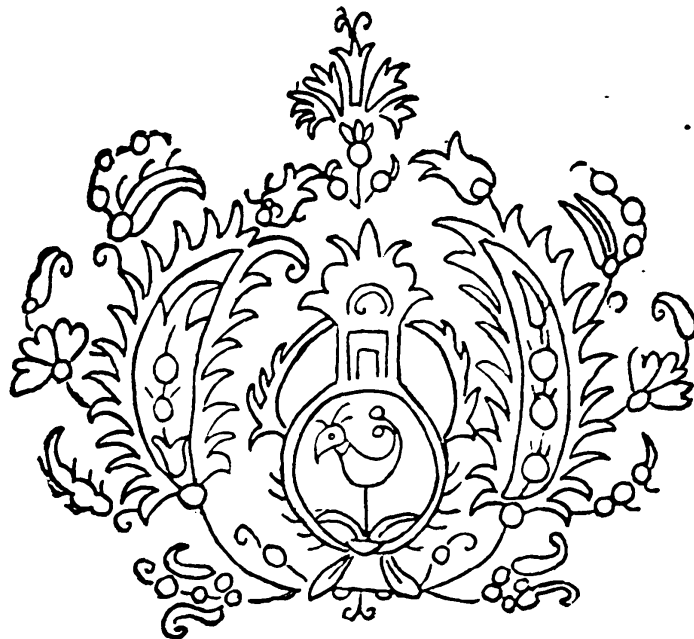
νος είναι ο Μωάμεθ ο τρίτος, (1595—1603) ο διαδεχθείς τον Μουράτ τον τρίτον και ούτος τον Σελίμ τον Β' υιόν του Σουλεμάν του Β' του επικληθέντος Νομοθέτου (1521—1566) και είναι αυτός που είχε διατάξει την καταστροφήν της Πάργας.

Ἡ Συνθήκη Ειρήνης περι ἧς κάμνει λόγον τὸ Σουλτανικὸν πρόσταγμα εἶναι ἡ συναφθεῖσα τὴν 2αν Ὀκτωβρίου 1540 μεταξύ τοῦ Σουλεμάν και Βενετικῆς Ἀριστοκρατίας. Διὰ ταύτης ἀνεγνωρίζετο ὁ Σουλτάνος ὡς κυρίαρχος ὅλου τοῦ συμπλέγματος τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους — πλὴν τῆς Τήνου — τὰς ὁποίας εἶχεν ἤδη ἀφαιρέσει ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς ὁ διάσημος Καπουδάν Πασσᾶς Χαϊρεδίν Μπαρμπαρόσας. Ἐλάμβανεν ὁμοίως ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ τὸ Ναύπλιον και τὴν Μονεμβασιάν, ὁμοίως πολεμικὴν ἀποζημιώσιν ἐκ 300.000 χρυσῶν Δουκάτων και τέλος παρεχώρει εἰς τοὺς Βενετοὺς τὴν κατοχὴν τῆς Ζακύνθου ἀντὶ ἐτησίας πληρωμῆς 500 χρυσῶν Δουκάτων και τῆς Κύπρου ἀντὶ 8.000. Τέλος παρεχώρειτο εἰς τοὺς Βενετοὺς και ἡ Πάργα ὑπὸ τὸν

ὄρον νὰ ἀποζημιώσει ἡ Βενετικὴ Δημοκρατία ὅσους ὀθωμανοὺς ὑπηκόους εἶχον ζημιώσει οἱ κάτοικοι τῆς Πάργας.

Εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι και τὴν Κύπρον ὁ Σουλεμάν τὴν ἐξεχώρησεν εἰς τοὺς Βενετοὺς ἀντὶ ἐτησίας ἐπιχορηγήσεως, ἐξ 8000 Δουκάτων και ἀνεύρομεν εἰς τὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας τὰς ἀποδείξεις πού μαρτυροῦν τὴν κατ' ἔτος καταβολὴν τοῦ ποσοῦ τούτου μέχρι τοῦ 1571 ὅτε τὴν κατέκτησαν και πάλιν οἱ Τούρκοι.

Και ἡ ἱστορία τῆς πωλήσεως ἐπανελήφθη μετὰ 338 ἔτη, ὅτε διὰ τῆς διμεροῦς Συνθήκης τοῦ Λονδίνου τῆς ὑπογραφείσης τὴν 4ην Ἰουνίου τοῦ 1878 μεταξύ τῆς Μεγάλης Βρετανίας και τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ τελευταία αὐτὴ ἐξεχώρησε τὴν ἡρωϊκὴν Μεγαλόνησον, ἡ ὁποία τώρα ἀγωνίζεται τὸν ὑπὲρ τῶν πάντων ἀγῶνα διὰ τὴν ἐλευθερίαν της, εἰς τὴν πονηρὰν Ἀλβιῶνα, ἀντὶ ἐτησίου τιμήματος ἐκ λιρῶν 92.000! Καὶ ἐρχονται τώρα εἰς τὸ προσκήνιον οἱ Μεντερέδες και οἱ Ζουρλοῦ και Κορναβαντιοῦν!..

ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΟΚΙΜΙΟΝ*

Ιστορικῆς τινὸς περιλήψεως τῆς ποτὲ ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου
ἡπειρωτικῆς πόλεως Ἄρτης

ΠΡΟΛΟΓΟΣ—ΣΧΟΛΙΑ: ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΟΥΤΣΙΝΟΥ

Κεφάλαιον δεύτερον (¹)
(Περὶ τμήματος Τσουμέρκων) (ιδ').

Α.'

Περὶ τῶν ὑποκειμένων εἰς Πρέβεζαν ἤδη Ἐκκλησιαστικῶς καὶ πολιτικῶς

Ἐν τῷ τμήματι τούτῳ ὑπάρχουσι χωρία ἕξ, κατοικούμενα ὑπὸ ἰθαγενῶν
χριστιανῶν Ἑλλήνων τὴν καταγωγὴν.

Ἀ') Γρεμμενίτσα ἢ Γραμμενίτσα, (²) ἴσως πρὸς διαφορὰν τοῦ χωρίου τῶν

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 120.

1. Τὰ Κεφάλαια Β', Γ', Δ', Ε', Ζ', καὶ Η', ἀναφέρονται εἰς χωρία τῆς περιφέρειας
τῆς Ἄρτας. Τὸν καιρὸ ὅμως πού γράφτηκε τὸ «Δοκίμιον», τόσο ἡ πολιτικὴ καὶ ἐκκλησια-
στικὴ διαίρεση, ὅσο καὶ τὰ ὀνόματα καὶ ὁ πληθυσμὸς τῶν χωριῶν, ἦταν διαφορετικὰ ἀπὸ
ὅ,τι εἶναι σήμερα. Γι' αὐτὸ εἰς σημειώσεις πού συνοδεύουν τὰ κεφάλαια αὐτὰ κάνουμε ὅλες
τὶς ἀπαραίτητες διορθώσεις, εἴτι πού ὁ ἀναγνώστης νὰ ἐνημερώνεται σ' ὅλες τὶς ἀλλαγές
πού ἐγίναν ἀπὸ τὸ 1884 μέχρι σήμερα. Τὰ πληθυσμιακὰ στοιχεῖα πού παραθέτουμε εἰς ση-
μειώσεις τῶν κεφ. Β', Γ', Δ', Ε', Ζ', καὶ Η', εἶναι τῆς ἀπογραφῆς τῆς Ἰης—4—1951.

Πρέπει ἀπαραίτητα νὰ σημειώσουμε, πὺς ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἄρτας καὶ τῆς περιφέ-
ρειάς τῆς ἦταν ἀπ' τοὺς πιὸ καθαροὺς ἑλληνικοὺς. Οὐτε ἐπιμιξίες ἐγίναν, οὐτε ἐξισλαμισμοὶ
σὲ κλίμακα ἀξιόλογη, οὐτε μεγάλες μειονότητες ὑπῆρχαν. Σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Μαυρο-
κορδάτο, γραμμὴν εἰς 12—2—1823, ὁ Ἀθ. Ψαλίδας γράφει: «Τῆς Ἠπείρου δὲ τὰ γένη
εἶναι δύο, Ἕλληνας χριστιανοὶ καὶ ἀρβανίτες χριστιανοὶ καὶ ἀρβανίτες τούρκοι. Εἰς τὴν Ἄρταν
εἶναι πολλὰ ὀλίγοι μέσα τούρκοι καὶ εἰς τὰ χωρία εἶναι ὅλοι Ἕλληνας χριστιανοὶ, εἰς τὸν κάμπον
δειλοὶ καὶ εἰς τὰ βουνὰ πολεμικοί». (Κοίτ: Α. Βρανούση «Ἀθ. Ψαλίδας», ἔκδ. 1952, σ. 117).
Ὁ Ψαλίδας πάλι σὲ ὑπόμνημά του πρὸς τὸν Καποδίστρια, γραμμὴν εἰς 27—8—1828 γράφει:
«Ἡ Ἄρτα ἔχει ὡς 100 σπήτια τούρκικα καὶ ἀρβανίτικα δὲν ἤξεύρουν καὶ ὅλα τῆς τὰ χω-
ριά χριστιανικά καὶ ἑλληνικά ὁμιλοῦν» (δ. π. σ. 141) Κι' ὁ Φίνλεϋ γράφει: «Ἡ ἀρχαία Ἠ-
πειρὸς ἦτο γεμάτη ἀπὸ ἑλληνικὰς ἀποικίας καὶ σήμερα ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ εἶναι πολυαριθμω-
τέρα ἀπὸ τὴν ἀλβανικὴν εἰς τὴν περιοχὴν ἀκριβῶς εἰς τὰ βόρεια τοῦ κόλπου τῆς Ἄρτας (Κοίτ:
Γεωργ. Φίνλεϋ «Ἰστ. Ἑλλ. Ἐπ'σεως», ἔκδ. 1953—4, σ. 59).

Πάμπολλα ἐθνογραφικὰ καὶ ἀπογραφικὰ στοιχεῖα, γιὰ τὴν Ἄρτα καὶ τὴν περιφέρειά
τῆς εἰς τὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας καὶ μέχρι τὶς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνα, ὑπάρχουν καὶ εἰς τὰ βιβλία:

—Emerson J: *Tableau de la Crée en 1825*, Paris 1826.

—Μήλιου Σπ: Χάρτης Ἠπείρου, Θεσσαλίας, Μακεδονίας, Ἀθ. 1854.

—«Πανδώρα», τόμος 20, Ἀθ. 1870, σ. 94, 110, ὅπου στατιστικὸς πίνακας κατὰ φυλὴ
καὶ θρησκεία εἰς τὴν Ἠπειρὸν, τῶν Ὀθωμ. ὑπηκόων.

—Kiepert H: *Carte de l'Épire et Thessalie*, Berlin 1871.

—Synwet A: *Carte Ethnographique de la Turquie d'Europe, et denombrement de la popu-
lation grecque de l'Empire ottoman*, Paris 1877.

Ἰωαννίνων Γραμμένα, ἐξ οὗ κατοικήθη τὸ α' τὸ χωρίον τοῦτο, κατοικοῦμενον ὑπὸ οἰκογενειῶν 50, ἐκκλησιαζομένων ἐν τρισὶν Ἱεροῖς Ναοῖς, τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἀρχαίῳ, τοῦ ἁγίου Δημητρίου νεοδημῆτῳ ἤδη τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ὡσαύτως τῶν σκυτοτόμων (τσαρουχᾶδων) καὶ ἐπισκεπομένων ὑπὸ δύο ἱερέων ἰθαγενῶν. Τὸ χωρίον τοῦτο παράγει νικοτιανὴν εὐωδιστάτην καὶ καλῆς ποιότητος οὐ μακρὰν τοῦ χωρίου τούτου, ἔγγιστα τοῦ ἐνὸς τετάρτου τῆς ὥρας, ὑπῆρχε ποτε χωρίον καλούμενον Ἀρμεριώτου ὅπου τανῦν ὑπάρχει ναὸς τις ἐπ' ὀνόματι τῶν γενεθλίων τῆς Θεοτόκου, καὶ πλείστα ἐλαιόδενδρα ὑποκείμενα αὐτῷ, μετὰ δὲ τὴν ἀποβίωσιν τῆς συζύγου τοῦ μέχρι τοῦ 1864 ἐπιτρόπου αὐτοῦ τοῦ Ναοῦ Ἰωάννου τοῦ Τζιαλακῶστα, ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξουσίαν περιήλθεν οὗτος, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1869, καὶ τὴν κυριότητα τῶν Γραμμενιτσιωτῶν. Καὶ ἄνωθεν τοῦ χωρίου τούτου, ἐπὶ τοῦ λόφου, θέσις ἐστὶ, χρησιμεύουσα ὡς χειμερινὴ τροφὴ προβάτων, ὀνομαζομένη Προγόν, (3) ὅπου τὸ πάλαι ἦν χωρίον ὑπὸ τὸ ὄνομα Προγόνου. Ἐνταῦθα ὑπάρχει καὶ πύργος τις τοῦ Μπαλίαγα, πυρποληθεὶς ὑπὸ τοῦ τυραννήσαντος τὴν Ἄρταν Ἀθανασίου Μπαπᾶ Γκόλου, (4) καὶ εἶτα καταστάντος ἐπαναστάτου.

Β') Γρίμποβον (5) μετὰ οἰκογενειῶν ζευγηλατῶν, περίπου τῶν 12, καὶ ποιμένων, ἔχουν δύο Ναοὺς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου καὶ τῶν ἁγίων 40 μαρτύρων, καὶ τινὰς ἐρειπίους, πνευματικῶς ἐπισκεπτομένων ἐναλλάξ ὑπὸ τῶν Ἱερέων τοῦ χωριοῦ Γραμμενίτσας,

Γ') Σπαθαριά (ιέ), ἢ Βλαχέρνα, (6) ἢ Ψωριάρες, οἰκούμενον ὑπὸ 20 σχεδὸν

—Kiepert H: *Notice explicative sur la carte Ethnogr des pays Helleniques etc*, Berlin 1878.

—Ἀπογραφικά: περὶ τῶν πληθυσμῶν Ἠπείρου, Θεσσαλίας, Μακεδονίας, εἰς «Παρνασσόν», Β', 1878, σ. 224—230.

—Gulernatis E: *Carta d' Epiro, Roma*, 1880.

—Χρηστοβασίλη Χρ. Ἡ Ἠπειρος γεωγραφικῶς καὶ ἐθνολογικῶς ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον, εἰς τὸν «Ἑλληνισμόν», τ. Η', 1905, σ. 17, 140, 205, 444, 497.

—Παπαρούση Π.: Ὁ ἐθνολογικὸς χαρακτὴρ τῆς Ἠπείρου, εἰς τὸν «Ἑλληνισμόν», τ. ΙΔ', 1911, σ. 528—529.

Σχετικὰ μὲ τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτὴρα τῆς Ἠπείρου ἐκδόθησαν πολλὰ βιβλία, κυρίως ἀπὸ Ἰταλοῦς, κατὰ τὴ δευτέρην πεντηκονταετίαν τοῦ 19ου καὶ στίς ἀρχὰς τοῦ 20ου αἰῶνα. Οἱ βιβλιογραφίαι γὰ τὴν Ἠπειρο τῶν Büchner, Κουρίλα καὶ Βέη, τὰ περιλαμβάνουν.

ιδ') Τὰ Τζουμέρκα εἰσὶν ὄρη ὑψηλὰ τῆς Ἠπείρου, καλούμενα καὶ Τσουμέρκα, τὰ πάλαι Κιμμέρια· ἅμα δὲ καὶ τμῆμα, περιλαμβάνον περίπου τῶν τριάκοντα χωρίων. ὧν τὰ μὲν 22 ὑπάγονται ἤδη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἄρτης· τὰ δὲ ἕξ εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Πρεβέζης πολιτικῶς τε καὶ ἐκκλησιαστικῶς καὶ τὰ λοιπὰ εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων.

2. Ἡ Γραμμενίτσα ἀπὸ τὸ 1952 ὑπάγεται ἐκκλησιαστικὰ στὴν Ἄρτα. Σήμερα λειτουργεῖ σ' αὐτὴ ἓνας ναός, μὲ ἓνα ἱερέα. Ἡ Γραμμενίτσα εἶναι ἕδρα Κοινότητος τοῦ Ν. Ἄρτης (Δ]μα 7—8—1919, ΦΕΚ. 181)1919). Περιλάμβανε καὶ τοὺς συνοικισμοὺς Γριμπόβου καὶ Βλαχέρνας. Τὸ Γρίμποβο ἀποσπάστηκε κι' ἐγίνε χωριστὴ κοινότητα μὲ τὸ Δ]μα τῆς 25—12—1920, ΦΕΚ. 1)1921. Ἡ Βλαχέρνα ἀποσπάστηκε κι' ἐγίνε χωριστὴ κοινότητα μὲ τὸ Δ]μα τῆς 2—2—1922, ΦΕΚ. 17)1922.

Ἡ Γραμμενίτσα ἔχει σήμερα 1.093 κατοίκους.

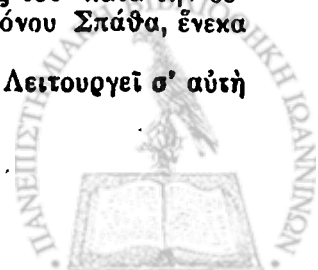
3. Ὁ συνοικισμὸς Πρόγονο ὑπάγεται σήμερα στὴν κοινότητα Βλαχέρνας κι' ἔχει 70 κατοίκους.

4. Γὰ τὸν Ἀθ. Μπαπᾶ—Γκόλο, κοίτ. παραπάνω, σ. 12, σημ. η'.

5. Τὸ Γρίμποβο ἐκκλησιαστικὰ ὑπάγεται καὶ σήμερα στὴν Πρεβέζα. Ἐγίνε χωριστὴ κοινότητα τοῦ Ν. Ἄρτας, μὲ τὸ Δ]μα τῆς 25—12—1920. ΦΕΚ. 1)1921. Ὁ πληθυσμὸς τῆς κοινότητος Γριμπόβου ἀνέρχεται σὲ 628. Οἱ 267 κατοικοῦν στὸ συνοικισμὸ Γριμπόβου κι' οἱ 361 στὸ συνοικισμὸ Χανοπούλου. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ, πὼς τὸ Χανόπουλο στὴν ἀπογραφὴ τοῦ 1910 συμπεριλήφθηκε στὴν κοιν. Γραμμενίτσας. Στίς ἀπογραφὰς 1928, 1940, 1951, στὴν κοιν. Γριμποβου. Κι' ὁμοῦ δὲν ἔχει δημοσιευθεῖ στὴν Ἐφ. Κυβ]σεως διάταγμα προσαρτήσεως του στὴν κοιν. Γριμπόβου.

ιε') Ἴσως ἢ θέσις Σπαθαριά οὕτως ἐπωνομάσθη ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ κατὰ τὴν δεκάτην τετάρτην ἑκατονταετηρίδα (1374) Δεσπότη τῆς Ἄρτης Ἰωάννου Δόνου Σπάθα, ἕνεκα τῶν πολλῶν ἐν αὐτῇ αὐτοῦ κτημάτων.

6. Ἡ Βλαχέρνα ἀπὸ τὸ 1952 ὑπάγεται ἐκκλησιαστικὰ στὴν Ἄρτα. Λειτουργεῖ σ' αὐτὴ

οικογενειῶν, ἐκκλησιαζομένων ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Βλαχερνῶν, (') καὶ ἐποπτευομένων ὑπὸ τοῦ ἐφημερίου τῆς Μονῆς. Πλησίον τῆς Μονῆς ταύτης κεῖται καὶ τὸ ἰδιόκτητον αὐτῆς χωρίον Βούλιανα, οἰκούμενον τὸν χειμῶνα ὑπὸ ποιμενοβλάχων, ἀγοραζόντων ἐτησίως τὴν χειμερινὴν τροφήν.

Δ') Πρένιστα ἢ Μπρέντιστα ἢ Πρενίστα (°) περιέχον οἰκογενείας σχεδὸν 75 γεωργῶν καὶ ξυλοκόπων, καὶ ἔχουν ἓνα Ἱερὸν Ναὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καθιερωθέντα τῷ 1870, Ἰουλίου 30, παρεκκλήσια πέντε, οἶον, τῆς Θεοτόκου ἐπ' ὀνόματι τῆς Μεταστάσεως, ἢ τῶν Εἰσοδείων αὐτῆς ἄστεγον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, κατεστραμμένον παντελῶς τῆς Θεοτόκου ἐπ' ὀνόματι τῆς Γεννήσεως αὐτῆς, τοῦ προφήτου Ἡλίου, ἄστεγον ἐν μέρει καὶ τοῦ ἁγίου Χριστοφόρου κατεστραμμένον. Ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ ἦν ποτε καὶ ἡ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, κειμένη πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ χωρίου, σωζομένου μόνον μικροῦ τινὸς ναΐσκου, τῶν δὲ οἰκημάτων πάντων κειμένων σωρὸς ἐρειπίων ἐλεεινῶν. Ἐνταῦθα λέγεται, κατέφυγε καταδιωκομένη ὑπὸ τοῦ ἑαυτῆς συζύγου Δεσπότη Μιχαὴλ Β'. τοῦ Κομνηνοαγγέλου, ἡ Βασίλισ Ἁγία Θεοδώρα, (°) δεικνυταὶ δὲ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καὶ ἡ θέσις ἐν ἣ ἔμεινε κεκρυμμένη ἢ μακαρίσ, οἰκοῦσα ἐπὶ τινος μεγίστου σκληροῦ λίθου, κοίλου φυσικῶς ἐκ τοῦ ἑνὸς μέρους, ἔχοντος σχῆμα θρονίσκου (Πολτρόνας) ὃν εἶδομεν καὶ ἡμεῖς, καὶ κειμένου ἐπὶ κατωφεροῦς καὶ ἀποτόμου θέσεως. Πνευματικῶς κυβερνᾶται τὸ χωρίον τοῦτο ὑπὸ δύο Ἱερέων.

Ε') Πεστιανὰ, ἢ Ὀπισθιανὰ, (°) περιέχον κατοίκους οἰκογενειῶν πτωχῶν καὶ ἀθλίων περίπου τῶν ἐξήκοντα, ἐκκλησιαζομένων ἐν δυσὶν Ἐκκλησίαις τῆς Γεν. τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ἐτέρων ἄλλων Παρεκκλησιῶν, οἶον, τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ἀρχαιότατον, Ἁγίου Κωνσταντίνου, καὶ προφήτου Ἡλίου, καὶ ἐποπτευομένων ὑπὸ δύο ἐγχωρίων Ἱερέων.

ΣΤ') Νησίστα, (ις'), (°) ὅπερ οἰκεῖται ὑπὸ οἰκογενειῶν 130, προσευχομένων ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, τοῦ ἁγίου Νικολάου, καὶ πλείστοις ἄλλοις Παρεκκλησίαις, καὶ διοικούμενον θρησκευτικῶς ὑπὸ τεσσάρων Ἱερέων. Ἀντικρὺ τοῦ χωρίου τούτου ἀπέναντι τοῦ ποταμοῦ Ἰνάχου κεῖται ἡ ὑψη-

ἓνας ναός, μὲ ἓνα Ἱερέα. Ἀποσπάστηκε ἀπὸ τὴν Κοινότητα Γραμμενίτσας καὶ γίνηκε κοινότητα τοῦ Ν. Ἄρτας μὲ τὸ Δῆμα τῆς 2—2—1922, ΦΕΚ. 17)1929.

Σήμερα ὁ πληθυσμὸς τῆς κοιν. Βλαχέρνας ἀνέρχεται σὲ 467. Οἱ 222 κατοικοῦν στὴ Βλαχέρνα, οἱ 80 στὸ συνοικισμὸ Ζαρκαδαῖοι, οἱ 70 στὸ συν)σμὸ Πρόγονο καὶ οἱ 95 στὸ συν)σμὸ Σχαμιὰ. Οἱ συν)σμοὶ Πρόγονο καὶ Σχαμιὰ ἀποσπάστηκαν ἀπ' τὴν κοιν. Δαφνωτῆς τοῦ Ν. Πρεβέζης μὲ τὸ Δῆμα 8—2—1933, ΦΕΚ. 36)1933.

7. Παρακάτω στὸ κεφ. ΙΕ παρ. Γ' «περὶ Μονῶν» παραθέτουμε βιβλιογραφία σχετικὴ μὲ τὴν Ι. Μ. Βλαχερνῶν.

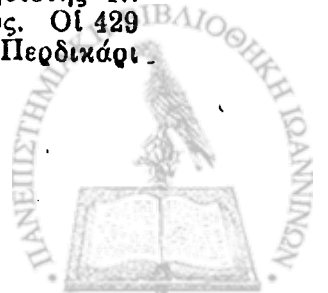
8. Ἡ Μπρένιστα καὶ σήμερα ὑπάγεται ἐκκλησιαστικὰ στὴν Πρέβεζα. Ὁ συν)σμὸς καὶ ἡ κοινότητα Μπρένιστα τοῦ Ν. Ἄρτας (Δῆμα 7—8—1919, ΦΕΚ. 181)1919) μετωνομάστηκαν σὲ Κορφοβοῦνι μὲ τὸ Δῆμα τῆς 1—4—1927, ΦΕΚ. 76)1927. Ὁ πληθυσμὸς τῆς κοιν. Κορφοβοῦνι ἀνέρχεται σήμερα σὲ 1149. Οἱ 294 κατοικοῦν στὸ Κορφοβοῦνι (Μπρένιστα), οἱ 295 στὸ συν)σμὸ Ἐλατο, οἱ 318 συν)σμὸ Νεζερίστα κι' οἱ 242 στὸ συν)σμὸ Ρουμάνια. Ἡ Νεζερίστα μετωνομάστηκε σὲ Δρυώνα (Δῆμα 11—5—1954, ΦΕΚ. 101)1954.

9. Γιὰ τὴν ἁγία Θεοδώρα καὶ τὴ φυγὴ της, κοίτ. σχετικὰ παρακάτω, στὸ κεφ. 1 παρ. 3.

10. Τὰ Πιστιανὰ Ν. Ἑλλ. ὑπάγονται ἐκκλησιαστικὰ στὴν Πρέβεζα. Ἡ κοιν. Πιστιανῶν Ν. Ε. (Δῆμα 7—8—1919 ΦΕΚ. 181)1919) τοῦ Νομοῦ Ἄρτας, ἔχει σήμερα 532 κατοίκους. Οἱ 229 κατοικοῦν στὰ Πιστιανὰ, οἱ 191 στὰ Μπατσούδια καὶ οἱ 112 στὰ Ποιστικά. Τὰ Μπατσούδια μετωνομάστηκαν σὲ Πλατάνια. (Δῆμα 11—5—1954, ΦΕΚ. 101)1954).

ιστ') Μετοξὺ τοῦ χωρίου ἐν Τσουμέρκοις Νησίστα, τοῦ ὑποκειμένου εἰς Πρέβεζαν, καὶ τοῦ χωρίου Ραψίστα τοῦ τελούντος ὑπὸ τὴν διοίκησιν Ἰωαννίνων, ἔκειτο ποτε, ὡς εἰκάζεται, ἔνεκα τῶν σωζομένων πολλῶν ἐρειπίων, ἡ τῆς Ἀθαμανίας πόλις Ἀθήναιον.

11. Ἡ Νησίστα Ν. Ε. ὑπάγεται ἐκκλησιαστικὰ στὴν Πρέβεζα. Ἡ κοιν. Νησίστης Ν. Ε. τοῦ Ν. Ἄρτας (Δῆμα 7—8—1919, ΦΕΚ. 181)1919) ἔχει σήμερα 994 κατοίκους. Οἱ 429 κατοικοῦν στὴ Νησίστα, οἱ 83 στὸν Ἄμμο, οἱ 117 στὸ Καθαροβοῦνι, οἱ 129 στὸ Περδικάρκι κι' οἱ 236 στὸ Σουμέσι.

λοτέρως κορυφή του ὄρους Τσουμέρκων, περιέχουσα ἐν ὄλῳ τῷ ἔτει χιόνας, καὶ πεπαλαιωμένας ἔτι ἐξ ἀρχαίων ἐτῶν.

B.

Γῶν ὑποκειμένων Ἐκκλησιαστικῶς καὶ Πολιτικῶς εἰς Ἰωάννινα

Ἐν τῷ τμήματι τούτῳ ὑπάρχουσι χωρία τέσσαρα (12) δεξιόθεν τοῦ Ποτ. Ἰνόχου ἅτινα οἰκοῦνται ὑπὸ τῆς αὐτῆς φυλῆς, ἥτοι Χριστιανῶν Ἑλλήνων, τὴν Γεωργικὴν μετερχομένων, ὀλίγων δὲ ἐν Ἄρτη τὸ ἐμπόριον.

A') Χωρ. Σκούππα, περιέχον οἰκ. 84 περίπου, ἐκκλησιαζομένας εἰς τρεῖς Ἱερὰς Ἐκκλησίας, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ ἁγίου Νικολάου. Ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου ὑπάρχει καὶ τὸ κοιμητήριον μετὰ Ναΐσκου τινος εἰς τιμὴν τοῦ Ἀναργύρου Τριφῶνος. Ἐν τοῖς ναοῖς τούτοις ἐφημερεύουσι δύο ἐντόπιοι Ἱερεῖς, ὑπάρχει δὲ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ καὶ κοινὸν σχολεῖον.

B') Χωρ. Τσουβίστα περιέχον οἰκ. 34 περίπου χριστιανικάς, καὶ ἕνα ἱερὸν Ναὸν τοῦ Προφ. Ἡλιοῦ, ἐν ᾧ ἐκκλησιάζονται, ἐποπτευόμενας καὶ εὐλογουμένας ὑπὸ δύο Ἰθαγενῶν Ἱερέων, ὑπάρχει δὲ καὶ κοινὸν σχολεῖον.

Γ') Χωρ. Ραψίστα, οἰκούμενον ὑπὸ 100 οἰκ. εὐλογουμένων ὑπὸ τριῶν ἐγχωρίων ἱερέων, ἔχον καὶ δύο ἱεροὺς Ναοὺς. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ κεῖται τὸ ἐπ' ὀνόματι τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου σεμνυνόμενον ἱερὸν πεπαλαιωμένον Μοναστήριον ἐπονομαζόμενον Ψιάδι, ὑπάρχει δὲ καὶ κοινὸν Σχολεῖον.

Δ') Βροδὸν ἢ Βρουδόν, ἔχον οἰκ. 60 σχεδὸν καὶ ἕνα μικρότερον Ναόν, ἐν ᾧ ἐκκλησιάζονται, ἐποπτευόμενον ὑπὸ δύο ἐγχωρίων ἱερέων. Ἐκτὸς τοῦ χωρίου τούτου ὑπάρχει καὶ ἀξιόλογός τις γέφυρα νεόδμητος (1868) τῆς Πλάκας καλουμένη, ἔργον πολυέξοδον καὶ θαυμάσιον στηριζομένη ἐπὶ τῶν δύο ἄκρων μιᾶς ὑπερμεγέθους ἀψίδος, μήκους μὲν 140 ποδῶν πλάτους δὲ περίπου τῶν 4 πήχεων. Ἡ γέφυρα αὕτη ἀνηγέρθη δαπάνῃ τῶν δύο πλησιοχώρων χωρίων, Μηλισσουργῶν, δηλονότι καὶ Πραμάντης καὶ τινων εὐπόρων Ἰωαννιτῶν, μάλιστα τοῦ ἐκ κώμης Καλένδοξε τῶν Κατσανοχωρίων ὀρωμένου Ἰωάννου Λούλη. Ἐν τῷ φιλανθρωπικῷ δὲ τούτῳ ἔργῳ ἐδαπανήθησαν 170 χιλιάδ. γρόσ. περίπου, ἐξ ὧν 35000 προσέφερον ὁ εἰρημένος Ι. Λούλης. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ὅπου καὶ παιδαγωγικὴ σχολή, ἀνεκαλύφθη πρό τινων ἐτῶν ὄρυκτὸν ἄλας, ἀλλ' ἡ ἐπιτόπιος ἀρχὴ ἐκώλυσε τὴν ἐξαγωγήν τούτου.

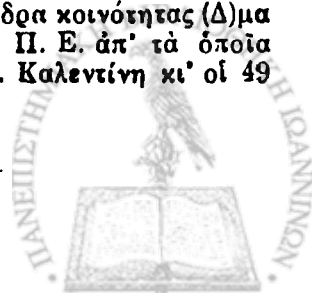
Γ.

Ἀριστερόθεν τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ κείμενα χωρία καὶ ὑποκείμενα εἰς Ἄρταν

A') Καλεντίνη, (13) οἰκούμενον ὑπὸ 25 περίπου οἰκογενειῶν χριστιανῶν, ἔχει πρωτεύοντα Ἱερὸν Ναὸν ἐπ' ὀνόματι τῆς Μεταστάσεως τῆς Θεοτόκου ἱεροφυόμενον ὑφ' ἑνὸς Ἱερέως. Πρὸς δυσμὰς δὲ τοῦ χωρίου, ἡμισεῖαν σχεδὸν ὥραν μακρὰν αὐτοῦ, ὑπάρχουσι πλεῖστα ἀρχαῖα ἐρείπια οἰκιῶν καὶ τισ ἐκκλησίαι ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου ὅπου ἦν ποτέ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἐγχωρίων, ἀνώνυμόν τι χωρίον καλούμενον Παλαιοχώριον. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὑπάρχουσι καὶ ἕτεραι ἐκκλησίαι, οἷον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου. Ἐκ τοῦ χωρίου διέρχεται ὁ ἐκ Βουργαρελίου πηγάζων ποταμὸς, Σαραντάπορος κα-

12. Τὰ χωρία Σκούππα, Τσουβίστα (σ. Δαφνωτῆ), Ραψίστα (σ. Πλατανούσα) καὶ Βροδὸν (σ. Μονολίθι) δὲν ὑπάγονται εἰς τὴν Ἄρτα οὔτε ἐκκλησιαστικά, οὔτε διοικητικά. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἐπεκτεινόμαστε εἰς λεπτομέρειες γι' αὐτά.

13. Πρόκειται γιὰ τὴν Κάτω Καλεντίνη. Ἡ Κ. Καλεντίνη εἶναι ἕδρα κοινότητος (Δ)μα 12—7—1929, ΦΕΚ 230]1929). Μέχρι τὸ 1929 ὑπαγόταν εἰς τὴν Πιστιανὰ Π. Ε. ἀπ' ἣν ὅποια ἀποσπάστηκε. Σήμερα ἔχει 297 κατοίκους. Οἱ 248 κατοικοῦν εἰς τὴν Κ. Καλεντίνη καὶ οἱ 49 εἰς τὸν ἀνωμὸν Φάγκο. Λειτουργεῖ ἕνας ναός, μ' ἕνα ἱερέα.

λούμενος, διὰ τοὺς πράγματι ὄντας τεσσαράκοντα αὐτοῦ Πόρους, ὅστις ἐνούμενος μετὰ τοῦ κάτωθεν τοῦ χωρίου διερχομένου, τοῦ πηγάζοντος ἔχτε Βελιντζικοῦ καὶ Σκουλικαριῆς καὶ ὀνομαζομένου, συνωνύμως τῷ χωρίῳ, Ποταμοῦ Καλεντίνη, ἐκβάλλει εἰς τὸν Ποταμὸν Ἴναχον.

Β') Μπούγα, (14) οἰκούμενον ὑπὸ 25 οἰκογενειῶν, ἐκκλησιαζομένων εἰς τὸν Ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ εἰς τι Παρεκκλήσιον τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ εὐλογουμένων ὑφ' ἐνὸς Ἱερέως. Ἐξω τοῦ χωρίου τούτου ἐπὶ λόφου τινὸς σώζονται λείψανα ἀρχαίου Φρουρίου, καλουμένης ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων τῆς θέσεως αὐτοῦ Καστρί (15) καὶ Κοντεζέλι. Ἐν ταύτῃ τῇ θέσει εὐρίσκουσιν οἱ ἐγχώριοι λείψανα τῆς ἐθνικῆς λατρείας, οἷον ἀγάλματα ἐκ γύψου καὶ λευκοῦ μαρμάρου, πήλινά τε καὶ ἐκ κασιτέρου καὶ χαλκοῦ ἀγγεῖα.

Γ') Χόσεψη, (16) κατοικούμενον ὑπὸ οἰκογενειῶν 130 καὶ κείμενον οὐ μακρὰν Χειμάρρου τινὸς (Λαγγάδι) Πρωτεύων Ναὸς ἐν αὐτῷ ἐστὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἔχει δὲ καὶ τινα Παρεκκλήσια τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τῆς ἁγίας Βαρβάρας, ἁγίου Παντελεήμονος, ἁγίας Παρασκευῆς, ἁγίου Ἀθανασίου καὶ ἁγίου Μάρκου, ὅλως ἀπεριποίητα καὶ ἐπαπειλούμενα ἵνα καταστραφῶσιν. Οὐ μακρὰν τοῦ χωρίου σώζεται καὶ τις Ἱερά Μονή, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, ἀνεγερθεῖσα περὶ τὰ τέλη τοῦ 17 αἰῶνος: εἰκόσιν ἱεραῖς κοσμηθεῖσα τὸ ἔτος 1700 καὶ ἐγκαινιασθεῖσα τῷ 1704. Γνωστοὶ αὐτῶν ἡγούμενοί εἰσι, Κωνστάντιος, Γεννάδιος, Ἀνθιμος καὶ ὁ ἤδη Κάλλιστος. Ἐν αὐτῇ δὲ ὡς ἐν τοῖς λοιποῖς ναοῖς ἱερατεύουσι τρεῖς ἰθαγενεῖς ἱερεῖς. Αὐτόθι ὑπάρχει καὶ ἀλληλοδιδασκτικὴ σχολή. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἐγεννήθη τῷ 1784 ἔτει ὁ ὀπλαρχηγὸς Ἰωάννης Κουτελίδας, (17) ὁ ἐν πολλαῖς μάχαις τοῦ 1821—1837 ἠρωϊκῶς διαπρέψας καὶ φονευθεὶς δολίως, ἐν τῷ χωρίῳ Θεοδώριανα ἐντὸς τῆς οἰκίας τοῦ Ἱερέως, ὑπὸ τινος ἀξιωματικοῦ Ἀλβανοθωμανοῦ Τσέλιου Πίτσαρι. Τοῦτον τὸν ἄνδρα θρηνοῦσα μέχρι τῆς σήμερον ἡ πατρίς του, μνημονεῦει αὐτοῦ δ.α. τοῦδε πενθίμου ὕσματος.

- » Σ' τῇ χώρᾳ ε' τὰ Θεοδώριαννα, μέσ' τοῦ παπᾶ τὸ σπῆτι,
- » Βάρεσαν τοὺς ἀρματολούς· τὸν Καπετὰν Γιαννάκη,
- » Ποιὸς θέλει ν' ἀκούσῃ κλάματα δάκρυα καὶ μυριολόγια,
- » Διαβάτ' ἀπὸ τὴν Χόσεψη κι' ἀπὸ τὸ Βουργαρέλι,
- » Ν' ἀκούσητε τὰ κλάματα κι' ὁμορφα μυριολόγια,
- » Πῶς κλαί' ἡ Καπετάνισα πῶς χύνει μαῦρα δάκρυα,
- » Σὰν περδικοῦλα θλίβεται σὰν τὸ παπὶ μαδιέται,
- » Σὰν τοῦ κοράκου τὸ φτεροὸ βάφει τὴ φορεσιά της
- » Σαββάτῳ βάνει τὰ λερὰ τὴν Κυριακὴν τὰ μαῦρα.
- » Καὶ τὴ Δευτέρα τὴν αὐγὴν βάνει τὰ μυριολόγια.
- » Δὲν σοῦ' πα Γιάννημ μιὰ φορὰ δὲν σοῦπ' πα Γιάννημ δύω,
- » Τὸν Τσέλιο μὴ πιστεύεσαι καὶ βάσι μὴ τοῦ βάνεις;»

14. Ἡ Μπούγα μετωνομάστηκε σὲ Ἀνεμορράχη (Δ]μα 1—4—1927, ΦΕΚ 76)1927). Τὸ 1926 ἀποσπάστηκε ἀπὸ τὴν κοιν. Χόσεψης κι' ἀποτελέσσε χωριστὴ κοινότητα (Δ]μα 2—3—1926, ΦΕΚ 81)1926). Σήμερα ἔχει 319 κατοίκους. Λειτουργεῖ ἕνας ναός, μ' ἕνα ἱερέα.

15. Κοίταξε: Γ. Παπαδημητρίου «Ἐπιτύμβιος πλάξ Καστρίου Χόσεψης» στὰ «Τζουμερκιώτικα καὶ Ἀρτινά Νέα», τ. 3, Ἰαν. 1933.

16. Ἡ Χόσεψη εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δ]μα 19—8—1912, ΦΕΚ. 254)1912). Ἐχει 1490 κατοίκους. Οἱ 620 κατοικοῦν στὴ Χόσεψη, οἱ 159 στὸν Ἅγιο Γεώργιο, οἱ 78 στὴ Λούτσα. οἱ 158 στὴ Μονὴ Εὐαγγελιστρίας, οἱ 350 στὴν Πολιάνα κι' οἱ 125 στὴ Ρουπακιά.

Ἡ Πολιάνα μετωνομάστηκε σὲ Καλλονὴ (Δ]μα 11—5—1954, ΦΕΚ. 101)1954). Στὴ Χόσεψη λειτουργεῖ ἕνας ναός, μ' ἕνα ἐφημέριο.

17. Γιὰ τὸν Ἰωάννη Κουτελίδα κοίταξε: Χρ. Γρίζα «Ὁ καπετὰν Γιαννάκης Κουτελίδας» στὸ περ. «Σκουφᾶς» τχ. 3, σ. 9. Ἐπίσης Κ. Α. Διαμάντη «Τὸ ἀρματολίκι τῶν Τζουμέρκων κι' οἱ Κουτελιδάοι» στὸ περ. «Σκουφᾶς» τχ. 6 σ. 276.

Δ') Βουργαρέλιον, (18) τὸ χωρίον τοῦτο κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας διακλαδώσεως τινος τῆς σειρᾶς τοῦ Πίνδου, κατοικεῖται ὑπὸ 200 περίπου οἰκογενειῶν ἔχον ἐπὶ τῇ αὐτῇ θέσει συγκεντρωμένας περὶ τὰς 120 οἰκίας καὶ μεταξὺ αὐτῶν δύο ναοὺς τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὧν ὁ μὲν χρονολογεῖ δύο ἕως τρεῖς αἰῶνας, ὁ δὲ ἓνα περίπου· ἔξω δὲ τοῦ χωρίου δύο ἑτέροις τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ ἁγίου Κωνσταντίνου, ἱερουργημένους πάντας ὑπὸ πέντε ἐγγχωρίων ἱερέων, ὑπάρχει δ' αὐτόθι καὶ ἑλληνοδημοτικὴ σχολή. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ χωρίου τούτου, οὐ μακρὰν τῶν 5 λεπτῶν τῆς ὥρας, κεῖται ἡ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, (19) ἣτις χρονολογεῖ ἐπίσης 2—3 αἰῶνας, γνωστοὶ δ' αὐτῆς Ἡγούμενοί εἰσι, Νεκτάριος, Δοσίθεος, Χριστοφόρος Α', Χριστοφόρος Β', Κωσταντίος, Ἀνθιμος, Χρῦσανθος, Γρηγόριος, Χριστοφόρος Γ', Ἱερόθεος καὶ Διονύσιος ὁ νῦν. Περὶ τὸ χωρίον τοῦτο ὑπάρχουσι καὶ ἕτεροι συνοικίαι, συγκείμεναι ἀπὸ 8—10 οἰκίας ἑκάστη καὶ ἀποτελοῦσαι οἶκον κύκλον τοῦ χωρίου, αἵτινες ὀνομάζονται Σκιαδάδες, Ἀβαρίτζα, (20) Ποταμιά, Παλαιοῦρι, Πσλαιοκάτουνα, (20) Κοβέλη, Παλαιοχωρί καὶ Τσουκλέρι, ἐν αἷς ὑπάρχουσι καὶ τινες ἐκκλησίαι, δύο μὲν ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῶν Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου μία δὲ τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ ἕτερα τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἀνεγερθεῖσα τῷ 1870. Ἐν τῷ Παλαιοχωρίῳ σώζεται ἀρχαιότατος καταστραφεῖσης Ἱερᾶς Μονῆς ἱερὸς Ναὸς τῆς Θεοτόκου, Παναγία Βελλᾶς (21) καλούμενος, ἔχων σχῆμα ὅμοιον καθ' ὅλα, ἐκτὸς τοῦ μεγέθους, τῷ ἐν Ἀρτη Ναῶ ἀρχαίῳ τῆς Παρηγορηθείσης καὶ οἰκοδομηθεῖς ὑπὸ ρυθμὸν Γοτθικόν, ἀλλ' ἐν Βυζαντινῇ φαίνεται ἐποχῇ διότι τις ἀμφιβάλλει ὅτι ἡ τέχνη τῶν Γότθων ἐγένετο κτῆμα τῶν Βυζαντινῶν; Ὅτι δὲ ἔστι Βυζαντινῆς ἐποχῆς φαίνεται ἐξ ἄλλων καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἱστορία τις ἐπὶ τοῦ τοίχου λίαν ἠκρωτηριασμένη μνημονεῖ τῆς λέξεως «Νικηφόρου» ἣτις σχετιζομένη μετὰ τῆς ἱστορίας (Καρπολά τόμ. 3 σελ. 50—52) ἀποδεικνύει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ᾠκοδομήθη ἀπὸ 804 μ. Χ. ἕως 813, εἰς τὸ ὁποῖον χρονικὸν διάστημα ἔβασίλευεν ὁ πρῶτος Αὐτοκράτωρ τῶν Γραικῶν ὀνομασθεὶς Νικηφόρος ὁ Α'. Ἦν δὲ οὗτος ὁ Ναὸς πρότερον καὶ μολυβδοσκεπάστος, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1821 ἔτους, ἑξαχθέντος τοῦ μολυβδίου (22) ἔμεινε πρὸς δεῖγμα, διὰ θαύματος

18. Τὸ Βουργαρέλι μετωνομάστηκε σὲ Δροσοπηγή (Δῖμα 6—3—1951, ΦΕΚ. 81|1951). Εἶναι ἕδρα κοινότητος (Δῖμα 19—8—1912, ΦΕΚ. 254|1912). Σήμερον ἔχει 947 κατοίκους. Οἱ 428 κατοικοῦν στὴ Δροσοπηγή, οἱ 48 στὸ Κουβέλι, οἱ 166 στὸ Παληοχωρί, οἱ 140 στὴν Ποταμιά, οἱ 72 στοὺς Σκιαδάδες καὶ οἱ 93 στὴν Τσουκλέρα. Ἡ Τσουκλέρα μετωνομάστηκε σὲ Κάμπο (Δῖμα 11—5—1954, ΦΕΚ. 101|1954). Στὴ Δροσοπηγή λειτουργεῖ ἓνας ναὸς, μὲ ἓνα ἱερέα.

19. Κοίταξε: Κ. Μανιά «Τὸ Βουργαρέλι τῆς Ἀρτας καὶ ἡ Μ. Ἁγιος Γεώργιος» στὴν «Ἡπ. Ἑστία» τ. 1, σ. 565 (1952).

20. Τὸ Παληοκάτουνο καὶ ἡ Ἀβαρίτζα ἀποσπάστηκαν ἀπ' τὸ Βουργαρέλι, (Δροσοπηγή) καὶ ἀποτελέσαν χωριστὴ κοινότητα (Δῖμα 15—6—1950 ΦΕΚ 141|1950). Ἡ Ἀβαρίτζα μετωνομάστηκε σὲ Ἀμπέλια. Ἡ κοιν. Παληοκάτουνου ἔχει 817 κατοίκους. Οἱ 563 κατοικοῦν στὸ Παληοκάτουνο καὶ οἱ 254 στὴν Ἀβαρίτζα.

21. Κοίταξε: Α. Ὁρλάνδου «Ἡ Κόκκινη Ἐκκλησιά» (Παναγία Βελλᾶς) στὰ «Ἡπειρ. Χρον.» ἔτος Β, τχ. Α—Β, σ. 153—169.

Χρ. Λαμπράκη «Ἐπιγραφή Παναγίας Βελλᾶς» στὸ Ν. Ἐλμν., 11, σ. 319 (1914)

Σπ. Λάμπρου «Ἡ Παναγία Βελλᾶς, πλησίον Βουργαρελίου ἐν Τζουμέρκις» στὸ Ν. Ἐλμν. 2, σ. 289 (1905).

22. Τὸ μολῦβι τοῦ ναοῦ χρησιμοποιήθηκε γιὰ πολεμικὰς ἀνάγκας Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι στὴ διάρκεια τοῦ ἀγῶνα τοῦ 1821 δόθηκαν σημαντικὰς μάχες στὸ Βουργαρέλι.

Ἡ σημαντικώτερη εἶναι τῆς 23ης Σεπτεμβρίου 1824. Κοίταξε σχετικὰ στὰ «Ἑλληνικά Χρονικά» τῆς 23ης Σεπτεμβρίου 1824, ἀρ. 82. Ἐπίσης στὸ «Φ. τοῦ Νόμου» τ. 2, σ. 69. Καὶ στὶς παλιὰς ἱστορίας—Γ. Κρέμου «Χρονολογία τῆς Ἑλλ. ἱστ. 1453—1830, Ἀθ. 1879, τ. Α. σ. 21.—Μ. Οἰκονόμου «Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Παλιγγενεσίας» Ἀθ. 1873, τ. Α. σ. 471.—Σπ. Τρικούπη «Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως» Ἀθ. 1888, τ. Γ, σ. 117.

Στὴ μάχη αὐτὴ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἑλλήνων ἦταν ὁ Ράγκος, ὁ Στορνάρος, ὁ Σιαδῆμας, ὁ Λιακατσᾶς, ὁ Κ. Οἰκονόμου. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Τούρκων ὁ Ὁμέρ Πασᾶς Βρυώνης. Νίκησαν οἱ Ἕλληνες.

ὡς λέγεται, μολυβδοσκεπάστον τὸ πρὸς ἀνατολὰς ἡμισφαίριον τοῦ ἁγίου βήματος. Ἐντικρὺ δ' αὐτοῦ τοῦ ναοῦ περὶ τὰ 30 λεπτὰ τῆς ὥρας ὑπάρχει λόφος τις ὑπὸ τὸ ὄνομα Τσιούκα, (23) ἐπὶ τοῦ ὁποίου φαίνονται ἐρείπια ναῖσκου τινὸς καὶ περίξ τοῦ λόφου ἴχνη φρουρίου, ὅπου, εἰκάζεται ὡς ἐκ τῶν εὑρισκομένων χαλκίνων νομισμάτων ὑπὸ τινων χωρικῶν, ὅτι ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Βελλᾶ. Ἐντὸς τοῦ χωρίου πηγάζουσι πλεῖστα ὕδατα, λίαν τακτοποιημένα εἰς 10—12 βρούσεις, ἐξ ὧν ἀλέθουσι δύο νευρόμυλοι καὶ ἐργάζονται γναφεῖα, οἷον μαντάνια καὶ νεροτριβεῖα καθ' ὅλας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους· χρῆσιμῶν δὲ τὰ ὕδατα ταῦτα καὶ ὡς πηγαὶ τοῦ Σαρανταπόρου, ἐνισχυόμενα ἐκ τῶν ὑδάτων τῆς Λεπτοκαρύας (πηγῆς ἀπεχούσης πρὸς δυσμὰς τοῦ χωρίου περὶ τὰ 5 λεπτὰ) καὶ ἐκ τινος ἐτέρας πηγῆς Παλαιόγλου ὀνομαζομένης καὶ ἀπεχούσης τοῦ χωρίου πρὸς δυσμὰς μίαν περίπου ὥραν, πρὸς δὲ καὶ ἐξ ἄλλης τινός, τοῦ Καπετὰν Κώνστα καλουμένης καὶ ἀπεχούσης τοῦ χωρίου πρὸς ἀνατολὰς περὶ τὰ 40 λεπτὰ, καθάπερ καὶ ἐξ ἄλλων τριῶν πρὸς νότον, περὶ τὰ 40 λεπτὰ κειμένων μακρὰν, οὐ τοσοῦτο σημαντικῶν, καλουμένων δὲ Μάησι, Γλυκὴ καὶ Ἀργυρολίμνη.

Ε') Ληψίστα ἢ Λουψίστα (24) κατοικούμενον ὑπὸ οἰκογενειῶν 120 περίπου, ἐκκλησιαζομένων ἐν τοῖς ναοῖς, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τῆς Μεταμορφώσεως, τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἱερουργουμένοις ὑφ' ἐνὸς ἱερέως· ὑπάρχουσιν αὐτόθι, ἐρείπια καταστάντα ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων, καὶ ἕτερα ἀνώνυμα παρεκκλήσια. Τὸ χωρίον τοῦτο διαιρεῖται καὶ εἰς συνοικίας ἐξ, οἷον Λουψίστα, Ἀμπελοτόπι, Μπουμπουτσικόν, Σκρομπουτζικόν, Ἀγορασιὰ καὶ Τσιάρα, ἔχει καὶ παιδαγωγικὴν σχολήν.

ΣΤ') Μίερη ἢ Μίαρη (25). Τὸ χωρίον τοῦτο οἰκεῖται μὲν ὑπὸ 180 οἰκογενειῶν, ἐκκλησιαζομένων εἰς δύο ἐκκλησίας, τὴν νεόκτιστον ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου· διαιρεῖται δὲ εἰς τρεῖς συνοικίας, ὧν ἡ μὲν, καλεῖται Καλαρέτσι ἔχουσα ἐκκλ. τῆς ἁγίας Παρασκευῆς· ἡ δὲ, ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ ἐκκλ. ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν· ἡ δὲ, Κάψαλα (26) καὶ ἐκκλ. τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Ἱερουργοῦνται δὲ πᾶσαι ὑπὸ 4 ἱερέων· ὑπάρχουσιν αὐτόθι καὶ τινες ἡρειπωμένοι ναῖσκοι, καλούμενοι Μάραθος, Ἀγνηλίνη καὶ Παλαιομονάστηρον.

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

23. Κοίταξ: Γ. Παπαδημητρίου «Ὁ λόφος Τσιούκα Βουργαρελίου καὶ ἡ περίξ κοιλὰς» στήν ἐφ. «Ἐλ. Λόγος» Ἄρτας, φ. 305]16—12—1937.

24. Ἡ Λουψίστα ἀρχικὰ μετωνομάστηκε σὲ Λειψὸ (Δ)μα 1—4—1927, ΚΕΦ. 76) 1927). Τελευταῖα σὲ Ἀθαμάνιο (Δ)μα 1—9—19 0, ΦΕΚ. 196]1950). Εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δ)μα 19—8—1912, ΦΕΚ 254]1912) ἔχει σήμερα 1847 κατοίκους. Οἱ 296 κατοικοῦν στὸ Ἀθαμάνιο οἱ 567 στὸν Ἁγ. Γεώργιο, οἱ 426 στὸν Ἁγιο Χαράλαμπο, οἱ 157 στοὺς Κουρακάτους, οἱ 135 στὸ Παληοχώρι, οἱ 16 στὸν Πλάτανο, οἱ 190 στὴ Σκαλούλα κι' οἱ 60 στὸ Τελήσι. ἔχει δύο ναοὺς καὶ δύο ἱερεῖς.

25. Ἡ Μίερη μετωνομάστηκε σὲ Τετράκωμο (Δ)μα 1—4—1927, ΦΕΚ 76]1927). Εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δ)μα 19—8—1912, ΦΕΚ. 254]1912). ἔχει σήμερα 1.303 κατοίκους. Οἱ 69 κατοικοῦν στὸ Τετράκωμο, οἱ 163 στὴν Ἀριά, οἱ 96 στὴ Γρεβενίτα, οἱ 53 στὸ Καλαρέτσι, οἱ 61 στὸ Κεράνι, οἱ 98 στὴ Λογαροῦ, οἱ 107 στὸ Λογγᾶ, οἱ 255 στὴ Νεβρόπολη, οἱ 160 στὴν Πέρα Νεβρόπολη κι' οἱ 241 στὸ Τελήσι. Ἡ Γρεβενίτσα καὶ τὸ Καλαρέτσι μετωνομάστηκαν σὲ Πηγὴ καὶ Καρυὰ (Δ)μα 11—5—1954, ΦΕΚ 101]1954). Στὸ Τετράκωμο λειτουργεῖ ἕνας ναὸς μὲ ἕνα ἱερέα.

26. Τὰ Κάψαλα ἀποσπάστηκαν ἀπ' τὸ Τετράκωμο κι' ἀπέτελεσαν χωριστὴ κοινότητα (Δ)μα 11—7—1929, ΦΕΚ 230]1929). ἔχουν 357 κατοίκους. Οἱ 163 κατοικοῦν στὰ Κάψαλα, οἱ 106 στὴν Παναγία κι' οἱ 88 στὸν Τερπνᾶ.

Γ. ΛΑΪΟΥ

Ο ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΨΑΛΛΙΔΑΣ ΑΝΤΙΔΗΜΟΚΡΑΤΗΣ (1793)-

(Ἀνέκδοτα δοκουμεντα ἀπὸ τὰ Ἀρχεῖα τῆς Βιέννης)

Μὲ τὶς συνθῆκες τοῦ *Reichenbach* (1790) καὶ τοῦ *Sistow* (1791) ἔληξε ὁ ρωσοαυστριακὸς πόλεμος κατὰ τῆς Τουρκίας ἀδόξως γιὰ τὴν Αὐστρία. Σ' αὐτὸ συνετέλεσεν ὄχι μόνον ὁ ἐπικίνδυνος ἀντιπερισπασμὸς τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Πρωσίας ἀλλὰ καὶ ἡ ἔκρηξη τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης.

Μὲ τὴν ἀνακήρυξη τῆς δημοκρατίας καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ἐσήμανε τὸ τέλος τῆς φεουδαρχίας καὶ τῆς ἀπολυταρχίας. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ αὐστριακὴ μοναρχία ἐσήμανε συναγερισμὸν, γιὰ νὰ ἀποσπῆσει τὶς ιδέες τῆς ἰσότητας καὶ τῆς ἐλευθερίας, πὺν περνοῦσαν τὰ σύνορα εὐκολώτερα ἀπὸ τὶς ἐχθρικὰς στρατιές.

Ὁ κίνδυνος γιὰ τὴν αὐστριακὴν αὐτοκρατορία, πὺν ἐξτείνεται ἀπὸ τὴν Ὀλλανδία καὶ τὴ βόρειο Ἰταλία μέχρι τὴ νότιο Πολωνία, ἦταν διττός, ἐθνικὸς καὶ κοινωνικὸς, δηλαδὴ παράλληλος μὲ τὸν κίνδυνον, πὺν διέτρεχε καὶ ἡ Τουρκικὴ αὐτοκρατορία. Ἀνάλογα λοιπὸν ὑπῆρξαν καὶ τὰ μέτρα ἀσφαλείας, πὺν ἐπῆρε ὁ αὐτοκράτωρ Λεοπόλδος Β' (1790—1792) καὶ πρὸ παντὸς ὁ γυιὸς του καὶ διάδοχός του Φραγκίσκος Β'. Ὁ ὑπουργὸς τῆς αὐλικῆς ἀστυνομίας καὶ ὅλοι οἱ στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ διοικητὲς ἐπῆραν διαταγὰς νὰ συντονίσουν τὶς ἐνέργειάς τους, νὰ ἐπιστρατεύσουν τὰ ὄργανά τους, στρατιῶτες, ἀστυνομικούς, ὠτακουστὰς καὶ καταδότες, καὶ ὄχι μόνον νὰ φρουροῦν ἀγρυπνὰ τὰ δυτικὰ σύνορα καὶ νὰ ἐλέγχουν αὐστηρὰ τοὺς ἐρχομένους ἀπὸ τὴ Γαλλία, τὴ χώρα τῆς ἀνταρσίας(!), ἀλλὰ καὶ νὰ ἱκνηῶτοῦν, νὰ ἀποκαλύπτουν καὶ νὰ καταπνίγουν κάθε φιλελεύθερη ἐκδήλωση τῶν ὑπηκόων τῆς αὐστριακῆς αὐτοκρατορίας. Παρόμοιες ἐντολὲς ἐστάλησαν καὶ στοὺς αὐστριακοὺς προξέ-

νους καὶ πρεσβευτὲς, γιὰ νὰ παρακολουθοῦν καὶ ἐξουδετεροῦν τὴ διάδοση τῶν δημοκρατικῶν ἰδεῶν καὶ στὰ ἄλλα κράτη. Ἐπειδὴ οἱ φυλακὲς καὶ τὰ κρατητήρια τῆς ἀστυνομίας εἶχαν γεμίσει ἀπὸ πολιτικούς καταδίκους ὁ πρόεδρος τοῦ Αὐλικοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου (=ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν) διετάχθη νὰ ἀναφέρει, πόσες θέσεις ὑπῆρχαν διαθέσιμες μέσα στὰ διάφορα φρούρια γιὰ τὰ ἐπικίνδυνα δημοκρατικὰ στοιχεῖα. Οἱ δημοκρατικὲς ιδέες εἶχαν ἠλεκτρίσει ὄχι μόνον ἀστοὺς καὶ χωρικούς, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς δυσαρεστημένους ἀριστοκράτες, καὶ ὄχι μόνον Πολωνοὺς, Τσέχους, Οὐγγρους, Ἰταλοὺς καὶ Ὀλλανδοὺς, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς Αὐστριακοὺς.

Ὁ δημοκράτης *Polz*, σύμφωνα μὲ τὴν κατάθεση τοῦ καταδότου καὶ τὴν σχετικὴ ἐκθεση πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Φραγκίσκο Β' (31|10|1792), εἶπεν ὅτι «μέσα στὴ Βιέννη πάνω ἀπὸ 800 πρόσωπα, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλὰ ἀπὸ τὴν ἀνώτερη κοινωνικὴ τάξη, ἦταν ὑπὲρ τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος».

Ὁ βιεννέζος γιὰτὸς *Anton Ruth*, πὺν εἶχε πάει στὴν πόλη τῆς Τσεχοσλοβακίας *Olmutz* γιὰ κάποιον ἀσθενῆ, ἐξεστόμισε τὰ ἑξῆς: (Ἐκθεση τοῦ διοικητοῦ τῆς Πράγας 4|6|1793): «Τὶ τοὺς χρειαζόμαστε τοὺς βασιλιάδες; Θὰ ἤμασταν ὅλοι εὐτυχέστεροι, ἂν δὲν εἶχαμε κανέναν ἀπὸ δαύτους. Τοῦ βασιλιά τῆς Γαλλίας καλὰ τοῦ κάμανε... Τοῦ ἄξζαν ἀκόμα περισσότερα... Μὴν πιστεύετε τὶς ἐφημερίδες, γράφουν ψευτιές, γιὰ νὰ ξεγελοῦν τὸ λαό. Τὸ γαλλικὸ σύνταγμα εἶναι πολὺ καλὸ. Κα'ὰ θὰ ἦταν βέλαια, νὰ εἰσαχθεῖ κι' ἐδῶ σὲ μᾶς. Ὁ βασιλιάς τῆς Γαλλίας ἔπρεπε νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴ μέση, γιὰ νὰ μπορέσουν οἱ Γάλλοι νὰ ἀποκτήσουν τὸ δίκιο τους καὶ νὰ πραγματοποιή-

ήσουν τὸ σύνταγμα τους. "Ὅσο πὺς μεγάλες ἐπιτιχίες ἔχουν τὰ αὐτοκρατορικά ὄπλα, τόσο τὸ χειρότερο γιὰ μᾶς, γιὰτὶ ὅλοι μας θὰ γίνουμε ἀκόμα πὺς μεγάλοι σκλάβοι».

Αὐτὲς οἱ δημοκρατικὲς ἐκδηλώσεις δὲν ἦταν ἀπλὲς ἀτομικὲς, μεμονωμένες καὶ ἀπροκάλυπτες συναισθηματικὲς ἐκρήξεις τῆς σιγμῆς ἀπὸ μερικὰ ἀνήσυχα πνεύματα ἢ δυσαρεστημένα στοιχεῖα, ἀλλὰ ἦταν καὶ ὁμαδικὲς, συνειδητὲς, ὠργανωμένες καὶ πολλὲς φορὲς συγκεκαλυμμένες πολιτικὲς ἐνέργειες γιὰ τὴν ἀνατροπὴ τῆς παρασιτικῆς καὶ προνομιούχου τάξεως καὶ τὴν ἀντικατάσταση τοῦ ἀντιδραστικοῦ πολιτικοῦ συστήματος καὶ καθεστῶτος. "Ὅπου οἱ Γιακωβῖνοι δὲν μποροῦσαν νὰ ὀργανωθοῦν καὶ νὰ δράσουν ἀπ' εὐθείας, ἐμπαιναν μέσα σὲ ἄλλες ὀργανώσεις, πρὸ παντὸς μέσα στὶς μασονικὲς εἰταιρεῖες. Μιὰ ὕναφορὰ ἐπίσης ἀπὸ τὴν Πράγα (5]9]1793) σχετικὴ μὲ τὸν «ἀρχιγιακωβῖνο» *Karst*, ἀφοῦ χαρακτηρίζει ὅλους τοὺς γιακωβίνους «γεννήματα τῆς κολάσεως καὶ ἀποβράσματα τῆς ἀνθρωπότητος», τονίζει ρητῶς ὅτι «κάθε γιακωβῖνος ἦταν καὶ μασόνος, ἀλλὰ κάθε μασόνος δὲν ἦταν καὶ γιακωβῖνος».

Ἐκεῖνοι βέβαια, πὺς ἐνθουσιάζστηκαν ἰδιαιτέρως ἀπὸ τὰ κηρύγματα τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας ἦταν οἱ Γάλλοι τῆς Αὐστρίας. Γι' αὐτὸ ἔγιναν ὁ ἰδιαιτέρος στόχος τῆς ἀστυνομίας. Μέσα στὴ Βιέννη, καθὼς καὶ σὲ ὅλη τὴν αὐτοκρατορία ἦταν ἐγκατεστημένοι ἀπὸ πολλὰ χρόνια πολλοὶ Γάλλοι, ὡς δασκάλοι, παιδαγωγοί, συνοδοί, καμαριέρηδες, γραμματεῖς κομμωτῆς, τεχνίτες καὶ καλλιτέχνες μέσα στὰ ἀριστοκρατικὰ σπίτια καὶ τσιφλίκια, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐλεύθεροι ἐπαγγελματίες, ἔμποροι, βιοτέχνες, ἐργοστασιάρχες κλπ. Τὰ συνταρακτικὰ γεγονότα τῆς πατριίδας τους, πὺς τὰ ἐμάθαιναν λεπτομερέστερα καὶ ἀκριβέστερα ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴ ἀλληλογραφία τους καὶ ἀπὸ διάφορους ταξιδιωτῆς καὶ προπαγανδιστῆς, τοὺς ἔφεραν σὲ στενότερη ἐπαφὴ ἀναμεταξύ τους. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἀρχισαν νὰ κάνουν συστηματικὲς μουσικὲς συγκεντρώσεις καὶ νὰ συγκροτοῦν ἐπαναστατικὲς ὀργανώσεις.

Μιὰ ἀπ' αὐτὲς ἦταν καὶ ἡ ὀργάνωση τοῦ *Genthon*. Ὁ *Genthon* ἦταν γνωστὸς ἐργοστασιάρχης ἐπαργυρωτῆς, ἡλικίας 53 χρ.

νῶν, πὺς ἔμειε σὲ ἡ Βιέννη πίνω ἀπὸ 20 χρόνια. Μὲ τοὺς κυβερνητικὺς κύκλους εἶχε δοῦναι—λαβεῖν, καὶ πρὸ καιροῦ εἶχε πῖρει μιὰ παραγγελία γιὰ τὴν κατασκευὴ ὠρισμένων ἐργαλείων καθὼς καὶ σχετικὴ προκαταβολὴ ἀπὸ τὸ δημόσιο ταμεῖο. Τοὺς τελευταίους μῆνες τοῦ 1792 ἡ ἀστυνομία παρετήρησε μιὰ ἀσυνήθιστη κίνηση στὸ σπίτι του. Μόλις ἔμαθε γιὰ κάποια δημοκρατικὴ συντροφιά, ἔβαλε μέσα καταλλήλως ἕναν ἔμπιστό της, πὺς ἐπὶ δύο μῆνες ἔπαιρνε μέρος σὲ ὅλες τὶς συγκεντρώσεις καὶ κατέδιδε λεπτομερῶς τὰ πρόσωπα, καθὼς καὶ τὰ λεγόμενα καὶ σχεδιαζόμενα μέσα στὸ σπίτι τοῦ *Genthon*. Τὰ σπουδαιότερα μέλη τῆς συντροφιάς ἐκείνης, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Γάλλοι, ἦταν τὰ ἔξης σύμφωνα μὲ τὴν κατάθεση τῆς 29]11]1792: ὁ *Cha'don*, χρυσοκεντητῆς ἀπὸ 10 χρόνια στὴ Βιέννη, οἱ ἀδελφοὶ *Lardemmé*, ὁ ἕνας 10 χρόνια καμαριέρης τῆς κόμισσας Καρόλ, ὁ ἄλλος κομμωτῆς κυριῶν, πὺς ἔκανε συχνὰ ταξίδια στὴ Γαλλία καὶ ὅταν πρὸ ὀλίγου ἐπέστρεψε ἀπὸ τὸ Παρίσι, ἐτραγουδοῦσε τὴ Μασσαλιώτιδα καὶ ἄλλα ἐπαναστατικὰ τραγοῖδια.

Ὁ *Bosen*, πρῶην παραγγελιοδόχος ἀπὸ τὴ Λυών.

Ὁ *Preaux*, ἐργοστασιάρχης ψιμυθίων, πὺς ἔκανε ταξίδια στὸ Παρίσι, ἀπὸ 9 χρόνια στὴ Βιέννη.

Ὁ *Piquet*, χοροδιάσκαλος, σχεδὸν 20 χρόνια στὴ Βιέννη.

Ὁ *La Croix*, διδάσκαλος τῆς Γαλλικῆς, ἀπὸ 9 χρόνια στὴ Βιέννη

Ὁ *Cohson*, 30 χρόνια καμαριέρης τοῦ ἡγεμόνα *Rosenberg*.

Ὁ *Moret*, 8 χρόνια καμαριέρης τοῦ στρατιάρχη *Lacy*.

Ἐνας ἄλλος *Moret*, καλαθοποιὸς ἄνω ἀπὸ 10 χρόνια στὴ Βιέννη.

Ὁ *d' Orleans*, κομμωτῆς κυριῶν, γνωστὸς ἀπὸ 3 χρόνια.

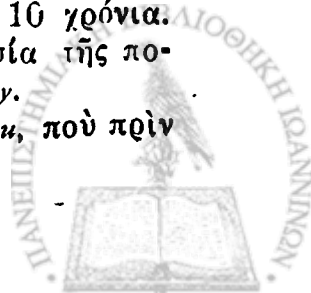
Ὁ *Dumat*, ὀδοντοτεχνίτης, 20 χρόνια στὴ Βιέννη.

Ὁ *Gois*, ἔμπορος νεωτερισμῶν ἀπὸ 30 χρόνια.

Ὁ *Boren*, μεταπωλητῆς ἀπὸ 10 χρόνια.

Ἐνας κωμικὸς στὴν ὑπηρεσία τῆς πολωνίδας πριγκίπισσας *Lubomirsky*.

Ἐνας νεαρὸς ἀπὸ τὸ *Landau*, πὺς πρὶν

ἀπὸ λίγες ἡμέρες εἶπεν ἀχωρήσει γιὰ τὴ Γαλλία.

Ὁ γυιὸς τοῦ αὐστριακοῦ αὐλικοῦ συμβούλου *Sprun*, καὶ ἄλλοι.

Σ' ἐκεῖνες τὶς συγκεντρώσεις, πὺ στὴν ἀρχὴ ἐγίνοντο 2 φορές τὴν ἐβδομάδα, ἔπειτα ὅμως 4 καὶ 5 φορές, οἱ προσερχόμενοι ἀντήλθασαν μὲ ἐνθουσιασμό πληροφορίες καὶ σκέψεις γιὰ τὰ πολιτικά γεγονότα τῆς Γαλλίας καὶ τὴ στρατιωτικὴ ἀνωτερότητα καὶ τὶς ἐπιτυχίες τῶν Γάλλων ἐναντίον τῶν συμμαχικῶν στρατῶν. Σὲ μιὰ συγκέντρωση μάλιστα ὁ *Genthon* ἀνεκοίωσε, ὅτι εἶχεν ἐφεύρει ἓνα καινούργιο εἶδος μπαγιονέτας καὶ κατεχειροκροτήθη. Ἐπίσης ἐδιάβαζαν ταχτικά τὴν ἐφημερίδα «*Moniteur*», ἐτραγουδοῦσαν τὴ Μασσαλιώτιδα καὶ ἐπερίμεναν τοὺς Γάλλους νὰ φτάσουν σύντομα στὴ Βιέννη.

Κάποιος *Duchardin*, πὺ ἐνεφανίσθη τὶς τελευταῖες ἡμέρες στὴ συντροφιά, ἐπῆνεσε τὸ γαλλικὸ σύνταγμα καὶ ὑπεστήριξε, ὅτι οἱ Γάλλοι θὰ κάμουν καὶ τοὺς ἄλλους λαοὺς εὐτυχισμένους, ἐὰν εἰσαγάγουν παντοῦ δημοκρατικὴ κυβέρνησι.

Ἐνα ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ὀργάνωσης τοῦ *Genthon* ἦταν καὶ ὁ συνταξιοῦχος αὐλάρχης τοῦ ἡγεμόνα *Colloredo* Πέτρος *Colombot*. Τὸ πόρισμα τῆς ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς ἀναφέρει, ὅτι ὁ *Colombot* εἶχε μυστικὴ συμβολικὴ ἀλληλογραφία μὲ τὸ φαναριώτη καὶ ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Μιχαὴλ Σοῦτσο διὰ μέσου τοῦ γάλλου πρεσβευτοῦ *Choiseul — Gouffier* κατὰ τὴ διάρκεια καὶ μετὰ τὴ λήξη τοῦ τελευταίου τουρκικοῦ πολέμου. Στὴν ἀλληλογραφία ἐκείνη, γιὰ τὴν ὁποῖαν ἐπληρώνετο 150 πιάστρα τὸ μῆνα, μετέδιδε διάφορες πληροφορίες ἐπιζήμιες γιὰ τὴν Αὐστρία καὶ ἐπωφελεῖς γιὰ τὴν Τουρκία, καὶ συγκεκριμένως ὁμιλοῦσε γιὰ τὴν ἀδυναμία τοῦ αὐστριακοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου νὰ συνεχίσει τὸν πόλεμο, συνεβούλευε νὰ μὴ διασπασθεῖ ἢ Ὑψηλὴ Πύλη μὲ τὴ Γαλλία καὶ διέδιδε ὅτι στὴν Αὐστρία ἐπικρατοῦσε ὁ «δημοκρατισμός».

Στὴν ἀναφορὰ (112)1792), πὺ ὑπέβαλε πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα ὁ κόμης *Sauer* καὶ στὴν πρόταση, πὺ ἔκαμε γιὰ τὴ σύλληψη τῶν μελῶν καὶ τὴ διάλυση ἐκείνης τῆς συντροφιάς, ἔλαβε τὴν ἐξῆς ἀπάντησι:

«Βεβαίως δίνω τὴν ἄδεια νὰ διαλυθεῖ

αὐτὴ ἢ ὑποπτη συντροφιά, ἀλλὰ θέλω νὰ καταβληθεῖ ἡ δέουσα προσοχὴ ὥστε: 1) νὰ μὴν ξεφύγει κανένα μέλος καὶ 2) νὰ ἀποφευχθεῖ κάθε θόρυβος. Ἐπίσης νὰ ληφθεῖ πρόνοια, ὥσ ε ἀμέσως μὲ ἀ τὴ σύλληψη νὰ διενεργηθεῖ κατ' οἶκον ἔρευνα, ἀ' λὰ σχετικὰ μὲ τοὺς καμαριέρηδες τῶν ἀριστοκρατικῶν σπιτιῶν νὰ εἰδοποιηθοῦν προηγουμένως τὰ ἀφεντικά τους καταλλήλως, ὅτι ἐνεκα τῆς διπλοπροσωπίας τῶν ὑπηρετῶν τους καὶ κατόπιν τῆς διαταγῆς μου πρέπει νὰ γίνῃ μιὰ τέτοια ἔρευνα. Φραγκῖσκος».

Τὰ μέλη τῆς συντροφιάς τοῦ *Genthon* ἐφυλακίσθησαν καὶ ὅσοι εἶχαν ξένη ὑπηκοότητα ἀπηλάθησαν.

Παραδόξως μετὰ τρεῖς μῆνες (213)1793) ὁ νέος ὑπουργὸς τῆς ἀστυνομίας *Pergen* ὑποβάλλει ἀναφορὰ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὅπου ἐνῶ ἀναγνώριζει, ὅτι ὁ *Genthon* εἶναι ἄξιος τῆς ἐσχάτης τιμωρίας γιὰ τὴν προδοτικὴ του κατάχρησι τῆς ὑψηλῆς προσιασίας, τὴν ὁποῖαν ἀπῆλαυσε πάνω ἀπὸ 20 χρόνια, ἐν τούτοις προτείνει νὰ ἀποφυλακισθεῖ, ὅχι μόνον ἐπειδὴ ἔπασχε ἀπὸ καρκῖνο τοῦ ποδικοῦ καὶ εὗρισκετο σὲ ἀθλία κατάστασι, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ὁ ἀπειρος γυιὸς του δὲν θὰ μπορούσε νὰ συγκρατήσῃ τὸ ἐργοστάσιον, ἢ ἐπιχείρησι θὰ κατεστρέφετο καὶ συγχρόνως θὰ ἐθίγοντο τὰ κρατικὰ συμφέροντα!

Παρόμοια οἰκονομικὴ εὐπάθεια, ὅπως ἔξομε, ἀνάγκασε καὶ ὕστερα ἀπὸ πέντε χρόνια νὰ ἀφεθοῦν ἐλεύθεροι οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Ἀργέντη, μέσα στὸ σπῖτι τοῦ ὁποῖου ὁ *Ρήγας* καὶ οἱ σύντροφοί του ἐτραγουδοῦσαν τὴν ἑλληνικὴ Μασσαλιώτιδα καὶ ἐφλέγοντο ἀπὸ τὶς δημοκρατικὰς ἰδέες καὶ ἐλπίδες, ὅπως οἱ σύντροφοί τοῦ *Genthon*.

Καὶ τώρα προκύπτει τὸ ἐρώτημα:

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἐπαναστατικὴ δημοκρατικὴ κίνησι καὶ ἀτμόσφαιρα, τῆς ὁποίας ἀπλῆ σκιαγραφία ἀποτελοῦν τὰ ἀνωτέρω ἱστορικὰ στοιχεῖα, τί στάσι ἐπῆρε ὁ Ἀθανάσιος Ψαλίδας;

Τὴν ἀπάντησι μᾶς τὴ δίνουν ἡ ἀντιδημοκρατικὴ συμπεριφορὰ του ἀπέναντι στὸ γαλλόφρονα *Le Roux* καὶ τὸ φιλομοναρχικὸ ὑπόμνημά του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας.

Στὰ 1792 εὗρισκεται στὴ Βιέννη ὁ ἀπό-

στρατος στρατιωτικός γιατρός Κάρολος *Le Roux*. Ἡ καταγωγή του ἦταν ἀπὸ τὸ Λουξεμβούργο. Εἶχε ὑπηρετήσει ἐπὶ Μαρίας Θηρεσίας ὡς γιατρός τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ στὴν Ὀλλανδία, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ 1775 εἶχε ἀποστρατευθεῖ καὶ ἡ οἰκονομικὴ κατ'ἀσπασίη του φαίνεται, πὼς δὲν ἦταν ρόδινη. Ὑστερα ἀπὸ ἐπανειλημμένες αἰτήσεις τοῦ ἐπέκρινε ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος (26]5]1792) ἔτσι «ἀπὸ ἔλεος» 520 φλωρίνια γιὰ κάτι φάρμακα, πὺ ὅπως ἔλεγε τοῦ χρωστοῦσε τὸ στρατιωτικὸ ταμεῖο πρὶν ἀπὸ 25 χρόνια. Ἀλλὰ ὁ *Le Roux* ἤθελε νὰ ἐπανεέλθει στὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσία. Τὸ αὐλικὸ πολεμικὸ Συμβούλιο (= Ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν) παρόλεψε τὶς αἰτήσεις του σὺν ἀνώτατο ἀρχιάρχο *Brambilla*, ὁ ὁποῖος ἐγνωμάτευσε (16]12]1792), ὅτι στὸ στρατὸ ὑπάρχουν ὑπεράριθμοι καὶ ἰκανώτατοι γιατροὶ καὶ ἡ ἐπαναπόσληψη ἑνὸς ξένου, ὁ ὁποῖος μάλιστα δὲν ἤξερε ἄλλη γλῶσσα ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γαλλικὴ καὶ ἦταν 17 χρόνια ἐκτὸς ὑπηρεσίας, θὰ ἔθιγε τοὺς ντόπιους. Τὸ Γενικὸ Φρουραρχεῖο τῆς Βιέννης ἐπῆρε ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο τὴν ἐντολή (22]12]1792), νὰ συστήσει ἔντονα στὸ *Le Roux* πειθαρχικὴ ὑπακοή, δηλαδὴ νὰ πάψει τὶς ἐνοχλητικὰς αἰτήσεις καὶ διαμαρτυρίες του. Ἀλλὰ τὸ φρουραρχεῖο ἀτήνησε, ὅτι ὁ *Le Roux* εὐρίσκειτο ἤδη στὰ κρατητήρια τῆς Ἀστυνομίας.

Τί εἶχε συμβεῖ;

Πρὶν ἀπὸ μῆνες ὁ *Le Roux* εἶχε νοικιάσει ἕνα δωμάτιο στὸ σπίτι τοῦ καλτισοποιοῦ *Joseph Schicklanz* στὸ ἱστορικὸ κτίριο «*Kuse den Pfennig*», δηλαδὴ ἐκεῖ ὅπου εὐρίσκεται σήμερον ἡ ἐλληνικὴ ἐκκλησίαι «Ἅγιος Γεώργιος». Ἐκεῖ ἐπήγαινε γιὰ φαγητὸ καὶ ὁ Ψαλίδας, πὺ ἔμενε ἀπέναντι στὸν ἀρ. 697 στὸ σπίτι «Δώδεκα Ἀπόστολοι», δηλαδὴ ἐκεῖ ὅπου σήμερον εἶναι τὸ ξενοδοχεῖο «*Adler Hof*» (*Wien, I. Hafnersteig No 7*) Ὁ *Le Roux* ἐκίνησε τὴν περιέργειαν καὶ τὴν ὑποψία τόσο τῶν νοικοκυραίων ὅσο καὶ τοῦ Ψαλίδα, ὁποῖος ἐμπαινόβγαινε στὸ σπίτι καὶ ὁ ὁποῖος εἰδοποίησε τὴν ἀστυνομία.

Ἴδου σχετικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τισκαταθέσεις ἐναντίον τοῦ *Le Roux* (τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1792):

Κατάθεση τοῦ *Joseph Schicklanz*: «Ὁ *Le Roux* συνείηκε νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ σπίτι στὶς 6

ἡ ὥρα τὸ πρωῖ καὶ νὰ ἐπιστρέψει τὸ βράδυ, ὅποτε κοιμόταν δυὸ—τρεις ὥρες καὶ κατὰ τὶς 9 σηκωνόταν πάλι καὶ περνοῦσε σχεδὸν ὅλη τὴ νύχτα μὲ γραψίματα...»

Κατάθεση τῆς *Josepha Schicklanz*: «Σ' αὐτὰ πὺ κατέθεσε ὁ πατέρας μου ἔχω νὰ προσθέσω, ὅτι ὁ *Le Roux* σὲ κάθε εὐκαιρία ἐπαιρνε τὸ λόγο ὑπὲρ τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος καὶ ὑπεράσπιζε τοὺς Γάλλους καὶ εἶπε ἐπὶ λέξει «καλὰ τοῦ κάμανε τοῦ βασιλιά». Ὁ Ἕλληνας Ψαλίδας, πὺ ἔρχεται σὲ μᾶς γιὰ φαγητὸ καὶ πὺ ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ ὕβρισε τοὺς Γάλλους, ἤρθε πολλὰς φορὰς σὲ λογομαχία μὲ τὸν *Le Roux*. Αὐτὸς εἶπε στὸν Ψαλίδα πρὶν ἀπὸ τρεῖς μῆνες, ὅτι τὰ γερμανικὰ βώδια (!) δὲν ξέρουν τὶς ιδέες τῶν Γάλλων, ἀλλὰ σὲ κανα δυὸ μῆνες θὰ τὶς μάθουν».

Παρόμοια εἶναι καὶ ἡ κατάθεση τοῦ γιου, *Adam Schicklanz*. Καὶ τώρα ἀκολουθεῖ ἡ βυρεία κατάθεση τοῦ Ψαλίδα: «Ὁ συλληφθεὶς *Le Roux* ἐγκωμιάζε σὲ κάθε εὐκαιρία τὸ γαλλικὸ σύνταγμα καὶ εἶπε ρητῶς ὅτι ἡ Αὐστρία θὰ ἔρθε σὲ πόλεμο μὲ τὴ Γαλλία. Τὸ βασιλεῖο τῆς Γαλλίας τὸν ἀπεκάλεσε κακοήθη... Ἐπροσπάθησε ὄχι μόνον σὲ μένα ἀλλὰ καὶ στὸν παντρεμένο γιὸ τοῦ καλτισοποιοῦ *Schicklanz* νὰ ἐμφυτεύσει τὸ σύστημα τῆς ἐλευθερίας. Ὅταν οἱ Γάλλοι κατέλαβαν τὶς Κάτω Χῶρες ἤρθε στὸ σπίτι ἐξαιρετικὰ χαρούμενος καὶ διηγήθηκε τὸ γεγονός, ἀφοῦ ἐπρόσθεσε τὴ φράση «καλὰ νὰ τὰ πάθουν οἱ Αὐστριακοί, γιατί ἐκεῖ ἐκυβερνοῦσαν πραγματικὰ γαϊδούρια!» Δὲν μπορῶ νὰ ἀποκρύψω, ὅτι αὐτὸν τὸν *Le Roux* τὸν θεωρῶ γιὰ Γάλλο κατάσκοπο, καὶ μάλιστα γιὰ τοὺς ἐξῆς λόγους:

1) Μόλις ἤρθε στὸ σπίτι τοῦ *Schicklanz* ἔκανε γιὰ δέκα μέρες τὸν τρελλὸ καὶ ἄξανα ξαναβρῆκε τὰ λογικὰ του.

2) Νύχτες ὀλόκληρες ἦταν κλεισμένος στὸ δωμάτιό του καὶ τὶς περνοῦσε μὲ γραψίματα.

3) Συνεχῶς παραπονεῖτο, πὼς δὲν εἶχε λεφτά.

4) Ἐδέχετο ὑποπιες ἐπισκέψεις π. χ. ἕνα λοχαγὸ τὸν μηχανικοῦ ὀνόματι *Lefevre*...

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ πὺ καταθέτω καὶ εἶμαι πρόθυμος νὰ τὰ ἐπιβεβαιώσω ἐνόρκως καὶ μπροστὰ του δὲν ξέρω πρὸς τὸ παρὸν

τίποτα άλλο γιὰ τὸν *Le Roux*. (ὕπογραφή Ἰθανάσιος Ψαλίδας).

Ὁ φάκελλος τῶν ἀνακρίσεων εἶναι πολὺ κατεστραμμένος καὶ δὲν φαίνεται, ἂν ὁ *Le Roux* ἦταν μέλος τῆς ὀργάνωσης *Genthon* ἢ καμμιάς ἄλλης ὀργάνωσης. Στὴν ἀνάκριση, ποὺ τοῦ ἔγινε, ἀρνήθηκε τὶς ἀνωτέρω κατηγορίες, ἀλλὰ τὰ κατασχεθέντα χειρόγραφα του, πρὸ παντὸς οἱ «*Lettres philanthropiques et politiques d' un Médecin à une Dame*» (1. 12. 1792) μὲ τὶς «μεγάλαις λέξεις», ὅπως ἔγραφε, Ἐλευθερία, Ἰσότης», ἐπρόδιναν τὰ δημοκρατικὰ φρονήματά του. Στὸν κατάλογο ἀπελάσεως, ποὺ ἔγινε ἔπειτα ἀπὸ εἰσήγηση τοῦ κυβερνητικοῦ συμβούλου *Mährenthal* (25.1.1793) καὶ ποὺ περιελάμβανε καὶ τοὺς Γάλλους: *La Croix, Laubertie, Larbemie, Velleneuve, Cabo*, βαρῶν *Bubé, Uiotte* καὶ *Uirelle*, ἀναγράφεται: «Ὁ Κάρολος *Le Roux* γεννηθεὶς ἐν *Orwall* τοῦ Λουξεμβούργου, ἄγαμος, 60 ἐτῶν, διδάκτωρ τῆς Ἰατρικῆς καὶ πρῶν στρατιωτικὸς ἰατρός τοῦ συντάγματος *Vierfet*, δυνάμει τῆς Ὑψηλοτάτης ἀποφάσεως τῆς 29ης Ἰανουαρίου ἐ. ἔ. ἀπηλλάθη ἔξ ὄλων τῶν γερμανικῶν χωρῶν».

Κατὰ σύμπτωση τὴν ἴδιον ἡμερομηνία 29. 1. 1793 φέρνει καὶ τὸ φιλομοναρχικὸ ὑπόμνημα τοῦ Ψαλίδα πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Φραγκίσκο. Ὁ Ψαλίδας ὕστερα ἀπὸ τὸ κατόρθωμά του κατὰ τοῦ *Le Roux* ἔσπευσε νὰ ἀναγγελθεῖ αὐτόκλητος θιασώτης καὶ στυλοβάτης τῆς μοναρχίας καὶ μάλιστα βασιλικώτερος ἀπὸ τοὺς ἀνώτατους υπεύθυνους φρουροὺς τοῦ βασιλικοῦ καθεστώτος. Ἀφορμὴ τοῦ ἔδωκε αὐτῇ τῇ φορᾷ ἡ γαλλικὴ δημοκρατικὴ κίνησις στὴν Τεργέστη. Ἀλλὰ στὸ ὑπόμνημά του δὲν περιορίζεται ἀπλῶς στὴν κατάδοση, παρὰ ἐπιχειρεῖ νὰ ἀναδειχθεῖ θεωρητικὸς ὑπερασπιστὴς τῆς μοναρχίας καὶ πρακτικὸς συμβουλάτορας τοῦ αὐτοκράτορος σχετικὰ μὲ τὰ ριζικὰ μέτρα, ποὺ χρειάζονται γιὰ νὰ ξεριζωθοῦν τὰ «ξιζάνια» ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορικὴ ἐπικράτεια καὶ σχετικὰ μὲ τὴν αὐστηρὴ δοκιμασία, στὴν ὁποία πρέπει νὰ υποβάλλονται οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματοῦχοι τῆς ἀστυνομίας. Ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ ὑπερενδιαφέρον παρὰ τὴν καθημερινή του ἀτασχόληση καὶ βιοπάλη, ὅπως λέει, προδίδει ὅτι ὁ Ψαλίδας μ' ἐκεῖνο τὸ ὑπόμνημα ἐπε-

δίωκε ἴσως καμμιά καλοπληρωμένη ἐμπιστευτικὴ θέσις. Ἀλλὰ οἱ ἐλπίδες του διαψεύστηκαν. Ὁ αὐτοκράτορας παρέπεμψε τὸ ὑπόμνημα πρὸς τὸν ὑπουργὸ τῆς ἀστυνομίας *Pergen*, ὁ ὁποῖος πάλι ἐζήτησε σχετικὰς πληροφορίες ἀπὸ τὸ διοικητὴ τῆς Τεργέστης *Brigido*. Ἀπὸ τὴν ἀπάντησις (20—2—1793) φαίνεται ὅτι καὶ ὁ *Brigido* ἐθίγη ἀπὸ τὸ ὑπόμνημα τοῦ Ψαλίδα. Μολονότι δὲ ἐθεώρησε τὴν καταγγελία του ὄχι ἀξία προσοχῆς καὶ μολονότι παρενόησε ἐν εὐελπίᾳ τὴν ὑπόθεσις σχετικὰ μὲ τὸν *Le Roux*, ἐν τούτοις ἔσπευσε νὰ ἀναφέρει ὅτι ἡ ἀστυνομία ἐσχάτως εἶχε ἀναδιοργανωθεῖ καὶ παρακολουθοῦσε κάθε ζωνρὴ ἐκδήλωσις τῆς νεολαίας. Ταυτοχρόνως ὁμοῦ συνεκέντρωσε πληροφορίες στὴν Τεργέστη καὶ γιὰ τὸν ἴδιον τὸ συντάκτη τοῦ ὑπομνήματος. Ἀπὸ τὶς πληροφορίες ἐκεῖνες τὰ μόναι ἀξιωματεῖα εἶναι, ὅτι ὁ Ψαλίδας εἶχε ἓναν ἀδελφὸ ὀνόματι Ἰωάννη (;) ἐμπορευόμενο στὸ Μωριά καὶ ὅτι τὸ ἔργο του «Ἀληθῆς Εὐδαιμονία» δὲν εἶχε προξενήσει ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση στοὺς Ἕλληνας τῆς Τεργέστης.

Ἐὰν τώρα συγκρίνωμε τὸ ὑπόμνημα τοῦ Ψαλίδα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας μὲ τὴν πρὸ δύο ἐτῶν ἀφιέρωσις τοῦ βιβλίου του πρὸς τὴν Αἰκατερίνη τῆς Ρωσίας, βρίσκομε καὶ στὰ δυὸ κοινὸ ἐπιχείρημα τὸ ἀξίωμα τῆς ἐνότητος. Τὸ ἀξίωμα αὐτό, ποιητικὰ διατυπωμένο ἀπὸ τὸν Ὀμηρο μὲ τὸ περίφημον «οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη»! καὶ φιλοσοφικὰ θεμελιωμένο ἀπὸ τὸν Ψαλίδα, προβάλλεται σὰν ὁδηγὸς τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν τελείωσις καὶ τὴν κοινὴ εὐτυχία. «Τὸ γὰρ εἶς ἐνοὶ καὶ ἐνοῦν τελειοῖ» λέει στὴν ἀφιέρωσις ἐκεῖνη καὶ μετὰ δυὸ χρόνια ἐπαναλαμβάνει στὸ ὑπόμνημά του: «γιατὶ ἡ μοναρχία συνδέει καὶ συνενώνει ὅλους σὲ ἓνα, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ διατηρηθεῖ ἡ κοινὴ εὐτυχία». Ἄν ὁμοῦ τὸ ἀξίωμα τῆς συνένωσης κάτω ἀπὸ ἓνα σκῆπτρον ἰσχύει ἀπόλυτα, τότε θὰ μπορούσε νὰ τὸ ἐπικαλεσθεῖ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σουλτάνος καὶ τότε δικαιολογοῦνται μερικοὶ Πατριάρχες, ποὺ ἔγραφαν σὲ πατριωτικὰ παραινέσεις καὶ ἐγκυκλίους, ὅτι οἱ Ραγιαδες ἐζούσαν καλὰ «ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῆ σκιάν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας»! Τὸ ὅτι βέβαια ἡ συνένωσις εἶναι καλύτερη ἀπὸ τὴν

διάσπαση, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Τὸ ζήτημα ὁμῶς εἶναι, τί εἶδους συνένωση καὶ κάτω ἀπὸ ποιὸν ὄρον. Ἐνα κοινωνικὸ σύστημα μὲ ἐλευθερία ἀνάπτυξης καὶ δράσης τοῦ ἀτόμου μέσα στὸ στίβο τῆς συνεργασίας καὶ τῆς ἀμιλλας, ἀσφαλῶς ὀδηγεῖ στὴ δύναμη, στὴν τελείωση καὶ στὴν κοινὴ εὐτυχία, ἐφ' ὅσον φυσικὰ ἡ ὑλικὴ καὶ ἡθικὴ ἀνταμοιβὴ τοῦ καθενὸς εἶναι ἀνάλογη μὲ τὴν προσωπικὴ ἀπόδοση τῆς ἐργασίας του, καὶ ἐφ' ὅσον τὸ σύνολο ζεῖ καὶ ἀναπνέει μέσα σὲ μιὰ ἀτιμόσφαιρα ἀγάπης, ἀλλη'εγγύης καὶ ἀνθρωπισμοῦ. Ὅποιος μέσα στὴν κοινὴ δράση καὶ δημιουργία ἀναδειχθεῖ πρωταθλητὴς, ὅποιος μπορέσει νὰ ἀποτελέσει τὴ συνισταμένη τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντός του, ἔχει ὄχι μόνον τὸ δικαίωμα ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποχρέωση, νὰ πρωτοστατήσῃ καὶ νὰ κυβερνήσῃ τὸ σύνολο. Αὐτὸ τὸ σκεῖος τῆς κοινωνικῆς ἐπιλογῆς τὸ εἶχε πολὺ καλὰ ὑπ' ὄψει τοῦ ὁ Ψαλίδας, γιὰ τὴν «Ἀληθῆ Εὐδαιμονία» του διακρίνει καθαρὰ τοὺς φιλοσόφους—βασιλεῖς ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς—τυράννους.

Ἐὰν ἀνάζητῶντας τὰ ἐλατήρια παραδεχτοῦμε, ὅτι λόγοι πατριωτικοὶ ὤθησαν τὸν Ψαλίδα, νὰ ἀπονεύμῃ τὸν ιδεώδη πλατωνικὸν χαρακτήρισμόν στὴ Σεμίραμι τοῦ βορρᾶ καὶ νὰ θέλῃ νὰ τῆς προσφέρει τὴν Ἑλλάδα, μολονότι ἐκείνη τὴν ἐγκατέλειψε καὶ πάλι στὴν τύχη τῆς, πάντως τὸ ὑπόμνημά του πρὸς τὸν νεώτερό του καὶ πνευματικῶς κατώτερό του αὐτοκράτορα δείχνει ἢ πολιτικὴς πεποιθήσεις κατώτερες τῆς νοημοσύνης του καὶ τῆς μόρφωσής του ἢ ἔλλειψη ψυχικῆς ἀντοχῆς καὶ ἐπιδίωξη εὐκόλης καρριέρας. Ὁ Ψαλίδας εἶχε δεῖξει ἐνωρίς, ὅτι ἦταν δυναμικὴ καὶ ἀγωνιστικὴ ἰδιοσυγκρασία. Ἡ εὐθύνη ἐπομένως τῆς ἀστικῆς τάξης, καὶ ἰδιαίτερος τῆς ἑλληνικῆς ἀστικῆς τάξης, ποὺ δὲν ὑπεστήριξε γιὰ τὸ ἴδιο τὸ συμφέρον τῆς μιᾶς τέτοια φυσιογνωμία, εἶναι μεγάλη. Ἀλλὰ ἔξ ἴσου μεγάλη εἶναι καὶ ἡ εὐθύνη τοῦ Ψαλίδου, ποὺ στάθηκε μονόπλευρα προοδευτικὸς καὶ δὲν ἀκολούθησε ἐξ ὀλοκλήρου τὸ πνεῦμα καὶ ρεῦμα τῆς ἐποχῆς του. Ἐἰὼ ἐγκείται ἡ ἡθικὴ ὑπεροχὴ τοῦ Ρήγα καὶ τοῦ Κοραΐ.

Τὰ νέα ἱστορικὰ δοκουμενὰ μᾶς ἐπι-

βάλλουν, νὰ ἀναθεωρήσουμε μερικὰς ἐξιδανικευμένες πληροφορίες καὶ μερικὰ καλῆς προθέσεως συμπεράσματα ὅσον ἀφορᾷ τὸ βίον καὶ τὴν πολιτεία τοῦ Ψαλίδου στὴ Βιέννη:

Ἡ ἀνωτέρω ἀναφερομένη *Josepha*, κόρη τοῦ καλτισοποιοῦ *Joseph Schicklanz* καὶ τῆς *Regina*, τὸ γένος *Feilin* (;) ἐτῶν 22, παντρεύτηκε στὶς 5.5.1793 τὸ δάσκαλο Ἀθανάσιο Ψαλίδα ἐξ Ἠλείου τῆς Ἑλλάδος, γυιὸ τοῦ Πέτρου Ψαλίδα, ἐμπόρου, καὶ τῆς Σαμίδας (;), τὸ γένος Μόσχου, ἐτῶν 27. Ὡς μάρτυρες παρέστησαν ὁ καισαροβασιλικὸς σύμβουλος *Franz Karl von Zuris* (;), ὁ Ἰωάννης Χριστοφῆς καὶ ὁ *Wende*, πρῶτον καθηγητὴς. Αὐτὰ ἀναγράφονται στὸ πρωτόκολλο γάμων τῆς ἐνορίας τῶν Δομινικανῶν, ὅπου ὑπήγειο τότε ἐκκλησιαστικῶς ἡ οἰκογένεια *Schicklanz*. Δυστυχῶς τὴ χαρὰ ἐπηκολούθησε σύντομα τὸ πένθος. Τὸ πρωτόκολλο θανόντων τοῦ Δήμου τῆς Βιέννης ἀναφέρει: «18 Ἀπριλίου 1794. Ψαλίδας Ἀθανάσιος, διδάσκαλος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, Ἡ σύζυγός του *Josepha*, τὸ γένος *Schicklanz*, καθολικὴ, γεννηθεῖσα ἐδῶ καὶ κατοικοῦσα στοὺς 12 Ἀποστόλους ἀριθ. 697 ἀπέθανε ἀπὸ (*Lungeneiterbeul* =) πνῶδες οἴδημα τῶν πνευμόνων, 22 ἐτῶν». Ἀπὸ τὰ θετικὰ αὐτὰ στοιχεῖα βλέπει κανεὶς πόσα μυθιστορεῖ ὁ Γούδας (Βίοι παράλληλοι Β, 287) σχετικὰ μὲ τὸ γάμον τοῦ Ψαλίδου στὴ Βιέννη. Ἐπίσης δὲν μπορεῖ νὰ εὐσταθεῖ ἡ ὑπόθεση γιὰ μιὰ ἄμεση ἐπαναστατικὴ ἐπαφὴ μεταξὺ Ρήγα καὶ Ψαλίδα, ποὺ κάνουν ἄλλοι κατὰ τὰ ἄλλα δόκιμοι ἐρευνητὲς καὶ βιογράφοι τους. Διότι στὸ 1790, ποὺ ἦρθε ὁ Ρήγας στὴ Βιέννη, ὁ Ψαλίδας ἦταν ἀντιδημοκράτης, καὶ παρὰ τὸ γεγονὸς, ὅτι πολλοὶ Γάλλοι ἐπέρασαν τότε ἀπὸ τὴ Βιέννη (ἀκόμα καὶ ὁ γνωστὸς κατόπιν *Gaudin*), καὶ παρὰ τὸν ὑπαινιγμὸν τοῦ Κίρλαντ—*Langensfeld* γιὰ «τὰ ἔργα τοῦ Ρήγα τὸν καιρὸν ποὺ ἦταν στὴν Βιέννη» (ἐπιστολὴ πρὸς τὸν *Merkelins* 16.1.1795), δὲν μποροῦμε μὲ βεβαιότητα νὰ ἰσχυρισθοῦμε, ὅτι τὸ δημοκρατικὸ ἔναυσμα τὸ πῆρε ὁ Ρήγας στὴ Βιέννη. Τὸ ὅτι θὰ ἐγνωρίστηκε τότε μὲ τὸν Ψαλίδα καὶ θὰ ἀντάλλαξαν τὸν πόνον τους γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Πατρίδας, εἶναι ἐκτὸς ἀμφιβολίας.

Ἄλλὰ ἡ συζήτηση καὶ ἡ ἐπαφή τους ἀποκλείεται νὰ ἔγινε κάτω ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῶν ἰδεῶν τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας. Στὴ δεύτερη, τὴν ἐξακριβωμένα ἐπαναστατικὴ ἐξόρμηση τοῦ Ρῆγα μετὰ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1796 ἀποκλείεται νὰ ἦσαν σὲ ἄμεση ἐπαφή, γιατί τότε ὁ Ψαλίδας ἔλειπε πιά ἀπὸ τὴ Βιέννη. Ἐδῶ ὅμως πρέπει καὶ πάλι νὰ τονισθεῖ, ὅτι τὰ δημοσιευόμενα δοκουμένα ἀναφέρονται σὲ ἓνα μικρὸ χρονικὸ διάστημα καὶ μᾶς ἀποκαλύπτουν μιὰ μόνο πτυχὴ τῆς ψυχῆς τοῦ Ψαλίδα. Ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ μᾶς παρασύρουν σὲ γενικεύσεις, παρὰ νὰ μᾶς δώσουν τὴν ἀφορμὴ γιὰ περαιτέρω ἔρευνα. Ἀπὸ τὴν ἀνίχνευση καὶ ἀποκατάσταση τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας δὲν ἀποκλείεται, νὰ ἐξαρθεῖ ἀκόμα περισσότερο ἢ προσωπικότητα τοῦ Ψαλίδα, ἐὰν ἀποδειχθεῖ, ὅτι μέσα του ἐπανελήφθη ἡ πάλη καὶ ἡ μεταστροφή τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ ὅτι ἀπὸ διώκτης τῆς δημοκρατίας ἀεδείχθη κῆρυξ καὶ ὑπέρμαχος ὄχι μόνο τῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ πανανθρώπινης ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας.

ΤΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Πρὸς

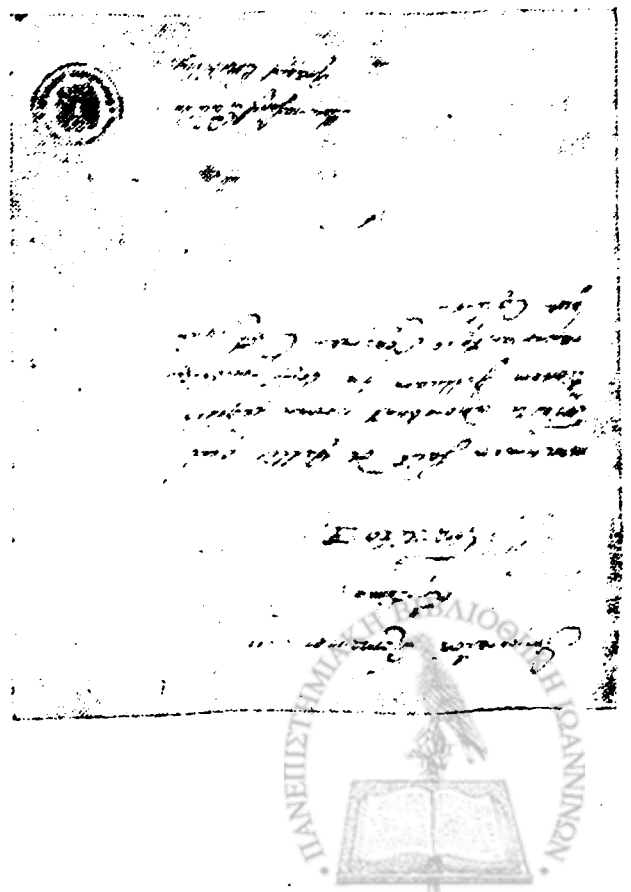
Τὸν ἄριστον αὐτοκράτορα τῶν Ῥωμαίων Φραγκίσκον τὸν Β. (Περίληψη) Ὑπόμνημα περὶ τῶν Γάλλων, οἱ ὅποιοι στὸ Τριέστι στὰ δημόσια κέντρα ἐπιδοκιμάζουν τὴ νέα γαλλικὴ νομοθεσία καὶ ἀποδοκιμάζουν τὸ Καισαροβασιλικὸ καθεστὼς καὶ τὸν ἴδιον τὸν Αὐτοκράτορα.

Ἀθανάσιος Ψαλλίδας, Ἑλληνας λόγιος

Θειοτάτη Μεγαλειότης!

Ἡ ἀγάπη μου πρὸς τὴ μοναρχία καὶ πρὸς τὴ Μεγαλειότητα Σου, ἡ ὁποία μὲ παρακινεῖ ἐνάντια σὲ κείνους, πού εἶναι ἐνάντιοι στὴ μοναρχία καὶ ἐπομένως ἐνάντιοι καὶ σὲ Σένα, τὸν ἄριστον αὐτοκράτορα τῶν Ῥωμαίων, πού μέρα καὶ νύχτα ἰδρωκοπᾶς γιὰ τὴ διατήρηση καὶ τὴν προαγωγή τῆς εὐτυχίας τῶν ὑπηκόων Σου, καὶ πού προσπαθοῦν μὲ τὴν προπαγάνδα τῶν φαντασιοπληξιῶν τους, δηλαδὴ τῶν ὀλεθρίων ἰδεῶν τῆς γαλλικῆς ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος, νὰ κάνουν τοὺς ὑπηκόους Σου

ἀνυπάκοους, καὶ ἐπομένως ἀναρχικούς καὶ δυστυχεῖς — καθὼς ἤδη στὸν κόμισα *de Saur* καὶ στὸν κυβερνητικὸ σύμβουλο γιὰ κείνον τὸν κακοήθη κακοήθως γιὰ τὴ μοναρχία φρονοῦντα *Le Roux* ἔκαμα φανερό μὲ ἀτράνταχτα ἐπιχειρήματα καὶ μὲ ἀσφαλέςτατες ἀποδείξεις, γιὰ νὰ φανερωθοῦν ὅλα ἐκεῖνα, πού ἀνέπτυσσε σὲ μένα γιὰ τὴ νέα νομοθεσία τῶν Γάλλων, καθὼς καὶ σὲ ἄλλους Γερμανούς, τοὺς ὁποίους προσπαθοῦσε νὰ τοὺς κάμει ὁμοϊδεάτες του καὶ τοὺς ὁποίους ἐγὼ ὠδήγησα στὴν ἀστυονομία, γὰ νὰ μαρτυρήσουν καὶ οἱ ἴδιοι, τί εἶδους συζητήσεις ἔκανε μαζί τους, σὲ κείνον ὅμως, πού ἀπουσίαζε, ἔγραφα νὰ στείλει ἀπὸ τὴν Πράγα γραφτὲς ἐκείνες τίς συζητήσεις, πού ἔκανε μαζί του, καὶ (τοῦ ἔγραφα) συγχρόνως νὰ κοιτᾶζει, νὰ καταδίδει τέτοιους μὲ τὸ πάρα πάνω ὀλεθρίους ἀνθρώπους, (καθὼς λοιπὸν ἀπέδειξα) ὅτι ἐκεῖνος ἦταν ἓνας κατάσκοπος καὶ μάλιστα μεγάλης ὀλκῆς — ἡ ἴδια, λέγω ἀγάπη, ἄριστε Αὐτοκράτορ!, μὲ παρακινεῖ καὶ τώρα νὰ ἀναφέρω στὴ Μεγαλειότητά Σου, τὴ δράση κάνουν στὸ Τριέστι οἱ Γάλλοι καὶ οἱ ὀπαδοὶ τους. Γιατί ἂν καὶ εἶμαι ἀπασχολημένος μὲ τίς ἰδιωτικὲς μου ἀσχολίες γιὰ νὰ μπορῶ νὰ συντηρηθῶ, ἐν τούτοις δὲν παραλείπω νὰ παρακολουθῶ τοὺς ἐρχομέ-

Imperatori Romanorum Optimo
Francisco II

mentionem facit de Gallis, qui Triesti adprobant novam legislationem Gallicam in locis publicis, reprobantque Regimen C. R. ipsumque Caesarem.

Athanasius Psallida
Graecus Fruditus.

Majestas Sacratissima!

Amor meus erga monarchiam, Majestatemque TUAM, qui me movit contra illos homines, qui se monarchiae, et consequenter TIBI Optimo Romanorum Imperatori, diu noctuque sudanti conservandae, promovendaeque felicitatis subditorum gratia opponunt, operam sibi dantes, ut per incucationem suarum imaginationum, nempe libertatis, aequalitatisque gallicae perniciosissimae inobedientes, et consequenter inquietos, infelicesque reddant Tuos subditos: ut jan Comiti de Saur, et Consiliario Regiminis de illo maligno, maleque de monarchia cogitante La Roue manifestum reddidi, argumentis solidissimis, experiētiisque certissimis ostendenda per omnia illa, quae de nova Gallorum legislatione mihi, aliisque Germanis explicabat; conabaturque illos convictos reddere, quos in Politiam duxi, ut testarentur et ipsi, quidnam cum ipsis disputaret: illi vero, qui aberat, scripsi ut mitteret Praga scriptotenus disputationes illas, quas cum ipso habuit; simulque attenderet, ut tales homines utpote perniciosos proderet; illum esse speculatorem (Spion) et quidem maximum: idem, inquam, Imperator Oprime! amor me movet quoque nunc, ut Majestati TUAE referam, quidnam Galli eorumque assecrae Triesti agunt. Nam quamquam sum occupatus meis privatis negotiis, ut me sustentare possim: attamen non desino indagare venientes vel transeuntes mercatores ex diversis regionibus, quorum nullus mihi conquestus est, nisi illi, qui Triesto veniunt, dicentes, tam multos esse ibidem Gallos assecrasque illorum, qui in locis publicis adprobent libertatem, aequalitatem, et novam legislationem gallicam, quae omnes homines aequaliter considerat; e contra vero reprobent Regimen Majestatis TUAE, contraque Majestatem Tuam tanta cum pertinacia in locis publicis clament, ut aliquis ibidem praesens germanorum, qui inde venit, et mihi narravit, quique adhuc hic versatur ipsis exprobraret, dicens, se, si non tacerent, illos accusaturum: hic idem Germanus tam multa mihi dixit, ut eodem die commotus fuerim ad illa Majestati Tuae referenda. Hi itaque homines, qui sunt tanquam Zizania inter triticum, prohibentes e jusdem augmentum, si non eradicantur, possunt destruere quietem subditorum Majestatis reddendo illos inobedientes; si, inquam, non excipiantur, summacum asperitate, possunt populum rebellem reddere: omnes enim speculatores aliorum Regum unico modo

nocere possunt, nempe manifestando suo regi vires, motusque regni: Galli vero speculatores duplici modo noxii sunt regno, nempe reddendo populum inobedientem privatim, et publice manifestando vires motusque: et quemadmodum illi subditos Tuos bifariam destruere conantur, nempe publice et privatim, eodem quoque modo sunt eradicandi, vel severe excipiendi, videlicet politia publica, vel privata: qualis enim finis, talia et media sint oportet: et quanquam ibidem est politia publica, ab effectibus tamen ansam cogitandi praebet, se non esse fidelem monarchiae. Et quis scit, an etiam ipsi Directores non sint tales? Hoc tempore in talibus officiis constituti homines probandi forent, ut aurum in igne, si aliquis vellet illos fideles habere. Nam hac in urbe adest summa politiae vigilantia, Imperatoris timor, et omni hoc in attento tamen tot latent insidiatores, hominesque maligni.

Si itaque in metropoli, ubi timor Imperantis est, et politia vigilans, tot insidiatores versantur, quot non dabuntur in remotioribus provinciis, ubi Imperator immediate non adest? Si igitur politia ibidem non atacrius incedat, potest certe etiamsi non nunc, aliquid mali sequi. Per politiam enim perfectam possunt omnia politica bella, scilicet insidiae et rebelliones extingui ut historiam Romanorum Imperatorum legenti patet, et consequenter per hanc facillime Imperator omni hosti externo resistere, vincereque eum potest.

Si igitur Imperator Optime, haec, quae ego in utilia cogitavi, TIBI Sapientissimo, Prudentissimoque dicendo peccavi, rogo supplicoque, ut mihi ignoscas, non ut audaci, pertinacique, sed ut amatori Monarchiae, cujus defensor maximus esse videtur Hamerus ita canens:

οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίῃ· εἰς κοίρανος ἔστω,
εἰς βασιλεὺς, ᾧ ἔδωκε Κρόνου παῖς ἀγκυλομήτεω
σκηπτρον ἑ ἠδὲ θέμιστας, ἵνα σφίσι βασιλεύῃ.
Ὡς ὄψε κοιρανέων δίεπε στρατόν...

Id est:

«Non bonum multorum principatus: unus princeps
(esto,

Unus Rex, cui dedit filius Saturni versuti
Sceptrumque et jura, ut ipsis, dominetur.

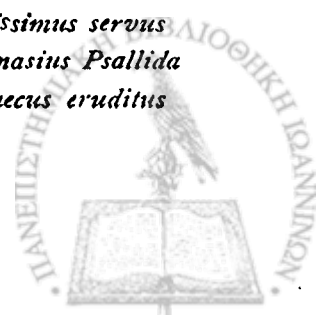
Sic is pro imperio regebat exercitum»...

Haec enim conjungit, unitque omnes in unum, ut felicitas communis conservari queat. Hanc itaque audaciam adscribe meo erga Monarcham amori, qui sum, et ero.

Viennae 29 Januarii 1793.

Sacratissimae Majestatis Tuae

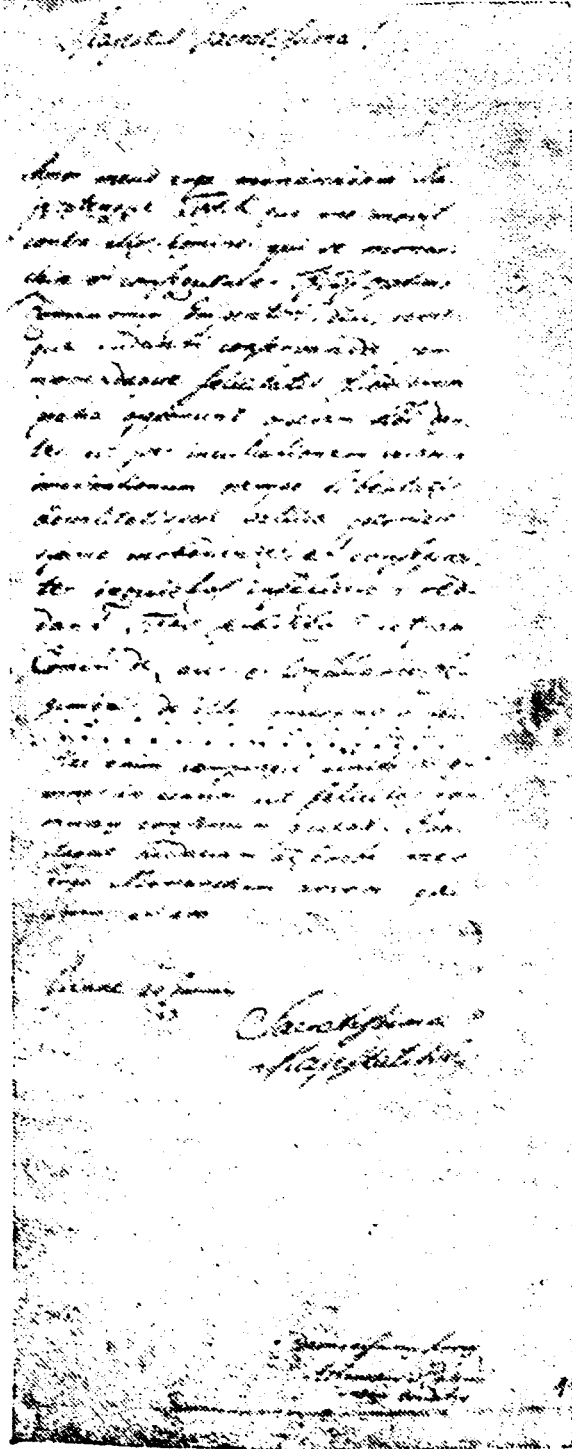
demissimus servus
Athanasius Psallida
graecus eruditus

νους ἢ διερχομένους ἐμπόρους ἀπὸ τὶς διάφορες περιοχές, ἀπὸ τοὺς ὁποίους κανένας δὲν μοῦ παραπονέθηκε παρὰ μόνον ἐκεῖνοι, πού ἔρχονται ἀπὸ τὸ Τριέστι καὶ λέγουν, ὅτι ἐκεῖ ὑπάρχουν πάρα πολλοὶ Γάλλοι καὶ ὄπαδοί τους, οἱ ὁποῖοι σιὰ δημόσια κέντρα ἐπιδοκιμάζουν τὴν ἐλευθερία, τὴν ἰσότητα καὶ τὴ νέα γαλλικὴ νομοθεσία, πού θεωρεῖ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἴσους, ἐνῶ ἀντιθέτως ἀποδοκιμάζουν τὸ καθεστῶς

τῆς Μεγαλειότητός Σου καὶ μὲ τόση θρασύτητα κραυγάζουν δημοσίᾳ ἐνάντια στὴ Μεγαλειότητά Σου, ὥστε κάποιος Γερμανός, πού ἦταν ἐκεῖ παρὼν καὶ ἤρθε ἀπὸ ἐκεῖ καὶ μοῦ τὰ διηγήθηκε καὶ παρευρίσκειται ἀκόμη ἐδῶ, τοὺς ἐπέπληξε λέγοντας ὅτι, ἂν δὲν σιωπήσουν, θὰ τοὺς καταγγείλει. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Γερμανός μοῦ εἶπε τόσα πολλά, ὥστε ἤμουν ἐτοιμος νὰ ἔρθω τὴν ἴδια μέρα, νὰ τὰ ἀναφέρω στὴ Μεγαλειότητά Σου.

Αὐτὰ λοιπὸν τὰ ὑποκείμενα, πού εἶναι σὰν τὰ ζιζάνια ἀνάμεσα στὸ σιτάρι καὶ τὸ ἐμποδίζουν νὰ μεγαλώσει, ἂν δὲν ξεριζωθοῦν, μποροῦν νὰ διαταράξουν τὴν ἡσυχία τῶν ὑπηκόων τῆς Μεγαλειότητός Σου κάνοντάς τους ἀνυπάκουους· ἔάν, λέγω, δὲν ἐκβληθοῦν μὲ ὄλη τὴ δυνατὴ σκληρότητα, μποροῦν νὰ κάμουν τὸ λαὸ ἐπαναστάτη. Γιατὶ ὅλοι οἱ κατάσκοποι τῶν ἄλλων βασιλείων μποροῦν μὲ ἓνα μόνον τρόπο νὰ βλάψουν, δηλαδή μὲ τὸ νὰ φανερώσουν στὸ βασιλιά τους τὶς στρατιωτικὲς δυνάμεις καὶ κινήσεις τοῦ βασιλείου. Ἄλλὰ οἱ Γάλλοι κατάσκοποι εἶναι διπλᾶ ἐπιβλαβεῖς στὸ βασίλειο, καὶ ἰδιωτικῶς μὲ τὸ νὰ κάνουν τὸ λαὸ ἀνυπάκουο καὶ δημοσίως μὲ τὸ νὰ φανερώνουν τὶς στρατιωτικὲς δυνάμεις καὶ κινήσεις. Καὶ ὅπως ἐκεῖνοι προσπαθοῦν διττῶς νὰ καταστρέψουν τοὺς ὑπηκόους Σου, δηλαδή ἰδιωτικῶς καὶ δημοσίως, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἐπίσης πρέπει νὰ ξεριζωθοῦν ἢ αὐστηρὰ νὰ πεταχτοῦν ἔξω, δηλαδή τόσο μὲ τὴ δημοσία ἀστυνομία ὅσο καὶ μὲ τὴν ἰδιωτικὴ παρακολούθηση. Γιατὶ ὅπως εἶναι ὁ σκοπός, ἔτσι πρέπει νὰ εἶναι καὶ τὰ μέσα. Καὶ μολοντί ὑπάρχει ἐδῶ δημοσία ἀστυνομία, ἐν τούτοις τὰ ἔργα τῆς δίνουν λαβὴ νὰ σκεφθεῖ κανεῖς, μὴ τυχὸν δὲν εἶναι πιστὴ στὸ μονάρχη. Καὶ ποῖος ξέρει, ἂν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Διευθυντὲς δὲν εἶναι τέτοιοι; Σ' αὐτὴν τὴν ἐπεχὴ πρέπει οἱ ἄνθρωποι, πού διορίζονται σὲ τέτοιο ἀξιώματα, νὰ δοκιμάζονται ὅπως τὸ χρυσάφι στὴ φωτιά, ἔάν θέλει κανεῖς νὰ τοὺν ἔχει πιστούς. Γιατὶ σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν πόλιν ὑπάρχει ἡ ἄκρα ἐπαγρύπνηση τῆς ἀστυνομίας, ὁ φόβος τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ ὁμοῦ παρ' ὄλην αὐτὴν τὴν ἐπιτήρηση ἐνεδρεύουν τόσα κακεποιά στοιχεῖα. Ἐάν ὁμως μέσ

στην πρωτεύουσα, όπου υπάρχει ο φόβος του Αυτοκράτορος και η άγρυπνη αστυνομία κυκλοφορούν τόσο ενεδρευτές, πόσο άραγε δεν θα υπάρχουν στις απομακρυσμένες επαρχίες, όπου δεν είναι άμεση η παρουσία του Αυτοκράτορα; Εάν λοιπόν η αστυνομία δεν προβεί εκεί σε εντονότερες ενέργειες, μπορεί αν όχι τώρα άμεσα, άλλ' ασφαλῶς κάτι κακὸν νὰ επακολουθήσει. Γιατί μόνο με μιὰ τέλεια αστυνομία μπορούν νὰ ἐξοντωθοῦν ὅλοι οἱ ἐσωτερικοὶ πόλεμοι, δηλαδή οἱ σκευωρίες καὶ οἱ ἐπαναστάσεις, καθὼς εἶναι γνωστὸ σὲ κείνον, πὺ διαβάζει τὴν ἱστορία τῶν Ῥωμαίων Αυτοκρατόρων, καὶ ἐπομένως μὲ αὐτὴν μπορεί ὁ Αυτοκράτωρ εὐκολώτερα νὰ ἀντισταθεῖ σὲ κάθε ἐξωτερικὸ ἐχθρὸ καὶ νὰ τὸν νικήσει.

Εάν λοιπόν, ἄριστε Αυτοκράτωρ, ἐσφαλὰ νὰ εἰπῶ αὐτὰ πὺ σκέφθηκα γιὰ χρήσιμα σὲ Σένα, τὸ Σοφώτατο καὶ Συνετώτατο, παρακαλῶ καὶ ἱκετεύω, νὰ μὲ συγχωρήσεις θεωρῶντας με ὄχι σὰν κανένα θρῆσὺ καὶ κακοκέφαλο, παρὰ σὰ θανμαστὴ τῆς Μοναρχίας, τῆς ὁποίας ὁ μεγαλύτερος ὑπερασπιστὴς φαίνεται νὰ εἶναι ὁ Ὅμηρος, ὅταν ψάλλει (στὴν Ἰλιάδα Β, 204—207).

οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἰς κοίρανος ἔστω εἰς βασιλεύς, ᾧ ἔδωκε Κρόνου παῖς ἀγκυλομήτεω σκῆπτρον τ' ἠδὲ θέμιστας, ἵνα σφίσι βασιλεύῃ· Ὡς ὁ γε κοιρανῶν διεπε στρατόν . . .

δηλαδή : Δὲν εἶναι καλὸ νὰ κάνουν πολλοὶ κουμάντο ! Ἔνας ἄς εἶναι βασιλιάς ! Ἐκεῖνος πὺν ὁ γυιὸς τοῦ πονηροῦ τοῦ Κρόνου τοῦ ἔδωκε στὸ σκῆπτρο καὶ τὸ δικαίωμα νὰ κυβερνᾷ τοὺς ἄλλους. Ἔτσι κι' Ἐκεῖνος κυβερνοῦσε καὶ τὸ στρατὸ διαφέντευε . . .

Γιατὶ αὐτὴ (ἡ Μοναρχία) συνδέει καὶ συνενώνει ὅλους σὲ ἓνα, ὥστε νὰ μπορεί νὰ διατηρηθεῖ ἡ κοινὴ εὐτυχία.

Αὐτὴ λοιπόν τὴν τόλμη ἀπόδωσέ τὴν στὴν ἀγάπη ἐμοῦ πρὸς τὴ Μοναρχία, ὁ ὁποῖος εἶμαι καὶ θὰ εἶμαι τῆς θειοτάτης Μεγαλειότητός Σου.

Ταπεινότητος δοῦλος
Ἀθανάσιος Ψαλλίδας
Ἕλληνας λόγιος .

Βιέννη, 29 Ἰανουαρίου 1793

Ὁ διοικητὴς τῆς Τεργέστης *Brigido*
πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῆς Ἀστυνομίας
Pergen.

Βιέννην

Εὐγενέστατε Κόμη! Εὐμενέστατε Κύριε!

Γιὰ νὰ διαπιστώσω τὸ βᾶσιμον τῆς ὑπὸ τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Αυτοκράτορος πρὸς τὴν Ἐξοχότητά σας καὶ ὑπὸ τοῦ ὕψους τῆς πρὸς ἐμὲ τὴν δὴν τρέχοντος διαβιβασθείσης καὶ συνημμένως ἐπιστροφόμενης καταγγελίας . . . τοῦ Ἀ θ α ν α σ ί ο υ Ψ α λ λ ί δ α, ὅπου ἰσχυρίζεται, ὅτι ἐδῶ ὑπάρχουν κάτοικοι, πρὸ παντὸς γαλλικῆς ἐθνικότητος, μὲ ὄχι καὶ ἴσο καλὰ πολιτικὰ φρονήματα, ἐζήτησα πληροφορίες διὰ μέσου τῆς Διευθύνσεως τῆς Ἀστυνομίας καὶ ἄλλων ἐμπίστων τόσο γιὰ τὸ ποιὸν τοῦ πληροφροιοδότη ὅσο καὶ γιὰ τὸ περιεχόμενον τῆς καταγγελίας του.

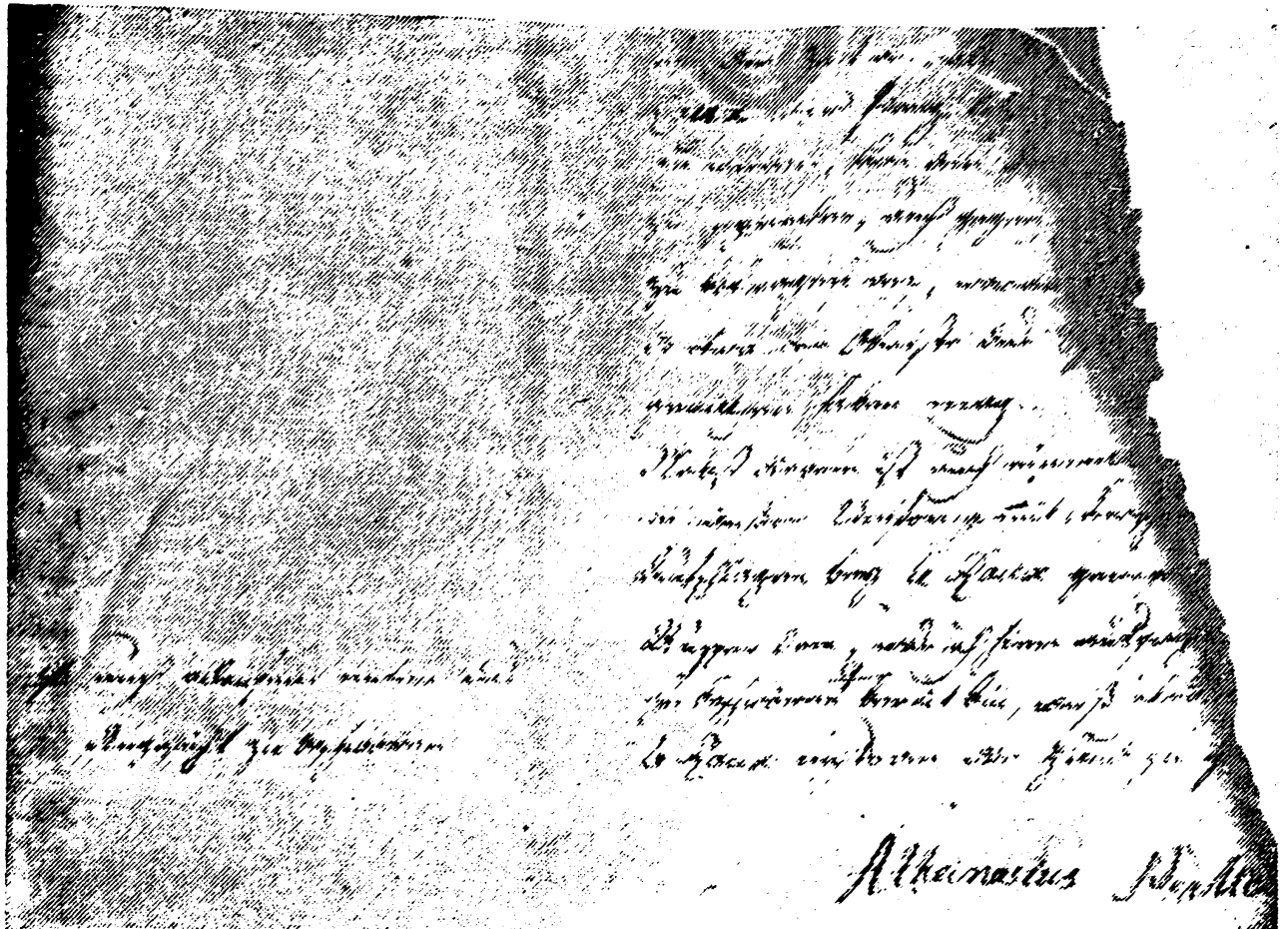
Στὴ Διεύθυνση τῆς Ἀστυνομίας ὁ ἐν λόγῳ Ψαλλίδας ἦταν ἐντελῶς ἄγνωστος καὶ καταρωθῆναι μόνον διὰ μέσου τοῦ Ῥώσου προξένου νὰ ληφθοῦν γι' αὐτὸν πληροφορίες ἀπὸ καὶ λίγους κοινούς Ἕλληνες, πὺν εὐρίσκονται ἐδῶ καὶ διαβεβαιώνουν, ὅτι τὸν γνωρίζουν προσωπικῶς:

Κατάγειται ἀπὸ τὰ Γιάννινα τῆς Ἑλλάδος, διαμέει ἐπὶ τοῦ παρόντος στὴ Βιέννη ὡς δάσκαλος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας ἐτύπωσε ἓνα μικρὸ, καὶ ὅπως ἰσχυρίζονται μικρῆς σημασίας ἔργο, μὲ τὸν τίτλο «Ἀληθῆς Εὐδαιμονία» καὶ ὁ ἀδελφός του ὀνόματι Ἰωάννης(;) εὐρίσκεται στὸ Μωριᾶ σὲ συνεταιρισμὸ μὲ ἓνα ἔμπορο ἐκεῖ.

Ἀπὸ τὶς μέχρι τοῦδε πληροφορίες μπορεί κανεὶς νὰ βγάλει τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ ἐπικριτὴς εἶναι λίγο γνωστὸς στὸ Τριέστι, καὶ ὅπως φανερώνει ἡ ἴδια ἡ ἐκθεση τῆς καταγγελίας του οὔτε λόγιος εἶναι οὔτε ἄνθρωπος μὲ φρόνηση, τοῦ ὁποῦ οἱ καταθέσεις καὶ παρατηρήσεις θὰ ἔπρεπε νὰ κάμουν (ἰδιαίτερη) ἐντύπωση. Πολὺ περισσότερο θὰ μπορούσε κανεὶς ὄχι χωρὶς λόγο νὰ ὑποθέσει, ὅτι ὁ ἴδιος μὲ ἓνα ἐπιτηδευμένο καὶ λίγο μετριόφρονα ζῆλο κοιτάζει νὰ παρουσιάσει ἐκδουλεύσεις, γιὰ νὰ ἐπιτύχει καμμιά εὐεργεσία καὶ προστασία, πὺν πιθανὸν ἔχει ἀνάγκη.

Ἐν τῷ μεταξύ γιὰ νὰ ξεκαθαριστεῖ τὸ μόνον συγκεκριμένο περιστατικὸ, πὺν ἀνα-

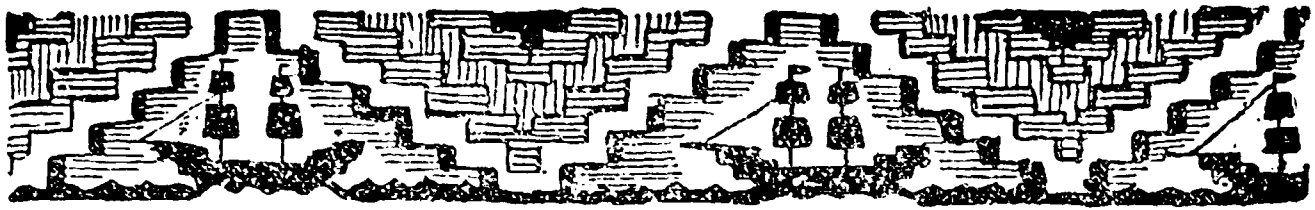
φέρει, έναντίον κάποιου *Le Roux*, ανέθεσα στο Διευθυντή της 'Ασιτυνομίας βαρώνο φόν *Pittoni*, να συγκεντρώσει ἐπ' αὐτοῦ ἀκριβεῖς πληροφορίες, τίς ὁποῖες ἔπειτα μοῦ ἀνεκοίνωσε: Ὁ ἐν λόγῳ *Le Roux*, εἶναι ἕνας νέος, γυιὸς ἐμπόρου ἀπὸ τὸ *Dauphiné* μὲ ἀξιόλογα συστατικὰ γράμματα ἀπὸ ἐπιφανεῖς ἐμπορικοὺς οἴκους τῆς Μασσαλίας καὶ τῆς Γένουας πρὸς τοὺς ἐδῶ ὀνομαστώτεροισ ἐμπόρουσ, γιὰ νὰ πάρει πραγματικὰ ἐμπορικὰ μαθήματα, ὅπως καὶ πράγματι ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψη ἔγινε δεκτὸς καὶ ἤρθε σὲ ἐπικοινωνία μὲ τὸν καλύτερον κόσμον ἐδῶ, ὅπου ἡ μέχρι τοῦδε συμπεριφορὰ του ἦταν ἀνεπίληπτος καὶ ἐκτὸς πάσης ὑποψίας γιὰ κακὰ προθέσεις. Ἐπομένως ἡ καταγγελία τοῦ Ψαλλίδα παραμένει ἀναπόδεκτη καὶ πρὸς τὸ παρὸν φαίνεται, πὼς δὲν εἶναι ἀξία προσοχῆς.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ἐδόθη ἐκ νέου ἡ παρόρμησις στὴ Διεύθυνση τῆς 'Ασιτυνομίας, νὰ τηρεῖ ἀγρυπνο τὸ μάτι της τόσο πάνω στὸν ἀναφερθέντα Γάλλο καὶ σὲ ὅλους τοὺς ξένους ὅσο καὶ πάνω σὲ ὅλους τοὺς ὄχι τόσο φρόνιμους νέους, πρὸ παντὸς στὰ δημόσια ἐστιατόρια καὶ καφενεῖα, γιὰ νὰ τεθοῦν ἀμέσως εὐθὺς ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα ἱκανοὶ φραγμοὶ σὲ ὅλες τίς ὑποπιτες ἀταξίες. Καὶ ὅπου ἐκδηλωθεῖ κάτι τὸ ἀξιο προσοχῆς, ἀσφαλῶς δὲν θὰ παραλείψω νὰ ἐνημερώσω περὶ αὐτοῦ τὴν 'Εξοχότητά σας.

Διατελῶ μετὰ πλήρους σεβασμοῦ
Τῆς 'Εξοχότητός σας εὐπειθέστατος
Κόμης *Brigido*.

Τριέστι, 20 Φεβρουαρίου 1793

ΗΛΙΑ ΒΑΣΙΛΑ

Ο ΠΑΤΕΡ ΚΟΣΜΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΕΒΕΖΑ (1758 & 1779) ΚΑΙ Ο ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ

Γιὰ τὸν περίφημο ἔθναπόστολο Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό, τὸν Πάτερ Κοσμᾶ, ἔχουν γραφῆ ἕως ἑκατὸν μελέτες καὶ δημοσιεύματα ἀπὸ πολλοὺς ἐρευνητῆς τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας.

Ὁ καθηγητῆς κ. Ἄγγελος Παλακώστας, ἀπὸ τὴν Ἄρτιστα τοῦ Ζαγορίου, ἔχει δημοσιεύσει στὰ Ἑπειρωτικὰ Χρονικὰ τοῦ 1938 πλήρη σχεδὸν βιβλιογραφία, ποὺ τὴν ἐξέδωσε καὶ σὲ εἰδικὸ φυλλάδιο. Στὸ πρῶτο αὐτῆς φύλλο δημοσιεύεται καὶ φωτοτυπικὸν ἀντίγραφον τῆς εἰκόνας τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ, παρμένο ἀπὸ τὸ Προσκυνητᾶρι, ποὺ ἔχουμε στήσει πρὸ ἐτῶν ἔξω ἀπὸ τὸν ναὸν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης καὶ ποὺ εἶναι, κατὰ τὸν κ. Φάνη Μιχαλόπουλο, ἀντίγραφο παρόμοιας φορητῆς εἰκόνας τῆς Ζίτσας. Στὴν μικρὴ μας αὐτὴ μελέτη θὰ ἀναμεταδώσουμε ὅτι ξέρουμε ἀπὸ τίς πηγῆς καὶ τίς παραδόσεις σχετικὸ μὲ τὸ πέρασμα καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ μεγάλου κληρικῶν καὶ πατριώτου στὴν Πρέβεζα. Νομίζω πὼς κάτι καινούργιο, ἔστω καὶ ἓνα λιθαράκι μικρὸ θὰ προσθέσουμε στὴν ἐξιστόρηση τῆς ζωῆς τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ, ποὺ δὲν τὸ ἤξερε ἢ δὲν τὸ πρόσεξε ὁ κ. Φάνης Μιχαλόπουλος στὴν ἀξιολογώτατη μονογραφία του, ποὺ ἐδημοσίευσε στὸ περιοδικὸν Νέον Κράτος τοῦ 1938.

Ἡ μελέτη αὐτὴ θὰ εἶναι, φυσικά, ἡ βάση ἢ δική μας σὲ τούτῃ τῇ μικρῇ προσπάθεια ἐπάνω στὸ μεγάλο αὐτὸ ἄνδρα τῆς Ἑθνικῆς μας ἱστορίας στὰ χρόνια τῆς δουλείας.

Βρισκόμαστε στὰ 1767.

Στὴν αὐλὴ τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Ρωσ-

σίας Αἰκατερίνης τῆς Β' ἔχουν μεγάλη πέρραση καὶ ἐπιρροή, ὁ διάσημος κληρικὸς Εὐγένιος ὁ Βυύλαρης, οἱ ἀδελφοὶ Ὁρλώφ, ὁ Μελισσηνὸς καὶ ὁ Χαρβούρης. (Ἰδὲ Ἱστορικὰ Ἀπομνημονεύματα Χιώτου σελ. 640 τομ. Γ').

Ὑπὸ τὴν ἐπιρροή τῶν ἀνωτέρω ἢ ἐρωτομανῆς μὰ καὶ μεγαλοπράγμων δαιμόνια Γερμανίδα Αἰκατερίνη Β' ἀπεφάσισε νὰ κηρυξῆ τὸν πόλεμο στὴν Τουρκία, ἰδρύνουσα νέα Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, ποὺ φυσικά θὰ ἔφερνε, ἂν ἐπραγματοποιεῖτο ἡ ἰδέα τῆς, τὸ ξεσκλάβωμα τῶν ὀρθοδόξων λαῶν τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἰδίως τῶν Ἑλλήνων, ποὺ ἔστῆσαν κάτω ἀπὸ τὸ σκληρὸ ζυγὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ. Οἱ λαοὶ αὐτοὶ εἶναι γνωστὸ πὼς στὰ χρόνια τῆς δουλείας των, σὰν Ὁρθόδοξοι καὶ τμήματα κάποτε Βυζαντινοῦ κράτους εἶχαν μιὰ κοινὴ συνείδηση καὶ στὴν ὁμόδοξη Ρωσσία ἀπέβλεψαν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή τους.

Γιὰ τὴν ὁργάνωση τοῦ κινήματος στὰ ρωσικὰ σχέδια στέλνεται στὰ Βαλκάνια ἀπὸ τὴν Αὐλὴ τῆς Πετρούπολεως, ὁ Ἑλληνας ἀξιωματικὸς τοῦ τσαρικοῦ στρατοῦ Γρηγόριος Παπάζογλου. Κάτω ἀπὸ τίς διαταγῆς αὐτοῦ ἔρχονται στὰ Βαλκάνια νὰ δράσουν ἔξω Ἀπόστολοι ὅπως τοὺς ὀνομάζει ὁ Ἱστορικὸς Χιώτης ἢ ἑξάριθμοι, ὅπως τοὺς ὀνομάζει ὁ πατριώτης μακαρίτης Γερογιάννης.

Εἰς τὸ Μαυροβούνιο πηγαίνει ὁ ἴδιος ὁ Γρ. Παπάζογλου καὶ ὁ κληρικὸς Ναούμ, ὅπου βοήθῃσαν ἐγκάρδιο ὑποδοχὴ καὶ καλὸ ἔδαφος ἐπαναστατικῆς δράσης ἀπὸ τοὺς πολὺ καὶ ἀνέκαθεν ἀφοσιωμένους στὴν

Ρωσσία Μαυροβουνιώτες. Ὁ μοναχὸς Δανιήλ φθάνει γιὰ τὸν αὐτὸ σκοπὸ στὴν Ἐρζεγοβίνη καὶ ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς ἔχει πρόγραμμα νὰ ὀργανώσῃ τὸ κίνημα τῶν Ἑλλήνων στὴν Βόρειο Ἑλλάδα, τὰ Ἐπτάνησα, τὴν Ἠπειρο καὶ Ἀλβανία. Οἱ ἄλλοι τρεῖς ἀπὸ τοὺς ἀπεσταλμένους τούτους τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ρωσσίας δὲν εἶναι γνωστοί. Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης τότε στὴν Πόλη εἶναι ὁ δυναμικὸς καὶ δραστήριος ἀπὸ τὴν Ἠπειρο, Σεραφεῖμ Β. σενὰ συνεργαζόμενος, καθότι ἦταν θερμὸς ρωσόφιλος, μὲ τὴν τσαρικήν αὐλὴν στὰ ἐπαναστατικὰ αὐτὰ σχέδια. Προηγούμενος ὁ Γρ. Παπάζογλου εἶχε μεταβῆ στὴν Βενετίαν, ὅπου προσέφερε στὸν τότε Δόγη ἐπισημῶς τὴν ρωσικὴν συμμαχία στὸν πόλεμο κατὰ τῆς Τουρκίας.

Ἡ διανύουσα τὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας, δὲν δέχθηκε τὴν συμμαχία καὶ νὰ δώσῃ στοὺς Ρώσσοις τὸ δικαίωμα νὰ χρησιμοποιήσουν τὶς κτήσεις τῆς καὶ τὶς ναυτικές τῆς βάσεις στὸ Ἰόνιο καὶ τὴν Ἠπειρο, κατὰ συμβουλή καὶ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Γαλλίας, πού πήγαιναν νὰ κληρονομήσουν ἀπὸ τότε τὰ ἐδάφη αὐτὰ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους. Γιὰ τοῦτο ὁ πόλεμος ἐκεῖνος δὲν διεξήχθη στὴν Β. Δ. Ἑλλάδα ἀλλὰ στὸ Μωριά καὶ τὸ Αἰγαῖο.

Χωρὶς νὰ ἀποθαρρυνθῆ ὁ Παπάζογλου ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τοῦ αὐτῆ, ἔρχεται στὸ Τριέστι, ὅπου οἱ Ἕλληνες ἔμποροι καὶ Δαλματοὶ ἐνστερνίζονται πρόθυμα τὰ σχέδιά του. Ἀπὸ τούτους ἐκλέγει πολλοὺς πράκτορας, οἱ ὅποιοι ἐστάλησαν μὲ ἀρκετὸ χροῖμα εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, γιὰ νὰ ἐξοπλίσουν ἐπαναστατικὰ σώματα, πού θὰ ἀνελάμβαναν δράσιν ἐναντίον τῶν Τουρκικῶν φρουρῶν, ὅταν ἔφθανε ὁ Ρωσσικὸς στόλος στὰ νερὰ τῆς χώρας μας, ἐνῶ ὁ κύριος ὄγκος τοῦ Ρωσσικοῦ στρατοῦ θὰ διεξῆγε ἀγῶνα στὴν Βλαχίαν καὶ Μογδαβίαν, στὸ Ἀζῶφ καὶ στὸν Καύκασο.

Ἐνας τέτοιος πράκτωρ τῶν Ρώσσων, πού ἔρχοταν νὰ στρατολογήσῃ Ἕλληνες στὸν Ἠπειρο, ἦταν, φαίνεται, καὶ ὁ ἐπιφανὴς Γιαννιώτης Θεοδόσης Τζιτζινίκας ὑπάλληλος τῆς τσαρικῆς αὐλῆς. Οὗτος ἀφοῦ ἔφθασε ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν στὴν Βενετίαν, ἀποβιβάσθηκε στὴν Κέρκυραν. Ὁ

ἐκεῖ Ἐνετὸς Γενικὸς Προβλεπτὴς ὑποπτευθεὶς τοὺς σκοποὺς τοῦ τόσο μακρονοῦ ταξιδιοῦ τοῦ Τζιτζινίκα δὲν τὸν ἄφησε νὰ συνεχίσῃ μέχρι τὰ Γιάννινα καὶ ἀναφέρει σχετικὰ εἰς τὸν Πρίγκηπα εἰς τὴν Βενετίαν μὲ ἔγγραφόν του τῆς 26 Ἰανουαρίου 1769.

(Ἰδὲ Κων. Δ. Μέρτζιου Ἠπειρωτικὴ Ἑστία τευχ. 39, σελ. 619, ἔτος 1955).

Παρόμοιος εἶναι καὶ ὁ Γιαννιώτης Λουδοβίκος Σωτήρης.

Ὁ ναύαρχος Σπυριδῶφ τοῦ γράφει, ἀπὸ τοῦ πολεμικοῦ «Εὐρώπη» ἀπαντῶν σὲ ἐπιστολή του, εἰς Πρέβεζαν, τὴν 15 Ἰανουαρίου 1771, ὅτι ὁ ἀρχ.ναύαρχος Ὁρλώφ τὸν διατάσσει «νὰ ἀπόσῃ ἀπὸ στρατολογία ὑπηκόων τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας» καὶ νὰ στρατολογήσῃ ἐθελοντὰς κατοίκους ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ρούμελην καὶ τὴν Ἀλβανίαν, δηλ. Τούρκους ὑπηκόους, τῶν ὁποίων ἐξαίρει «τὸν ζῆλον, τὴν ἀπόφασιν καὶ τὴν γενναιότητα νὰ πολεμήσουν τὸν κοινὸν ἐχθρόν».

Στὴν Πρέβεζαν ὁ Σωτήρης ἐρχόταν, γιὰ τὸ σκοπὸ τοῦτο, σὲ συνεννοήσεις μὲ τοὺς ἐκεῖ Ἕλληνας ὀπλαρχηγούς, συγκεντρώθηκαν τότε πολλοὶ νεοσύλλεκτοι γιὰ τὸ Ρωσσικὸ στρατό, ὅπως ἀναφέρει ὁ Προβλεπτὴς Λευκάδος, πρὸς τὸν Γενικὸν Προβλεπτὴν εἰς Κέρκυραν, τὴν 29ην Ἀπριλίου 1771.

Ὁ Σωτήρης αὐτὸς ὑπηρετεῖ ἀργότερα, στὰς παραμονὰς τῆς καταρρεύσεως τῆς Βενετίας, (1796) πρόξενος τῆς Ρωσσίας εἰς τὴν Πρέβεζαν.

Παράλληλα μὲ τοὺς ρώσσοις πράκτορας, καλυμμένος ὁμοίως μὲ τὸ ράσο τοῦ κληρικοῦ καὶ στὰ κρυφά, ἔδρα καὶ ἐπροπαγάνδιζε στὴν Ἠπειρο, Ἀκαρνανίαν καὶ Μακεδονίαν ὁ πατὴρ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.

Οἱ ἔξ ἀπόστολοι τοῦ Πατριαρχείου εἶναι οἱ κορυφοὶ καὶ ἀνεπίσημοι κήρυκες τῶν σχεδίων τούτων. Εἶναι δραστήριοι, εὐγλωττοὶ, ἀκούραστοι. Στὰ λαϊκὰ στρώματα κάνουν ἐνθουσιῶδες κήρυγμα Χριστιανικὸ, μιλοῦν ἐναντίον τῶν καταχρήσεων καὶ τῶν πιέσεων τοῦ Ἀρχοντολογίου, ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης καὶ κρυφὰ παρασκευάζουν τὸ κίνημα. Ἀπὸ τούτους ἐμᾶς θ' ἀπασχολήσῃ γιὰ

λίγο τὸ κήρυγμα τοῦ Κοσμᾶ καὶ ἡ δράση του στὴν Πρέβεζα.

Ὁ Φάνης Μιχαλόπουλος στὴν ὡς ἄνω μελέτη του γράφει γιὰ τὸν Κοσμᾶ, «Ρωσόφιλος καὶ μνημένος στὰ σχέδια τῆς Ρωσικῆς πολιτικῆς, συχνὰ μνημόνευε «τὸ ξανθὸν γένος», ποῦ θὰ ξεσκλάβωνε τὴν πατρίδα του. Ἰδίως ἡ δράσι του ἀνάμεσα στοὺς ἄρματωλοὺς καὶ κλέφτες ὑπῆρξεν εὐρύτατη καὶ ἐθνικωτάτη» (σελ. 738 Περιωδ. «Νέον Κράτος»).

Ἀλλὰ καὶ στὰ λαϊκὰ στρώματα συχνὰ μιλοῦσε γιὰ τὴν ἡμέρα τῆς Κρίσεως καὶ προσπαθοῦσε μὲ συμβολικὰ λόγια νὰ σταλάζη στὴν ψυχὴ τους τὴν ιδέα τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῶν θυσιῶν ποὺ πρεπε νὰ πάθουν γιὰ τὴν πατρίδα τους. Ἀναχωρῶντας ἀπὸ κάθε χωριὸ συνήθιζε νὰ λέει «αὐτὸ μιὰ μέρα θὰ γίνῃ ρωμέικο» (σελ. 729 ὅπου ἀνωτέρω). Πράγματι αὐτὸ τὸ διπλὸ ἔργο ἔκαμνε μὲ πίστιν καὶ ἐνθουσιασμὸ καὶ εὐγλωττία συναρπαστικὴ ὁ μορφωμένος σὴν Ἀθωνιάδα Ἀκαδημία ἱερομόναχος Κοσμᾶς καὶ ἐνθερμος δημοτικιστής.

Ἰδιαιτέρως συναντιόταν καὶ συνμιλοῦσε μὲ τοὺς ὀπλαρχηγούς, ποὺ τοὺς ἐμύησε στὰ ἐπαναστατικὰ σχέδια τῆς ρωσικῆς αὐλῆς καὶ τοῦ Παπαζογλου. Ὁ ἱστορικὸς Ζησίου (Νέα Ἐφημερίς 23 Αὐγούστου 1896), γράφει πῶς ἐμύησε ἔτσι τοὺς κλέφτες Βλαχάβαν, Τσόλκαν καὶ Σταθᾶν. Αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι ὅμως ἔδρων ἢ εἶχον τὰ ἄρματολίκια τους στὸ Λοῦρο ἢ στὸ Ξηρόμερο καὶ ὅταν τὰ χιλοῦσαν μὲ τοὺς ἀφεντικούς των Τούρκους, εὕρισκαν κατὰ φύγιον στὴν Βενετοκρατούμενη Πρέβεζα ἢ Λευκάδα.

Ὁ καπετὰν Γεωργάκης Σταθᾶς εἶχε σπίτι στὴν Πρέβεζαν, ὅπου ἐδολοφονήθη, τὴν 13ην Μαρτίου 1785 ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς Ζαχαράκη βγαίνοντας ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Νέου, διότι ἔγινε ἀφορμὴ νὰ ἐκδιωχθῇ ὁ πατέρας των Δημήτρης ἀπὸ τὴν θέσιν του φύλακος στὸ Ξηρόμερο (Ἀπὸ ἀνέκδοτο ἔγγραφο τοῦ Ἀρχιεπισκοπείου Λευκάδος). Σπίτια εἶχαν ἐπίσης στὴν συνοικία τοῦ ἁγίου Νικολάου ὁ καπετὰν Κατσικογιάννης καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι ὀπλαρχηγοὶ στὴν

Τουρκικὴ διοίκησι καὶ Χωροφυλακῆ. Γιὰ τὰ σπίτια τούτων ἄλλη φορὰ θὰ ἐπανέλθουμε.

Ὁ κ. Μιχαλόπουλος γράφει πῶς ὁ Πατήρ—Κοσμᾶς ἔκαμε τέσσαρες περιοδεῖες στὴν Ἑλλάδα. Στὴν πρώτη, πέρασε τὰ στενὰ τοῦ Μετσόβου (1767) καὶ ἔφθασε τέλος στὴν Ἡπειρο, ποῦ γιὰ πρώτη φορὰ φορὰ ἐπισκεπτόταν. «Τὸν Ὀκτώμβριον τοῦ 1768 ξέσπασε ὁ πόλεμος ἀνάμεσα Τουρκίας καὶ Ρωσίας, τὰ ὄνειρα τοῦ Κοσμᾶ ἀρχίζουν νὰ παίρνουν σάρκα καὶ ὄσπᾶ. Σπεύδει σὴν Ἀκαρνανία, ὅπου ἡ κλεφτουριά εἶχε ξεσηκωθῆ καὶ περίμενε ἀπὸ στιγμὴν σὲ στιγμὴν τὴν ἐμφάνισιν τῶν Ρώσων γιὰ νὰ κατεβῆ ἐπίσημα στὸν ἀγῶνα» (σελ. 835 Μιχαλοπούλου ὅπου παραπάνω). Γιὰ νὰ πάῃ στὸ Ξηρόμερο νὰ συναντήσῃ τοὺς ὀπλαρχηγούς φυσικὸ καὶ εὐκολώτερον εἶναι νὰ πέρασε ἀπὸ τὸ Ἀκτιο καὶ Βόνιτσα, ποῦ ἦταν ἐπίσης βενετσάνικα μέρη.

Στὶς παραμοῦντες λοιπὸν τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου εἶναι στὴν Πρέβεζα ὁ πατήρ Κοσμᾶς. Κι' αὐτὸ δέχεται καὶ ἡ παράδοσις κι' ὅτι ἔκατσε μάλιστα ἀρκετὸ καιρὸ. Στὴν χρονολογία αὐτὴ λαθεύει ὁ μακαρίτης Γεωργιάννης θέτοντας τὸ πέρασμα του ἀπὸ τὴν Πρέβεζα ἀορίστως μεταξὺ τῶν 1745—1750. Ποιοὺς ἐγνώρισε καὶ μὲ ποιοὺς πρόκρυτους καὶ καπεταναίους ὠμίλησε καὶ ποῦ κήρυξε καὶ διέμενε ὁ φλογερὸς κληρικὸς καὶ πατριώτης;

Αὐτὰ θὰ διασαφήσωμεν, ὅσο μπορούμε μὲ τὰ κείμενα καὶ τὶς παραδόσεις τὶς προφορικὰς τοῦ λαοῦ τῆς πατρίδος μας.

«Μνημένος καθὼς ἦταν, γίνεται καὶ αὐτὸς ἀπόστολος τῆς ἐπαναστάσεως στὰ μέρη τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας», γράφει ὁ Μιχαλόπουλος. Πῶς ἦταν μνημένος δὲν μᾶς τὸ ἐξηγεῖ ὁ συγγραφέας. Μόνο ἅμα τὰ συνδέσουμε αὐτὰ μὲ ὅσα λέγω παραπάνω, παρμένα ἀπὸ τὸν ἱστορικὸν Χιώτη, ἐξομαλύνονται καὶ τακτοποιοῦνται τὰ κενὰ τῆς ὡραίας ἀφηγήσεως τοῦ Μιχαλοπούλου, χωρὶς φυσικὰ τὸ ἐκπαιδευτικὸν τὸ χριστιανικὸν καὶ ἐθνικὸν ἔργο τοῦ μεγάλου ἀνδρα νὰ μειώνεται καθόλου.

Στὸ σπίτι τοῦ Χρήστου Μαιμάτη πλοῦσιου καὶ ἰσχυροῦ προκρίτου τῆς Πρέβεζας, ἐπήγαινε καὶ ἔκανε τὶς μυήσεις τῶν

δπλαρχηγῶν τῆς Ἡλείρου καὶ Ξηρομέρου ὁ πατὴρ — Κοσμᾶς. Αὐτὸ γνωρίζουν ἐκ παραδόσεως οἱ ἀπόγονοι τῆς οἰκογενείας ταύτης καὶ ἐκιμῶντας τὴν φιλ. πατρίδα του τὸν διώρισε ἐπίτροπον τῆς Σχολῆς ποῦ σύστησε στὴν Πρέβεζα. Στὰ φανερὰ ἔκαμε ἔξω ἀπὸ τὸ Ναὸ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, ὑπέροχο καὶ πρωτότυπο χριστιανικὸ κήρυγμα, ποῦ συνήραζε τὰ πλήθη. Οἱ ἐπίτροποι τοῦ Ναοῦ τοῦ ἔδωσαν σπίτι νὰ διαμείνη. Σώζεται καὶ σήμερον τοῦτο· εἶναι ἰδιοκτησία τῆς παραπάνω Ἐκκλησίας καὶ κεῖται στὸ δρόμο τῆς Κε. τρικῆς ἀγορᾶς, πλάι ἀπὸ τὸ μαγαζὶ τοῦ Γαλανοῦ. Αὐτοῦ κατώκησε ὁ Ἀχιλλεύς Γραμματικῆς. Στὰ κρυφὰ στὸ σπίτι τοῦ Μαρματῆ ἐμυοῦσε τοὺς καπετανέους. Ὅσο ὅμως ἐγοήτενε τὰ πλήθη τὸ κήρυγμά του, τόσο ἐτάρασσε τοὺς βενετοὺς ἄρχοντας τῆς πόλεως, τοὺς ἀριστοκράτες ποῦ συνεργάζονταν μαζί τους, καυτηριάζοντας τὸν ἐγωϊσμό τους, τὴν ἀρπακτικότητα καὶ ἀσυνειδησία τους. Ὁ λαὸς ὁ πολὺς ὑπόφερε τότε. Τὰ ἐλαιοκτῆματα ἀνῆκαν σὲ λίγους. Ἄν πήγαινε καλὰ ἢ δουλειὰ εἶχαν νὰ φᾶνε καὶ οἱ φτωχοὶ Ἄλλοιῶς οἱ μικροκτηματίες χροωνόντουσαν στοὺς πλουσίους (παρτσινέβελους), ἐβαζαν μεφὰ τὸ λιοστᾶσι τους ἢ τὸ σπίτι τους ἢ τὸ μαγαζὶ τους καὶ πολλὰς φορές, μὴ μπορῶντας νὰ τὸ ξεχρεώσουν, τὸ ἔχαναν καὶ καταντοῦσαν προλετάριοι, μπαίνοντας, ὡς φύλακες, γιὰ νὰ φᾶνε ἓνα κομμάτι ψωμί, στὴν ὑπηρεσία τῆς βενετικῆς ἐξουσίας ἢ τῆς προσωπικῆς φρουρήσεως τῶν προκρίτων. Τὰ ἐγκλήματα μεταξὺ τῶν πατριῶν, ποῖα νὰ κερδίση τὴν εὐνοία τῶν βενετῶν, ἦταν στὴν ἡμεροσία διάταξη. Τὸ ἐμπόριο ἀπὸ τὴν Εὐρώπη τῶν ὑφασμάτων καὶ οἰκιακῶν σκευῶν τὸ εἶχαν στὰ χέρια τους οἱ Ἑβραῖοι, ὅπως καὶ στὰ Γιάννινα καὶ τὴν Ἄρ. αν.

Γιὰ νὰ δώση τόνωσι οἰκονομικὴ στοὺς Ἕλληνες ἐμπόρους, ἀπηγόρευε στοὺς Χριστιανούς νὰ συναλλάσσωνται μὲ τοὺς Ἑβραίους, γιὰτὶ μαγαρίζονται. Στὰ Γιάννινα μάλιστα στὴν τελευταία περιόδεια του, (Ἰούλιος 1779) κατηγορήσε τοὺς χριστιανούς ποῦ ἔκαναν τὸ παζάρι τὴν Κυριακὴ καὶ τοὺς συνέστησε νὰ τὸ μεταφέρουν στὸ Σάββατο, ὅπου οἱ Ἑβραῖοι ἦσαν ἀναγκα-

σμένοι νὰ μὴ ἐργάζωνται καθόλου καὶ πᾶθαιναν ζημιές. Γι' αὐτὸ τὸν μισοῦσαν καὶ τὸν κατηγοροῦσαν στὶς βενετικὰς ἀρχὰς καὶ στοὺς Τούρκους, ὡς πράκτορα τῶν ρώσων, ποῦ δὲν ἦταν φυσικὰ ψέμα.

Νὰ τι γράφει ἓνας συγγραφεὺς γιὰ τὶς ἰδέες τοῦ Κοσμᾶ. «Ἀγαπῶν τὴν ἰσότητά ἐκάκιζα καὶ ἐκεραυνοβόλει τὰς καταπίεσεις τῶν ἀρχόντων προτρέπων εἰς μετάνοιαν διὰ τὰ παρελθόντα καὶ εἰς χριστιανικὴν ἐν τῷ μέλλοντι διοίκησιν. Ἐν Κεφαλληνίᾳ ἐνθα ἰδίως ἠγέρθη δορυμὸς τῶν καταχρήσεων τῆς ἀριστοκρατίας ἐπικριτῆς, εὗρε πολλοὺς διώκτας, ἀλλὰ καὶ πλειοτέρους τοὺς ὑπερασπιστάς, ὁ δὲ Ἑνετὸς προβλεπτῆς βλέπων τὴν πλειονότητα τοῦ λαοῦ ἐνθουσιωδῶς συνηγοροῦσαν ὑπὲρ τοῦ Κοσμᾶ ἠναγκάσθη νὰ ἀπορρίψῃ τὰς περὶ βιαίας ἀποπομπῆς αὐτοῦ προτάσεις τῶν ἀρχόντων» (Κ. Σάββας. Νεοελληνικὴ Φιλολογία σελ. 459).

Τὰ ἴδια σχεδὸν ἀναφέρει καὶ ὁ Κεφαλληνὸς συγγραφεὺς Ἡλίας Τσιτσεκλῆς. (Κεφαλληνικὰ Σύμμεικτα ἔτος 1904 σελ. 271 καὶ 272). «Κῆρυξ τῶν φιλελευθέρων ἀρχῶν καὶ τῆς Εὐαγγελικῆς ἠθικῆς ἀπόστολος ἐθεωρήθη, ὡς εἰκός, ἀνὴρ ἀσυμφόρων τοῖς ἐν πράγμασι καὶ τοῖς ἀριστοκράταις Ἀρχῶν, ἐπομένως ἀνατρεπτικὸς τοῦ Κοινωνικοῦ συστήματος. Ἐφ' οἷς ἐκεῖ τε καὶ ἐν Κεφαλληνίᾳ πολλοὶ ἀπήτησαν τὴν ἐκδίωξιν αὐτοῦ· ἐν τῇ τελευταίᾳ μάλιστα θὰ ἀνεπέμετο βία, ἂν μὴ ὁ τότε προβλεπτῆς ἔβλεπε τὴν πλειονότητα τοῦ τόπου ἀντικειμένην πρὸς τοῦτο καὶ λατρεύουσαν αὐτόχρομα τὸν Κοσμᾶν».

Τὸ ἐκπαιδευτικὸν τοῦ ἔργου εἶναι τεράστιο. Χριστιανισμὸς καὶ Ἑλληνισμὸς εἶναι ταυτόσημα. Στὰ κηρύγματά του καὶ στὴν Πρέβεζα καὶ ἀλλαχοῦ ζητᾶει ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας νὰ φτιάξουν σχολεῖα Δημοτικὰ (ἀλληλοδίδακτα λεγόντουσαν τότε καὶ τὰ ἀνώτερα Ἑλληνικά). Καλύτερα νὰ ἀφήνετε τὰ παιδιὰ σας φτωχὰ καὶ γραμματισμένα παρὰ πλούσια καὶ ἀγράμματα, λείπει σὲ μιὰ διδασχὴ του. (Αὐλωνίτη· Κοσμᾶ Διδαχὴ Κέρκυρα 1863 σελ. 20).

«Ἀπὸ τὸ σχολεῖον μαθαίνουμε τί εἶναι Ἑγία Τριάς» (χειρόγραφο συλλογῆς Φ. Μιχαλοπούλου). Ἀπὸ τὴν Πρέβεζα, λοιπὸν πάει στὰ 1768 τὸν Ὀκτώβριον στὴν

Ἀκαρνανίαν, ἐμψυχώνει τοὺς ἐπαναστατημένους καὶ μαχομένους Ἕλληνας ὀπλαρχηγούς, ὅταν ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις. Ξηρόμερο, Βυλτος, Βενέτικο, Κράββαρα, Ναύπανκτος, Σάλωνα, Μεσελλόγγι, βρίσκονται σὶ τὸ πόδι.

Ὁ Κοσμάς κάμνει τὸ διπλό του ἔργο. Κατήχησι στὸν κόσμον χριστιανική, τόνωσι τοῦ πατριωτικοῦ φρονήματος, καὶ μύησι καὶ παρότρυνσι τῶν διστακτικῶν καπετανέων νὰ ξεσηκωθοῦν κατὰ τῶν Τούρκων.

Ὁ κληρὸς τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων, ἀπὸ τὴν ἄλωσιν ἂ τὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς δουλείας, σὴν Μεγάλῃ Ἐπανάστασι, σ' ὅλους τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας αὐτὰ τὸν μέγα ἐθνικὸ σκοπὸν τὸν εἶχε καθῆκον τοῦ ἐκτόστου θρησκευτικοῦ ἔργου. Ὁ Ἐθνάρχης τῆς Κύπρου Μακάριος ἔχει προηγούμενα παραδείγματα ἄφθοα καὶ ὑπέροχα. Ἐνα τέτοιο εἶναι καὶ τοῦ Πατρὸς Κοσμᾶ.

Ὁ Κοσμάς βρίσκεται σὴν λαίλαπα τῶν ἀγῶνων σὴν Ρούμελη, στὰ 1767 ὡς τὸ 1771, ἀφοῦ ἔκατσε σὴν Πρέβεζα, τὴν πρώτην τούτη φορὰ, ἀρκετοὺς μῆνες, κυρῶσεων καὶ μυῶν τοὺς καπετανέους σὴν ἐπανάστασι.

«Ἡ παράδοσι βεβαιώνει τὴν παρουσίαν του ἀπὸ τὰ 1769 ἕως τὸ 1770 σὴν Αἰτωλία» γράφει εἰς σελ. 836 ὁ Φ. Μιχαλόπουλος (Νέον Κράτος). Φυσικὰ ἐκεῖ ἦταν ἡ θέσι τοῦ ἀνάμεσα στοὺς ἀγωνιζομένους Ἕλληνας.

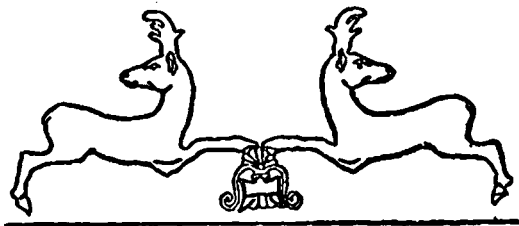
Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπανάστασεως τῶν Ὁρλώφ τὰ Ἀλβανικὰ στίφη θύουν καὶ ἀπολλύουν σὴν Ρούμελη καὶ τὸ Μωριά. Ἀναγκάζεται τότε ὁ Κοσμάς νὰ

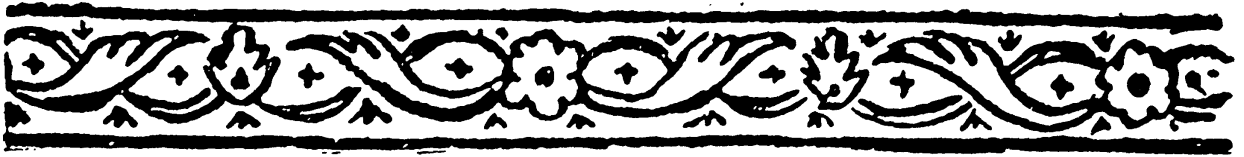
φύγη σὴν Λευκάδα καὶ Κεφαλονιά, προφανῶς γιὰ νὰ σωθῆ. Ἐκεῖ ἔκαμε αξιοθαύμαστο ἔργο στηλώνοντας τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ πολεμῶντας τὴν καθολικὴν προπαγάνδα καὶ τὸ ἀρχοντολόγι, πού τὰ εἶχε τόσο καλὰ μὲ τοὺς βενειοὺς. Στὰ 1774 ἡ Ρωσσία συνάπτει μὲ τὴν Τουρκίαν τὴν συνθήκην τοῦ Κιουτσούκ—Καϊναριζῆ, πού ἓνα ἀρθρο τῆς ἐπιτρέπει σὴν Ρωσσίαν νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τοὺς Χριστιανοὺς τοῦ Αἴμου. Τὰ Ἑλληνικὰ καράβια πλέουν ὑπὸ Ρωσικὴν σημαίαν. Ἦταν ἀρκετὴ ἐπιτυχία τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου αὐτὸς ὁ ὅρος τῆς Συνθήκης, ὅστερα ἀπὸ τίς τόσες καταστροφές καὶ θανατώσεις μετὰ τὴν καταστολήν τῆς Ἑλληνικῆς ἐξεγέρσεως σὴν Ρούμελη καὶ Μωριά.

Στὰ μέρη τῆς Ἠπείρου γίνονται ἐξισλαμισμοὶ ἀθρόοι, γιὰ τὴν ἐδίωξιν τῶν Μουσουλμάνων Ἀλβανῶν καὶ Τούρκων εἶναι ἰσχυριτέρα. Ὅσο καὶ νὰ τὸ ἀμφισβητοῦμε, δυστυχῶς αὐτὸ τὸ κακὸ ἔγινε. Ὁ Πατριάρχης Σωφρόνιος Β' διορίζει τὸν Κοσμᾶ γενικὸν Ἱεροκήρυκα τῆς Ἑλλάδος τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ τώρα ἀρχίζει τὸ μέγα ἐθνικὸ καὶ ἐκπαιδευτικὸν του ἔργο. Ἀπὸ τὴν Κεφαλονιά, ὅπου περηγήθηκε πο' λά χωριά καὶ ουνήρασε τὸν λαὸν μὲ τὸ κήρυγμά του ἀναγκάζεται νὰ φύγη κατηγορούμενος ἀπὸ τὸ Ἀρχοντολόγι καὶ τοὺς ἔβραίους καὶ Κληρικούς, ὡς ἐπαναστάτης καὶ πράκτωρ τῶν Ρώσων. Σὴν Ζάκυνθο (Ἰούλιος 1777) ὁ Μητροπολίτης Κουτούβαλης ἔβγαλε ἐναντίον του ἐκκλησιαστικὴν ἐπίκρισιν.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΠΗΓΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ
ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ*

Ἐπιστολαὶ καὶ ἔγγραφα τοῦ στρατηγοῦ Γ. Τσόντου—Βάρδα
πρὸς διαφόρους καὶ ἐκείνων πρὸς αὐτόν.

72

Τ Η Λ Ε Γ Ρ Α Φ ῆ Μ Α
Ἐκ Βεροίας τῆ 19)4)1914, ἀριθ. 196
Μητροπολίτην

Κ α (σ τ ο ρ ί α ν)

Εἶπατε Βασιλείον φίλος ἀρίκετο ἐμπο-
ρεύματα ἔτοιμα ἀδριον συμφωνῶν ἀγωγιά-
τες τηλεγραφήσω ὑμᾶς.

Ἄντωνιάδης

(ὁ Τσόντος σημειοῖ : « Πρόκειται δι' ὑπο-
λοχαγὸν Γραβδάνην »).

73

Ἐν Ἐοσέκῃ 19 Ἀπριλίου 1914

Φίλε κ. Τσόντο—Βάρδα,

Ἡ δύναμις μας ἦτο πρὸ τῆς μάχης 460
ἄνδρες ἐξ ὧν περὶ τοὺς 300 Κρήτες. Ἦδη
γίνεται ἡ ἀνασύνταξις τῶν σωμάτων καὶ
ἐλπίζω νὰ μείνωμεν 400 ἄνδρες. Θὰ κατα-
λάβωμεν τὰ ἐπίκαιρα σημεῖα Κολωνίας
καὶ ἔν πυροβόλον, τὸ ὅποιον ἔχομεν θὰ το-
ποθετήσωμεν εἰς δεσπόζουσαν θέσιν. Ὁ κ.
Τσίπουρας μοι γράφει νὰ ἔλθω εἰς ἐπικοι-
νωνίαν μαζί σας καὶ σᾶς παρακαλῶ γρά-
φετέ μου ὅτι νομίζετε συμφορώτερον
πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ μας.

Ὅπως ὑμέτερος

Σήφης Ἀναγνωστάκης

(Διὰ χειρὸς Τσόντου : « Ἐλήφθη ἐν Ζα-
γάρῃ 20)4)1914 ὥρα 11 π.μ. »).

74

Κύριε Ἀρχηγέ,

Ταύτην τὴν στιγμήν ἐλήφθη ἡ ἐπιστο-
λὴ ὑμῶν, ἀφορῶσα τὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ
τοῦ κ. Τσίπουρα, καὶ ἀμέσως ἔστειλα δυὸ
ἐπλίτας εἰς Δίντσιον καὶ ἐκεῖθεν οἱ ἴδιοι
νὰ μεταβῶν εἰς Πλικάτι τῆς Κολωνίας.

διότι κατὰ τὴν ἀντίληψίν μου τὸ μέσον,
τὸ ὅποιον θὰ δυνάμεθα νὰ συγκοινωνῶμεν
εἶναι αὐτό, εἰς σύνδεσμος ἀπὸ Πλικάτι εἰς
Τίντσιον καὶ ἀπὸ Τίντσιον ἐνταῦθα ἡ Γιαν-
νοβένη.

Ἡ. Λουτσάρης

19—4—1914

ἀνθ.

75

Κύριε Ἀρχηγέ.

Τὴν ἐπιστολήν μέσου ἀνθυπασπιστοῦ
κ. Ἀστέρη Γεωργίου ἔλαβον καὶ εἶμαι
πρόθυμος εἰς τὰς διαταγὰς Σας.

Ἐν Νεοιραμίῳ τῆ 19—4—1914

Ὁ Σεβαστὸς γεροστρεβενὸς Σᾶς χαιρετᾷ.

Χαρίσιος Β. Παπαδόπουλος

Διδάσκαλος

Νεοστράμιον

76

Κύριε Ἀρχηγέ,

Οἱ στρατιῶται, τοὺς ὁποίους ἔστειλαμεν
εἰς Πλικάτι δὲν ἤλθον ἀκόμη. Ὅσον ἀφο-
ρᾷ διὰ τὴν Νικολίτσαν ποὺ μᾶς γράφετε
ἔχομεν ἀναφέρει ὅτι κατέχεται ἀπὸ ἐχθρόν.
Τὴν μὲν ἡμέραν ἐργάζονται κάμνοντες προ-
χώματα. Αὐτοὶ ποὺ κάμνουν τὰ προχώμα-
τα εἶναι οἱ ἴδιοι οἱ χωριάται. Εἰς δὲ τὸ ἄ-
κρον τῆς Νικολίτσας ἀνωθεν τοῦ μύλου
ἔχουν κάμει καλύβας ἀλλὰ εἰς τὰς καλύ-
βας μόνον τὴν ἡμέραν κάθονται, τὴν δὲ
νύκτα φεύγουν. Ἄλλο νεώτερον περὶ Νι-
κολίτσας δὲν γνωρίζω. Ἐὰν ἔχετε τσαρού-
για νὰ μᾶς ἀποστείτετε 4 ζεύγη, διότι ἔχο-
μεν μερικοὺς ἄνδρας ἀνυποδέτους.

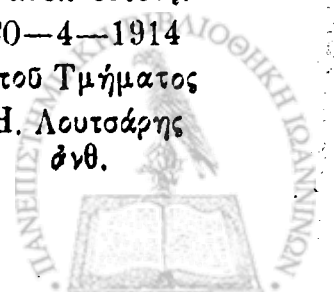
Ζαγάρῃ τῆ 20—4—1914

Ὁ Διοικητὴς τοῦ Τμήματος

Ἡ. Λουτσάρης

ἀνθ.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 135.

77

Ἐν Καστορίᾳ τῇ 20 Ἀπριλίου 1914
Κύριε Ταγματάρχα,

Ὁ κ. Βίμβλης ἦλθε ἀπὸ χθὲς καὶ μοῦ εἶπε τὰ καθ' ὑμᾶς. Ἐγὼ ἐνόμιζα ὅτι θὰ τὸν κρατούσατε αὐτοῦ, ὡς φροντιστὴν καὶ ἀποθηκάριον, διότι δι' ἐδῶ δ κ. Μούλας μοῦ ἀρκεῖ. Ἄν λοιπὸν θέλετε, γράψατε νὰ ξαναέλθῃ. Διὰ τοὺς ἀνευ οἰκογενειῶν πρόσφυγας εἴμεθα ἡμεῖς εἰς θέσιν νὰ τοὺς παρὰ χωρήσωμεν τρῶφιμα, διότι, ὅπως σᾶς ἔγραψα ἤδη, ἔχομεν ἀφθονα εἰς τὴν διάθεσίν μας. Ἄλευρα καὶ γαλέτταν σᾶς ἐστείλαμεν ἕως τῶρα τρεῖς ἀποστολάς, 1600 δκ. ἀλεύρου καὶ 1000 δκ. γαλέτταν. Ἄμα εὗρωμεν ζῶα ἢ ἄμα στείλητε ἀπ' αὐτοῦ θὰ φορτώσωμεν πολλὰ ἄλευρα καὶ ἄλλα εἶδη, τυρόν, ὃ ὁποῖος ἀναμένεται ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ εἶδη ἱματισμοῦ, ἅτινα ἀναμένομεν καὶ ἐτοιμάζομεν.

Τὰ βουλγαρικὰ μάνλιχερ ἐχρησιμοποιήθησαν ὄλα. Οὐδὲν πλέον ὄπλων ἔχομεν εἰς τὴν ἀποθήκην μας.

Σᾶς ἐστεῖλα μὲ τὸν Σταῦρον τὰ ἐξ Ἀθηνῶν τηλεγραφήματα. Αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἦλθε καὶ ὁ κ. Κ. Μελάς. Ἐρχεται αὐτοῦ ὁ ὑπολοχαγὸς κ. Γεωργακόπουλος τοῦ 6' Εὐζών. συντάγματος, προσχωρήσας εἰς τὸν ἀγῶνα. Οἱ ἄλλοι ἀκόμη δὲν ἐφάνησαν.

Ἐχω ὑπ' ὄψιν τὴν σύστασίν σας περὶ ἀναστολῆς πάσης προσελεύσεως στρατιωτῶν ἐκ τοῦ 6' Εὐζωνικοῦ.

Φρονῶ ὅμως ὅτι τῶρα κατόπιν τῶν σημερινῶν τηλεγραφημάτων πρέπει νὰ τεθῇ κατὰ μέρος ἡ ἐπιφύλαξις. Ἀναμένω ταχίστην ἐπὶ τούτου ἀπάντησιν. Οἱ ἐκ Φλωρίνης καὶ κάτω ἕως ἐδῶ καὶ Χρούπισταν πρόσφυγες εἰδοποιήθησαν ὄλοι νὰ εἶναι ἕτοιμοι. Σκέπτομαι νὰ τοὺς κινητοποιήσω ὄλους πρὸς αὐτοῦ δίδων αὐτοῖς τριῶν ἡμερῶν τροφήν.

Γράφατέ μοι περὶ ὄλων. Μὲ ἀγάπην
Γ. Μπούσιος

78

Καστορία, 20 Ἀπριλίου 1914

Κύριε Ταγματάρχα,

Πρὸ ὀλίγου ἐλήφθησαν τὰ ἐσώκλειστα τρία τηλεγραφήματα ἐξ Ἀθηνῶν, τῶν ὁποίων λαμβάνετε γνῶσιν καὶ συνεννοεῖσθε μὲ τὸν εἰς συνάντησίν σας ἐρχόμενον κ. Με-

λάν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐστεῖλα ἐπίσης ἀντιγραφα τῶν τηλεγραφημάτων. Πᾶσαν ἀπόφασίν σας περὶ ἐνεργείας καὶ πορείας σωμάτων, ὡς καὶ περὶ ἀπαντήσεων εἰς Ἀθήνας καὶ Ἀργυρόκαστρον ἀνακοινώσατέ μοι τάχιστα διὰ τὰ περαιτέρω. Ἀπ' ἐδῶ ἐξακολουθῶ στέλλων ὄσα ἐτοιμάζονται καὶ ἐρχονται εἶδη, ὡς καὶ τρῶφιμα, κυρίως ἄλευρα, ἐφ' ὅσον εὐρίσκομεν ζῶα.

ὥρα 11 π.μ.

Μὲ ἀγάπην

Γ. Μπούσιος

(Σημείωσις τοῦ Βάρδα) :

Ἐλήφθη 10 μ.μ. 20—4—1914

Γιαννοβαίνη

Ἀθῆναι, 19 Ἀπριλ. 1914

ὥρα 7. 30' ἐσπέρας

Μητροπολίτην

Καστορίαν

Παρακαλῶ, εἶπατε Γεώργιον ὅτι ὑπολοχαγὸς Πλαστήρας ἦλθε σήμερον ἐκ Χίου ἐρωτᾷ ἔλθῃ μετὰ ἀξιωματικῶν μόνον ἢ παραλαβῶν καὶ ὄπλιτας καὶ πόσους. Ποῦ ἀφιχθῆ τηλεγραφήσατε.

Δούμας

Ἀθῆναι, 19 Ἀπριλ. 1914

ὥρα 7. 30' ἐσπέρας

Μητροπολίτην

Καστορίαν

Εἶπατε, παρακαλῶ, εἰς Γεώργιον καὶ Βασιλεῖον ὅτι Ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν μὲ πληροφορεῖ ὅτι ζήτημα εὐρίσκεται εἰς τὸ τέλος, ἐὰν δὲν συμβῇ ἀπρόοπτον. Ἐλπίζω ἐντὸς τῆς ἐβδομάδος πέμψω φουσίγγια. Καλὸν θὰ ἦσο μὴ προβῆτε ἐπὶ τινὰς ἡμέρας εἰς ἐνεργὸν ἐπιχείρησιν, ἐκτὸς ἐὰν διατάξῃ Πρόεδρος.

Δούμας

Ἀθῆναι, 20 Ἀπριλ.

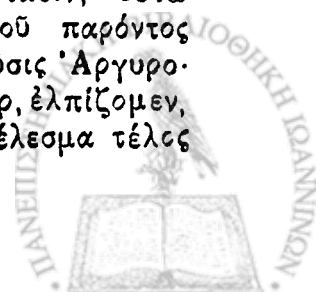
ὥρα 3 25 πρῶτας

Μητροπολίτην

Ἐπειγόν, συστημένον

Καστορίαν

Παρακαλῶ, λίαν ἐπειγόντως εἰδοποιήσατε Γεώργιον καὶ Βασιλεῖον ὅτι περὶ τὸ Ἀργυρόκαστρον ἄμυνα διεσπάρθη. Φόβος μέγας ὑπάρχει ἐγκαταλείψεως Ἀργυροκάστρου. Πρὸ τοῦ ἐνδεχομένου τούτου πᾶσα ἐνέργεια πρὸς διεύθυνσιν Κορυτσᾶς εἰς οὐδὲν δύναται νὰ ὠφελήσῃ, τὸναντίον ἐπιβάλλεται συγκεντρώσωμεν πρὸς νότον δυνάμεις καὶ τηρήσωμεν ἐπανάστασιν, ἔστω καὶ εἰς περιωρισμένον ἐπὶ τοῦ παρόντος τμήμα Ἠπείρου καὶ μὴ ἡ πτώσις Ἀργυροκάστρου, ἐὰν συντελεσθῇ, ὅπερ, ἐλπίζομεν, δὲν θὰ λάβῃ χώραν, ἔχῃ ἀποτέλεσμα τέλος

ἐπαναστάσεως. Ἐνεκεν ἀνωτέρω λόγων Ἐξαδάκτυλος φρονεῖ μελετήσητε τρόπον καὶ ἐτοιμασθήτε, ὅπως μετὰ τῶν εἰς Λεσκοβίκιον καὶ Κολώναν, ἢ ὅποια κατελήφθη, ὡς λέγουν, χθές, διευθυνηθῆτε πρὸς νότον ἵνα ἐνισχύσητε τμήμα Ἀργυροκάστρου εἰ δοποιοῦντες ταύτοχρόνως Ζωγράφον.

Δούμας

(Ἐπισημελώσις Βάρδα) :

Ἐλήφθη ἐκ Νεστράμιου 10 μ. μ. 20)4)1914
Γιαννοθαίνη

79

(Ἐπισκεπτῆριον) :

Σπυρίδων Ν. Δόβας Γραμματεὺς
τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Βελλᾶς καὶ Κονίτης

80

20)4)1914 Κυριακὴ Νεστράμι

Ἀγαπητὴ Γεώργε,

Συνεννοήθημεν μὲ τὸν Ἀλέξανδρον, ὅστις καὶ ὠμίλησεν εἰς τὸν μεταβαίνοντα λοχαγὸν ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν Δρίτσαν. Δὲν εἶχομεν κανὲν νέον ἀπολύτως ἀφύτου ἔφυγες.

Γράψε μου ἀμέσως ποιὲς εἶναι αἱ προθέσεις σου καὶ τὰ σχέδιά σου διὰ νὰ κανονισθῶ καὶ ἐγώ.

Εἶμαι σὲ ἐλεεινὴν κατάστασιν καὶ θὰ μείνω ἐδῶ ἕως ὅτου μοῦ εἴπῃς τί πρόκειται νὰ γίνῃ διὰ νὰ ἔλθω νὰ σ' ἀνταμώσω.

Σὲ φιλῶ

Κάστρος

(Βασίλ. Μελάς—Ἰλαρχος)

81

20)4)1914 51)2 τὸ βράδυ Νεστράμι

Ἀγαπητὴ Γεώργε

Ὅτε εἶχα δώσει τὸ γράμμα μου καὶ ἦλθε κατεπειγόντως ἀγγελιοφόρος μὲ τὰ ἐσώκλειστα, ὧν ἔχω ἀντίγραφα.

Σπεῦσε καὶ ἔλα ἐδῶ εἰς τὸ Νεστράμι διὰ ν' ἀποφασίσωμεν. Μὴ χάσῃς οὔτε μισὸν λεπτό. Εἶμαι κατάκοιτος καὶ δι' αὐτὸ δὲν μπορῶ νὰ ἔλθω πρὸς Γιαννοθαίνην. Ἐλαγρήγορα.

Σὲ φιλῶ—Κάστρο

(Β. Μελάς—Ἰλαρχος)

(Διὰ χειρὸς Τσόντου: «Ἐπὶ τοῦ φακέλου». Ἐάν δὲν μπορῇς νὰ ἔλθῃς γράψε μου τὰς ἀποφάσεις σου διὰ νὰ συμμορφωθῶ, καὶ ποῦ θ' ἀνταμώσωμεν. Κάστρο).

82

Κύριε Ἀρχηγέ

Ἐλαβον τὴν ὑπὸ χρονολογίαν 19ην τρέ-

χοντος ἐπιστολὴν σου, ἐπίσης δὲ καὶ τὰς τρεῖς Ὀθωμανικὰς λίρας.

Μετ' ἔγγραφος δὲ τί λογισμοὺς ἔχομεν τὰ δύο σώματα μὲ τὸν Καρασίην.

Οὐδένα λογαριασμὸν ἔχομεν. Ἀνεχώρησεν δὲ ἐντεῦθεν τῇ 17ῃ τρέχοντος διὰ τὸ χωρίον Ζαζάρι. Μέχρι τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ εἶχεν τὴν φροντίδα τῶν τροφίμων. Μόνον καθὼς σὰς εἶπον ἑπτὰ ἄνδρες ἐκ τοῦ σώματος μου δὲν ἔχουν λάθει τὸ δεκάδραχμον τὸ ὅποιον τοῖς ἀνήκει ὡς ἐκ τοῦτου σὰς παρακαλῶ ὅπως φροντίσητε καὶ τοὺς ἀποσταλῶσι, διότι καθημερινῶς παραπονοῦνται.

Λαμβάνετε καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῶν τριῶν Ὀθωμανικῶν λιρῶν.

Τὸν δὲ κανονισμὸν τῶν τροφίμων θὰ σὰς τὸν ἀποστείλω ἀργότερον καθότι μέχρι σήμερον δὲν δυιᾶμεθα νὰ ἐνοήσωμεν ἕνεκεν τῶν ὀλίγων ἡμερῶν.

Ἐν Ὀμοτοκῷ τῇ 20)4)1914

Μετ' ὑπολήψεως

Μ. Μελαδάκης

83

Ἀξιότιμε κ. Ἀρχηγέ

Εἶδον νὰ γράψῃς τὰ ἔξοδα τὰ ὅποια ἔλαβον ἀπὸ τὸν Καρασίτην, καὶ καθιστῶ ὑμῖν γνωστὸν ὅτι ἕκαστος ἀνὴρ μου ἔλαβε ἀνὰ δέκα (ἀριθ. 10) δραχμὰς ἄτινας εἶχεν ἐγχειρίσῃ αὐτῷ ἢ Σεβ. Ἐπιτροπῇ ὅποτε ἀναχωροῦμεν διὰ Σμαρδέσιον δηλονότι τὴν 31ην παρελθόντος μηνός.

Γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι ἐλάβομεν ἐπίσης καὶ τὰς χθές ἀποσταλείσας τρεῖς Ὀθωμανικὰς λίρας καὶ εὐχαριστοῦμεν ὑμᾶς ἐκθέως.

Ἰδιαιτέρως παρακαλῶ ὑμᾶς κ. Ἀρχηγέ, ὡς καὶ ὑμεῖς γνωρίζετε ὅτι τὸ Σῶμα μου σύγκειται: ἐξ ὀκτῶ ἀνδρῶν, ἔθεν ἐάν συναντήσῃτε ἀδεσπότους ἀποστέλλετε πρός με.

Διατελῶ ἀσπαζόμενος ὑμᾶς

Ὀμοτοκῷ

20)4)1914

Ἰωάννης Βρανᾶς

84

(Διὰ χειρὸς Τσόντου): «Ἐλήφθη 21—4—1914 ἐσπέρας»

Γεωργουτσάδαις

20 Ἀπριλ. 1914

Μπούσιον

Καστοριά

Ἐνταῦθα εὐρισκόμεθα ἕνεκα ἐπιθέσεως καὶ κινδύνου καταλήψεως Ἀργυροκάστρου

Ἐκκενοῦται πεδιάς γυναικοπαίδων. Ἐδρα Κυβερνήσεως μετετέθη Γεωργουτσάδαις. Ἐν Λεσκοβιχίου προελάσαμεν καταλαβόντες Ἐρσέκαν. Ὁδηγίαι ἀμετάβλητοι, τουτ' ἔστιζνὰ ἀπειλήτε Κορυτσᾶν χωρὶς νὰ ἐπιτεθῆτε.

Ζωγράφος

Φίλοι κύριοι Τσιόντε καὶ Μελά,

Ὡρα 6 1)2 ἑσπέρας ἐλήφθη, τὸ ἀνωτέρω τηλεγράφημα, τὸ ὁποῖον σᾶς στέλλω μὲ ἕκτακτον ἀγγελιοφόρον, διὰ νὰ λάβητε γνῶσιν καὶ νὰ κανονίσητε ἀναλόγως τὴν πορείαν τῶν ἡμετέρων δυνάμεων. Βλέπετε ὅτι ἐνῶ ἐξ Ἀθηνῶν ἐζήτουν νὰ θαδίσωμεν πρὸς νότον πρὸς συνένωσιν μετὰ Λεσκοβιχίου καὶ ὑποστήριξιν Ἀργυροκάστρου, ὁ κ. Ζωγράφος ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀρχικὴν συμβουλὴν του ν' ἀπειλῶμεν τὴν Κορυτσᾶν χωρὶς νὰ ἐπιτεθῶμεν κατ' αὐτῆς. Συνεπῶς νομίζω ὅτι ἐπανερχόμεθα πάλιν εἰς τὸ ἀρχικὸν σχέδιόν μας τῆς προσβολῆς Δάρδας— Ἀρίζης καὶ τῆς διενεργείας προσποιητῆς ἐπιθέσεως ὀπισθεν Βιγλίστης. Γράψατέ μας λοιπὸν τι ἀποφασίσατε, ἵνα ἐντεῦθεν ἐνεργήσωμεν ἀναλόγως καὶ ἐκ συμφώνου, εἴτε πολεμικῶς, εἴτε ἐφοδιαστικῶς.

Μὲ ἀγάπην ἰδικός σας

Γ. Μπούσιος

85

(ἐπισημείωσις Τσόντου) : Ἐλήφθη 21—4—1914 ἑσπέρας»

Ἀθῆναι, 20 Ἀπριλ. 1914 ὥρα 5 ἑσπέρας
Μητροπολίτην Καστορίαν

Παρακαλῶ γνωρίσατε Γεώργιον καὶ Βασίλειον ὅτι αὐτόνομοι κτώρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν Ἀλβανούς καὶ κατέλαβον ἐκ νέου Μονὴν Τσέπου. Χρήματα πέμπω μέσον Θεογνίχης. Ζωγράφος τηλεγραφεῖ ταύτην τὴν στιγμὴν ὅτι ἐκ Λεσκοβίου προήλασαν καταλαβόντες Ἐρσέκαν. Ὁδηγίαι ἀμετάβλητοι, τουτ' ἔστι νὰ ἀπειλήτε Κορυτσᾶν χωρὶς νὰ ἐπιτεθῆτε. Ἐδρα Κυβερνήσεως μετετέθη Γεωργουτσάδαις.

Δούμας.

Φίλοι κύριοι Τσιόντο καὶ Μελά

Σᾶς στέλλω καὶ τὸ ἐξ Ἀθηνῶν τηλεγράφημα ἐπιθεδαισὺν τὸ ἐκ Γεωργουτσάδων καὶ προσθέτον τὴν εὐχάριστον εἰδησίην τῆς ἀποκρούσεως τῶν Ἀλβανῶν.

Ἰμέτερος

Γ. Μπούσιος

(Ἐπισημείωσις Τσόντου): «ἐλήφθη 4 ὥρα 45' 24—4—1914»

Γεωργουτσάδες

Ἀπριλ. 20 | 1914 λίαν ἐπειγόν
Μπούσιον

Καστορίαν

Ἀλβανοὶ ἐκ Κορυτσᾶς συγκεντρωθέντες Ἐλμέζι ἐπετέθησαν κατὰ δυνάμεως Ἐρσέκας μετὰ σφοδρὰν μάχην Ἀλβανοὶ ἀπεκρούσθησαν ἐφονεύθη ὄπλαρχηγὸς Μανώλαρος καὶ τινες ὀπλίται. Φράσσαρη κατελήφθη μετὰ περίεξ χωρίων ὑπὸ ἀνθυπολοχαγοῦ Παπαγεωργίου. Ἐπίσης Δερίσκα καὶ Ἀγγρι.

Ζωγράφος

86

Καστορία, τῆ 21 Ἀπριλίου 1914

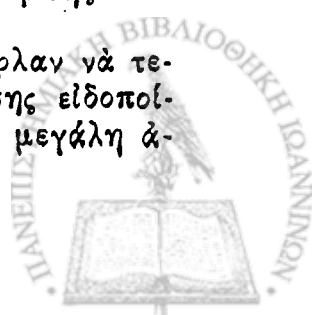
Φίλε κ. Τσιόντο,

Ἐλαβον ὄλας τὰς ἀπὸ 19,20 καὶ μίαν σημερινὴν ἐπιστολὰς σας. Χθὲς μὲ κ. Μαυρατζᾶν σᾶς ἔστειλα ἀντίγραφα νεωτέρων ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Γεωργουτσάδων τηλεγραφημάτων, σᾶς ἐσωκλείω δὲ ἀντίγραφον καὶ ἑτέρου ληφθέντος σήμερον ἐκ Γεωργουτσάδων. Ὅλα αὐτὰ τὰ τηλεγραφήματα εἶναι ἀρκετὰ εὐχάριστα, θὰ ἐπιτρέψουν δὲ εἰς σᾶς νὰ μὴ μεταβάλητε τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τῆς ἐνεργείας, τώρα μάλιστα, ὁπότε εὐρίσκεσθε εἰς ἄμεσον συνεννόησιν, ἴσως δὲ καὶ συνάφειαν, μὲ τοὺς ἐν Ἐρσέκᾳ. Δι' ὄλας τὰς σχετικὰς ἐνεργείας καὶ πορείας σας περιμένω τακτικὰ σημειώματά σας, ἵνα ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης πληροφορῶμεν καὶ ἡμεῖς τὴν Προσ. Κυβέρνησιν διὰ τὰς ἡμετέρας ἐργασίας, ὅπως καὶ αὐτὰ διὰ τὰς ἰδικὰς των.

Ἐστάλη τηλεγράφημα διὰ κ. Πλαστήραν. Ἐπίσης εἰς κ. Δούμαν διὰ τὰ φυσίγια. Περὶ Ματθαίουπούλου καὶ φυσιγγίων Χρυσίστης θὰ συννενοηθῶ ἀπόψε μὲ τὸν κ. Ἀλεξάνδρου.

Ἀπόψε περιμένονται 85 ἄνδρες ὑπὸ Γύπαρην καὶ Παπαδάκην. Ἴσως θαδίσουν κατ' εὐθεῖαν δι' αὐτοῦ, χωρὶς κἂν νὰ διέλθουν ἐντεῦθεν. Διὰ τοὺς ἱερολοχίτας πρόσφυγας ἀπὸ χθὲς ἤδη ἔστειλα ἀγγελιοφόρους εἰς ὄλα τὰ χωρία ἐκ Φλωρίνης καὶ ἐετεῦθεν.

Ἐτηλεφώνησα εἰς τὸν Σούρλαν νὰ τεθῆ καὶ αὐτὸς εἰς κίνησιν. Ἐπίσης εἰδοποίησα εἰς Χρούπισταν. Ἰπάρχει μεγάλη ἀ-

προθυμία, ἔμως ἐκ μέρους των, ἴσως μόνον ἢ πείνα τοὺς ἀναγκάστη νὰ ἔλθουν καὶ ὄχι τὸ αἰσθημα, διότι ἀφότου ἔπαυσε νὰ τοὺς τροφοδοτῇ ἢ ἐπιτροπὴ τῶν ἐράνων προσέρχονται εἰς ἡμᾶς ζητοῦντες τρόφιμα, ἐγὼ δὲ τοὺς εἶπα ὅτι μόνον εἰς τὰς οἰκογενεῖας ἐκείνων, οἱ ὅποιοι θὰ λάβουν μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα θὰ παράσχωμεν βοήθειαν τροφίμων. Ἡ μεγαλύτερα συγκέντρωσις θὰ γίνῃ εἰς Λαμπάνισταν, ὅπου στέλλομεν ἄνθρωπον καὶ τρόφιμα, διὰ νὰ τοὺς ἐφοδιάξῃ καὶ τοὺς στέλλῃ πρὸς αὐτοῦ, κρατῶν καὶ ὀνομαστικὸν κατάλογον.—Εἶδοποίησα ἀπὸ χθὲς εἰς Φλώρινα νὰ ἔλθουν ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐδῶ αὐτοῦ οἱ ἰατροὶ Ματλῆς καὶ Ἡλιοπούλος. Σήμερον εἶδον τὸν Πασχάλην Παπαζήση, τῷ ἀνεκόλνωσα τὴν ἐντολήν σας, μοὶ εἶπεν ὅτι θὰ ἐτοιμασθῇ καὶ θὰ ἔλθῃ. Ἐτηλεγράφησα καὶ εἰς Θεσ/νίκην νὰ στείλῃ τὸ τμήμα τοῦ ἐκεῖ κοινοτικῷ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Τὰ ἐδῶ φάρμακα σήμερον ταξιθετοῦνται καὶ στέλλονται αὐριον.

Ἵποθέτω ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον κανὲν κώλυμα διὰ τὴν προσέλευσιν τῶν στρατιωτῶν. Ἐπομένως θὰ δώσω ἐντολήν ν' ἀρχίσουν νὰ ἔρχονται ἐντεῦθεν καὶ ἐκ Χρουπίστης οἱ βουλόμενοι. Θὰ στέλλωνται κατ' εὐθείαν πρὸς σᾶς καὶ σεῖς θὰ τοὺς τοποθετῆτε ἀναλόγως. Ἐδῶ δὲ θὰ κρατήσω κανένα. Ἐκ τῶν Κορυτσαίων τοῦ Σούλιου θὰ ἔλθουν ἀμέσως ὅσοι ἔχουν ἔπλα. Οἱ ἄλλοι κατ' ἀνάγκην μένουν, ἕως ὅτου εὐρεθῶν ἔπλα, ὅπερ ἔμως μοὶ φαίνεται διὰ τὸ παρὸν ἔλως ἀδύνατον. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἐδῶ ἐπιτελῶν θὰ κρατήσω μόνον τὸν Μούλαν. Ὁ κ. Παπαδόπουλος θὰ ἔλθῃ μὲ τὰ φάρμακα, θὰ σᾶς στείλω καὶ τὸν κ. Βίμβλην, ὁ ὅποιος θὰ εἶναι χρησιμώτατος ὡς διάμεσος μεταξὺ Νεστραμίου καὶ ὕμῶν, τοποθετούμενος εἰς Δριάνοβον ἢ Γιανοβαίνην, ὅπου θὰ στέλλωνται καὶ τὰ τρόφιμα καὶ λοιπά. Ἀπὸ Θεσ/νίκης δὲν μᾶς ἤλθαν ἀκόμη οὔτε κάπες, οὔτε παλτά οὔτε τυρὸς. Ἐκτὸς αὐτῶν παρηγγείλαμεν καὶ ἄλλα εἶδη, ἀσπρόρρουχα, κάλτσες, σακκάκια, παντελόνια ἀρθύλας. Ἄμα ἔλθουν θὰ τὰ στείλωμεν ἀμέσως. Σήμερον μᾶς ἤλθαν 100 κάπες ἐκ Τρικάλων καὶ κάλτσες καὶ λοιπά ἀσπρόρρουχα ἐκ Σελίστης.

Σᾶς στέλλομεν λοιπὸν μὲ τοὺς ἐπιδότας

Βλάχους ἀγωγιάτας: 106² κάπες, 268 ζεύγη κάλτσες, 1 παλτό, 2 παντελόνια, 9 φα νέλλες, διάφορα προσόψια καὶ μανδύλια 97 ὑποκάμισα καὶ ἐσώβρακα, 32 φυσίγγια 4 σάκκους καὶ 4 κιβώτια μὲ φυσίγγια, 32 1)2, ὄκ. καπνοῦ, 2 δέματα τυροῦ ὄκ. 106 1)2, δύο σάκ. σάπωνος ὄκ... 20 σάκκους ἀλεύρου ὄκ. 1012.

Τοὺς ἰδίους ἀγωγιάτας συνεφωνήσαμεν νὰ ἔλθουν πάλιν καὶ νὰ φορτώσουν τὴν Τετάρτην. Ἐπίσης συνεφωνήσαμεν καὶ ἄλλους ἐκ Χρουπίστης. Προσεπαθήσαμεν σήμερον ν' ἀγοράσωμεν ἀπὸ τὸ παζάρι ἀρνιά, ἀλλὰ δὲν τὸ κατωρθώσαμεν. Ἦσαν καὶ ὀλίγα καὶ ἀκριβᾶ. Ὁμίλησα ἔμως μὲ τοὺς Γραμμουστινοὺς τσελνκάδες, εἰ ὅποιοι ἔχουν πολλὰ καὶ καλὰ ἀρνιά, ἀνέλαβον δὲ αὐτοὶ νὰ μοῦ εὐρουν ἓνα χασάπην ἐκ Χρουπίστης καὶ αὐτὸς νὰ ἀγοράσῃ ἀπ' αὐτοὺς τὰ ἀρνιά καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐπὶ τόπου παροχὴν κρέατος εἰς τὰ σώματα. Αὐριον θὰ ἔλθῃ ὁ χασάπης νὰ συμφωνήσωμεν καὶ ἀμέσως θὰ πάρῃ ἀρνιά καὶ θὰ ἔλθῃ αὐτοῦ.

Δὲν μοῦ γράφετε τίποτε διὰ γρήματα νὰ στείλω ἢ ὄχι καὶ πόσον ποσόν.

Ἐδῶ διαρκῶς ἐξαντιλοῦνται. Παρήγγειλα καὶ ἄλλες 100 κάπες εἰς Τρίκαλα. Αἱ σήμεριναὶ ἐπληρώθησαν πρὸς 26 δραχμὰς εἶναι ἔμως κοντὲς καὶ δὴ μαῦρες. Ἐδῶκα ἄλλας 1500 δραχμὰς διὰ τὴν νέαν παραγγελίαν. Ἐλπίζω νὰ ἔλθουν ἐξ Ἀθηνῶν χρήματα. Ἀπὸ Θεσ/νίκην δὲν πολυελπίζω, διότι θὰ τὰ ἐξώδευσαν εἰς τὴν παραγγελίας μας.

Ἐφερα ἀπὸ Δουπλιᾶκούς ἑσα φυσίγγια καὶ τσαρούχια ἦσαν ἐκεῖ. Θὰ σᾶς στείλω καὶ αὐτὰ αὐριον ἢ μεθαύριον.

Σᾶς χαιρετῶ ὑμέτερος

Γ. Μπούσιος

Χαιρετισμοὺς τοῖς κ.κ. Μελαῖ καὶ Μαυραντζᾶ. Ἦλθεν ὁ κ. Γεωργακόπουλος ἢ ὄχι; Ἄλλος κανεὶς ἐκ τῶν ἀναμενομένων δὲν ἐφάνη ἀκόμη.

(Συνεχίζεται)

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙ

ΚΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ*

Ζ.—ΟΙ ΑΠΟΚΡΙΕΣ

3.—Περιγραφές

Ποῖν ὅμως ἀσχοληθοῦμε μὲ τὰ λεπτομερειακότερα στοιχεῖα τῆς παλαιᾶς Γιαννιώτικης Ἀποκριᾶς, δὲ θὰ ἦταν ἄσκοπο, νὰ μεταφέρουμε ἐδῶ, παίρνοντας τις ἀπὸ τὸ φύλλο τῆς 3ης Μαρτίου ἐ.ἔ. τῆς Ἐφημερίδας τῆς πόλης μας «Ἡπειρ. Ἀγών», περιγραφὲς ἀποκριάτικου στὰ Γιάννινα γιορτασμοῦ στὸ 1893 καὶ 1894, παρμένες, ὅπως ἐκεῖ ἀναφέρεται, ἀπὸ «παλαιᾶς» ἐφημερίδας, ποὺ ὅμως δὲν ἀναφέρονται οἱ τίτλοι τους. Πρόκειται, χωρὶς ἄλλο, γιὰ Ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες, τοῦ 1893 καὶ 1894, ὅπου τὰ κείμενα αὐτὰ δημοσιεύτηκαν, σὰν ἀνταποκρίσεις ἀπὸ τὰ Γιάννινα.

Ἀπόκρεω τοῦ 1893

«Ὁραῖος μᾶς ἔκαμε τὰς ἀπόκρεω ὁ καιρός.

Λαμπρότατος ἥλιος περιέλουε τὴν ὁμορφὴν γύρω μας φύσιν, τὴν ἀποτελουμένην ἀπὸ χλοερὰς κοιλάδας καὶ ἀπὸ χιονοσκεπεῖς κορυφὰς ὄρέων.

Ἄλλ' ἡ ἔλεεινὴ οἰκονομικὴ κατάστασίς μας καὶ ἡ συνεπὴς ταύτης κακομοιριά, μᾶς ἔκαναν νὰ μὴ αἰσθανθῶμεν καθόλου ὅτι εὕρισκόμεθα ἐν ἡμέραις ἀπόκρεω, ἐν ἡμέραις χαρᾶς καὶ εὐθυμίας ἀκρατήτου.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ εὐτράπελος καὶ λίαν γλεντζῆς χαρακτήρ μας δὲν ἐννοεῖ νὰ ἐπηρεασθῇ ἀπὸ οὐδεμίαν κακουχίαν ἐν πανηγυρικαῖς ἡμέραις, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ ἐφέτος δὲν ἔλειψαν αἱ οἰκογενεακαὶ ἐσπερίδες, οἱ παιανισμοὶ τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς, αἱ προσωποδοφορίαι τῶν μπαντίδων καὶ τῶν μικρῶν παιδιῶν τῶν συνοικιῶν, αἱ νυκτεριναὶ πυραὶ.

Ἄλλὰ εἶναι πάντα ταῦτα σκιὰ καὶ φᾶσμα μᾶλλον ἀποκριάτικης πανηγύρεως, ἂν ἀναλογισθῶμεν ὅποιος ἔτελεῖτο ἄλλοτε ὁ πᾶνδημος, ὁ ἐθνικὸς οὕτως εἰπεῖν, πανηγυρισμὸς τῶν ἀπόκρεω ἐν Ἰωαννίνοις.

Οὐχὶ δὲ μόνον ἐν τῇ πόλει, ἀλλὰ καὶ ἔξω, καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν ἡμῶν τοιαύτην νεκρικὴν φᾶσιν εἶχον ἐφέτος αἱ ἑορταὶ τῶν ἀπόκρεω. Πολὺ μάλιστα χειρότερα εἰς τὰ χωρία μας, τῶν ὁποίων οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι, φιλοξενοῦν κατὰ τὸς μεγάλας αὐτὰς οἰκογενεακὰς ἑορτάς, τοὺς ταξιδάριδες τῶν Βασιλικῶν δοσιμάτων».

Καὶ τοῦ 1894

... «Αἱ διασκεδάσεις εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων, ἐξηκολούθησαν ἐν ἀπτώτῳ εὐθυμίᾳ καὶ ζωηρότητι. Δυναμέθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὰ Ἰωάννινα, ἐπὶ δύο σχεδὸν μῆνες διεσκέδαζον ἀδιακόπως. Διότι μετὰ τοὺς γάμους οὓς ἤδη ἀναγγείλαμεν, ἐπῆλθαν αἱ συναναστροφαὶ καὶ ἐσπερίδες τῶν ἀπόκρεω.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 142.

Ἐκάστην δὲ ἑσπέραν ὑπῆρχε καὶ μία ἑσπερίς, ἐν ἣ ἡ κοινωρία τῆς πόλεως ἢ ἐπίλεκτος τερονῶς παρήρχετο. Τὰς διασκεδάσεις ταύτας, ἐπεσφράγισαν δύο ἑσπερίδες δοθεῖσαι ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Σακελλαρίου καὶ τοῦ κ. Π. Χαΐτα.

Ἡ τοῦ κ. Σακελλαρίου, ἐγένετο τὸ Σάββατον τῆς τυρινῆς, ἡ δὲ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Χαΐτα, τὴν ἑσπέραν τῆς Κυριακῆς.

Τοὺς προσερχομένους, ἐν μεταμφιέσει καὶ μὴ, ὑπεδέχετο ἡ κυρία Χαΐτα φέρουσα κομψὴν καὶ ἀπαστράπτουσαν στολὴν ἀνατολίτιδος ἣτις πάντων προσείλκυε τὰ βλέμματα. Ἐπίσης διεκρίνοντο ἐπὶ καλλιτεχνικῇ ἀμφιέσει, ἡ δεσποινὶς Καλλιόπη Παράσχη ὡς ὠραία ἀνθοπῶλις καὶ ἡ κυρία Ἰωαννίδου, φέρουσα πλουσίαν καὶ κομψὴν στολὴν ρουμανίδος. Καὶ ἄλλαι πολλαὶ κυραὶ καὶ δεσποινίδες ἐφαιδρουνον καὶ ἐλάμπρυναν τὴν συναναστροφὴν. Ἀλλὰ καὶ οἱ κύριοι ὡσαύτως ἡμιλλῶντο διὰ τὴν πλουσιότητα καὶ ποιικιλίαν τῶν ἀμφιέσεων. Τὴν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς, ὑπῆρξε τὸ ἐξαισιότερον θέαμα. Νέοι τῆς πόλεως, ἐπὶ ἑπτὰ ἀμαξῶν διάφορα παριστῶντες πρόσωπα, παρήλασαν ἀπὸ τὰς κεντρικώτερας ὁδοῦς, ὅπου πλῆθος ἄπειρον παντὸς θρησκευματος ἴστατο θεώμενον, καὶ ἐπροχώρησαν μέχρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Βεζδουνίου.

Τὴν δὲ Δευτέραν, ἐπεσφραγίσθησαν αἱ διασκεδάσεις μὲ τὰ κούλουμα εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον εἰς Κοπάνους, ὅπου συνέρρευσεν ἄπειρον πλῆθος μὲ τὰ σαρακοστιανά. Καὶ ἐδῶ διασκεδάσεις καὶ χοροὶ μέχρις ἑσπέρας ἐγένοντο.

Ἐν γένει ἡ ζωηρότης τῶν ἀπόκρεω φέτις, μεθ' ὅλην τὴν καχεξίαν ὑπῆρξεν ὑπὲρ ποτε ὑπερτέρα. Μὲ τὴν φτώχεια ὁ κόσμος τὸ ἔρριξε στὸ γλέντι . . .»

Ἀπὸ τὶς πληροφορίες αὐτές, ἐπαληθεύονται κατὰ τρόπον ἀπόλυτον, ὅλες οἱ πηγές, καὶ ὅλες οἱ ἄλλες πληροφορίες, τοῦ μὲ βίαση τους συνιάχτηκε τὸ σύνολο τῶν σημειωμάτων μας γιὰ τὶς Γιαννιώτικες Ἀποκριές τόσο αὐτῶν ποὺ δημοσιεύτηκαν, ὅσο καὶ τῶν κατοπινῶν τους. Ἰδιαίτερα θέλουμε νὰ τονίσουμε τὸ ἀναγραφόμενο στὸ κείμενον τῶν ἀπόκρεω τοῦ 1893, ὅτι, ὁ μῦθος ταῦτα ζωηρὸς πανηγυρισμὸς τους, θεωρεῖται ἀπὸ τὸ συνιάχτη τους, σὰν φάσμα μᾶλλον παλαιότερων γιορτασμῶν, ποὺ χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὸν ἴδιον, σὰν πάνδημοι καὶ ἀπὸ κάποια πλευρὰ ἐθνικοὶ καὶ ἐπεκτεινότεροι, ὄχι μονάχα στὶς Ἐπαρχιακὰς κωμοπόλεις ἀλλὰ καὶ στὰ χωριά τῆς Ἡπειροῦ. Ὑπαίθρου. Καθὼς καὶ ὅτι συνοδευόταν ἀπὸ τοὺς παιονισμοὺς τῆς στρατιωτικῆς—καὶ θὰ ἦταν περιττὸ νὰ προσθέσουμε, ὅτι αὐτῆ, ἦταν ἡ Τούρκικη—μουσικῆς. Ἀπὸ δὲ τὴν περιγραφὴ τῶν Ἀπόκρεω τοῦ 1894, ὅτι οἱ ἀποκριάτικες ὀμάδες παρήλαιναν ἀπὸ τοὺς κεντρικώτερους δρόμους τῆς πόλεως, παρακολουθούμενες ἀπὸ ἄπειρον, παντὸς θρησκευματος, πλῆθος.

Τὸ ἀποκριάτικο γλέντι, ἀνοίγε κυρίως ἀπὸ τὸ Σάββατον τῆς Κρεατινῆς, γιὰ νὰ τελειώσῃ ὀριστικὰ τὸ βράδν τῆς Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς, ἢ μᾶλλον τῆς Καθαρῆς Δευτέρας. Ἀπὸ τὸ μεσημέρι λοιπὸν αὐτοῦ τοῦ Σάββατου, ἐκλείνουν ὅλα τὰ μαγαζιά τοῦ παζαριοῦ, καὶ ἀρχίζει ἡ ἀποκριάτικη ἀργία, ποὺ ἐπαναλαμβάνονταν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, καὶ τὸ ἀμέσως ἐπόμενον.

Ἀπὸ νωρὶς τ' ἀπόγλωμα, μὲ τὶς πρῶτες ἀποκριάτικες ἐκδηλώσεις, ὁ κόσμος ἀρχίζει νὰ συγκεντρώνεται στὴ συνοικία τῆ λεγόμενῃ «Μνήματα» στὸ πλάτωμα ποὺ ἀνοίγεται μπροστὰ, καὶ περισσότερο, δεξιὰ ἀπὸ τὸ Ναὸ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, καὶ ποὺ πολὺ παλιὰ, χρησίμευε γιὰ Ἑβραϊκὸ Νεκροταφεῖον (24).

Ἀμέσως μετὰ τὴν Ἁγ. Αἰκατερίνη, καθὼς πλευρίζουμε τὸ δρόμον ποὺ βγάζει πρὸς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς πόλεως, ἀρχίζει ὁ κῆπος καὶ ἡ περιοχὴ ἐνὸς δημόσιου, ἀρκετὰ μεγάλου ἡμιανώγειου τούρκικου κλισματος, τοῦ γνωστοῦ ὡς Καρακόλλι, ποὺ χρησίμευε γιὰ φυλάκειον τῆς ἐκεῖ ἐγκατεστημένης ἀστυνομικῆς καὶ στρατιωτικῆς φρουρᾶς. Στὸ κλιμακωτῆς κυρίως διάταξης τμήμα ἐκεῖνο τῆς περιοχῆς, ποὺ πε-

ριλαμβανόταν ανάμεσα στο Καρακόλλι και τ' ἀντικρυνά του σπίτια, ἐκδηλωνόταν ἡ μεγαλύτερη γιορταστική κίνηση, μὲ ἀνάλογες προεκτάσεις της, καὶ πρὸς τὰ προηγούμενα, καὶ τὰ κατορινὰ τμήματα τοῦ δρόμου. Κατὰ τὰ ἄλλα, τὸ πλάτωμα τῶν Μνημάτων, ἀνοιγόταν ὅπως καὶ σήμερα.

Γιὰ τὸν ἀκατατόπιστο ἀναγνώστη, ἐπειδὴ ἡ εὐρύτερη αὐτὴ περιοχὴ, ἔχει ἀπὸ τὰ χρόνια ἐκεῖνα ὑποστῆ πολλὰς μεταβολές, ἄς κάνουμε μιὰ μικρὴ περιγραφή της, πὺ θὰ μᾶς εἶναι χρήσιμη στὴν τοπογραφικὴ τοποθέτηση τῶν ἀφηγημάτων μας.

Σ' ὅλη τὴν ἔκταση πὺ καλύπτεται σήμερα ἀπὸ τὸ ἐξοχικὸ κέντρο «Ἄλσος» καὶ τὸν παρακείμενο δημοτικὸ κῆπο, ἐκτεινόταν, καὶ πολὺ ἀκόμα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, τὸ τέμενος καὶ τὸ Νεκροταφεῖο, τὸ γνωστὸ τότε σὰν «Τ' Λιάμ τὸ Τζαμί». Ἐκεῖ πὺ τῶρα στέκει τὸ Δημοτικὸ περίπτερο, ὑψωνόταν τὸ κτίσμα κι' ὁ μιναρὲς του. Ἡ συνοικία πὺ ἀνοιγόταν ἀπὸ τὰ βόρειο-δυτικὰ ὄρια τοῦ νεκροταφείου—τῶρα τοῦ κῆπου—δεξιὰ κι' ἀριστερὰ τοῦ δρόμου πὺ ὀδηγεῖ πρὸς τὰ «Μνήματα» καὶ τὴν ὁδὸ Βηλαρά, ἦταν καθαρὰ χριστιανικὴ, καὶ στὸ ἀρχικὸ της τμήμα, ὑψωνόταν ἓνα μέρος ἀπὸ τ' ἀρχοντικά τῶν Γιαννίνων. Στὴ νότιο ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ πλατώματος τῶν Μνημάτων, ἦταν—καὶ στέκει ἀκόμα—τὸ σπίτι τοῦ Χατζιζαλέξη. Στὴ χαμηλὴ του βορειοανατολική, τὸ Β' Ἐλισσαβέτιο Παρθεναγωγεῖο, ἡ περίφημη ἄλλοτε Μπαλάνειος Σχολὴ καὶ τὰ Σπητάλια⁽²⁵⁾. Βορειοδυτικά, ἀνοιγόταν ἡ συνοικία Γάλατα, σημερινὴ περιοχὴ ὁδοῦ Παύλου Μελά καὶ Τσιγκρῆ. Ἀπὸ τὸ βορειοδυτικὸ μέρος, τὸ πλάτωμα αὐτό, κλεινόταν μὲ τὰ σπίτια τοῦ Τσιλεπῆ (ἄλλοτε Παιδικὸς Σταθμὸς), τοῦ Βραζέλη, καὶ τὶς παραπλευρὲς τοὺς οἰκοδομὲς πρὸς τὰ δυτικά του, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἀρχιμαντρείου, πὺ στὸν περίβολό της ἦταν τὸ Χριστιανικὸ Νεκροταφεῖο τῆς πόλης κι' ἡ ὁμώνυμη συνοικία, καθὼς καὶ ἡ παρόμοια τῆς Καραβατιᾶς.

Στὸ κέντρο λοιπὸν αὐτῆς τῆς καθαρὰ Χριστιανικῆς συνοικίας, ἀλλὰ καὶ μπροστὰ σὰ καχύποπτα πάντα βλέμματα τῆς Τούρκικης Φρουρᾶς, γινόταν τὸ ζωηρότερο ἀποκριάτικο γλέντι. Ἐνα γύρω στὴν περιοχὴ αὐτὴ, ἦταν καὶ τὰ μπακάλικα τοῦ Τζιαλμακλή, τοῦ Δήμου, τοῦ Ράδου καὶ ἄλλων, πὺ τὴν περίοδο τῶν Ἀπόκρεω, μεταβαλλόταν σὲ ὑπαίθρια κρασοπουλεῖα καὶ ρακοπωλεῖα, ὅπου μαζεύονταν καὶ γλεντοῦσαν οἱ Καραμπέρηδες. Τὶς μέρες ἀκριβῶς αὐτές, ἀνοιγόταν καὶ τὰ βαρέλια μὲ τὴ λαχαραμιά⁽²⁶⁾, πὺ δὲν ἦταν, παρὰ φύλλα λάχανο (κραμπολάχανο, κ ο υ μ π ο υ ρ λ ά χ α ν ο, κατὰ τὴν τοπικὴ προφορὰ), συντηρημένα σὲ εἰδικὴ ἄλμη, συνθεμένη κατὰ τρόπο, πὺ μὲ τὴ ζύμωση, νὰ μεταβάλλεται κι' ἡ ἴδια σὲ ὑπόξινο ποτό, πὺ πολλοὶ τὸ πίναν σὲ μεγάλες κοῦπες, ἀνακατεμμένο μὲ κόκκινο πιπέρι. Τὸ συντηρημένο αὐτὸ λάχανο, τρωγόταν, εἴτε γιὰ τὸ ἴδιο, εἴτε σὰ συνοδεία—μεζὲς—ρακιοῦ ἢ κρασιοῦ.

Κυκλοφοροῦσε ἐπίσης καὶ ὁ μ π ο υ ζ ᾶ ς, ἓνα ποτό, ἀναψυκτικοῦ ὅμως χαρακτῆρα, ὑπόξινο, παχύρρευστο, σὲ χρῶμα ἀνοιχτὸ καφέ, πὺ πινόταν κι' αὐτὸ σὲ μεγάλα ἢ μικρὰ ποτήρια, μὲ προσθήκη, γιὰ ὄσους τὸ ζητοῦσαν, πετμεζιοῦ⁽²⁷⁾.

Ἀπὸ νωρὶς θὰ εἶχαν πιάσει τὶς θέσεις τους, οἱ διάφοροι μικροπωλητὲς μὲ τὰ ποικίλα προϊόντα τῆς ζαχαροπλαστικῆς καὶ τῆς μιριμπιλοποιίας (λεπλεπιτζήδικης) τῆς ἐποχῆς, τὰ πάντοδαπὰ ζαχαράτα, καθὼς καὶ τὶς πάστες⁽²⁸⁾ καὶ τὰ κουλουράκια, πὺ ἓνα εἶδος τους τὸ λέγαν τῆς «κανέλλας».

Ἀεικίνητος ἐπίσης γυρνοῦσε δῶθε-κεῖθε, ὁ πωλητὴς τοῦ κίτσιρ—μίτσιρ⁽²⁹⁾: σπυριῶν δηλ. καλαμποκιοῦ, πὺ εἰδικὰ ψημένα, μεταβαλλόταν ἐκρηκτικὰ σὲ λευκοτάτους, ποικιλόσχημους, μεγάλους καὶ ἐλαφρότατους, ἄς τοὺς ποῦμε, βώλους, τοὺς ἄλλου λεγόμενους «παπαδίτσες».

Τὰ παράθυρα καὶ τὰ μπαλκόνια τῶν σπιτιῶν, ἀριστερὰ, σὲ ὅλο τὸ πλάτος

των Μνημάτων, ήταν γεμάτα από θηλυκόκοσμο, πού είχε εκεί, σέ φιλικά του σπία μαζευτή απ' όλες τις άλλες χριστιανικές γειτονίες. Στο δρόμο κάτω, στα καφενεία, στα ρακοπουλεία, κυκλοφορούσαν μόνο οί άντρες, και φυσικά, και τὰ παιδιά.

Πρώτοι—πρώτοι θά περνούσαν οί ὄμιλοι τῶν φουστανελλάδων χορευτῶν. Τους ἀποτελοῦσαν συνήθως—ἐκτός ἀπὸ τὸ μικρὸ τακίμι τῶν βιολιτζίδων—τρία ἄτομα: δυὸ δηλ. φουστανελλοφόροι, μὲ στολή λευκὴ εὐζωνικὴ, ρουmeliώτικη, χωρικῶ τῆς μέχρι τότε ἐλεύθερης Ἑλλάδας, κι ἡ «νύφη», συνήθως ἔφηβος, ντυμένος μὲ φανταχτερὰ γυναικειᾶ φορέματα, στεφανωτὸ κάλυμμα μὲ ρόζ τσίπες στὸ κεφάλι, καὶ φκιασιδωμένα κόκκινα τὰ μάγουλα καὶ τὰ χεῖλια. Ὁ φουστανελλάς, ἦταν ὁ κυρίως χορευτῆς· κι ἡ νύφη, τὸν κρατοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι ἢ μὲ μαντύλι στὰ τριγυρίσματά του. Οἱ ὄμιλοι αὐτοί, πὺν χόρευαν σιους ρυθμούς ἐγχώριων πάντοτε τραγουδιῶν, συνήθως, μάζευαν ἀπὸ τοὺς θεατὲς πὺν τοὺς περικύκλωναν, καὶ χρήματα.

Τὸ σῦρε κι ἔλα, γινόταν τώρα ἐντονώτερο. Τὸ βουητὸ τοῦ χαρούμενου πλήθους, ὅσο πάει καὶ μεγάλωνε. Οἱ πρώτες παρέες, εἶχαν ἀρχίσει κιόλας τὴν κρασοκατάνυξη· κ' οἱ μικροπωλητάδες, ὕψωναν τὶς φωνές· διάφορες τσαμποῦνες καὶ ντρομπέττες, γαργάρες (εἶδος τροκάνας) καὶ σιουλίστρες (σφυρίχτρες), καθὼς καὶ πιστιόλες μὲ κίχια, σὲ μιὰ παράξενη, κι ὅμως χαρούμενη καὶ γιορταστικὴ συμφωνία, ἔδιναν τὸ χαρακτηριστικὸ τόνο τῆς γιορτῆς. Ζυγιές· ζυγιές τὰ λαλούμενα, σκόρπιζαν στὴν ἀτμόσφαιρα τοὺς ρυθμούς τῶν ἐπιτόπιων χορῶν, ἔδῶ κι ἔκει, ἀνάμεσα στὸ πολύβουο αὐτὸ καὶ χαρούμενο πλήθος, ἄστραφτε ἡ κατάλευκη γυροβολιᾶ μιᾶς πλούσιας φουστανελλάς, δίπλα στὸ φκιαστὸ καμάρωμα τῆς νύφης. Καὶ μέσα στὸν πολυθόρυβο αὐτὸ κυκεῶνα, ξεχώριζε ἀπὸ κάπου τὸ διαπεραστικὸ διάλαγμα τοῦ κίτσιρ—μίτσιρ καὶ τοῦ μπουζᾶ.

Ὅμως τώρα, ἀπόμακρα, νά... ἀρχίζουν ν' ἀκούγονται οἱ βαθειοὶ καὶ συνταρακτικοὶ ἤχοι τοῦ νταουλιῶ (80).

—Μπούμ... παρὰ πά! Μπούμ... παρὰ πά!...

Καὶ σὲ λιγάκι, μπαίνει στὴ ἀποκριάτικη σκηνὴ ὁ Καλουτσιασμιώτης (81) ἢ Ζευγαριώτης (82) γύφτος, μουντζουρωμένος, ἐλαφρὰ πλωμένος, μὲ ψεύτικη καμπούρα, φορώντας ἀνάποδα, παλτὸ φοδραρισμένο μὲ ἀρνιακὴ γούνα, καὶ δίπλα του ὁ τζουρνᾶς (83), πὺν κυριαρχώντας στὸ βουητὸ τοῦ πλήθους, ξέχυνε στὸ πλάτωμα τῆς γορτῆς, τοὺς τσιντσιριστούς του ἤχους. Ἐσομὸς ἀπὸ παιδόπουλα, τριγύριζε ἀλαλάζοντας τὸ γύφτικο αὐτὸ ὄμιλο, πὺν σιγά· σιγά, ἀνακατευόταν μὲ τὸ πλήθος τόσο, πὺν σχεδὸν ἐνσωματώνονταν κι αὐτοὶ στὴν πολύβουη μᾶζα.

Σὲ λιγάκι ὅμως ἐμφανίζεται στὸ προσκῆνιο κι ὁ πασιγνωστος ὅπως εἶπαμε χασάπης τοῦ ποδαριῶ καὶ μπαντίδος, Τζάρας.

—Αὐτός, κι ἡ ὁμάδα του.

24.—Ἡ Ἑβραϊκὴ παροιμία τῶν Γιαννίνων, ἦταν παλαιότατη, σχηματισμένη κιόλας—σύμφωνα μὲ ἐπίμονη ἐβραϊκὴ παράδοση—ἀπὸ τὸ 10ο μ.Χ. αἰῶνα Πάντως, τὸ Νεκροταφεῖο αὐτὸ, θά πρέπει νάταν ἐκεῖ ἰδρυμένο, τὸ λιγώτερο πρὶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποία οἱ Χριστιανικοὶ συνοικισμοί, εἶχαν ἀρχίσει ν' ἀπλώνωνται καὶ πρὸς περιοχὲς ἀπομακρυσμένες ἀπὸ τὰ τείχη τοῦ Κάστρου, σις ἀρχές τοῦ 17ου αἰῶνα καὶ πρὶν. Ἀπὸ τὰ μικρὰ μου χρόνια, θυμᾶμαι ἀκόμα πολὺ καλά, τὶς ἀρχές, ἀπὸ μάρμαρο Σαντοβιτσινοῦ πλάκες, πὺν, σῦρριζα μὲ τὸ ἔδαφος, σκέπαζαν τοὺς τάφους. Πρόσθετο χαρακτηριστικὸ τῆς παλαιότητάς τῆς Ἑβραϊκῆς παροιμίας τῶν Γιαννίνων, εἶναι καὶ παράδοση πὺν εἶχε ἀπὸ τοὺς ἴδιους ἴσαμε τὰ χρόνια μας μεταβίβασθῆ, ὅτι εἶχαν ἔρθει στὰ Γιάννινα, στὰ 70 μ. Χ. (δὲς σχετ., I. Μάτσα. Γιαννιώτικα Ἑβραϊκὰ Τραγούδια (Γιάννινα 1953), καὶ Δ. Σαλαμάγκια, Τουριστικὸς ὁδηγὸς Ἰωαννίνων (Γιάννινα 1957) σελ. 6). Ἐνισχυτικὸ αὐτῆς τῆς παράδοσης εἶναι καὶ ἀντίστοιχη παρόμοια, πὺν ἀναφέρεται στὸ ἐδ. 23 τοῦ Δοκίμιου τοῦ Σεραφεῖμ Ἀρτης (δὲς Περιοδικὸ «Ἡπειρ. Ἑστία», τεύχ. Φεβρουαρίου 1957, σελ. 125), κατὰ τὴν ὁποία, μιὰ

ἀπὸ τὶς δυὸ Συναγωγῆς τῶν Ἑβραίων τῆς Ἄρτας, — πού ἦταν κοντὰ στὸ Φρούριο — πιστευόταν ἀπὸ τοὺς ἴδιους κτισμένη ἐπὶ Ρωμαίων, ὁ δὲ χώρος πού τοὺς εἶχε παραχωρηθῆ γιὰ Νεκροταφεῖο, ἐδεσποζόταν ἀπ' αὐτοὺς, «διὰ βασιλικοῦ, ὅπως ἔλεγαν, τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων διατάγματος».

Ἐδῶ καὶ τρία χρόνια, ἀνεγείρεται στὸ ἴδιο ἐκεῖνο χώρο τῶν Γιαννίνων, ἡ καινούργια Ζωσιμοῖα Σχολή:

25. Ἀπὸ τὸ ἰταλ. *ospedale*, νοσοκομεῖο, τὸ «ἀρχαῖον» τῆς πόλης Ἡ Νοσοκομεῖο, πού ἀργότερα χρησιμοποιήθηκε, ἴσαμε καὶ τὰ χρόνια μας, σὰν Ἄσυλο ἀπόρων, Πτωχοκομεῖο.

26. Κάτι παρόμοιο μὲ τὴ γερμανικὴ *saner*, καὶ τὴ γαλλικὴ *choucroule*.

27. Ὁ μ π ο υ ζ ά ς, ἓνα ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς βιοτεχνίας τῶν χαλβατζίδων (γκέγκιδων), ἦταν προῖον πολυήμερης κατεργασίας μέσα σὲ ὑγρὸ καὶ ζύμωσης, σησαμιοῦ ἢ κριθαριοῦ. Καὶ μπορεῖ νὰ τὸ πῆς, ἓνα εἶδος θρεπτικώτατης καὶ δροσιστικώτατης μύρας, μὲ πολὺ μικρὴ περιεκτικότητά σὲ οἶνόπνευμα. Εἶναι, σίγουρα, τὸ ἀρχαιότατο ποτὸ «κόρμα» ἢ «κούρμι», πού ἦταν ἓνα εἶδος ζύθου στὴν ἀρχαία Αἴγυπτο, πού στὴ Βρετανία καὶ στὴν Ἰσπανία τὸ φτιάχναν ἀπὸ σιτάρι καὶ τὸ ἀνακάτευαν μὲ μέλι, καὶ πού ἄλλοῦ, στὴν ἀρχαιότητα, τὸ φτειάναν ἀπὸ κριθᾶ-θάρι. *Corme* γαλλικά, εἶναι ὁ καρπὸς τῆς σουρβιάς καὶ *corme*, ποτὸ πού παράγεται ἀπὸ ζύμωσή του.

28. Ὅχι σὰν οἱ σημερινές, μὰ ἓνα εἶδος κέικ.

29. Ἀπὸ τὸ τούρκικο κί τ σ ι ρ = τραγανὸ μί σ ι ρ = ἀραμποσίτι· τὸ ἀμερικάνικο π ό π - κ ό ρ ν.

30. Ἐ ἄ ρ γ α ν ο, κατὰ τὸ Γιαννιώτικο ἰδίωμα.

31 καὶ 32. Κ α λ ο ὕ τ σ ι α καὶ Ζ ε υ γ ά ρ ι α, ἀκραίες συνοικίες τῆς πόλης, ὅπου καθόταν γυφτοί.

33. Ἡ ἄλλοῦ π ί π ι ζ α.

4.—Τζάρας καὶ Τσάρος

Ὁ Τζάρας, ἦταν Γιαννιώτης Μπαντίδος.

Φανταστῆτε ἓναν κοντό, δεμένο, κοκκινοπρόσωπο ρωμαλέο ἄντρα, μ' ἄσπρου-λιάρικα τσιγγελωτὰ μυστάκια, φουστανέλλα, καὶ ψηλὲς ἐφαρμοστὲς κάλτσες, κεντημένο γελέκο, μὲ μανίκια πού κρεμόταν ἐλεύθερα καὶ πηγαινοερχόταν κυματιστὰ καὶ λεβέντικα στὶς πλάτες, κι' ἄσπρο πουκάμισο, πού ἄφηνε ἀνοιχτὸ τὸ λάσιο στῆθος. Στὰ πόδια, τσαρούχια. Στὴ μέση, τὸ ἀπαραίτητο σελάχι, μὲ τὴν περαστὴ μέσα του «γλουταγάνα». Στὸ κεφάλι, λευκὴ πλεχτὴ βαμπακερὴ σκούφια, στραβὰ φορεμένη. Κοινωνικώτατος, καὶ πάντα γελαστός, ὁ Τζάρας, ἦταν πασίγνωστος κι' ἀγαπητὸς σ' ὅλα τὰ πηλὰ τὰ Γιάννινα.

Χασάπης τοῦ ποδαριοῦ, διαλαλοῦσε τὸ ἔμπόρευμά του μὲ μιὰ βαθειὰ κεφαλικὴ φωνή, τραχειὰ σὰ ραγισμένη, ὅμως στεντόρεια: πραγματικὸ μέταλλο βαθύφωνου.

Ὁ Τζάρας, ἔδινε τὸν τόνο στὶς ζηγωκραυγὲς γιὰ τὴ γιορτὴ τοῦ Τσάρου πασῶν τῶν Ρωσσιῶν Νικόλαου. Στὶς 6 Δεκέμβρη, τοῦ Ἁγίου Νικολάου, στὸν ὁμώνυμο Ναὸ τῆς Ἀγορᾶς, γιὰ τὴν ἐπέτειο τῆς γιορτῆς τοῦ Τσάρου Νικόλαου, γίνονταν σιτοὺς καιροὺς μου, κάθε χρόνο δοξολογία, πού πάντοτε τὴν παρακολουθοῦσα. Οἱ Ρῶσοι, ἦταν τότε ἀκόμα προστάτες τῆς Χριστιανοσύνης· κι' οἱ ὑπόδουλοι ρωμηοὶ τοῦ τέλους τοῦ 19ου καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ 20οῦ αἰῶνα, ἀπ' αὐτοὺς περίμεναν τὴν ἀπελευθέρωσή τους. Οἱ Ἰταλοί, ἐποφθαλμοῦσαν πάντοτε τὰ Γιάννινα, οἱ Αὐστριακοί, προπαγάνδιζαν τὰ κατέβασμά τους στὴ Σαλονίκη. Οἱ Γερμανοί, ἦταν φίλοι καὶ προστάτες τῶν Τούρκων.

Γι' αὐτοὺς ἀκριβῶς τοὺς λόγους, ὁ γιορτασμὸς τῆς ὀνομαστικῆς γιορτῆς τοῦ Τσάρου Νικόλαου στὸν ὁμώνυμο Ναὸ τοῦ Παζαριοῦ, ἀναμενόταν μὲ ἔκτακτη ἀνυπομονησία ἀπὸ τοὺς ραγιαδες τῶν Γιαννίνων. Τὶς ἐκκλησιές, οἱ Τοῦρκοι, δύσκολα τὶς πατοῦσαν: Ὁ ραγιας, διαμαρτυροῦσαν ἔντονα· κι' οἱ «Δυνάμεις», ἦταν πάντοτε ἔτοιμες γιὰ διαβήματα κι' ἐπεμβάσεις. Μὲ τὴν εὐκαιρία λοιπὸν αὐτῆ, οἱ ρωμηοί, ἔδιναν διέξοδο στὰ ἔθνηκά τους αἰσθήματα καὶ στοὺς πόθους τους γιὰ ἀπελευθέρωση, συμμετέχοντας στὴ γιορτὴ ἑνὸς πανίσχυρου Χριστιανοῦ Αὐτοκράτορα.

Ἄσφυκτικὰ γέμιζε ὁ Ναός, ἀπὸ τὴν ἀφάνταστη τοῦ κόσμου συρροή. Στὴν κατάλληλη ὥρα, προσερχόνταν κι' ἐπιαναν θέση δίπλα στὸν Ἀρχιεπισκοπικὸ Θρόνο, οἱ Πρόξενοι τῆς Ἰταλίας, τῆς Αὐστρίας, τῆς Γαλλίας, τῶν Κἄτω χωρῶν, τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Ἑλλάδας, ὅλοι μὲ τὶς ἐπίσημες, φανταχτερὰ πολύχρωμες καὶ χρυσοποίκιλτες στολές, τὰ τρικαντὸ μὲ τὰ λοφία, τὰ σπαθιά τους, ἀκολουθοῦμενοι ἀπὸ τοὺς καβάσηδες τους, ὄλους μὲ στολές, συνήθως ρουμελιώτικες, πλουσιότατες φουστανέλλες, σελάχια, πάλες, τσαροῦχι φουντωτό, κόκκινο τσακιστὸ εὐζωνικὸ φεσάκι, λεβεντιὰ καὶ καμάρι.

Μέσα σὲ μιὰν ἀφάνταστη συγκίνηση, κάτου ἀπὸ τὰ ἀνήσυχα, βλοσυρὰ καὶ φτονερὰ μάτια τῶν ἀντίπαλων Πρόξενων, ἄρχιζε ἡ δοξολογία. Μιὰ συγκίνηση ἔπνιγε τὴν παιδικὴ ψυχὴ μου σιὴν ἀναμονὴ τῆς κρίσιμης στιγμῆς. Μὰ σχεδόν, πρὶν ἀκόμα φτάση, καὶ πρὶν ἀκόμα ἀκουστῆ ἀπὸ τὴν Ὠραία Πύλη, ἡ εὐχή:—Τοῦ Τσάρου πασῶν τῶν Ρωσσιῶν, Νικολάου, πολλὰ τὰ ἔτη, μιὰ πλούσια καὶ ἀνυπόμονη κραυγὴ, μιὰ τραχειὰ ἰαχὴ μπάσου, θάλεγα μιὰ βροντὴ, συντάραζε ἀπὸ θεμέλια τὸ Ναό:

—Ζήτω ω ω ω!..

Ἦταν ἡ φωνὴ τοῦ Τζάρα, πὺν διαδήλωνε σιὰ πέρατα τοῦ κόσμου, ὅτι κά-
νενας, ποτέ, δὲ θὰ μπορούσε νὰ σβύση ἀπὸ τὶς ψυχὲς τῶν ραγιαδῶν, τὸν ἀκοίμητο πόθο τῆς λευτεριᾶς.

Μυριάδες τότε ἄλλα «ζήτω» ἀκολουθοῦσαν τὴ βροντερὴ διακήρυξη. Ὁ κόσμος, σὲ μιὰ φρενίτιδα ἀλαλαγμοῦ, πολεμοῦσε νὰ διαρρήξῃ τὰ τείχη τοῦ Ναοῦ, κραυγάζοντας μὲ ὄση του δύναμη.

—Ζήτω ω ω ω!..

Κι' ἦταν αὐτό, τὸ «ζήτω» ἡ λέξη «σύμβολο». Κάτω ἀπὸ τὴν ἰαχὴ αὐτὴ, κρυβόταν πλῆθος ἄλλες κραυγές: ἰεσσίας, διαμαρτυρίας, ἀπόγνωσης: καμμιά φορὰ, πρὸ κλησης, θάρρους καὶ παλληκαριᾶς.

Καὶ πρῶτος - πρῶτος, ὁ Τζάρας ἦταν ἐκεῖνος πὺν τὴ βροντοφωνοῦσε κατὰ-
μουτρα τῆς παγκόσμιας διπλωματίας. Ὁ Τζάρας. Ὁ ραγιαῆς μπαντίδος!.. Ὁ «ἐλεύθερος αὐτὸς σκλάβος», πὺν γέμιζε μ' ἀνησυχίαι τὴν ψυχὴ τοῦ δυνάστη.

«Ὁ Τζάρας, μάζευε δουλεύοντας ὅλη τὴ χρονιά, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ γλεντή-
σῃ, ὅπως αὐτὸς ἤθελε, τὶς Ἀποκριές». Αὐτὸ μοῦ ἔγραφε, ὁ μακαρίτης τώρα Θω-
μᾶς Μαλεσιδῆς, πὺν μαζὶ μὲ ἄλλους παληοὺς Γιαννιωτῆς—ὅπως ὁ Νισίμ Ντε-
κάστρο, ὁ Ὁρέστης Αὐδῆς, ὁ Ὁρέστης Καλογήρου κ. ἄ. μοῦ ἔχουν ἀνακοινώσῃ
ἀπὸ προσωπικὲς τοὺς ἀναμνήσεις πολλὰ καὶ ἐνδιαφέροντα πράγματα γιὰ τὶς γιαν-
νιώτικες ἀποκριές.

5.—Ἄλλες Περιγραφές

Μὰ πρὶν προωθήσουμε καὶ τὸ Τζάρα στὴ γιορταστικὴ αὐτὴ κίνηση, ἄς προ-
σπαθῆσουμε νὰ μπάσουμε πιὸ βαθειὰ τὸν ἀναγνώστη μας, στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς
παλιᾶς Ἀποκριᾶς τῶν Γιαννίνων καὶ τὴν ἰδιότυπη ψυχὴ τῆς.

Ἡ σύνθεσις τῶν ἀποκρηάτικων ὁμιλιῶν τῆς ἐποχῆς, ἦταν, ὅπως μοῦ ἔγραφε
ὁ Θ. Μαλεσιδῆς, καθιερωμένη ἀπὸ παλιὰ καὶ σταθερὴ, καὶ μόνιμη, παράδοσις,
πὺν ποιὸς ξέρει σὲ ποιὸς καιροὺς νάχε τὴ ρίζα τῆς! Τοὺς ἀπάρτιζαν δηλ. ἕνας
«Ἀράπης», (μεταμφιεσμένος κι' ἀλειμένος στὸ πρόσωπο καὶ τὰ χέρια μὲ γάνα)
μιὰ «νύφη» (νεαρὸς ἔρηβος ντυμένος γυναικεῖα καὶ βαμμένος μὲ κοκινάδια), ἕνας
«γαμπρὸς», (μὲ φουστανέλλα καὶ τσαρούχια, ζωσμένος μὲ κυρτὸ γιαταγάνι ἢ πά-
λα), καὶ ἕνας «Ἀγᾶς», (συνήθως μὲ γκέγκικη φορεσιά). Στὴν ὁμάδα αὐτὴ, ἦταν
προσκολημένος κι' ἕνας «Ἑβραῖος» μὲ τοὺς ντουλαμάδες του, πὺν κρατοῦσε κρεμα-

σμένη ἀπὸ τὸ λαιμὸ μιὰ κανίστρα ἢ τὴ γνωστότατη τότε τάβλα μὲ τὰ «μέρτσα - διάφορα», (ράματα, βελόνια, κόπτες, χτένια καὶ τὰ παρόμοια) τοῦ γνωστότατου ἐπίσης τύπου τοῦ ἑβραίου γυρολόγου.

Ἡ ὁμάδα αὐτὴ, στὴ λιγοπρόσωπὴ τῆς τούτη σύνθεσι, ἀναπαρίστανε συνήθως καὶ κατὰ τρόπο ἔντονα σατιρικό, ἀπόπειρα τοῦ «Ἄγα» νὰ ἀπαγάγη ἀπὸ τὸ πλευρὸ τοῦ «γαμπροῦ», τὴ «νύφη». Ἀκολουθοῦσε ἔτσι ἀνάμεσά τους μιὰ συμπλοκή, στὴν ὁποία, δὲ μᾶς ἀναφέρεται ὁ ρόλος τοῦ «Ἀράπη»· (πιθανότατα αὐτὸς νὰ ἦταν συμπρασιάτης τοῦ Ἄγα στὴν ἄνομη ἐπίθεσι καὶ πού, νικητὴς ἔμὲν ἔβγαινε πάντοτε ὁ «γαμβρός», ξυλοφορτωμένος δὲ ἄγρια, ὁ Ἄγας, μὲ τὸν Ἀράπη του). Ὁ «Ἑβραῖος», ἀποτελοῦσε τὴ φαιδρότερη νότα τοῦ δράματος, μὲ τὰ κωμικὰ καμώματα ἑνὸς ὑπέρδειλου, πὺ ἀθελά του βρέθηκε ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς παλληκαράδες καὶ τὴν ἄγρια συμπλοκὴ τους. Τὴν ὁμάδα αὐτὴ—κατὰ τὴν ἀφήγησι πάντοτε τοῦ Θωμᾶ Μαλεσιῶδη—τὴ συγκροτοῦσαν—παλιότερα ἴσως—καὶ ἄλλα ἀκόμα «πρόσωπα». Π.χ. ὁ «γιατρός», μὲ τὸ σκληρὸ καπέλο, τὰ λουστρινένια παπούτσια, τὴ ζιακέττα, τὸ μούσι, πὺ κρατώντας στὰ χέρια τὴν τσάντα μὲ τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰ γιατρικά, ἔκανε μετὰ τὴ συμπλοκὴ ἐπέμβασι, γιὰ νὰ ξαναφέρῃ στὶς αἰσθήσεις του τὸν κακοσιγουρεμμένο, καὶ λυγοθυμισμένο «Ἄγα» (84).

Ἄλλες φορές, ἡ ἀποκριάτικη ὁμάδα, διακωμωδοῦσε καὶ πολλοὺς ἄλλους τύπους τῆς ἐποχῆς. Τὸ γνωστότατο τότε ἑβραῖο τενεκετζὴ τῆς γύρας μὲ τὰ μαγκάλια του, τὰ κολλητήρια του καὶ ὅλο τὸ φορητὸ μαγαζί του, τὸν Κονιτσιώτη ἢ Βουρμιτιανίτη χτίστη, μὲ τὸ μιστρί καὶ τὸ ἀλφάδι στὸ χέρι καὶ τὴ συνθηματικὴ του γλώσσα. Ἐνα δάσκαλο τῆς παλιᾶς σχολῆς, μὲ τὴν παροιμιακὴ του πιά ὀμπρέλλα κι' ἕνα βιβλίον ἀνοιχτὸ στὰ χέρια. Τὴ «γκόντια», τὴ «μεγάλη» δηλ. τὴν ἀρχηγὸ νὰ ποῦμε, τὴ «γουμένισσα», πὺ ἦταν ἐπικεφαλῆς ἀπὸ μερικὲς δεκάδες ἀράπισσες φτασμένες ἐδῶ σὰ σκλάβες κατὰ τὸν περασμένο αἰῶνα, πὺ μιὰ φορὰ τὸ χρόνο (ἀράπισσα κι' αὐτὴ), πρωτοστατοῦσε, καὶ προέδρευε κατὰ κάποιον τρόπο, στὸ γ κ λ ι ο ὑ μ, ὅπως ὀνομάτιζαν τότε τὸν τρόπο τῶν ὀμαδικῶν λατρευτικῶν ἐκδηλώσεων (85) τους.

Τοὺς σατιρικοὺς αὐτοὺς ὄμιλους, πολλὲς φορές τοὺς συγκροτοῦσαν σαράντα καὶ πλέον μῆμοι: Ὀλόκληρος θίασος. Ἡ «γριά» μὲ τὴ ρόκα, καὶ τὶς ἀποκριάτικες παρεκτροπές τῆς. Ὁ γκέγκας σαλεπιτζῆς. Ὁ βαενᾶς, μὲ τὸ συνθηματικὸ του γλωσσάριον (86). Ὁ ὀδοντογιατρός τῆς ἐποχῆς, πὺ κάποτε ἦταν ἀλμπάνης, ἢ μαρμπέρης, κρατώντας στὸ χέρι τὴν τανάλια. Ὁ ὑπαίθριος καλανιτζῆς («χαλκώματα γιὰ καλάϊσμα!...»), καθὼς καὶ ἄλλοι πολλοί, πὺ σατίριζαν ἄλλα ἐπαγγέλματα ἢ ἄλλους τύπους π.χ. οἱ μαερτζῆδες, (μάγειροι) κ. ἄ. Ὁ «γραμματισμένος» τῆς ἐποχῆς, ἐμφανιζόταν καθυλώνοντας ἀνάποδα ἕνα γαῖδαρο, πὺ στὴν οὐρὰ του κρεμόταν τὸ μπουκάλι μὲ τὸ μελάνι. Ὁ ἴδιος δέ, κρατοῦσε στὰ χέρια ἀνάποδα μιὰ ἐφημερίδα, καὶ τὴν πέννα.

Κατὰ τὸ 1894, ἀνάμεσα σ' ἄλλους, εἶχαν σατιρίσει, χρησιμοποιώντας κάποιον σωσία του, καὶ τὸν περίφημο τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Μπατσκανέλλα. Ὁ Μπατσκανέλλας, ἦταν ὀδηγὸς κι ἰδιοκτῆτης μικροῦ καραβανιοῦ ἀπὸ γαῖδουράκια, μὲ τὰ ὀποῖα κου-

βαλοῦσαν τότε, μέσα σὲ σάκκους. ἄμμο, γιὰ οἰκοδομικούς σκοπούς: Ὀνηλάτες τοὺς λέει κάπου ὁ Λαμπρίδης. Εἶχε φτάσει αὐτὸς κάποτε νὰ μετρήσῃ στὴν ἐπαγγελματική του ἀγέλη, δεκαπέντε γαῖδουράκια. Ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς «τύπους» τῆς πόλης μας — κι' ἀφθονοῦσαν αὐτοί, τότε στὰ Γιάννινα. Κοκκινομάλης, ψηλός, ξεραγκιανός, πολλές φορές, μετὰ τὸ ξεφόρτωμα, καβαλίκευε κι' αὐτὸς κανένα ἀπὸ τὰ γαῖδουράκια του. Τότε ὁμως ἦταν πού ἔχανε τὴν ἀριθμητική του. Γιατί, ὅταν πήγαινε μὲ τὰ πόδια, μετροῦσε τὰ γαῖδουράκια του, καὶ τᾶβρισκε σωστά. Σὰν κουβαλοῦσε ὁμως, τὰ μετροῦσε, τὰ ξαναμετροῦσε, ἔβγαιναν μόνο δεκατέσσερα. Τουροχόταν ἀπορία! Ξεκαβαλοῦσε γιὰ νὰ ἀναζητήσῃ τὸ χαμένο, τᾶβρισκε πάλι δεκαπέντε. Ἦσυχάζε. Μὰ σὰν ξανακαβαλοῦσε, τᾶβρισκε ξανὰ δεκατέσσερα.

Σὲ παληότερα, φαίνεται, χρόνια, οἱ σατιρικές αὐτὲς ομάδες, ἔδιναν καὶ ὑπαίθριες μικροπαραστάσεις, μὲ θέματα πρόσωπα καὶ περιστατικὰ παρμένα ἀπὸ τὴ κοινωνική καὶ πολιτική ζωὴ τῶν Γιαννίνων καθε χρονιάς.

Θὰ μιλήσουμε ἐδῶ — ἀλλὰ κι' ἀργότερα — γιὰ ἰταλικὲς καὶ μερικότερα γιὰ βενετσιάνικες — ἢ καὶ ἄλλες ἀκόμα — ἐπιδράσεις, σὰν ἓναν ἀπὸ τοὺς παράγοντες τῆς διαμόρφωσης τοῦ Γιαννιώτικου καρναβαλιοῦ, πού ἀσκήθηκαν στὴν Ἠπειρο καὶ ἰδιαίτερα στὰ Γιάννινα ἀπὸ τὶς μεγάλες ἐπαφές κι ἐπικοινωνίες, πού εἶχαν κατὰ τὴ διάρκεια πολλῶν αἰῶνων, τόσο μὲ τὴ Νότια Ἰταλία, ὅσο καὶ — στοὺς νεώτερους χρόνους, (16ο μὲ 18ο αἰῶνα) — μὲ τὴ Βενετία, ἀλλὰ καὶ γενικώτερα μὲ τὰ Βαλκάνια καὶ τὸ ἐξωτερικό, καθὼς κι' ἀπὸ παρόμοιους δεσμούς τῆς πατρίδας μας μὲ τὰ Βενετοκρατούμενα Ἰόνια νησιά' καὶ πιστεύουμε, ὅτι δὲν θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἐντελῶς ἀπορριπτέος, παρόμοιος ἰσχυρισμός μας.

«Τὸ Ζακυνθινὸ — π. χ. — λαϊκὸ θέατρο, γράφει ὁ Ντίνος Κονόμος στὰ «Ἑπτανησιακὰ φύλλα», (31) φανερώνεται ἀρχικὰ μὲ τὶς «ὀμιλίες», ὑπαίθριες παραστάσεις κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ καρναβαλιοῦ. Ἡ ὀμιλία, συνεχίζει, ὑπῆρξε ἀρχικὰ ἀπομίμηση τῶν βενετσιάνικων *momaria*, ... πού ἀποβάλλοντας... τὰ ξενικὰ στοιχεῖα, πῆρε τὴν ἰδιότυπη σατιρική θεατρικὴ φόρμα... Προσαρμοσμένη στὴν εὐθυμὴ καὶ χαρούμενη ἀτμόσφαιρα τοῦ καρναβαλιοῦ, ἡ «ὀμιλία» στάθηκε συνάμα ἡ γιορτὴ τοῦ δρόμου, τὸ λαϊκὸ ξεφάντωμα. Κάτου ἀπὸ τὴν προστασία τῆς μάσκας πού ἐξίσωνε τὶς κοινωνικὲς τάξεις καὶ κατέλυε τὶς διακρίσεις, ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνώνυμου λαϊκοῦ συγγραφέα, ξεχύθηκε ἀδέσμευτη ἀπὸ προλήψεις καὶ καταπιέσεις, ἔτσι πού τοῦ δινόταν ἡ εὐκαιρία νὰ ξεγυμνώσῃ καὶ νὰ σατιρίσῃ ἀνεπιφύλακτα τὰ ἔλαττώματα τοῦ πλήθους καὶ τὶς κοινωνικὲς ἀντιθέσεις».

Μὲ τὴν προσθήκη ὅτι, στὴ μορφή πού εἶχαν πάρει στὰ Γιάννινα οἱ παρόμοιες ἀποκριάτικες ἐκδηλώσεις, κυριαρχεῖ ἀδρὰ ἡ δίψα κι' ἡ ἀσίγαστη ἐπιθυμία, τῆς μὲ κάθε ἐπιτρεπτὸ καὶ μὴ ἀντιληπτὸ τρόπο καὶ μέσο, ταπείνωσης τοῦ Τούρκου δυνάστη, καὶ τῆς παντοῦ καὶ πάντοτε διαδήλωσης τοῦ ἄσβεστου γιὰ τὴν ἀπὸ τὴ δυναστεία του ἀπελευθέρωση πόθου, πού ἀποτυπώνουν ἀπάνω σὲς ἐκδηλώσεις αὐτές, τὴν ἰδιότυπη σφραγίδα τους.

* Ἀπομεινάρια αὐτῆς τῆς μορφῆς ὁμαδικῶν καὶ ὀργανωμένων σατιρικῶν

ἀποκριάτικων ἐκδηλώσεων, θυμᾶμαι καὶ ὁ ἴδιος τὴν ὀμάδα τοῦ Ξινοῦ, τοῦ Σπούργου καὶ ἄλλων τῆς παρέας τους, (*) πού μασκαρεμένοι, μὲ ἀνάποδα φορεμένα, φοδραρισμένα μὲ γούνα ἀπὸ χρωματισμένα δέρματα προβάτων ἢ καὶ κατσικιῶν φορέματα, ἢ μὲ ἀρκούδινες δορὲς, μουντζουρεμένοι, βαμμένοι, μὲ κρεμασμένα ἀπὸ τὶς δορὲς καὶ τὶς ζῶνες τους μεγάλα ποιμενικὰ κουδούνια, ἔδιναν στὰ «Μνήματα» μικροπαραστάσεις, χαρακτῆρα περισσότερο παντομιμικοῦ.

Ἀπὸ θετικὲς ἐπίσης πηγές, κατέχω τὴν πληροφορία ὅτι, κατὰ τὴ διάρκεια τῶν Ἀπόκρεω, σὲ μιὰ ἐποχὴ γύρω στὰ 1900, παιζόταν στὰ Γιάννινα καὶ ἀρχαῖα θεατρικὰ ἔργα καθὼς καὶ ἄλλα, συνθεμένα ἀπὸ Γιαννιώτη συγγραφέα. Περισσότερες πληροφορίες θὰ μεταδώσω μὲ τὶς συγκεντρώσω.

(Συνεχίζεται)

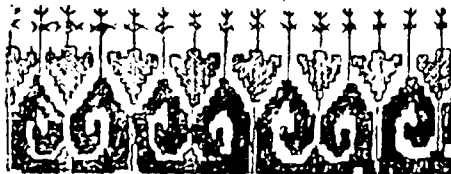
34. Ὁ Κ. Παπαμιχαήλ, στὴν ἐργασία του γιὰ τὴν ὁποία μιλήσαμε πρὸ πάνου, ἀναφέρει ὅτι στὰ Λέλοβα (σήμερα Θεσπρωτικὸ) τὶς ἀπόκρεω—ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα—παιζόταν καὶ τὸ ὀνομαζόμενο ἐκεῖ «κλέφτικο»:—Νέοι κατάλληλα μεταμφιεσμένοι καὶ διαιρεμένοι σὲ δύο ὀμάδες, ἢ μία, σὲ κλέφτες, οἱ ἄλλοι, σὲ ἀπόσπασμα μὲ ἐπικεφαλῆς Τυῦρκο ἀξιωματικὸ, πού ὑποκρινόταν ὅτι δὲ μιλοῦσε καλὰ τὰ ἑλληνικά, ἀναπαρίσταναν μὲ κάθε λεπτομέρεια, ὅλα τὰ περιστατικὰ τῆς καταδίωξης, τῆς ἀνθούσης τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ληστείας, ἀπὸ τὸ στάδιο τῆς καταγγελίας καὶ τῆς προκαταρκτικῆς ἀνάκρισης, ἴσαμε τὴν καταδίωξη, τόσο τῶν ὄσων μποροῦσε νὰ ὑποθάλλουν καὶ νὰ κρύβουν τοὺς ληστές, ὅσο καὶ τῆς ἴδιας τῆς συμμορίας, ἀλλὰ καὶ τῆς περικύκλωσης τῶν κλεφτῶν μέσα στὸ χωριὸ καὶ τῆς συμπλοκῆς πού ἀναγκαστικὰ ἐπακολούθησε, μὲ νεκρούς, τραυματίες, αἰχμάλωτους καὶ τὰ παρόμοια.

35. Τὸ γ κ λ ι ο ὄ μ, γινόταν ἐκεῖ κοντὰ κατὰ τὴ «Τζιζέμ» (στὴν περιοχὴ τοῦ Ἑβραϊκοῦ Νεκροταφείου) κατὰ τὴν ἐξέλιξή του, οἱ ἀράπισσες σιγὰ-σιγὰ, περιεχόταν σὲ κατάσταση αἰμόδιψης μανίας, καθὼς ὀλολύζοντας ἔσκιζαν μὲ κοφτερὰ μέσα, ἀκόμα καὶ μὲ τὰ νύχια, τὸ πρόσωπό τους.

36. Γιὰ τὸ συνθηματικὸ τους γλωσσάριο, καθὼς καὶ τὰ παρόμοια ἄλλων βιοτεχνικῶν τάξεων (χτιστῶν, καλαντζήδων, ραφτάδων, ἐμπειρικῶν γιατρῶν, μπαλοματήδων, γύφτων κ.ἄ.) δὲς βασικά, στὰ «Ἡπειρ. Χρονικά» 1928, σελ. 310 καὶ ἐπ. κ' ὅπου ἄλλοῦ τῆς σειρᾶς αὐτοῦ τοῦ Περιοδικοῦ, καθὼς καὶ στὸ Περιοδικὸ «Ἡπειρ. Ἑστία» 1952 σελ. 49 καὶ ἐπ. 161 καὶ ἐπ. καὶ 819 καὶ ἐπ.

37. Τεῦχ. Δεκέμβρη 1953, σελ. 47.

38. Τῆς χωρὶς ἐπαγγελματικὴ εἰδίκευση ἐργατικῆς, καὶ περισσότερο ρέμπελης τότε τάξης.

ΚΩΝ. ΑΓΝΑΝΤΗ

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠ' ΤΟ ΧΩΡΙΟ

Ο ΓΙΩΡΓΟ - ΓΟΥΛΙΑΣ

(ΗΘΟΓΡΑΦΗΜΑ)

Τσαρ'χάς ήταν ο Γιώργο—Γούλιας στο χωριό· και τί τσαρ'χάσι με μεράκι. "Ύστερ' απ' τόν Καλαμπάκο σ' τ'ς Καλαρρύτες αὐτὸς ἐρχόνταν σ' ὄλο τὸ Τζουμέρκο. Τὸ κακὸ ἦταν μονάχα π' ἀρχίζε ὁ κόσμος νὰ φοράη και παπούτσια· οἱ τσαρ'χάδες ὄλο και με κακὸ μάτι ἔβλεπαν τὰ στιβάλια και τὰ κορδέλια και τὰ λουστρινένια τὰ παπούτσια ποὺ οἱ νειοὶ κι' οἱ νειές φόραγαν τίς καλές 'μέρες, τῆ Λαμπρῆ και τὰ πανηγύρια.

Και δὲν ἦταν μονάχ' αὐτὸ ποὺ συλλογιόνταν ἀπὸ καιρὸ κι' ὁ Γούλιας. Δὲν ἔφτανε ποὺ τὰ καλοκαίρια, στὰ πανηγύρια, ἀνέβαιναν οἱ τσαρ'χάδες ἀπ' τὴν Ἄρτα, ὁ Τάχος, ὁ Τσιλιγιάννης, ὁ Σιωκός, και γιόμιζαν τὰ χωριά ἀπὸ τσαρούχια τιλατνένια ὄλων τῶν εἰδῶν, με φοῦντες και με μύτες, ἀλλὰ και ἄλλος κίνδυνος παρουσιάστηκε. Οἱ Γιαννηκισταῖοι, στὸ γειτονικὸ κεφαλοχώρι, εἶχαν ἀνοίξει μαζί με τὸν Τάκη Λύτρα τσαγκάρικο, κι' ἀρχισε ὁ κόσμος νὰ ποδαίνεται ἀράδα με παπούτσια· ὁ κίνδυνος ἦταν «ἐπὶ θύραις» ὅπως εἶπε μιὰ μέρα στὸ Γούλα ὁ Γραμματικὸς τοῦ Εἰρηνοδικείου.

* *

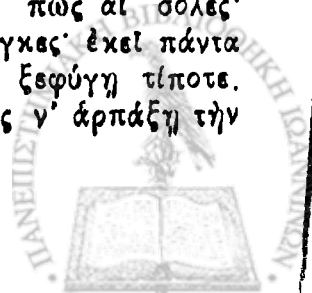
Ἦταν ὁμορφος ἄντρας ὁ Γούλιας· τὸ πρόσωπό του, κάτασπρο, εἶχε μιὰν ἐπιδερμιδα σὰν βελούδο· εἶχε ἕνα ἐπιβλητικὸ παρουσιαστικὸ, ἀνάστημα ψηλὸ, και κάτι μάτια ζωηρὰ και ξύπνια, ποὺ ἔδιναν ὄλα μαζί κάτι τὸ μεγαλόπρεπο στὴν ὄλη ἐμφάνισί του· ἀδίκαια ἦταν τσαρ'χάσι· κάτι ἄλλο ἔπρεπε νὰ εἶνε στὸ χωριό· πειὸ τρα-

νός. "Ἰβλα ὅμως ποὺ δὲν ἤξερε ὁ κακομοῖρης πολλὰ γράμματα!

Φτωχὸ παιδί και γλήγορα ὀρφανεμένο, ἄμα ἔβγαλε τὴν τρίτη τάξι στὸ Δημοτικὸ, τὸν τράβηξαν οἱ δικοὶ του ἀπ' τὸ σχολεῖο και τὸν ἔβαλαν κάλφα στὸ Λουκά τὸν Δέτσικα ποῦχε τὸ μεγάλο τσαρ'χάτικο, κάτω στὴν Ἄρτα, καρσὶ στὰ μαγαζιά τοῦ "Αἷ—Δημητριοῦ, στὸ δρόμο τοῦ παζαριοῦ. Φώναξε τότε ὁ Χριστόδουλο—Κολιός, ὁ δάσκαλός του: —Μὴ τὸ τραβάτε τὸ παιδί ἀπ' τὸ σχολεῖο· εἶνε ἔξυπνο· θὰ πάη μπροστά! Τίποτε ὅμως νίκησε ἡ φτώχεια. Κι' ἔτσι ὕστερ' ἀπὸ λίγα χρόνια βρέθηκε ὁ Γούλιας τσαρ'χάσι στὸ χωριό, ἄντρας πειά.

Σὰν πέρασαν κάμποσα χρόνια κι' εἶδε ὁ Γούλιας ὅτι ἡ τσαρ'χάτικη ἡ τέχνη ὅσο πάει κι' ἐξοφλάει, τὸ πῆρ' ἀπόφασι νὰ μάθῃ και τὴν τσαγκάρικη ἀλλὰ πῶς ὅμως; τὸ σκέφθηκε 'πὸ δῶ, τὸ σκέφθηκε 'πο κει, τὸ βρῆκε· κι' ἔβαλε ἀμέσως· 'μπρὸς τὸ σκέδιό του.

Ἐκίναγε τακτικά, τάχα γι' ἄλλες δουλειές και πῆγαινε στὸ γειτονικὸ κεφαλοχώρι. Ἐκεῖ ἐπισκέπτονταν τὸ τσαγκάρικο τῶν Γιαννηκισταίων και κάθονταν μισή και κάποτε κι' ὀλόκληρη 'μέρα, δῆθεν γιὰ κουδέντα και κύτταζε· ὄλο κύτταζε· πῶς παίρνουν τὰ μέτρα· πῶς κόβονται και ράβονται τὰ φόντια· πῶς τὰ ψίδια· πῶς καρφώνονται στὸ καλαπόδι· πῶς ράβονται και στερεώνονται τὰ πετσιά· πῶς αἱ σόλες· πῶς μπαίνουν αἱ ξυλόπρογνες· ἐκεῖ πάντα τὸ μάτι του· νὰ μὴ τοῦ ξεφύγῃ τίποτε. Πάσχιζε μ' ἄλλους λόγους ν' ἀρπάξῃ τὴν

τέχνη με τὸ μάτι καὶ τὸ κατάφερε τὴν πῆρε· κι' ὕστερ' ἀπὸ λίγο, ἔγεινε ὁ Γούλας τσαρ'χὰς μαζί καὶ τσαγκάρης στὸ χωριό.

Στὴν Ἐκκλησιά ^{**} ὁ Γούλας ἔκανε καὶ τὸν ψάλτη. Τὸν εἶχε προικίσει ἡ φύσι καὶ μὲ μιὰ ἀρκετὰ μελωδική φωνὴ βαρύτονου.

Ἀπὸ μικρὸ παιδί κράταε τὸν ἴσο τίς Κυριακὲς καὶ τίς γιορτὲς κοντὰ στὸ Σπύρο—Μασιαλῆ ποῦκανε τὸν Δεξιὸ ψάλτη στὸν Ἀη—Γεώργη, τὴν παμπάλαια ἐκκλησιά τοῦ χωριοῦ ποῦχε τὸ παληό, θαυμάσιο καὶ σπάνιο σὲ τέχνη ξυλόγλυπτο τέμπλο. Αὐτὸς ἔλεγε πάντα τὸν Ἀπόστολο καὶ τοῦδιναν καὶ μιὰ πεντάρα ἀπὸ τὸ δίσκο τῆς Ἐκκλησιάς· κάποτε τοῦδινε κι' ὁ παπᾶς καμμιά λειτουργιά.

Σὰν μεγάλωσε ἔγινε ὕστερα ὁ ἴδιος Δεξιὸς ψάλτης κι' ἔψελνε μάλιστα κι' ὠραία· ἀλλὰ πρακτικὰ ἀπὸ «μουσικὰ» τίποτε. Τόειχε πάντα κρυφὸ μαράζι ποῦ δὲν ἤξερε Βυζαντινὴ μουσική. Οἰκονόμησε κάποτε ἓνα Φωκαέα· ἔστειλ' ἀργότερα κι' ἔφερε καὶ Σακελλαρίδη· ἀλλὰ δὲν τὰ κατάφερνε μόνος του. Χρειαζόνταν κάποιος νὰ τὸν θάλῃ στὴ σειρά. "Ὡς που τέλος ἱκανοποιήθηκε καὶ τὸ μεράκι του αὐτό. Ὁ Γιαννακούλας, ὁ καινούργιος Δάσκαλος τοῦ χωριοῦ, ποῦ ἦταν γερὸς στὴ Βυζαντινὴ μουσική, γλήγορα τὸν ἔμπασε στὰ προβλήματα τοῦ πα-βου-γά-δι-κε, σὲ τρόπο ποῦ μέσα σ' ἐλάχιστους μῆνες ὁ Γούλας ἔψελνε «μουσικὰ», πλέον στὴν Ἐκκλησιά, κρατῶντας τὸ χρόνο μὲ τὸ κτύπημα τοῦ ποδαριοῦ καὶ μὲ τὸ κούνημα ἄνω κάτω τῶν χεριῶν. Κι' ὁ ἴδιος ὁ Γιαννακούλας ἀπόραε.

Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ τὸν ξεχώριζε ἀπ' τοὺς ἄλλους χωριανούς κι' ἔκανε σ' αὐτοὺς τὴν πειρὸ πολλὴ ἐντύπωση, ἦταν ἡ σατυρική ποιητικὴ φλέβα ποῦ εἶχε μέσα του. Ἐφκίανε μ' ἀφάνταστη εὐκολία πολὺ ἔξυπνους στίχους μὲ τὰ ὀλίγα γραμματάκια ποῦ ἤξερε καὶ σατύριζε ὄλους καὶ ὄλες στὸ χωριό. Εἶχε κι' ὄλας γραφῆ συνδρομητῆς καὶ λάβαινε ταχτικὰ τὸν «Ρωμηὸ» τῆ σατυρικὴ ἔφημερίδα ποῦ ἔγραφε κι' ἐξέδιδε κείνο τὸν καιρὸ στὴν Ἀθήνα ὁ Σουρῆς μὲ τὴν ἐπικεφαλίδα

Ἐφημερίδα
τὸν τῆν γράφει ὁ Σουρῆς.

Ἦταν νὰ ποῦμε σὰν συνάδελφοι, ἀφοῦ κι' αὐτὸς ἔφκίανε στίχους σὰν τὸ Σουρῆ. Ἄλλ' ἀπὸ συνδρομὲς ὅμως, τίποτε στὸ Σουρῆ. Πέρασε ἓνας, πέρασαν τρεῖς χρόνοι, ἔγραφε, ξανάγραφε ὁ Σουρῆς, ἀλλ' ὁ Γούλας εἶχε στείλει στὴν ἀρχὴ μιὰ—δυὸ χρονιὲς συνδρομὲς κι' ἔπειτα ἔπαψε νὰ στέλλῃ χρήματα. "Ὡς που στὸ τέλος ἔλαβε αὐτὴ τὴν φορὰ συστημένο πλέον γράμμα ἀπὸ τὸν Σουρῆ: Νὰ στείλῃ ὀπωσδήποτε τίς καθυστερούμενες συνδρομὲς, τῶν τριῶν ἐτῶν, εἰ δ' ἄλλως...

Ὁ Γούλας, τοῦ ὁποίου οἱ δουλειὲς ἀπὸ καιρὸ δὲν πήγαιναν καὶ τόσο καλὰ κι' εἶχε θάλει σοβαρὰ στ' ἀνήσυχο μυαλό του νὰ γίνῃ καὶ Παπᾶς, στενοχωρήθηκε· ἔτσουξε κανα δυὸ κούμαρα, τὸ ἐγχώριο πιετό, κι' ἔπεσε σὲ συλλογὴ· τὸ συστημένο γράμμα τὸν πείραξε πολὺ. Σκέφθηκε, σκέφθηκε καὶ τέλος, εἶδε κι' ἀπόειδε, ἀποφάσισε ν' ἀπαντήσῃ, ἀλλὰ μὲ στίχους, στὸ στυλ τοῦ «Ρωμηοῦ». Κι' ἔγραψε:

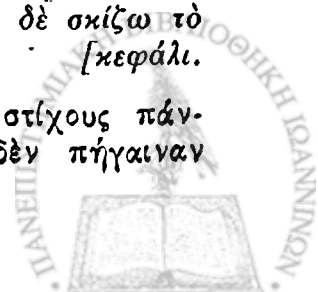
Πρὸς τὴν «Ἐφημερίδα»
τὸν τῆν γράφει ὁ Σουρῆς

== Ἐλαβον τὴν συστημένην πρὸς ἡμᾶς
[ἐπιστολὴν
== καὶ τὰ γραφόμενά Σας εἶδον ὄλο μὲ χαρὰν
[πολλήν.
== Εἶδα νὰ μοῦ γράφητε γιὰ κείνα τὰ λι-
[νώματα
== μετὰ λύπης μου· δὲν ἔχω οὔτε ξερο-
[κόμματα.

Ἀράδιασε ἔπειτα ἓνα ψέμμα γιὰ νὰ δικαιολογηθῇ γιὰτὶ ἐπὶ τόσα χρόνια δὲν εἶχε ἐμβάσει· τίς συνδρομὲς του καὶ σὺνέχιζε:

== Εἶχα σχεδὸν τρεῖς χρόνους σὲ μέρη μα-
[κρινὰ
== καὶ φύλλα σας, ἴπο τότε δὲν ἔλαβα ξανά
== Βεβαίως σεῖς τὰ στείλατε καὶ θὰ τὰ πῆ-
[ραν ἄλλοι
== Μὰ ἴγὼ γιὰ τέτοια λάθη δὲ σκίζω τὸ
[κεφάλι.

Παρακάτου τοῦγραφε, μὲ στίχους πάν-
τα, πῶς αἱ ἐργασίαι του δὲν πήγαιναν

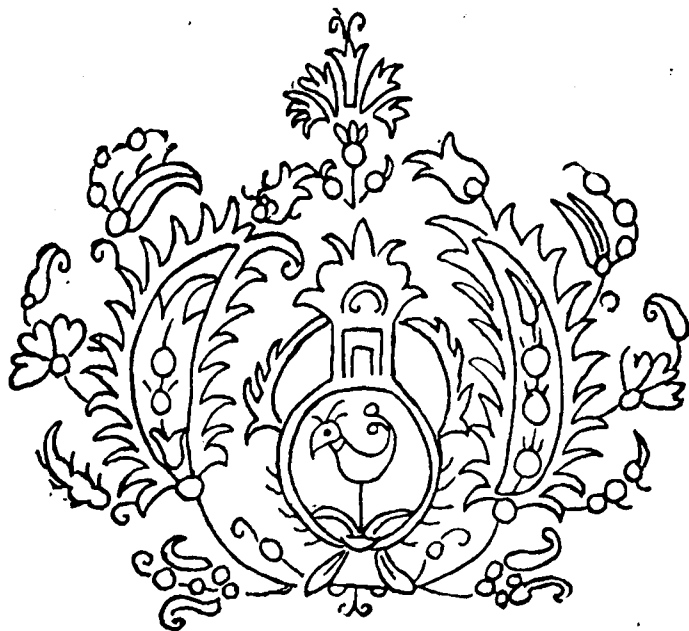
διόλου καλά. Αυτό δὲν ἦταν ψέμμα, γιατί χρώσταγε ἀπ' τὸ τσαρχάτικο ἀκόμα κάμποσα λεπτά στὸ Δέτσικα στὴν Ἄρτα ἀπὸ τελατίνια καὶ πετσιά. Κι' ἔταν κι' ὁ Δέτσικας τὸν φοβέρισε μ' ἀγωγές καὶ δικαστήρια, τοῦ ἀπάντησε κι' ἐκείνου μὲ στίχους ποὺ ἀρχίζαν ἔτσι: Φίλτατε Δέτσικα Λουκά— μὲ Σὲ καταλαβαίνω θὰ τὰχω πειὸ κακά.

Συνεχίζοντας, λοιπὸν, τὴν ἔμμετρό του ἀπάντησι πρὸς τὸν Σουρή, θέλησε νὰ κάμη τοῦτον κοινωὸν τῶν νέων μεγάλων του σχεδίων γιὰ τὴν καλλιτέρευσι τῆς οἰκονομικῆς του κατάστασης, πληροφορῶντάς τον ὅτι

ἀπεφάσισε νὰ γίνῃ καὶ Παπαῆς, διότι, ἔγραφε, ἡ Παπαδωσύνη:

εἶνε τὸ τελευταῖο στάδιο τῶν ἐμπορευο-
[μένων
κι' ἔχε ἄγεια φτώχεια τότε γιὰ μένα τὸν
[καυμένον.

Ἐπὶ χρόνια καὶ χρόνια ἔπειτα στέλλονταν ὁ «Ρωμηὸς» ἀπὸ τὸ Σουρή, δωρεάν, στὸ τσαγκάρικο τοῦ Γεώργου Γούλα στὸ χωριό.

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΗΝΥΜΑ

Πάντα νὰ πολεμᾶς καὶ ν' ἀντιστέκεσαι
κι' ἄς μένεις μόνος.

Μονάχος, ἔρημος, γαλήνιος
νὰ πολεμᾶς γιὰ τὸ καλὸ τοῦ Ἀνθρώπου.
Καὶ στοὺς πολλοὺς, στοὺς λίγους ν' ἀντιστέκεσαι
κρατώντας τὴν ψυχὴ σου φλεγόμενη βᾶτο
γιὰ φῶς, πάντα γιὰ φῶς, γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἀνθρώπου.

Στοὺς δυνατοὺς ἐνάντια,
στοὺς σκληρόκαρδους,
καὶ στοὺς δειλοὺς, στοὺς χωματένιους.

Ἐνάντια καὶ τοῦ ἀφέντη τοῦ ἀνελεύτερου
καὶ τοῦ τρεμόκαρδου τοῦ δούλου ἐνάντια.
Καὶ νὰ πονᾶς, καὶ νὰ γελᾶς, καὶ νὰ ὄνειρεύεσαι
πάντα γιὰ τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ καλὸ τοῦ Ἀνθρώπου.

Νὰ πολεμᾶς μὲ τὸ γνωστὸ
καὶ μὲ τὸ ἄγνωστο,
μὲ τὴν κακὴ καὶ τὴν καλὴ τὴ μοῖρα.
Κοὶ μὲ τοὺς ἄπονοὺς Θεοὺς
καὶ τοὺς ἀπάνθρωπους ἀνθρώπους
πάντα νὰ πολεμᾶς καὶ ν' ἀντιστέκεσαι
κι' ὄλο γιὰ τὸ καλὸ τὸ φῶς τοῦ Ἀνθρώπου.

Ι. Π. Κουτσοχέρας

ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ

Οἱ ἀναρχοὶ κόσμοι θὰ σκιρτοῦν κάτω ἀπ' τὸ μέγα βλέμμα
τοῦ ἡλίου, καὶ μὲ τὸ πέλαγο στὸ στήθος μου ὀρθωμένο
σὰν ἄτι, μεγαλόπρεπα τὴν ὥρα πὸν θὰ μπαίνω
οἱ ἐφτά οὐρανοὶ θὰ σκίζονται νὰ τοὺς ἴφορέσω στέμμα.

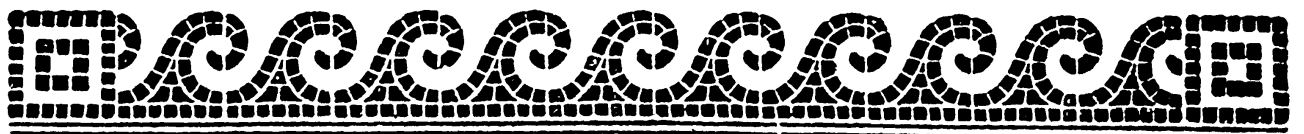
Τραχιῶν προγόνων τὸ γενιὴ κι' ἂν μ' ἔχει ὀργώσει στρέμμα
τὸ στρέμμα, γιὰ τὸ θέρισμα τώρα ψηλὰ ἀνεβαίνω.
Δαιμονικὰ μοῦ ρίχνονται φουσατά. Τὰ προσμένω
στ' ἄλωνι τοῦ μεσονυχτιοῦ νὰ μεταλάβω μὲ αἷμα.

Ἔτοι ἀσταμάτητη κλαγγὴ τὰ σωθικὰ τοῦ κόσμου
δὲν τ' ἄγγιξε, ὅταν ἔπιασα μ' ἄτρεμα χέρια μπρὸς μου
μέσ' ἀπ' τὴ βίγλα μου νὰ κρούω τὴ σιδερένια λύρα.

Ἄ, πῶς στίς πρῶτες δοξαριές κάποιοι παλμοὶ κνκλωποὶ
ζυγιές φτεροῦγες ἀνοιξαν καὶ πρὸς τὴ νέα μου μοῖρα
τίς τραχηλιές τους σήκωσαν καματερὰ κι' ἀνθρώποι!

Γ. Δέλτας

ΟΛΓΑΣ ΒΑΤΙΔΟΥ

ΑΠ' ΤΗΝ ΠΑΛΗΑ ΣΜΥΡΝΗ

Ο ΧΟΡΟΣ ΤΟΥ ΖΑΛΟΓΓΟΥ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΩΔΙΚΗΣ

Στόν παλιό μου δάσκαλο μουσουργό Δήμο Μιλανάκη

Ἐξαιρέσωμε τὸ ἀστεροσκοπεῖο τῆς Σχολῆς, πού ἦσαν ἀκόμη ψηλότερα, τὸ Ὁδεῖον ἦταν τὸ πιὸ ψηλὸ δωμάτιο τοῦ Κεντρικοῦ Παρθεναγωγείου. (1) Ἐνα δωμάτιο μέτριο, οὔτε μεγάλο οὔτε μικρό, ξεμοναχιασμένο στὴ μιὰ ἀπ' τὶς ἀνατολικὰς κόγχες τῆς ἀπέραντης ταράτσας του. Ἦταν φωτερὸ σὰν τὸν καθάριο Ἴωνικὸ οὐρανὸ καὶ ζεστὸ σὰν τὸν γλυκὸ του τὸν ἥλιο. Στὸ πάτωμά του φέγγανε, κίτρινα σὰν τὰ φλουριά, ἀραδιασμένα τὰ καινούρια θρανία του καὶ ἀστραφταν σὰν τὰ διαμάντια στὰ παράθυρά του τὰ κρύσταλλα. Στὸ μαυροπίνακα, πρὸ πλάγιαζε στὴν ἀριστερὴ του γωνία, ἀσπρίζαν πάντα μισοσβυσμένα πεντάγραμμα. Καὶ στὴ δεξιὰ του γωνία ἦταν τὸ πιάνο περιβλημένο μὲ ὕφασμα πράσινο. Σ' αὐτὴ τῇ γωνία στεκότανε πάντα καὶ ὁ μαέστρος. Ἔτσι, «μαέστρο» τὸν λέγαμε τὸ μεγάλο μας δάσκαλο.

Κοντούλης, λεπτός, μὲ θεῖο πλατὺ μέτωπο, μακρὰ μαλλιά λεῖα καὶ τὸ διαπασῶν πάντα σιὸ χέρι.

Σὰν ἔμπαινε στὴν αἴθουσα ὁ μαέστρος μὲ τὸν βαρὺ χαρτοφύλακα κάτω ἀπ' τὴν μασχάλη του, ἀντὶ νὰ κατεβάσωμε τὶς φωνές μας τὶς ἀνεβάζαμε πιότερο. Καὶ τοῦτο, γιατί γνωρίζαμε τὴν πολλὴ καλοσύνη του. Ποιὲ δὲν ἐθύμωνε. Ὅταν παραφώναζαμε μόνο καμμιὰ φορά, ὁ μαέστρος σοβάρευε λίγο καὶ μᾶς ἔλεγε ἡσυχα· «αἱ, καλὰ πιά, παιδιά, φιάνει γιὰ σήμερα». Αὐτὸ ἦταν ὅλο. Καθότανε στὸ σκαμνάκι τὸ στρογγυλὸ καὶ τὸ μάθημα τῆς ὠδικῆς ἄρχιζε. Λίγη θεωρία, λίγη φωνητικὴ καὶ ἔπειτα κατ' εὐθείαν στὸ προκείμενο... σιὸ ἀγαπημένο τραγούδι μας.

Γιὰ κείνο τὸ τραγοῖδι ψυχὴ παραδίναμε. Δὲν ξέρω τί δύναμη θεϊκὴ εἶχε μέσα

του καὶ μᾶς τροβοῦσεν ἀπ' ὅλα τῆς ζωῆς τὰ καθέκαστα καὶ μᾶς περμάζευε τόσο τριγύρω του. Ὁ μαέστρος ἦταν πολὺ εὐχαριστημένος.

—Τί θέλετε, παιδιά, νὰ τραγουδήσωμε σήμερα, μᾶς ρωτοῦσε μὲ εὐγένεια.

—«Τὸ χορὸ τοῦ Ζαλόγγου» φώναζαμε ὅλεις μαζί, «τὸ χορὸ τοῦ Ζαλόγγου».

—Νὰ τὸν τραγουδήσωμε... Νὰ σηκωθῆ ὅμως μιὰ καὶ νὰ κλείσει τὰ παράθυρα πρώτα γιατί θὰ σᾶς ἀκούσει καμμιὰ ὦρα κα νένας Τοῦρκος καὶ θὰ μὲ κάψετε.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἐκλείναμε τὰ παράθυρα στὸ οὐρανόφταστο ἐκεῖνο δωμάτιο, πού λέγαμε Ὁδεῖο, δὲν ἔμενε τίποτα ξέιο ἐκεῖ μέσα. Οὔτε μύγα, πού λένε, πετάμενη. Τότες ἀνεβαίναμε ἀκόμη ψηλότερα. Τόσο ψηλότερα ἀκόμη ἀνεβαίναμε, πού δὲν τὸν ἐβλέπαμε μὲν, ἀλλὰ τὸν αἰσθανόμασταν πολὺ τὸν προσιᾶτη θεὸ μας.

Χτυποῦσεν ὁ μαέστρος τὸ διαπασῶν ὅπου τίχαινε, τόφερνε πολὺ κοντά, σχεδὸν μέσα στ' αὐτὶ του, τέντωνε τὰ φρύδια σὰν νάτανε τόξα καὶ τὰ μάτια του τὰ στρογγύλευε. Λὲς καὶ ἠθελε νὰ συλλόβη τὸ φθόγγο μὲ δαῦτα. Ἐπειτα τίναζε ἀπότομα κάτω καὶ πάνω τὰ χέρια του καὶ μεις ἀρχνούσαμε. Μὲ ἀπότομες φωνές δυνατές, γιομάτες νιάτα καὶ ὄρεξη. Ὅλες μαζί. Σὰν ὀρητικὸς χεῖμαρρος πού σπάει τὸ φράγμα του. «Ἔχε γιὰ, καῦμένο κόσμε, ἔχε γιὰ γλυκιὰ ζωή...».

Ὁ μαέστρος ἐγρόμαζεν ἀπότομα καὶ ἄρχιζε νὰ ρίχνει γύρω του περίφοβα βλέματα. Τὰ μάτια του συναντοῦσαν τὸν οὐρανὸ. Συναντοῦσαν τὶς κόκκινες στέγες. Σὲ μιὰν ἀπὸ δαῦτες ἦτανε πάντα κερφωμένη μιὰ σημαία τούρκικη. Πεσμένη σὰν μουσκεμένη φτερούγα πουλιοῦ, μάτωνε τὸ

γαλάζιο στηθαίο του Ἰωνικοῦ ὀρίζοντα.

Μᾶς ξαναθύμιζε τότες ἐκεῖνος τὴ διαταγή του σὰν νάτιαν ποράκληση.

— Πιὸ σιγά, παιδιὰ μου, νὰ ζήσετε. Θὰ μᾶς ἀκούσει κανένας Τούρκος καὶ θὰ μὲ κάψετε.

Ἄχ, αὐτὸ τὸ «θὰ μὲ κάψετε!» Ἄντι νὰ μᾶς καταπραΐνη μᾶς φούντωνε περισσότερο. Ἐλεπτε σὰν τὸ λάδι στὴ φωτιά. Πῶς μπορούσε νὰ φτιάση-μέχρις ἐκεῖ τὸ μυαλό μας; Ἐμεῖς εἶχαμε ἔμφυτο ἕναν παλμὸ ἐθνικό, πὺν μᾶς κυρίευε τὶς ψυχές, ὅπως τὸ φῶς ἐκυρίευε τὴν μεσημεριάτικη ὥρα. Καὶ ξέρομε ὅλοι· ὅταν αὐτὸς ὁ παλμὸς ζεῖ, ὁ φόβος πεθαίνει. Εἶναι δυὸ πράγματα πὺν ποτὲ δὲν ἐστάθηγε βολετὸ νὰ συζήσουνε. Χτυπιοῦνται ἀναμεταξύ τους σὰν δυὸ ἀντίθετα ρέματα. Πῶς λοιπὸν νὰ δειλιάσωμε; Οὔτε παληκάρια στὴ μάχη νὰ εἵμασταν δὲν θὰ χυμούσαμε μὲ τόσην ἀνδρεία.

Ἔτσι, φωνάζαμε ἀκόμη περισσότερο. Ἄνοιγαμε κάτι στόματα τόσα, σὰν πυροβόλα πὺν πετᾶνε φωτιές στὸν ἐχθρό τους.

Ὁ μαέστρος γελοῦσε. Ἦτανε τόσο εὐχαριστημένος πὺν φωνάζαμε πιότερο!

— Μπράβο, παιδιὰ... μὴ σταματᾶτε καθόλου.

Ὅσο τὰ μάτια του ἀκόμα γυρόφερναν σὰν τηλεσκόπια. Ἐνῶ ἐμεῖς προχωρούσαμε μὲ πιότερη δύναμη.

«...Ξέρουν πὺς καὶ νὰ πεθαίνουν νὰ μὴ στέργουν τὴ σκλαβιά...» Τώρα τὰ στόματα μοιάζανε μὲ κρατῆρες πὺν χύνανε λάβα γιὰ νὰ λαφρώσουν τὰ μέσα τους. Ἡ ἀτμόσφαιρα γιόμιζε ἄχνα καὶ θόλωνε. Μέσα σ' ἐκεῖνο τὸ θόλωμα ἐρχότανε καὶ ἡ μνήμη νὰ συμπληρώση τὸ νόημα: Τὸ μάθημα τῆς Ἱστορίας στὴν αἴθουσα τῆς παραδόσης. Τὸ ἥρωϊκὸ Σούλι, ὁ τύραννος Ἀλῆ Πασᾶς, τὸ Ζάλογγο καὶ ὁ κόκκινος βράχος του. Ἐπειτα ὁ χορὸς ὁ Σουλιώτικος στὴν ὥρα τῆς γυμναστικῆς. Καὶ ἀκόμα πιὸ πίσω. Τὸ παραμῦθι τῆς γαργιάς τριγύρω ἀπὸ τὴ φούστα τῆς.

— Ἦταν μεγάλος ὁ βράχος, γαργιά, ἔτσι δὰ σὰν τὰ σπῖτια μας;

— Καὶ πιὸ μεγάλος ἀκόμα, παιδιὰ μου. Καὶ πέφτανε μὲς τὸν κρεμνὸ οἱ Σουλιώτισσες μὲ τὸ τραγούδι στὸ στόμα... καὶ οἴχνα-

νε καὶ τὰ παιδιὰ τους μὲ τὰ ἴδια τὰ χέρια τους.

Σκοτείνιαζεν ὁλότελα μέσα στὸ φωτερό ἐκεῖνο δωμάτιο. Λὲς καὶ ἦτανε μιὰ σκηνὴ κ' ἐροίχνε μαύρην αὐλαία.

Μὲ τὴν αὐλαία μαζὺ καὶ τὸ τραγούδι τελείωνε.

«...καὶ οἱ Σουλιώτισσες δὲν ζοῦνε δίχως τὴν ἐλευθεριά».

Γενότανε ἀπόλυτη ἡσυχία. Μονάχα κάποια βοή μέσα στ' αὐτιά μας παράμενε καὶ στὸ μυαλό μας παράδερνε ἢ προαιώνια ἐρώτηση... κληρονομιά ἀπ' τοὺς προγόνους μας.

— Πότε θὰ δοῦμε καὶ μεῖς λευτεριά! Πότε θάρθουν οἱ Ἕλληνες. Ἦτανε πρὶν ἀπὸ τὸ χίλια ἑνεακόσια δέκα ἑννέα. (²)

Ὁ κώδωνας πὺν ἐσήμαινε ἀπ' τὸ προπύλαιο τῆς σχολῆς ἔφτανε ὡς ἐπάνω σὰν διπλὴ ἀπολύτρωση.

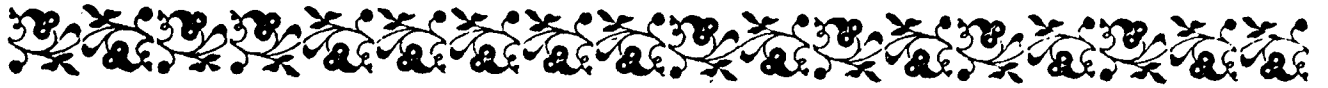
Ὁ Μαέστρος κατέβαινε πρῶτος καὶ ἀκολουθούσαμε ἐμεῖς... Κατηφορίζαμε τὴν πλατιὰ σκάλα σὰν καταρράχτης πὺν πέφτει στὰ κάτω ὁλόρθος... Φιάναμε σὴν τάξη, στὸ δεύτερο πάτωμα... κάναμε φωναχτὰ τὴν προσευχὴ τοῦ μεσημεριοῦ... Ἀρπάζαμε τὰ σκουφιά καὶ τὰ βιβλία στὰ χέρια μας... καὶ πλημμυρούσαμε τὸν πλακόστρωτο δρόμο σὰν ποτάμι τρεχούμενο.

Τὰ βιβλία τὰ δένανε τότε: μὲ δυὸ λουριά πέτσινα, συγκρατημένα μὲ χερουλί ἀπὸ λευκὸ σίδηρο. Τοποθετούσαμε λοιπὸν μὲ προφύλαξη τὸ τειράδιο τῆς μουσικῆς ἀνάμεσα σὲ ἄλλα τειράδια καὶ ἀφήναμε νὰ φαίνεται πρῶτο, γιὰ τὰ μάτια τῶν Τούρκων τὸ τουρκικὸ ἀναγνωσματάριο. Τὸ θυμοῦμαι σὰν τώρα ἐκεῖνο τὸ ἀναγνωσματάριο. Φάνταζαν τὰ μεγάλα του κόκκινα γράμματα, τὰ παλῆα γράμματα τῶν Τούρκων, σὰν ὀρνιθοσκαλισματα πάνω σὲ κίτρινο ξώφυλλο.

1. Τὸ Κεντρικὸ Παρθεναγωγεῖο Σμύρνης διασώθηκε ἀπ' τὴν πυρκαϊὰ τοῦ 1922 καὶ εἶναι σήμερα Γυμνάσιο Ἀρρένων (Λύκειον Ἄττατούρκ).

2. 2 Μαΐου 1919 τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα κατέλαβαν τὴ Σμύρνη.

ΘΑΝΑΤΟΥ ΑΙΘΡΙΑ

Δὲν τὸν φοβοῦμαι.

Προσιωνίζει τὸ σταθερὸ καταφύγιο τῆς εὐτυχίας
ποῦ ἡ σκέψη της ἔγινε γιὰ μένα

KPENTO,

βίωμα
καὶ νόηση !

Νοιώθω τὸν καλπασμὸ τῶν ἀλόγων
τῆς ἀφεύγατης μοίρας μου.

Τὸ ὄδηγεῖ μὲ τὸ σκελετωμένο του χέρι
κι' ὅμως μέσα στὸ βαθυμίσητο σκοτιάδι
βλέπω τὴν ἀλαβάστρινη λάμπη
τῆς ἀγέραςτης αἰθρίας.

Δὲν τὸν βλέπω
σὰν τὸ μαῦρο κοράκι
τοῦ Edgar Allan Poe
μὰ σὰν τῶν Βουδιστῶν
τὴν Ὑπέριστη Νιρβάνα !

Ὅπως καὶ νᾶναι κι ὅπως καὶ νᾶρθει
τώρα,
ἀργὰ γιὰ γρήγορα
θ' ἀναγαλλιάσει μου ἡ ψυχὴ
μέσα στὴν ἠδονοζάλη τῆς αὐριανῆς σιωπῆς του.

Θὰ στολιστῶ
σὰ νύφη γιὰ τὴν πορεία τοῦ Ἀγύριστου
μέσα στὴν ἀμίλητη πεδιάδα
τῶν ἀσφόδελων καὶ λευκάκανθων.

Θ' ἀγκαλιάσω τὸν ἐρχομὸ του
μὲ τὸ μεγαλεῖο μᾶς Πληθείας
καὶ θὰ νοιώσω τὴν γλοιώδικην ἐπαφή του
—φίδι ἀνίκητο—
μὲ τὴν ψυχορμητη λαχτάρα
τοῦ πρωτόγεντου φιλιῶ.

Θὰ γίνω ὁμορφη δίνοντας
τὸ πονεμένο τίμημα τῆς γαλήνης
γιὰ νὰ παρασυρθῶ
στὴν ἄβυσσο τῆς ἐκμηδένισης
ποῦ θὰ μοῦ ξανοίξει τὴν ἀτέλειωτην ἐκσταση
τοῦ Ἀπόλυτου.

Δὲν τὸ φοβοῦμαι !
Προσιωνίζει τὸ σταθερὸ καταφύγιο τῆς εὐτυχίας
ποῦ ἡ σκεψη της ἔγινε γιὰ μένα
KPENTO
ΒΙΩΜΑ καὶ
ΝΟΗΣΗ.

Ἀνθοῦλα Α. Ζόλδεγ

ΤΟ ΦΙΔΙ ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ ΚΙ' Ο ΣΙΜΟΣ

Τὸ φίδι, ἦταν τοῦ σπιτιοῦ. Κι' ὁ Σίμος, τοῦ σπιτιοῦ ἦταν κι' αὐτός. Αὐτὰ τὰ δυὸ ζωντανὰ πλάσματα, στοιχειὰ θεμελειωμένα—πὸν λέει ὁ λόγος—καὶ φύλακες ἄγγελοι, ζοῦσαν χρόνια καὶ χρόνια στὸ μεγάλο ἄρχοντικό, ἐκεῖ σὲ μιὰ πλαγιά τοῦ Πηλίου. Ξίκοιτέσσερα διαμάντια, λένε ἔχει τὸ Πηλιο. Ἀσφαλῶς, ἓνα ἀπὸ τὰ πιδ λαμπερά, ἦταν καὶ τὸ χωριὸ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ἐπὶ τ' ὠραῖο ἀρχοντικό πὸν φύλαγε ὁ Σίμος καὶ τὸ φίδι.

Τίς σκοτεινὲς ὁμῶς νύχτες, μὲ τ' ἀστράβερντα, κάτω στὰ βαθειὰ ὑπόγεια, μὲ τὰ ἀρέλια καὶ τὰ κιούπια, πὸν κάποτε ἦταν ἐμάτα μοσχάτο κρασί, λαγαρὸ λάδι κι' ἄνθρακτο ἔβγαίνε κι' ὁ παλιὸς ἀρχοντας ἐνακάτωνε τὰ κρυμμένα φλουριά του. ἔχε χωρμένα καιροὺς καὶ ζαμάνια σὲ βαμὰ κι' ἀνεύρετη κρύπτη. Κανέννας δὲν τὰ εἶδε καὶ κανέννας δὲν τολμοῦσε νὰ ψάξει. Ὀμῶς τὸ μολογοῦσαν αὐτὸ καὶ μάλιστα μετριοί, πὸν ἔτυχε νὰ περάσουν μεσάνυχτα, ἔγαν πὸν ἄκουσαν καὶ τὸ θόρυβο πὸν ἔκαιν οἱ χρυσὲς λίρες κι' ἀνατρίχιασαν.— κρὶκ... κρὶκ... κρὶκ... Ὑστερα, ἔταν τίς νακάτωνε καλὰ ὁ σκοτωμένος ἀπὸ τοὺς ρυσοάρους γέρος κι' ἀγάλλονταν ἡ ψυχὴ του, πὸν δὲν τίς ἐρῆκαν καὶ δὲν τίς πῆσαν κουρσάροι, τὴν τρομερὴν νύχτα, ἔταν πᾶσαν τὸ χωριὸ, πλευρίζοντας ἀπὸ τὸ Αἰετο, τίς ἔθαβε πάλι στὴ γῆ κι' ἀπάνω ἔβλεπε τὸ φίδι.

Ἐκεῖ κουλουριασμένο κι' ἦσουχο τῶβρισε κάθε πρῶτ' ὁ Σίμος. Ἐὸν καλημέριζε καὶ ὁ γέμιζε μιὰ γαβιάθα γάλα. Σέρνονταν τὸ θαρρετά, κι' ἀφοῦ τὸ ρούφαγε, ἔβγαίκαὶ σεργιάνιζε στὸ περιβόλι. Πότε ὁ Σίμος κοντὰ στὸ φίδι, σκαλιζοντας, καὶ πότε εἶντο, ἀνάμεσα στὰ πόδια του, μαῦρο,

χοντρό, γιαιστερό, γύρω στὰ μυρωδικὰ καὶ στὶς πρασινάδες. Φίλοι μονιασμένοι ἀπὸ τὰ μικρὰ τους χρόνια.

Εἶπαμε πὸν τὸ φίδι κι' ὁ Σίμος ἦταν τοῦ σπιτιοῦ. Ἄλλὰ καὶ τὸ σπῖτι, τοῦ φιδιοῦ καὶ τοῦ Σίμου ἦταν. Αὐτοὶ τὸ κατοικοῦσαν, αὐτοὶ τὸ χαίρονταν, αὐτοὶ τὸ κυβερνοῦσαν. Τὸ χαίρονταν μὲ τὴν ἀγάπη τους, τὸ φύλαγαν μὲ τὸν ἴσκιό τους, ἐμπιστοὶ κι' οἱ δυὸ καὶ ριζωμένοι ἐκεῖ ἀσάλευτοι. Μόνον πὸν τὸ φίδι, δὲν εἶχε καμμιάν ἐγγοία. Ἐπιπε τὸ γάλα του, σεργιάνιζε στὴν αὐλὴ καὶ τρύπωνε πάλι στὸ ὑπόγειο. Ὁ Σίμος... στοχάζονταν, κι' ὄλο στοχάζονταν, πολλὰ καὶ πολλὰ.

Θυμόταν τὴ μεγάλη κυρά, τὴ «Χατζίνα». Μικρὸς ἦταν ἔταν γύρισε ἀπὸ τοὺς Ἅγιους Τόπους καὶ μοίραζε σταυροὺς κι' εἰκονίσματα. Καθόταν στὴ βαθειὰ πολυθρόνα της μὲ τὰ δυσοινιὰ βελουδα κι' ἔρχονταν, μικροί, μεγάλοι, καὶ τῆς φιλοῦσαν τὸ χέρι. Ἀπὸ τότε κι' ἔπειτα, ἔβγαλαν καὶ νερό στὴν αὐλὴ.

Τὴν πρῶτη κι' ἔλας νύχτα, τὸ νεῖρευτηκε ἡ κυρά. Ἦρθε, λέει ἡ Παναγία, τυλιγμένη μὲ μαῦρο πέπλο, τὴν πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὴν κατέβασε στὴν αὐλὴ.—Ἐδῶ νὰ σκάψης τῆς εἶπε, γιὰ νὰ βγάλῃς νερό κι' ἔγινε ἀφαντῆ. Τὸ πρῶτ' κατέβηκε στὸ μέρος ἐκεῖνο κι' εἶδε τὴ μικρὴ τρύπα πὸν σχηματίσει μὲ τ' ἅγιο της δάχτυλο. Γονάτισε καὶ φίλησε τὸ σημάδι ἡ Χατζηλένη. Μετά, ἔβαλε ἐργάτες ἔσκαψαν καὶ ἐρῆκαν τὸ κρυσταλλένιο νερό, εὐλογία Θεοῦ. Ἦ κυρά, διάταξε νὰ χτίσουν τὸν τοῖχο τοῦ κήπου παραμέσα, ἔτσι πὸν ν' ἀφίνει τὸ πηγᾶδι ἀπ' ἔξω, λεύτερο νὰ δροσίζεται ὁ κόσμος. Ἄγιασμένο ἦταν τοῦτο τὸ νερό. Ἐκα-

νε θάματα και θάματα. Γιάτρευε άρρώστους, έκλειε πληγές, κι' ήμέρευε τούς δαιμονισμένους. Έρχονταν κι' από τὰ γύρω χωριά και τώπερναν σάν ανάμα. Τότε ο κόσμος πίστευε. Τώρα έχασε τήν πίστη του. Έχασε και τὸ νερό τῆς δύναμῆς του... Μ' ἄς εἶναι. Ἄγιασμένη νάσαι ἡ ψυχὴ τῆς κυρᾶς. Και τώρα ο κόσμος πίνει και δροσίζεται. Εὐφραίνεται κι' ἡ ἀρχόντισσα ἀπὸ κεῖ πάνω.

...Ἦστερα ὁ Σίμος, στοχάζονταν κι' ἄλλα.

Τότε πού τὸ σπίτι ἦταν ἀνοιχτὸ και γιομάτο ἀνθρώπους. Τότε μπαινοβγαίνανε οἱ ἀρχόντοι κι' οἱ μπέηδες.—Εἶναι ἀλήθεια Σίμο πὼς οἱ καλεσμένοι σας, τρώνε με χρυσὰ κουτάλια; τὸν ρωτοῦσαν στὸ χωριό.— Ἀλήθεια κι' ἀπαλήθεια, ἀπαντοῦσε με καμάρι: λές κι' ἦταν ὁ ἴδιος πού ἔτρωγε με τὰ χρυσὰ κουτάλια.

Λές και δὲν ἦταν τὸ κοπέλλι ἐκεῖ μέσα.

Τώρα τὸ σπίτι ἦταν ἔρημο, κι' αὐτὸς ἦταν ὁ μόνος νοικοκύρης. Χάρη σ' αὐτόν, τζινομα δὲν εἶχε σβύσει ἀκόμα. Αὐτὸς ἦταν ὁ «Σίμος τῆς Χατζηλένης». Ὁ ἔγγονος τῆς κυρᾶς και μονάκριβη κληρὰ τῆς, πού εἶχε χρόνια νὰ πατήση, ἦταν ὁ Κύριος Κωνσταντῖνος Θεοφίλου, «Δόκτωρ εἰς Ἀλεξάνδρειαν». Ἔτσι ἔγραφε, ἔξω ἀπὸ τὸ φάκελλο, ὁ δάσκαλος, στὰ γράμματα πού ἔστελνε ὁ Σίμος. Ὀνομα σάν ξένο και σάν ἄγνωστο. Τ' ἀπομέσα, τᾶγραφε ὁ ἴδιος με τὰ στραβά μεγάλα γράμματα, ἀλλοιῶς.—«Ντούλη μου τὸ σπίτι τῶχω καλά. Τὰ λουλούδια φούντωσαν, οἱ μηλιές ἔχουν καρπὸ, ἡ κληματαριά εἶναι φορτωμένη. Γράψε μου πότε θὰ ρθῆς με τῆ φαμίλια σου, γιὰ νὰ τοιμάσω. Νὰ στρώσω τὰ κρεβάτια, νὰ ξεσκεπάσω τὰ κάδρα, νὰ γυαλίσω τ' ἀσημικά». Στὸ τέλος, μετὰ τὴν ὑπογραφή του, «ἐγὼ ὁ Σίμος τῆς Χατζηλένης», ἔγραφε και κάτι σάν ὑστερόγραφο νὰ ποῦμε —«Νὰ με συμπαθᾶς ἀφέντη μου, πού δὲν ἔβαλα τόνους στὰ γράμματα. Τούς ξέχασα κάτω στὸν ἑλῆωνα...» Ἐδῶ, τὸν ἀποκαλοῦσε «ἀφέντη», ἔτσι, γιὰ νὰ μὴ νομίση, πὼς δὲν τὸν σέβεται, πὼς ξέχασε διὲ εἶναι ὑπηρέτης. Γιὰ τὸ φίδι, δὲν ἔγραφε τίποτε. Ἦξερε, πὼς ὁ νέος ἀφέντης του, δὲν πίστευε ἀπὸ τέτοια.—Τὸ

φίδι τοῦ σπιτιοῦ, ὁ φύλακας, ὁ Ἰσκιός, ἡ μοῖρα ἡ καλή... αὐτά, τᾶχαν οἱ παληοί.—Τὸ νεῦ σου, Σίμο, στὸ φίδι, ἔλεγε ἡ ἀρχόντισσα: νὰ μὴ τὸ σκοτώση κανένας. Εἶναι ἡ μοῖρα τοῦ σπιτιοῦ και δὲν κάνει.

...Ποιὰ τάχα παληὰ εἰδωλολατρικὰ ἀπομινάρια, γλυστροῦνε ἀνάμεσα ἀπ' τούς αἰῶνες κι' ἔρχονται και παίρνουν τέτοια θέση στὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ;...

Ὅμως ὁ Δόκτωρ Κωνντῖνος Θεοφίλου, δὲν ἔλεγε ποτὲ νὰ ρθῆ. Στὰ λιγόλογα σημειώματά του, ἀνέφερε, πὼς «θὰ μεταβῆ εἰς τὰς Εὐρώπας». Πότε «εἰς Παρισίους», πότε «εἰς Ἑλβετίαν, ἢ Γερμανίαν ἢ...» —Θεέ μου, πόσες χώρες και παραχώρες, εἶναι στὸ ντουδιά!..—«Και εἰς τὸ μέλλον, ἀγαπητὲ Σίμο, θὰ ἐπισκεφθῶμεν και τὴν πατριὸν γῆν».

Αὐτὰ τὰ μικρὰ σημειώματα, τᾶπερνε μόνο κάθε Πασχαλιὰ και Χριστούγεννα. Ἄλλες τρεῖς—τέσσαρες φορές τὸ χρόνο, ἔστελνε χρήματα κι' ὠραῖα πακέτα με «ἐνδύματα μεταχειρισμένα» γιὰ τὸν πιστὸ Σίμο, τὸν φύλακα τοῦ πατριχοῦ του. Τᾶπερνε ὁ Σίμος μ' εὐλάβεια, τὰ χαιδεύε, τὰ φιλοῦσε, και... τὰ κρέμαγε στὴ μεσάντρα τῆς μεγάλης κάμαρας.—Καλά: αὐτοὶ οἱ ἀνθρωποὶ, ἐκεῖ στὰ ξένα, ντιπ—καταντῆ δὲν τὰ παλαιώνουν τὰ βούχα τους; Σὰν ἀφόρετα εἶναι μάτια μου.—Τί νὰ πρωτοφορέση ὁ Σίμος και πὼς νὰ τὰ χαλάση δλιτοῦτα; Τοῦ πάει ἡ καρδιά τ' ἀνθρώπου; νὰ δάξη τέτοια καλά φορέματα τὴν πᾶσι μέρα και νὰ σκαλίζει τὸ περιδῶλι; Ὅχι. Εἶναι περηφάνεια αὐτὸ γιὰ ἕναν φτωχὸ ἀνθρωπο. Εἶναι σάν νὰ περιφρονᾶς τὴ ζω και τὸν θεὸ ἀκόμα.—Μονάχα τὴ γιορτὴ πρέπει νὰ φορᾶς τὰ καλά σου, γιὰ νὰ τιμᾶς πρῶτα τὴ μέρα. Ἄ! και τίς γιορτές; Σίμος τίς τιμοῦσε και με τὸ παραπάνω.

Ντύονταν και στολίζονταν, κι' ἀρχοντας σωστός, πήγαινε στὴν ἐκκλησία καὶ ἔστεκε καμαρωτὸς στὸ στασίδι τῆς «οἰκογενείας». Τὸ κράταγε κι' αὐτὸ, —νὰ ἰκάνη ἄλλος κατοχὴ— γιὰ τὸν ἀφέντη τοῦ Ποιὸς τολμοῦσε νὰ πῆ τίποτε. Ἡ ἐκκλησία εἶχε ὑποχρεώσεις στὴν οἰκογένειαν. Τὸν καρπὸ ἀπὸ τὸν κάτω ἐλαιῶνα, καθὼς παράγγειλε ἡ κυρὰ του, πρὶν πεθάνῃ;

ἔπερνε κάθε χρόνο ἡ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ. Ἄλλὰ κι' αὐτὸ νὰ μὴν ἦταν, πάλι κανέννας δὲν θὰ παραξενεύονταν.

Σιγὰ—σιγὰ καὶ χρόνο μὲ τὸ χρόνο, ἔκεινο τὸ φτωχὸ κοπέλλι, πῆρε σιτὴ συνειδησὴ τους, τὴ γνήσια ὑπόσταση τοῦ νοικοκύρη. Μήπως αὐτὸς δὲν τὸ κατοικοῦσε τ' ἀρχοντικό; Ἡ νέα γενιὰ μάλιστα οὔτε κἀν ἤξερε τὸν Κύριον Κωνσταντῖνον Θεοφίλου. Τούτος ἦταν ὁ Σίμος τῆς Χατζηλένης καὶ κανέννας ἄλλος.

Οἱ ἡρόνιες περνοῦσαν ἀπανωτές.

Οἱ μέρες τοῦ Θεοῦ, φεύγουν ἀγύριστα καθὼς κυλάει τὸ νεράκι τῆς δρύσης, χωρὶς τοτὲ νὰ πισωγυρίζει.

Ὁ Σίμος ἔμαθε νὰ περιμένει καὶ νὰ ἐλπίζει. Εὐτυχισμένη προσημονία τῶν ἀπλῶν ἐνθρώπων κι' εὐλογημένη ἐλπίδα, πρῶτο καὶ μέγα δῶρο ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὰ ἐλέη.

Τούτη τὴν πασχαλιὰ ὁ ἀφέντης του ὁ Ντούλης δὲν τοῦγραψε.

—Μπᾶς κι' ἔρθει ξαφνικά; Νὰ πιάση, νὰ γυαλίση τ' ἀσημικά, νὰ στρώση τὰ κρεβάτια, νὰ ξεσκεπάτη τὰ κάδρα. Τί τὰ προφτάση τὴν ἴδια μέρα;

—Ἄς ἀρχίσει ἀπὸ τὸ περιδῶλο. Νὰ τὸ λαδέψη νὰ τὸ καθαρίση. Ἡ δάφνη, ξεράνηκε φέτος ἀπ' τὴ βαρυχειμωνιά· θέλει κόμμο. Στὸν τόπο τῆς, θὰ φυτέψη μυγδαλίσα. Θὰ ἀνθίζει πρώτη καὶ θὰ φέρνει γρήγορα τὴν ἀνοιξη. Τὴν δραματίζονταν κι' ἄλλες ἀνθισμένη, σὰν ἀσπροντυμένη νουῦλα.

Πῆρε τὸ τσεκουρι. Βαρὺ καὶ μὲ δύναμη ὁ κατέβασε στὴ ρίζα τοῦ ξεροῦ κορμοῦ.

Τὰ κλωνάρια σείστηκαν, ὁ κορμὸς οὐγκριξε κι' ὁ τόπος κάτω, γιόμισε ἄμματα.

Παράτησε τὸ πελέκι τρομαγμένος.—Ὦντανὸ κορμὶ ἦταν ἡ δαφνοῦλα, ἢ νὰ κτοικοῦσε μέσα τῆς ξωθιά;—Ὅχι. Τίποτε π' αὐτά. Μόνο τὸ φίδι τοῦ σπιτιοῦ σπάχζε στὴ ρίζα, μὲ τὸ κεφάλι κομμένο.

Ἄν εἶχε κόψει τὸ πόδι του ὁ Σίμος, ἐν θὰ πονοῦσε τόσο. Ἐπεσε δίπλα καὶ ἔμοιρολογεῖ.—Ἀκριβὲ μου καὶ σύντροφὸ μου καὶ μοῖρα καλὴ τοῦ σπιτιοῦ οὐ ἴσους τυλιγμένο καὶ δὲ σ' εἶδα ὁ ἔρη-

μος; Μὴ συνερίζεσαι τὸν φτωχὸν ἐμένα κι' ἄσε πίσω τὴ μαγική σου δύναμη νὰ φυλάη τὸ σπίτι.

Κλαίγοντας τὸθαψε στὸν τόπο, ποῦ θὰ φύτευε τὴ μυγδαλιά, γιὰ νὰ φέρνει τὴν ἀνοιξη.

Μόνος κι' ἔρημος ἀπόμεινε τώρα, μὲ τὸ μυστικὸ φόβο, πὼς κἀτι θὰ πάθῃ τὸ σπίτι. Κάθε μέρα τὸ τριγύριζε καὶ ψαχούλευε, νὰ δῆ μὴ βράγισε κανένα ντουβάρη. Τ' ἀρχοντικό καθὼς πάντα, στεκόταν περήφανο, γερὸ, σιδεροθεμέλειωτο, μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ, τὴν εὐχὴ τῆς Χατζίνας καὶ πάντα περίμενε τοὺς νοικοκυραίους του.

Γαλήνευε κάπως. Κι' ὅσο περνοῦσαν οἱ μέρες, τόσο κι' ὁ φόβος του σκόρπιζε.—Ἐ!, λόγια δικὰ μας μπορεῖ νὰναι τοῦτα. Ἐρθε κι' αὐτουνοῦ τὸ τέλος του, ἔτσι ἢ ἀλοιῶς. Ποιὸ πλάσμα ζωντανὸ, θὰ μείνει γιὰ πάντα στὸν ἀπάνω κόσμος;

Πάνω σ' αὐτοὺς τοὺς διαλογισμοὺς του, νὰ κι' ὁ Πρόεδρος, ποῦ ἦταν καὶ θεῖος τ' ἀφεντικοῦ του, μ' ἕναν ξενοφερμένον.

—Νὰ δοῦμε λίγο τὸ σπίτι—λέει— μὲ τὸν κύριο ἀπὸ δῶ. Ἐνδιαφέρεται.

—Μετὰ χαρᾶς!, ἀπάντησε ὁ Σίμος κι' ἀνοιξε πόρτες καὶ παράθυρα.

Ἐ! ἦρθαν κι' ἦρθαν νὰ δοῦνε τοῦτο τ' ἀρχοντικό, μὲ τὰ στολίδια, καὶ τὰ σκαλιστά. Ζωγράφοι ξεσήκωσαν τὰ κεντήματα, καθηγητᾶδες ἔγραψαν ὅσα ἔβλεπαν... πόσοι καὶ πόσοι... Τὰ κύτταζε καὶ τοῦτος καὶ σημείωσε, μὲ πολλὴ προσοχή. «Ἄνω ὄροφος, κάτω ὄροφος, δωμάτια, θεράντες, ἕκτασις αὐλῆς μετὰ νεροῦ, ὑπόγεια...».

Φεύγοντας, τὸν πλησίασε ὁ πρόεδρος καὶ τοῦ ψιθύρισε.

—Εἶχα γράμμα ἀπὸ τὸν ἀνεψιὸ μου ξέρεις.

—Καὶ τί σοῦ γράφει, μπάρμπα, θὰ βῆ τὸ καλοκαῖρι.

—Ὁ ἄλλος, δίσταξε μιὰ στιγμή, καὶ γυρεύοντας νὰ ξεφύγη, ψαχούλεψε τίς τσέπες του, ἔβγαλε ἕνα φάκελλο μὲ παρδαλὰ γραμματόσημα, τράβηξε τὸ γράμμα καὶ διάβασε λίγες λέξεις πρὸς τὸ τέλος.—«Ἐνημερώσατε παρακαλῶ δι' ἔλα καὶ τὸν Σίμον. Ἀσφαλῶς θὰ λυπηθῇ πολὺ».

—Και τί θά πῶν αὐτά; ῥώτησε ζαλισμένος.

—Θά σοῦ ἐξηγήσω ἄλλη, φορά, ἀπάντησε διασπαστικά κι' ἔφυγε.

Ὁ Σίμος ἔμεινε σκεπτικός.

Μιά τρεμουλα ἐνοιωθε στά σωθικά του. Τά μάτια του πλημμύρισαν δάκρυα χωρίς νά ξέρη, γιατί. Ἦθελε κάποιον νά τοῦ τά πῆ. Ποῖόν εἶχε δικόν του κι' ἐμπισσον; Πρώτη φορά ἐνοιωσε πῶς ἦταν μόνος στόν ἀπάνω κόσμο. Θυμήθηκε τὸ φίδι, πού φύλαγε τὸ σπίτι...—Λές νά... Θεέ μου, τί δάζει ὁ σκοτεινιασμένος νοῦς τοῦ ἀνθρώπου.

Κοιμήθηκε μέ βαρειά μελαγχολία.

Ἡ μεγάλη κυρά ἦρθε στόν ὕπνο του, κάθησε ἔξω στό σκαλοπάτι σάν ξένη κι' ἐκλαιγε ἀπαρηγόρητα. Ἡ Παναγία, ἦρθε κι' αὐτή, στάθηκε στήν ἄκρη στό πηγάδι καί κυττοῦσε τὸ νερό περίλυπη. Τὸ φίδι ζωντάνεψε, καί μ' ἀνθρώπινη ὀμιλία τοῦ εἶπε, πῶς ἔχασε πιά τὴ μυστική του δύναμη καί δέν μπορεῖ νά προστατέψῃ τὸ σπίτι.

Ὅλη τὴ νύχτα τὸν παιδεύαν τὰ δνεῖρα.

Τὴν αὐγὴ ξύπνησε ἀπὸ τὸ θόρυβο π' ἄκουσε στήν αὐλή.

Κατέβηκε ξυπόλυτος. Πεντέξῃ μαστόροι μέ κασμάδες καί λαστούς, ἔρριχναν τὸν τοῖχο τῆς αὐλῆς, καί τραβοῦσαν τίς πέτρες παραέξω.

—Γιατί; τραύλισε. Ποῖος σᾶς ἔδωσε δι καίωμα;

—Δέν ξέρεις, τίποτε, ἐσὺ, Σίμο; Ὁ καινούργιος νοικοκύρης, θέλει τὸ νερό κλεισμένο μέσα κι' ἔβαλε νά χτίσουμε τὸν τοῖχο ἀπ' ἔξω.

—Πῶς; ποῖος νοικοκύρης; Τοῦτο τὸ σπίτι δέν εἶναι... τοῦτο τὸ νερό, δέν εἶναι τῆς Χατζηλένης καί τῆς Παναγίας; Ποῖος τόλμησε; Ποῖος τ' ἀποφάσισε;

Λαχανιασμένος ἔφτασε στόν πρόεδρο τοῦ χωριοῦ.

Ἐκεῖνος, πάλι ἔφαξε στίς τσέπες του, πάλι ἔβγαλε τὸ φάκελλο, ἔσυρε ἀπὸ μέσα τὸ γράμμα καί διάβαξε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῶρα.

—«Ἡ πατρική μου οἰκία ἀγοράσθη παρὰ τοῦ κ... Μεριμνήσατε παρακαλῶ δι' ὄλα καί διὰ τὸν πιστὸν Σίμον. Νά κατοικήσῃ εἰς τὸν οἰκίσκον τοῦ ἐλαιῶνος. Θά λαμβάνει δέ, μέσω Τραπεζῆς, μηνιαῖον ἐπίδομα συντάξεως...»

—Εἶδες τὸν καλὸ σου τὸν ἀφέντη; πρόσθεσε δυνατά, κι' ἔκλεισε τὸ γράμμα. Ἐγγονὸς τῆς Χατζηλένης μέ τὰ ὄλα του.

Ὁ Σίμος τ' ἄκουσε ὠχρὸς καί συντριμμένος.

—«Χατζηλένη μου τί σοῦκανα ὁ δύστυχος» μουρμούρισε, κι' ὁ πρόεδρος πού τὸν ἄκουσε, δέν μπόρεσε νά τὰ ἐξηγήσῃ.

Ὁ «οἰκίσκος ὅμως τοῦ ἐλαιῶνος», παρ' ὄλο πού ἦταν ὠραῖος, εὐρύχωρος, ἦταν πολὺ μικρὸς γιὰ νά χωρέσῃ τίς τύψεις τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου. Βρῆκε μίαν ἄλλη κρύπτη τῆς γῆς, ἁγιασμένη γωνιά, γαλήνη ψυχῆς καί καταφυγῆ.

Ἐκεῖ, σὲ μιά σκῆτη, ἔπειτα ἀπὸ χρόνια, καθὼς σημείωσε, ὀμοναχὸς Ναθαναὴλ, στό ἐξώφυλλο τοῦ σνιαξαρίου, «εἰς γῆρα θαθύ, ἀπέθανεν, ὁ ἀναχωρητῆς Συμεών—ψυχὴ ἁγία—ὅστις κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει διαβιώσεώς του, ἐλεπτύργει ξύλινα ἀντικείμενα, κοσμῶν ταῦτα, μέ ἀναπαραστάσεις ὄφρων μέ κομμένας κεφαλὰς συμβολίζων, προφανῶς, τὴν συντριβὴν τοῦ σατανᾶ...».

Ἔτσι ἔγραφε κι' ἔτσι ἐρμήνευε, ὀμοναχὸς Ναθαναὴλ τὴν προτίμησιν τοῦ ἀναχωρητοῦ Συμεών, νά σκαλίξῃ στό ξύλο φῖδια μέ κομμένα κεφάλια.

Μυστήρια ἀλήθεια πού κρύβουν οἱ φυχὲς τῶν ἀνθρώπων!..

ΤΑ ΖΩΑ ΧΤΥΠΗΜΕΝΑ ΑΠ' ΤΟ ΘΑΝΑΤΙΚΟ

Μιά συφορά πού τήν τρομάρα σπέρνει· μιὰ πληγή
 Πού τ' οὐρανοῦ τήν γεννοβόλησε ἡ ὄργη,
 Τὰ κρίματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ γιά νά χτυπήση,
 Θανατικό τὸ λέν—τὸ λέω μὲ τ' ὄνομά του—,
 Ἄξιο νά πνίξη μὲ νεκρούς τὴ χώρα τοῦ θανάτου,
 Στὰ ζῶα πόλεμο κακὸ εἶχε στήσει.
 Πολλὰ σοφοῦσαν, καὶ ὅλα τους εἶτανε πειραγμένα.
 Νὰ πασικίζη ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔβλεπες κανένα
 Νὰ βυῆ τροφή, μιανῆς ζωῆς ὅπου ἔρρεθε, ἀντιστύλι.
 Γιά λιχουδιά καμιὰ δὲν ἀνοίγαν τὰ χεῖλη.
 Λύκοι, ἀλεποῦδες πάσανε νά στήγουνε καρτέρι
 Σὶ ἀθῶο κ' ἡμερο ζουλάπι.
 Παράτησε ἡ τρογὸνα τὸ ἀκριβὸ της ταῖρι.
 Χάθη ἡ χαρὰ· σὰν χάθηκε ἡ ἀγάπη.
 Σύναξε ὁ Λέοντας τὸ συμβούλιο κ' εἶπε εἴ Ω φίλοι,
 Λέω μήπως ὁ Θεὸς μᾶς ἔχει στείλει,
 Γιά τὰ πολλά μας κρίματα μιὰ τόσο σκληρὴ τύχη.
 Λοιπὸν ὁ φταιχίτης πρέπει τώρα, ὁ πιὸ τρανός,
 Νὰ θυσιαστῆ στὴν ἄγρια ὄργη πού στέλνει ὁ Οὐρανός·
 Μπορεῖ τὸν γλυτωμό μας ὅλων νά πετύχη.
 Ἄπ' τὰ γραμμένα ξέρουμε, πῶς, σ' ὅμοια δύσκολη ὥρα,
 Γιά τὸ λαὸ θυσιάστηκε κάποιος σὲ κάθε χώρα.
 Τώρα ὁ καθένας, μὲ τὸ χέρι στὴν καρδιά, ἄς κοιτάξη
 Ἄν βρῖσκεται μὲ τὴν συνείδησή του ἐν τάξει.
 Ὅσο γιά μένα, ἀχόρταγες γιά νά χορτάσω πεῖνες,
 Ἐκοψα ἀράδα ἀρνιά καὶ προβατίνες.
 Πῶς δὲ μ' ἐβλάσανε ποτὲ χρωστάω νά φανερώσω.
 Μοῦλαχε μάλιστα νά φάω καμιὰ φορὰ
 Καὶ τὸν βοσκὸ τὸν φουκαρᾶ.
 Θὰ θυσιαστῶ λοιπὸν, ἂν χρειαστῆ· πιστεύω ὡστόσο
 Σωστό, νά ξεμολογηθῆ ὁ καθεὶς ἐδῶ, στὰ φόρα.
 Γιατὶ τὸ δίκαιο τὸ ἀπαιεῖ, καὶ μεῖς, κοντὰ στὴ γνώση,
 Αὐτὸς πού φταίει τὸ πιὸ πολὺ, αὐτὸς καὶ νά πληρώση·
 Ἐἴ Ἀχ !! βασιλιᾶ, λέει ἡ Ἀλεποῦ, τὸ παρακάνεις τώρα.

Τὰ λόγια σου δείχνουν ψυχὴ μὲ διάκριση γιομάτη.
 Νὰ φᾶς ἀρνιά, γυφτογενιά κουτόχορτο χορτιάτη,
 Εἰν' ἁμαρτία; ὄχι ποιέ! Τιμὴ τρανὴ γιὰ κεῖνα,
 Ποὺ ἀξιώθηκαν νὰ θυσιαστοῦν εἰς τὴν σεπτὴ σου πεῖνα.
 Ὅσο γιὰ τὸ βοσκό, μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ,
 Πῶς γιὰ τὰ πάθια του ψυχὴ δὲ θὰ βαρυννωμήση,
 Γιατὶ εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμο, ποὺ χωρὶς ντροπὴ
 Μὲ τὸ ἔτσι θέλω βάλθηκε τὰ ζῶα νὰ κυβερονήση».

Εἶπε· καὶ παλαμάκια ἐπέσανε βροχή.
 Κανεὶς δὲν τόλμησε πολλὴ νὰ δώση προσοχὴ
 Σ' ὅσα ἢ Ἀρκούδα, ἢ Τίγρη, τὰ τρανὰ καλπάρια ἔ' ἄλλα,
 Ἐπράξανε ἀνομήματα μεγάλα.

Κάθε νταῆς καὶ κανγατζῆς, ὡς τὸ κοινὸ μαντρόσκυλο,
 Ἦταν, ὅλοι τὸ λέγανε, κομμένος εἰς τὸ ἀγιοῦξυλο.
 Προβαίνει ὁ Γάϊδαρος καὶ λέει: «Σὰ νὰ θυμᾶμαι,
 Πῶς κάποια μέρα, περνῶντας σὲ βακούφικο,
 Ἦ πεῖνα, ἢ ὦρα, τὸ χλωρὸ γρασίδι τὸ μαγκούφικο,
 Κι' ὁ Ἀναθεματισμένος ἴσως σπρώχνοντάς με,
 Κούρεψα ἀπ' τὸ λιβάδι αὐτὸ κάποια χερσιὰ χορτάρια.
 Βέβαια καλὰ δὲν ἔπραξα καὶ τὸ δηλώνω παστρικά».

Τότε ὅλοι ἀντάμα ἐσκούξανε: Βαρᾶτε τὸ γομάρι!
 Καὶ κάποιος λύκος ρήτορας ἀπόδειξε μαστορικά,
 Πῶς ἔπρεπε νὰ θυσιαστῆ τὸ παρδαλὸ κεφάλι,
 Ὁ ψώριαρης ποῦ ἁμάρτησε, γιὰ νὰ πληρώνουν ἄλλοι.
 Τὸ τόσο—δά του φταιξιμο τὸ κάμανε βουνό.
 Ζένο χορτάρια νὰ μασσᾶς! τὸ ἔγκλημα τὸ τρανό!
 Μονάχα μὲ τὸν θάνατο ἦταν νὰ τὸ πληρώση.
 Καὶ τοῦδωκε ὅλη ἡ σύναξη εὐθύς νὰ καταλάβη.

Τὸν δυνατὸ ὁ κριτῆς τὸν βγάνει πάνει λάδι.
 Μὰ τὸν ἀδύνατο κανεὶς δὲ θὰ τὸν δικαιώση.

[Μεταφραστής: ΑΡ. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ]

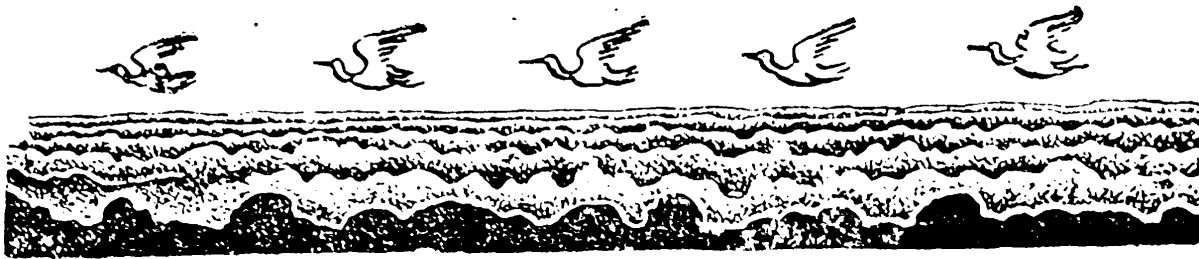
ΛΙΜΝΗ ΓΙΑΝΝΙΝΩΝ

Ἀσήμε ἀναλυτὸ σὲ περουζένιο τάσι
 φάνταζε ἡ λίμνη ἀπόψε στὸ φεγγάρι!
 Κι' ὁ Δρῖσκος λάγνος, ξαπλωμένος σὲ γιορτάσι,
 σ' ἀγκάλην ἀπαλένια, ἀπλώνει νὰ τὴν πάρει.

Οἱ λεῦκες ὄργιες μὲς στὴ γδύμνια, ξανανθίζουν,
 π' ὀρφάνεψεν ἡ χειμωνιά τὰ κλώνια,
 Χρυσάφι ντύνονται καθάριο καὶ λιχνίζουν,
 διαμάντια μὲς στὴ λίμνη τὴν αἰώνια.

Γιάννης Σαραλῆς

ΚΩΣΤΑ ΖΗΛΕΜΕΝΟΥ

ΔΙΑΚΟΝΪΑ*

(Από τὸ ἀνέκδοτο μελέτημα: Τριλογία τοῦ Παλαμικοῦ ἔργου).

«Νὰ σβύσω γιὰ τὴν ὁμορφιά παρὰ γιὰ τὸ ψωμί νὰ ζῶ».

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

(Ὁ Κύκλος τῶν τετραστίχων 61)

Ὑστερα ἀπὸ τὶς θυσίες πού, ὅπως εἴπαμε πρόσφερε ὁ ποιητής μας σ' αὐτὴν τὴν εὐλογῆ, τὴν ἀνθρώπινη ἀνησυχία γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ ἀτόμου, ἀκρογωνιαία προϋπόθεση καὶ γιὰ τὸ «εὖ ζεῖν» πού μέσα σ' αὐτὸ τὸ νόημα βρίσκεται καὶ ἡ θήρα τῶν ἰδανικῶν, ἀξιολογεῖ τὰ ἰδεώδη στὴ ζωὴ ἕνα—ἕνα. Βέβαια θεωρητικά, νοητικά, ἐντυπωσιακά, τουλάχιστον, ὁ Παλαμᾶς, ἔβαλε σὰν πρώτη σὺν ἀναζήτηση ἀπὸ τὰ αἰτήματα τῆς ζωῆς του τὴν ὁμορφιά. Τὸν ἀκούσαμε νὰ μᾶς λέει «κάλιο γιὰ τὴν ὁμορφιά παρὰ γιὰ τὸ ψωμί νὰ ζῶ». Καὶ ὁμορφιά στὴ συγκεκριμένη τούτη περίπτωσι, εἶναι τὸ κάθε ἰδανικό, ὁ κάθε ἀναβαθμὸς πού μᾶς ἀνασύρει ἀπὸ μιὰ ζωώδη κατάσταση ('). Ἡ μεγαλύτερη καλλιέργεια τοῦ ἑαυτοῦ μας τείνει νὰ διασφαλίσῃ μιὰ ἀνώτερη, ἀνθρωπινώτερη ζωὴ. Τὸ βαρόμετρο τῆς Παιδείας μας εἶναι τὸ μέσον κρίσεως τῶν δυνατοτήτων καὶ τῶν προϋποθέσεων μιᾶς ὁμορφότερης ζωῆς. Τὸ γεγονός ὅτι, ἰδεατικά, τουλάχιστον, βάζουμε πάνω κι' ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ μας, τὴν κατάκτηση ἑνὸς ἰδανικοῦ, δείχνει ἀκριβῶς τὴν κολοσσιαία σημασία πού τὰ ἰδανικά διαδραματίζουν στὴν ἐκλέπτυνση τῶν ἐνστίχων τοῦ ἀνθρώπου πού ἐλάχιστα διαφέρει ἀπὸ τὰ

ζῶα. Ἡ λογικὴ, σὰν γνώρισμα τῶν ἀνθρώπων ἰδιοτήτων, ἢ γιὰ ν' ἀκριβολογήσουμε, τοῦ ζώου — ἀνθρώπου, σ' ἐλαχιστότατες περιπτώσεις ἀκολουθεῖ τὴν κατεύθυνση πού δίνει ἡ φανταστικὴ σύλληψη τῆς καλύτερης ζωῆς. Τὰ ἰδανικά μας ξεφτᾶνε καθημερινὰ στὸ καταμέτωπο ἀντίκρουμά τους μὲ τὴν ὠμὴ πραγματικότητα. Οἱ λόγοι πού δισδραματίζουν ῥόλο διαβρωτικὸ στὴν καθιέρωση καὶ τὴν, ἄνευ ὄρων, ἐπιβολὴ τους στὶς ἀνθρώπινες κοινωνίες εἶναι πολλοί. Ἐπὶ τὸν βυθὸν τῶν βυθιστικῶν λόγων τῆς φθίνουσας αὐτῆς μορφῆς τῶν ἰδανικῶν—ἀξιών, εἶναι ὅτι, ἡ ἀέλιξη τῶν ἀτόμων καὶ κατ' ἀκολουθίαν, τῶν κοινωνιῶν, δὲν ἔφτασε στὸ ὕψος ἐκεῖνο τὸ πολιτιστικὸ πού νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐπιβεβλημένη διαλογὴ ἀνάμεσα στὶς ἀξίες—ἰδανικά πού πρέπει νὰ γίνουν θεοσκεία καὶ σ' ἐκεῖνα πού πρέπει νὰ καταστραφοῦν. Ἄλλος λόγος, εἶναι ὅτι αὐτὸ τὸ ἀνεβοκατέβασμα, ὁ σχετικισμὸς, τῶν ἀξιών, ὅπως τὸν λέμε, παίξει ῥόλο ἀνασχετικὸ στὴν ὀρθὴ κρίση γιὰ τὴν ὠριμὴ ἀντιμετώπιση τῆς ἰδιαίτης ἀξίας καὶ τῆς σκοπιμότητος πού ἔχει αὐτὴ ἡ ἀξία—ἰδανικό. Ἐνας τρίτος λόγος πού ἀναφέρουμε σὰν διαβρωτικὴ αἰτία στὴν ὀρθόδοξη κρίση καὶ παραδοχὴ τῶν ἀξιών — ἰδανικῶν, εἶναι ἡ ἀκαλλιέργητη ἰδιοσυστασία τοῦ ὑποκειμένου μας. Ὁ ἐνστικτώδης ἀνθρώπος πού τὸν κουβαλᾶμε μέσα μας ἀπὸ τὴν

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σ. 156 καὶ τέλος.

1. Κι' ἄλλοῦ πάλι, μᾶς λέει «πὼς ἢ ἀλήθεια τῶν ποιητῶν εἶναι ἡ ὁμορφιά». Κοίτα: Κ. Παλαμᾶ: Οἱ πεντασύλλαβοι κλπ. Πρόλογος (σελ. β.).

σύλληψη του ἔμβρου, ἐλάχιστα δέχεται ἐπιδράσεις καλλιτεργημένες πολιτιστικά. Ἡ κακή φύση τοῦ ἀνθρώπου, οἱ ἀκόρεστες βουλίες του, τὰ ἀνικανοποίητα πάθη, ἡ ἀρπαχικὴ κοσμοθεωρία του, οἱ ἐξωατομικοὶ παράγοντες ποὺ διαφθείρουν, εἶναι στοιχεῖα βασικά ποὺ ὠθοῦν τὸν ἀνθρώπου στὸ ν' ἀποστέργει μιὰ γενικότερη ἀνθρώπινη εὐδαιμονία. Τὰ διάφορα κοινωνικά συστήματα ἀναπαίδητα σχεδόν, μέχρι σήμερα, μπόρεσαν νὰ χαλιναγωγῆσουν αὐτὲς τὶς αἰτίες. Τὸ ἴδιο τὸ Κράτος, στάθηκε, μύριες ὄσες φορές, ὁ προαγωγὸς σ' αὐτὴν τὴν κατάστασι τῆς διαφθορᾶς. Αὐτοὶ οἱ λόγοι, μπορεῖ νὰ ἐκκληφθοῦν σὰν βασικοί, χωρὶς φυσικά, νὰ ὑποτιμοῦμε τὸν μέγιστα διαβρωτικὸ ρόλο τῶν ἄλλων αἰτίων ποὺ δὲν εἶναι ἡ ὥρα τους σ' αὐτὸ τὸ βιβλίον νὰ ἀναφεροῦν. Ὁ Παλαμᾶς, τὰ ξερεῖ ὅλα τοῦτα, ἔχει μπεῖ μέσα στὸ περὶ ὄλων αὐτῶν τῶν καταστάσεων, μὰ, ποτὲ δὲν ἀποθαρρύνεται σιτὸν ἀγῶνα του. Τὴν ἀλήθεια, τὴ γνωρίζει σὰν μιὰ ὑποκειμενικὴ θέση, ποὺ ὅμως δὲν παύει νὰ τῆς δίνει μιὰν ἀντικειμενικὴ ἐπιβολή. Γνωρίζει πολὺ καλά πῶς, ὁ καημὸς τῆς ἀλήθειας—κι' ἀλήθεια ἄς θεωρήσουμε ἓνα ἀνοιχτὸ ἰδανικὸ καὶ μιὰ κρίση ὀρθή—εἶναι καὶ ὁ μεγαλύτερος. Ἀποτελεῖ, ὅπως θὰ λέγαμε, μιὰν ἀσφυλιστικὴ δικλειδα ποὺ, ἂν τὴ γνωρίσουμε μὲ τὴν ἀληθινὴ τῆς μορφὴ, θὰ δώσουμε λύση σὲ πολλὰ προβλήματα ποὺ μᾶς ἀπασχολοῦν καὶ θὰ δικαιωθοῦν πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀπρόσιτα αἰτήματα τῆς καθημερινῆς ἀνθρώπινης ἀνάγκης. Ἡ κακὴ ἐρμηνεία, ἢ ἡ ἠθελημένη διαστρέβλωσί της—ἀπὸ σκοπιμότητα ἢ ἀπὸ ἀδυναμίες ποὺ προετομάζουν μιὰ γενικότερη πτώση, — θὰ μᾶς ὀδηγήσουν στὸ ἀδιέξοδο. Οἱ παλινοδίες αὐτὲς, οἱ κυκλικές της περιστροφές γύρω ἀπὸ σύμβολα ἀπαρχαιωμένα, ἀνατρέπουν τὸν ροῦν τῆς ἱστορίας καὶ φέρνουν τὴν πορεία τῶν ἀναγκαιοτήτων τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν, ἢ πρὸς τὰ πῖσω, ἢ πρὸς ἄγονες καὶ ἐπικίνδυνες κατευθύνσεις. Ὁ ποιητὴς μας, τὴν ἀξία—ἰδανικὸ τῆς ἀλήθειας, τὴν ξέρεῖ καλά. Τὰ πιὸ θεομὰ λόγια τῆς ἐπίκλησης τῆς διακονίας του αὐτῆς εἶναι γιὰ τὴν ἀλήθεια.

«Ἀλήθεια, ἰδέε! γονατιστοὶ σοῦ ἀπλώνουμε τὰ χέρια

δὲν ἔχουμ' ἄλλο, πὸ βαθὺ καημὸν ἀπ' τὸν καημὸν σου» (1)

Ὁ βαθύτερος καημὸς εἶναι πραγματικὰ ὁ καημὸς τοῦ ἰδανικοῦ τῆς ἀλήθειας!

Εἶναι κι' αὐτὴ ὁμορφιά, ὅπως θὰ μᾶς πεῖ ὁ ποιητὴς μας, εἶναι δηλ. μιὰ ἀξία—ἰδανικὸ. Εἶναι ἡ ὁμορφιά, ποὺ εἶναι ἀναγκαία, εἶναι δίψα γιὰ κείνους ποὺ τὴν παίρνουν στὰ σοβαρὰ καὶ τὴν ἀντιμετωπίζουν θαρραλέα κι' ἀντρίκια. Εἶναι καὶ γιὰ τὸν Παλαμᾶ ἡ πρώτη ἐπιδίωξη.

«Ἀλήθεια δίψα τῶν σοφῶν, ὄνειρευτὴ παρθένα, ποὺ καὶ ποτὲ οἱ στενόμυαλοι δὲ λαχταροῦν γιὰ [σένα, Κι' ὄνειρ' ἂν ἔχουν, δὲ θωροῦν ἐσένα στὰ ὄνει- [ρά τους, γιὰ μένα εἶσαι ἡ ὁμορφιά! καὶ μόνη αὐτὴ ποὺ [νοιώθω καὶ μόνη αὐτὴ ποὺ κυνηγῶ μ' ἓναν αἰώνιο πόθο σὲ στίχους αἰθερόπλαστους, γοῦ καὶ καρδιά γεμά- [τους». (2)

Νά, ἡ ὁμολογία τοῦ ποιητῆ. Ἡ ἀνησυχία του ἐννοεῖται ζωγραφισμένη καὶ οἱ ἀναζητήσεις μέσα σιτὸν περίγυρο τῆς ἀλήθειας ποὺ, ἀπὸ ὑποκειμενικὴ γίνεται ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα, φαίνεται νὰναι διάχυτη στὸ Παλαμικὸ τραγοῦδι σύμφωνα μὲ τὶς ἴδιες τὶς ὁμολογίες τοῦ δημιουργοῦ. Ὁ νοῦς, ποὺ θὰ τὴν ὀπλίσει μὲ τὰ ἐπιχειρήματα τῆς λογικῆς, καὶ ἡ καρδιά ποὺ θὰ δείξει τὴν ἀγάπη καὶ τὴ θέληση στὸ ἀγκάλιασμα τῆς ἀλήθειας, ἐργάζονται γιὰ τὴν ἀξία αὐτῆ τοῦ ποιητῆ μας.

Αὐτὸς ὁ δυναμισμὸς καὶ ἡ μαχητικότητά του περιχαρακωμένη καθὼς εἶναι μέσα στὰ κάστρα τῆς βεβαιότητας πῶς τὸ δίκιο καὶ ἡ ἐρμηνεία τῆς ἀλήθειας εἶναι στὸ πλευρὸ τοῦ ἀγωνιστῆ, κάνει τὸν ποιητῆ μας δυνατὸ καὶ σκληροεράχηλο.

«δὲν εἶμαι εὐκολοσύνητριφτὴ βαρκοῦλα ἐγώ· τὸ κάβο δὲν τρέμω τῆς ψευτιάς σας» (3).

Ἡ βεβαιότητα σ' αὐτὸ ποὺ διακηρῶσαι, κι' ἀντίστροφα ἐπαληθευμένη! Καὶ ἡ ποίησή του καθὼς μᾶς λέει κάπου ἄλλου, (4)

1. Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου. Μὲ τὰ ὄνειρα. Ἡ ἀλήθεια, σελ. 87.

2. Αὐτόθι, σελ. 88.

3. ΦΗΜΙΟΣ

4. «Ἡ ποίησή μου, ἱστορία τῆς ζωῆς ποὺ ἐξῆσα καὶ μαζί τῆς ζωῆς ποὺ ἠθελα νὰ ζήσω· δὲν ξέρω κι' ἂν ἀξίζει τὸν οὐρανὸ τῆς τέχνης· ξέρω πῶς θὰ εὐρη μὲσα πρῶτες ἐκεῖ σὲ κάποιον

διαποτισμένη ὅπως εἶναι ἀπὸ τὰ νάματα τῆς θείας ἀλήθειας, εἶναι γιὰ ἕναν κόσμο «πὸν θὰ βασιλεύουν εἰλικρίνεια καὶ ἀλήθεια». Στὸ σημεῖο τοῦτο εἶναι φανερός ὁ προφητικὸς δραματισμὸς τοῦ Παλαμᾶ Ἡ πεῖρα του, ἡ γνώση του, ἡ ἀκονισμένη του σκέψη, οἱ πόθοι του, ἡ διαίσθησή του, ὅλα, συνηγοροῦν πὼς θάρθει κάποιος ἄλλος κόσμος πὸν θὰ βασιλεύει ἢ εἰλικρίνεια καὶ ἡ ἀλήθεια. Ἡ ποίησή του, μεστὴ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀλήθεια πὸν δὲν τὴν νιώσανε εἰς συγκαιρινοὶ του, θὰ πάρει μιὰ ἀπὸ τὶς πρῶτες θέσεις στὴν ἀξιολόγησι τῆς πνευματικῆς συνεισφορᾶς γιὰ τὸ ἰδανικὸ τὸ τρισμεγάλον. Ἄν καὶ ζοῦσε ὁ ποιητὴς μας μέσα στὸν κόσμο τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς ψευτιάς, ἐν τούτοις, ἡ ἰστορία τῆς ζωῆς του, ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος, εἶναι ἡ ποίησή του, πὸν κατ' ἀκολουθίαν, αὐτὴ, εἶναι ἡ ἀλήθεια πὸν ἀναζήτησε. Κι' ἀκόμα, κάτι περισσότερο, ἡ ποίησή του, πὸν εἶναι καὶ ὅλη ἡ ἀλήθεια του, εἶναι κάτι πὸν πάσκιζε νὰ τὸ ζήσει. Οἱ ἐσωτερικὲς του φωτιές, τὰ παράπονα καὶ τὰ μίση, εἶχαν δημιουργήσει ἕναν κόσμο δικό τους, προδρομικό, ποθητό, κόσμο τῶν ἀναζητήσεων. Ἐναν κόσμο πὸν θάρθει ὅταν τὰ κηρύγματα τοῦ ποιητῆ μας, βροῦνε τὴν ἄμεση ἀτήρησι στα ἰδανικά πὸν θὰ παραγματοῦσιν εἰς μιὰ νέα κοινωία.

Αὐτὸ τὸ τεράστιο ἰδανικὸ τῆς ἀλήθειας, ὅταν ξέρεις νὰ τὸ ἐρμηνεύεις ὀρθά, ἀποτελεῖ τὸ πλατύτατο ὄροσημο πὸν μέσα στὸ χῶρο του κινοῦνται κάποιες ἄλλες ἀξίες. Γιὰ τὸν Παλαμᾶ, οἱ ἀξίες αὐτὲς εἶναι τὰ ἰδανικά τῆς διακονίας του, καὶ ἀποτελοῦν συνάμα τὶς θεῆς πὸν θὰ τοὺς χτίσει τὶς δικές τους ἐκκλησίες. Ὁ ποιητὴς μας «πὸν κατάφερε μὲ τὶς ἀέναντες μεταμορφώσεις του νὰ δεῖξη στοὺς συγχρόνους του ὁλόκληρο κόσμο ἰδεῶν», (1) ἔχτισε καὶ τὶς ἐκκλησίες γιὰ νὰ στεγάσει μέσα τὶς ἰδέες του αὐτὲς καὶ νὰ συνάξει τοὺς πιστοὺς γιὰ νὰ τὶς προσκυλήσουν. Οἱ ἰδέες του, δὲν ἔχουν

κόσμο πὸν θὰ βασιλεύουν εἰλικρινὰ καὶ ἀλήθεια». Ἡ Ποιητικὴ μου. Τ.Β. (1940). Τὰ πρῶτα χρόνια. (σελ. 6).

1. Αἰμ. Χουρμούζιου: Ὁ Παλαμᾶς καὶ ἡ Ἐποχὴ του, τόμ. Α'. Ὁ Παλαμᾶς κριτικὸς. Ἡ θεωρία τοῦ περιβάλλοντος. σελ. 263.

τὸν δογματισμὸ τοῦ μεταφυσικοῦ κόσμου εἶναι παρμένεις μεσ' ἀπὸ τὴν πεῖρα τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὰ αἰτήματα τῆς καθημερινότητος.

Ἡ Ἀγάπη, πὸν μπορεῖ νὰ σταθεῖ ἀφετηρία καὶ βάση στὴν ὀμαλὴ ἀνάπτυξι τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὑπῆρξε γιὰ τὸν Παλαμᾶ, τὸ ἰδανικὸ μὲ τὴν κολοσσιαία σημασία. Πλαῖσι στὴν ἀτέλειωτη φάλλαγγα τῶν μεγάλων διανοητῶν τῆς ἀνθρωπότητος πὸν κήρυξαν τὴν Ἀγάπη σὰν μιὰ Πανανθρώπινη «ἐσπεράντο» αἰσθημάτων καὶ σκέψεων, —πλαῖσι σ' ἕναν Τολστόη, κ' ἕναν Ἴψεν, (2)— ὁ Παλαμᾶς, πῆρε δικαιοματικὰ τὴ θέση του.

Σὰν ἀθλητὴς τῆς Ἀγάπης μέσα στὸ σίβο τῆς ζωῆς, διεκδικοῦσε τὸν κότινο τοῦ πρωταθλήματος. Ὅ,τι ἔβλεπε, ὅ,τι ζοῦσε, ὅ,τι αἰσθανότανε, τ' ἀγαποῦσε μὲ τὴν ἀπέραντη καρδιὰ τοῦ καλλιεργημένου ἀνθρώπου πὸν εἶχε τὴ βαθειὰ γνώση τοῦ γήινου πάθους. Αὐτὸ τὸ πάθος πὸν στὴν πορεία του κατὰ τὸν νόμο τοῦ ὄραιου, θὰ σταματήσει στὸν σιμότερο σταθμὸ πὸν εἶναι τὸ ἀνθρώπινο (3) «Ὅ,τι δὲν ἀγαποῦμε δὲν ὑπάρχει» (4), αὐτὸ εἶναι τὸ ἀξίωμα του.

Ἐκεῖνο πὸν ὑλάοχει πρέπει νὰ τ' ἀγαπήσουμε, τὸν ἀνθρωπο, τὸ πᾶν, ἀρκεῖ μόνο νὰ τείνομε τὸ χέρι τῆς βοήθειας, τῆς συμπόνιας, τῆς ἀγάπης.

Κι' ὅσο πὸν πολὺ προσπαθήσουμε νὰ μποῦμε μέσα στὴν οὐσία τῆς ζωῆς, στὸν ἀδιάκοπο βόγγο πὸν τὸν γεννάει ἢ ἀνθρώπινη μοῖρα, τόσο περισσότερο θὰ καλλιεργήσουμε τὴν ἀμοιβαιότητα πάνω στὸ σκοτεινὸ πεδίο τῶν ἀγνωρων πελωμένων. Ἡ ἐπίγνωσι, λοιπόν, τῆς θέσης μας μέσα στα στροβιλίσματα τῶν καιρῶν καὶ ἡ βαθύτατη γνώση μας σὲ κείνο πὸν ζοῦμε καὶ μὲ κείνους πὸν ζοῦμε, δημιουργοῦν τὴν ἀναπότρεπτη ἀνάγκη τῆς Ἀγάπης. Μᾶς τὸ εἶπε

2 Ἡ μεγάλη ἀμορφία, ἢ ἀσυγχώρητη, εἶναι ὅταν σκοτώνεις μέσα σ' ἕναν ἀνθρωπο τὴν ἀγάπη». Ἐρ. Ἴψεν. Τζῶν Γκάμπριελ Μπόρημαν. Ἑλλά.

3. «Τὸ ἀνθρώπινο», εἶναι ὁ πρῶτος, ὁ σιμότερος σταθμὸς, ὅπου τὸ πάθος βαδίζοντας κατὰ τὸν νόμο τοῦ ὄραιου, θὰ σταματήσει». Κ. Τσάτσου: Παλαμᾶς (σελ. 8).

4. Κ. Παλαμᾶ: Σατιρικὰ γυμνάσματα.

ὁ Παλαμᾶς, ὅταν ἀνάφερε κάποτε τὸν Λεονάρδο Νταβίντση ὅτι, «ἡ μεγάλη γνώση γεννᾷ τὴ μεγάλη ἀγάπη». (1)

Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ Σοφία πὺν εἶναι τὸ μέστωμα τῆς γνώσης ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῆς ζωῆς, καὶ ἡ ψάλτρα Μούσα του, ὅ,τι πὺν ἀκριβὸ κατέχει, εἶναι τὸ τρίπτυχο συμβολὸ του καὶ γι' αὐτὸ ἀγωνίζεται καὶ ὀρθώνει ναοὺς νὰ τὸ στεγάσει γιὰ νὰ τὸ κάνει πίστη καὶ συνείδηση τῆς ὀλότητος.

«.....Ἀγάπη, Σοφία, ψάλτρα Μούσα. ὦ Θεέ!..... τριουπόστατες τώρα θὰ σᾶς χτίσω ἐκκλησιᾶς.» (2)

Τὸ χρέος, τὸ χρέος ὄλων μας, εἶναι ἡ ἀγάπη. Ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς ἀγάπης, γεννήθηκε τὸ χρέος πρὸς αὐτήν.

«Θεὸς καὶ Πλάστης ἐγίνα, καὶ τὴν ἀγάπην ἐπλασα, καὶ στὸν παράδεισὸ της ἦταν ἡ Ἀγάπη μοναχῆ, κι' ἕνα θλιμμένο σύγνεφο ἀλαφροθάμπωνε τὸ θεῖο τὸ πρόσωπό της. Καὶ ἐγὼ τὴν ἀποκοίμησα, κι' ἀπ' τὸ πλευρὸ της [πῆρα

καὶ σὺντροφο τῆς ἔκαμα:

—Ποιὸς εἶσ' ἐοὺ ὁ ὠραῖος;
ἀσάλευτε καὶ ἀγάλαστε, ποιὸς εἶσαι; ἡ πέτρα,
[ἡ Μοῖρα;

Ποιὸς εἶσαι;

—Εἶμαι τὸ χρέος.» (3)

Ὁ Παλαμᾶς, πλάστης—δημιουργὸς τῆς ἀγάπης. Εἶναι ἡ μεγάλη του διακονία αὐτή, ἡ διακονία τῆς ἀγάπης. Παράπλευρα σ' αὐτήν, κι' ἡ Μούσα, καὶ ἡ Σοφία, καὶ τὸ Χρέος, καὶ τὸ Ἐλεος, καὶ ἡ Βοήθεια.

Ἀνιάμα μὲ τὴν καθεμιά, καὶ ἡ ἀγάπη. Στοιχεῖο ἐποικοδομητικὸ καὶ προϋποθετικὸ στὴν ὁμορφότερη ζωῆ. Τὸ ἔλεος, ἡ βοήθεια καὶ ἡ ἀγάπη, τρία λυχνάρια πὺν φέγγουν τὰ ἐρέβη τῆς ψυχῆς μέσα στῆς ζωῆς τὰ τρισκόταδα. Ὁ λαὸς, πὺν εἶναι ὁ ἀλυσσοδέτιος τοῦ Ἀράπη, τῆς μοῖρα: του καὶ τῶν κακῶν δαιμόνων, προσμένει τὸν ποιητὴ μας νὰ τοῦ φέξει τὰ σκοιὰδια μὲ τοὺς τρεῖς λίχνους του.

«Ψάχνοντας τρεῖς λύχνους ἡῦρα κι' ἀναφα,
καὶ τοὺς ἔδωκα καὶ ὀνόματα,

1. Κ. Παλαμᾶ: Ὁ ποιητὴς καὶ τὸ τραγοῦδι του, ἀπὸ ὀμιλία του πὺν ἐγινε στὶς 20-12-1927, στὴ Μικρασιατικὴ Λέσχη τῆς Θεσσαλονίκης, δημοσιευμένη στὴ «Ν. Ἐστία», ἔτος Β', Ἰούλιος 1928.

2. Τὰ Παράκαιρα. Τὰ μονότροπα.

3. Ἡ Ἀσάλευτη ζωῆ (72).

Ἐλεος, Βοήθεια, Ἀγάπη,
κι' ἔκαμα νὰ φέξει ἡ σκοτεινιά,
κι' εἶδα στὴν ἀράδα ἕνα λαὸ,
καὶ ἦταν οἱ ἀλυσσοδέτοι τοῦ Ἀράπη.» (4)

Μὲ τὴν ἐπίγνωση καὶ τὰ στοιχεῖα πὺν κατέχει γιὰ νὰ δέσει τὴν ζωῆ μὲ χαλύβδινους συνεχτικὸς ἀρμούς καὶ νὰ τὴν ἀναδημιουργήσει γόνιμα καὶ ἀδελφικά, δίνει ὁ ἴδιος πρῶτα τὸ παράδειγμα. Βαδίζει μπροστά, καθοδηγητικά, ἀρχηγός, γενάρχης καὶ προφήτης, γιὰ νὰ λυτρώσει τὸν λαὸ ἀπὸ τὰ μίση καὶ τὶς μικρότητες, καὶ νὰ τοῦ πεί ὅτι ἡ ζωῆ εἶναι τόσο λίγη, καὶ πὺς ὅλα εἶναι «Ἕ τόνιο ἐς νάντα» (5) ὅταν ὁ ἀνθρωπος δὲν τὰ καρπωθεῖ, δὲν τὰ ζήσει. Εἶναι ὁ κήρυκας τῆς διακονίας του γιὰ τὸ ἰδανικό. Εἶναι ὁ μαχητὴς γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τῆς κάθε ἀξίας στὴ ζωῆ. Εἶναι ὁ δραματιστὴς μιᾶς αὐριανῆς ὁμορφότερης ζωῆς ὅταν τὰ ἰδανικά ἐρμηνευτοῦν ἀπὸ τὸ κοινὸ συναίσθημα τῆς πανανθρώπινης συνείδησης.

Ἡ Ἀρετή, ἀποτελεῖ κι' αὐτὴ γιὰ τὸν ποιητὴ μας, μιὰ πρῶτιστη Μούσα στὶς Μοῦσες. (6) Καὶ τὰ νιάτα, πὺν πρέπει νὰ γίνουν καὶ τὴ σωματικὴ ῥώμη καὶ τὸν νοῦ πὺν θὰ στοχάζεται δημιουργικά, θὰ πρέπει πρῶτ' ἀπ' ὅλα, νὰ ἔχουν ἀρετή. Καὶ μὲ τ' ὄπλο τοῦ πολίτη στὶς κορυφογραμμὲς τῶν ἀμεσῶν κοινωνικῶν ἀναζητήσεων, καὶ μὲ τὴν ἄρπα τοῦ τραγουδιστῆ πὺν τραγουδᾶνε τὰ ἔπη τῆς ζωῆς, ἡ Ἀρετή, πρέπει νὰ εἶναι ἡ ῥήγισα καὶ ἡ πυξίδα στὴν κάθε τῆς ἐνέργεια. Τὰ νιάτα μάχονται στὶς ἐπάλλξεις τῆς δικαιότερης ζωῆς— μὲ τὸ τραγοῦδι καὶ μὲ τ' ὄπλο—ὄμως, δίχως τὴν Ἀρετή, πὺν εἶναι καὶ ἡ συνέπεια, καὶ ἡ συνείδηση, καὶ ἡ ἱερότητα στὴν ἀποστολὴ τοῦ καθήκοντος, εἶναι ὅλα ματαιοπονίες.

Ἡ ἀρετή, ἀφέντρα καὶ δύναμη:

4. Ἡ Ἀσάλευτη Ζωῆ— ἀπὸ τὰ μεγάλα ὀράματα—ἀλυσσοίδες.

5. «Κι' ὅλα εἶναι τίποτα» ἅγια Τερέζα (Σπανιόλα).

6. Ὁ Ἄγγ. Σικελιανός, ὑπογραμμίζει χαρακτηριστικά ὅτι ὁ Παλαμᾶς ἐλαύνεται ἀπὸ τὴν καθ'αυτὸ Ἀρετή—πὺν εἶναι καὶ ἡ ἀρετὴ τῶν ἀρετῶν— τοῦ μαραμένου αὐθεντικοῦ δημιουργοῦ. «Γι' αὐτὸ, ἄλλωστε, μένει ἐναννεῖδωτα κι' ἀνένδωτα «ἀσκητῆς». Κοίτα: Κ. Παλαμᾶς. Ὁ ἀσκητῆς καὶ ὁ μύστης, (σελ. 46—47),

«Ἐσὸ τῆς νιότης σου καὶ νοῦ καὶ χέρια νὰ τῆς νὰ χτίση γερὸ σπῆτι.

Μούσα στὶς Μούσες ἢ Ἀρετῇ, Καὶ νὰ σφιχταντα-
τὴν ἄρπα τοῦ τραγουδιστῆ με τ' ὄπλα τοῦ πο-
λῆτη». (1)

Δὲν εἶναι μονάχα ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ δράση στὶς πολυσύχναστες πολιτεῖες ποὺ φέρνουν τὸν ἄνθρωπο σὲ μιὰ διαρκῆ ὑπερένταση στὴν ἀναζήτηση καὶ τὴ διακονία τῶν ἰδανικῶν. Ὑπάρχουν καὶ ὥρες περισυλλογῆς ποὺ ὁ ἄνθρωπος, ἐνώπιος ἐνωπίω ἀποζητᾷ τὸν κόσμον τῆς μόνωσης τῶν στοχαστικῶν ὀνειρῶν. Εἶναι οἱ ὥρες τῆς μελέτης καὶ τῆς γαλήνης ποὺ ὁ ποιητὴς μας, ἀπλώνει τὸ χέρι του, στὸ «Βιβλίον τοῦ Κόσμου» (2) γιὰ νὰ διακονῆται τὴν πειρατῆς ζωῆς —τούτη ὁμως τὴ φορὰ— με τὴ Μελέτη καὶ τὴ Γαλήνη.

«Γιὰ νὰ αἰσθανθῶ στὴν ταραγμένη μου καρδιά νὰ

ὦ! τί ἀφάνταστη εὐωδία!

Μελέτη καὶ Γαλήνη.» (3)

Μέσα στὴ δίνη ὁμως τῆς ζωῆς, αὐτὸς ποὺ ἐνσαρκώνει τὶς ἀπαιτήσεις καὶ τὶς προσπάθειες ἑνὸς λαοῦ θὰ μπορέσει νὰ ὑψωθεῖ με τὸ κλιμακοστάσιο ποὺ θὰ στήσῃ καὶ ποὺ θὰ εἶναι οἰκοδομημένο με τὰ ὕλικά τῆς Σοφίας, τῆς Δύναμης, τῆς Ἀγάπης, τῆς Ὁμορφιάς. Οἱ ἀναβαθμοὶ αὐτοί, οἱ τέσσερις αὐτὲς θέσεις, ἀποτελοῦν γιὰ τὸν Παλαμὰ μίαν «ἀδιδίλυτη ὑπερούσια συντροφιά», στοιχεῖα ἀξεχώριστα πού, καὶ τὰ τέσσερα μαζί ἀποτελοῦν τὴν συμπυκνωμένη προϋποθετικὴ δύναμη γιὰ τὸ ἀνέβασμα τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ κι' ὁ ποιητὴς μας, στὴν ἐπίκλησή του καὶ στὴ διακονία του πρὸς αὐτὸ τὸ τετράμορφο ἰδανικό, ἀναφωνεῖ:

«Πάντα βλέπω σ' ἐσᾶς, μ' ἐσᾶς ἐρωτημένος.» (4)

Ἡ δύναμη, σὰν ἐπιβολή, σὰν ὑπερτάτη ἐτσιθελικὴ κατὰστασις, ἔχει πολύμορφες ἐκδηλώσεις. Γνωρίζει καλά, δίχως αὐταπάτες καὶ βαυκαλίσματα πῶς,

«τοῦ κόσμου ἀφέντρα ἡ δύναμη.....» (5)

Εἶναι καὶ σὰ νόμος, καὶ σὰν ἐπιταγή, καὶ σὰν θέληση.

Οἱ Πλατωνικὲς ἐκφράσεις, οἱ λιποταξίες, οἱ χωρὶς νεῦρο παθητικὲς θεωρίες, εἶναι γιὰ τὸν Παλαμὰ, ἀσειότητες. Ἡ Δύναμη, εἶναι ὁ κραταῖος μονομάχος ποὺ ξέρει νὰ ἐπιβάλλει τὶς θελήσεις του μέσα στὸν στίβο τῶν ἀνταγωνιζομένων συνωμοσιῶν τῆς ζωῆς. Ἡ δύναμη, γιὰ τὸν Παλαμὰ, βασίλισσα, ποὺ τ' ἄρματά της εἶναι, πότε ἡ βία καὶ πότε ἡ Πειθῶ. Σ' αὐτὴ τὴ δύναμη θ' ἀνοίξει διάπλατα τὶς πόρτες ἀφοῦ θὰ τὴν νιώθει νὰ ἐξουσιάζει καὶ τὴ δική του ζωὴ ἂν θέλει νὰ νικήσῃ στὸ στίβο τῶν πολύμορφων ἐκδηλώσεων καὶ ἐκφάνσεων τῆς κοινωνικῆς καὶ ἀτομικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

«Τὶς πόρτες μας ἀνοίγουμε μ' εἰς μόνο στὴ βασίλισσα Δύναμη. Ἄρματά της πότε ἡ Βία με τὴ φλόγα, με τὸ φόνος, πότε ἡ Πειθῶ με τὰ χρυσόλογά της.» (6)

Ὅμως, ἡ δύναμη τοῦ ποιητῆ μας, εἶναι νὰ ὑψώνει, τὰ ὑπάκουα χέρια του στὴ Λευτεριά καὶ στὴ Δικαιοσύνη.

Ξέρει, ὡστόσο καλὰ πῶς, καὶ οἱ δυὸ αὐτὲς δὲν εἶναι παρὰ σκιὲς ἄπιαστες, χαμένες ἀφοῦ ἡ δύναμη εἶναι ποὺ τὶς καταστρέφει. Ὁ πόλεμος, μιὰ μορφή τῆς δύναμης, ἡ πιὸ ἐκδηλωμένη, στέκεται πάνω ἀπὸ τὶς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες ποὺ προετοιμάζουν, τὸν ἐρχομὸ τοῦ κραταιοῦ Πολέμου.

«Πολύθεος, κοίτα ὁ Κόσμος. Μὰ δεσπότης, καὶ σὰν ἀπάνου ἀπὸ θεοῦ θεός, ὁ Πόλεμος ὑπάρχει ὁ κραταῖος.» (7)

Ἡ δύναμη ποὺ θέλει ν' ἀποχτήσῃ ὁ Παλαμὰς, δὲν εἶναι μήτε γιὰ νὰ προσφέρει θυσίες στὸ θεὸ τοῦ πολέμου, μήτε γιὰ ν' ἀλυσσοδέσει τὸ λαό. Ἐκεῖνος θέλει γιὰ νὰ θρονιάσῃ τὴ λευτεριά καὶ τὴ δικαιοσύνη στὸ θῶκο τους, νὰ ἐπιβάλλει τὴν Εἰρήνην. Οἱ ἀναφωνήσεις του καὶ τὰ καλέσματά του, εἶναι πρὸς τὴν Εἰρήνην:

«γονατιστὸς, Εἰρήνη, Ἐσὸ λατρεύω.» (8)

1. Κ. Παλαμὰ : Οἱ κλημοὶ τῆς Λιμνοθάλασσας. Ἀφιέρωμα (σελ. 5).

2. Κ. Παλαμὰ : Οἱ Πεντασύλλαβοι. 18 (σελ. 19).

3. Κ. Παλαμὰ : Τὰ Παθητικὰ Κρυφομλήματα. Δύο κρίναι (σελ. 49).

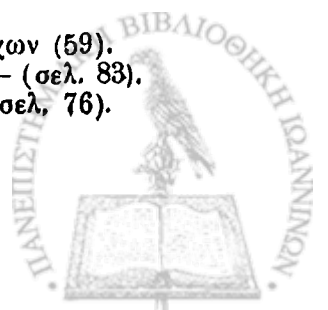
4. Τὰ Δεκατετράστιχα—59— (σελ. 90).

5. Ὁ Κύκλος τῶν τετραστίχων (59).

6. Τὰ Δεκατετράστιχα—53— (σελ. 83).

7. Τὰ Δεκατετράστιχα. 46 (σελ. 76).

8. Αὐτόθι.

Ἡ εἰρήνη εἶναι γι' αὐτὸν ἡ ἀναγεννή-
τρα δύναμη ποὺ σκορπίζει τὴν εὐδαιμονία
σιὸ περασμά της, ποὺ οἱ λαοὶ θαυμασοῦν
καὶ τὰ στάχυα φουντώνουν ἐκεῖ ποὺ
αὐτὴ πατάει, καὶ τὰ σπαθιά γίνονται ἄρο-
τρα καὶ κλειδιά γιὰ τὴν εἰρηνικὴ κι' ἀδελ-
φωμένη ζωὴ.

«Ὅπου πατάς, μεστὰ τὰ στάχυα φούντωσαν,
βρυσσομένα δροσόνερο σὲ χύνει,
θαῦμα οἱ λαοὶ στὰ μητρικά τὰ χέρια σου.
Εἰρήνη, Εἰρήνη, Εἰρήνη!

Τ' ὄνειρό σου περνάει στὸ φῶς, καὶ γίνεται
θρησκεία. Ψυχὴ, μιὰ σάρκα θεῖα σὲ ντύνει,
τὰ σπαθιά στὴν καρδιά σου κλειδιά καὶ ἄροτρα.
Εἰρήνη, Εἰρήνη, Εἰρήνη!» (1)

Ἀναζητᾷ τὴν Εἰρήνη γιὰτὴν ἡ δύναμη
τοῦ πολέμου εἶναι μιὰ καταστροφικὴ φω-
τιά. Εἶναι μιὰ ὁρμὴ ποὺ ἐπβάλλεται συ-
χνότερα στὴν ἀνθρώπινη ἀνεμελιά καὶ ἀδια-
φορία, δίχως τὴ συνείδηση τῶν καταστρο-
φῶν ποὺ θὰ ἐπιφέρει. Σ' αὐτὴν τὴν ὁρμὴ,
ἔχει νὰ προσφέρει τὴν ἐλπίδα, τὴν πίστη
καὶ τὴν ἀγάπη ποὺ θ' ἀντρώουν τὴν ἀν-
θρώπινη φύτρα καὶ θὰ τὴν σιρέψουν πρὸς
ὄ,τι ὁμορφο, ἀληθινὸ καὶ τίμιο. Οἱ τρεῖς
αὐτὲς χεῖρες μποροῦν καὶ ν' ἀποτελέσουν
μιὰ βλάβστηση καινούργια μιᾶς ἀνθρωπινό-
τερης ζωῆς. Ἡ εὐχὴ μιᾶς ἐνδόμυχης φω-
νῆς ποὺ μὴνάει τοῦ ποιητῆ, εἶναι νὰ στα-
θῇ ὁ ἀνθρωπος ὀρθός, στίς ἀγωνιστικὲς
ἐπιτάξεις, μὲ Νοῦ, μὲ Γνώμη, μὲ Δικαιοσύνη:
«Γιατὶ ἡ λύρα ποὺ τρέμει στὰ λιγνά δάχτυλά σου,
καθὼς μέσα σ' ἀπέραντα εἰπώθηκαν ἄστρα,
καθὼς ἔχτισε, λένε, κάπου κάποτε κάστρο,
μέσ' στὸν κίντυνο εἶν' ἄξια μιὰ σημάτα νὰ γίνῃ!
Γαλήνη σ' ἐσένα καὶ Εἰρήνη!» (2)

Τὸ εἰρηνιστικὸ πνεῦμα ποὺ θὰ ἐγκαθι-
δρυνθεῖ στὴν ταλαίπωρη γῆ, θὰ ζητήσῃ
τοὺς ἀγῶνες καὶ τὶς θυσίες πρῶτα. Τίποτα
δὲν κερδίζεται μὲ τὰ χρυσόλογα, ἀλοίμονο,
καὶ μὲ τὶς ἱκεσίες! Μὲ τὸ αἷμα τῆς θυσίας
ποὺ θὰ προσφέρουν τὰ κορμιά ποὺ ρουφᾶν
τὸ γάλα τῆς ὑγείας, μὲ τὸ τραγούδι, μὲ τὸν
πόλεμο θὰ κερδηθεῖ ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀλήθεια.
Ὅ,τι πολεμάτε γιὰ ν' ἀδράξετε
μ' ἐνός ἀδελίου λόγου ὁρμὴ,
τὸ ζητᾶνε αὐτοὶ μὲ τάρματα στὰ χέρια,
καὶ δὲ σκύβουνε γυρτοὺς δωμοὺς νὰ ὀρθώσουν.

1. Περάσματα καὶ Χαιρετισμοί. Ὀνειρομένοις
ἕμνος (σελ. 84).

2. Αὐτόθι. (σελ. 106).

κι' εἶναι σὰν πατέρες τῶν παιδῶν
ποὺ θὰ πλάσουν βασιλεία, τοῦ ἡλιοῦ ταίρια.

Τῆς ὑγείας τὸ γάλα καὶ τὸ αἷμα
τῆς θυσίας ταιριάζανε στὸ εἶναι τους,
καὶ στὰ λογγωμένα τους τὰ στήθια
μιὰ πλατιά καρδιά θροντολαλεῖ,
μαρτυρώντας, πολεμώντας, τραγουδώντας,
τὴ ζωὴ, καὶ τὴν ἀλήθεια.» (3)

Δὲν εἶν' ὁ πόλεμος ἐδῶ, ἡ ἀρπαχτικὴ
βούλημία τῶν καιροσκοπῶν καὶ τῶν μακε-
λάρηδων. Εἶναι ἡ ἐσχατιὰ τῆς ἀνάγκης!
Ὁ ποιητῆς μας, ὁ πρὶν ἀπ' ὅλα ἄνθρω-
πος, δὲν εἶναι ὁ κράχτης, μήτ' ὁ δουλέ-
μπορας τοῦ ἀνθρωπομακλειοῦ. Αὐτὸς φω-
νάζει καὶ ἐπαναλαμβάνει διαρκῶς: «Τὸ κα-
λὸ κάμε!» (4) Ὁ λαός, τὸν συγκινεῖ παρά-
φορα καὶ τοῦ φτερώνει τὸ λογισμό, αὐτὸν
θυμᾶται, τὶς δυστυχίες του, τὴν κακομοι-
ριά του, τὰ χάλια τοῦ φουκαρᾶ λαοῦ ἀνα-
λογίζεται καὶ ἐπαναστατεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ
ἡ βαθύτερη οὐσία ποὺ προσδιορίζει τὰ
ἐξωτερικὰ ἀερίσματά του, εἶναι ἡ φιλαλ-
ληλία, ὁ ἀνθρωπισμός, ἡ καλωσύνη... Ἡ
κα'ωσύνη ποὺ τὴν φαντάζεται καὶ τὴν θέ-
λει τόσο πλατιά...

«Σὰν ἕνας οὐρανὸς ἡ καλωσύνη...» (5)

Αὐτὴ ποὺ θὰ μᾶς φέρει πλησιέστερα
ἀκόμα, πρὸς τὴν ἀγάπη τὴ μεγαλόχαρη,
τὴν καλὴ αὐτὴ τὴν ἀγάπη ποὺ πρέπει τὰ
μᾶς λυπηθεῖ καὶ νὰ μᾶς λυιρώσει ἀπὸ τὶς
πίκρες τὶς ἀναπόδραστες τῆς ζωῆς κι' ἀπὸ
τοὺς χωρισμοὺς κι' ἀπ' τὰ μίση ποὺ θὰ
ἐμφιλοχωρήσουν ἀνάμεσα σ' ἀνθρώπινα
στρατόπεδα τῶν ἀσυνειδήτων τρεμοσάλευ-
των παραδαρῶν. Ἡ «προσευχὴ» του, θὰ
ὑψωθεῖ μ' αὐτὰ τὰ λόγια:

«Ἄλλ' ἂν ἐγράφη ἀκόμα γιὰ πολὺ,
ὡ χωρισμοὶ καὶ πίκρες νὰ μᾶς τρῶνε,
ἀγάπη μεγαλόχαρη καλὴ,
Μὴ μᾶς ξεχνᾷς, λυπήσου μας καὶ τότε.» (6)

Αὐτὴν τὴν ἀγάπη ποὺ τὴν ἀναφέραμε
καὶ στὴν ἀρχὴ αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου, ὁ ποιη-
τῆς μας, δὲ θὰ πάψει νὰ τὴν ἀναζητᾷ.
Στὴν ὁρμὴ του γιὰ τὸν παιδεμὸ τοῦ λαοῦ,

3. Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου. Λόγος ἕκτος.
Γύφτο σὲ μιὰ φωτιά.

4. Τὰ Πυθητικὰ κρηφομιλήματα. 7. σελ. 83.

5. Βραδινὴ Φωτιά. Καὶ στῆς ζωῆς τὸ βράδι.

6. Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου. Παράμερες στὴ
Ζωὴ. Προσευχὴ. σελ. 76.

για την ἀμορφωσιά πού τὸν κυλάει στὸ βάραθρο, πάλι τὸν ἀταλύνει ἡ πλατιά ἀγάπη ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους γὰ μιά καλύτερη ζωὴ. Ἡ δέησή του, οἱ προσευχές του, καὶ πολλὲς φορές, τὸ μένος του πού τὸν κάνει νὰ ζώνεται ἄρματα πολεμόχαρα, εἶναι γιὰ νὰ θρονιάσει τὴν Ἀγάπη τὴν πολυπόθητη σ' αὐτὸν τὸν κόσμον πού ὅλοι τὴν ἀποζητᾶμε, πού ὅλοι τὴ θέλουμε, πού ὅλους μᾶς συγκινεῖ καὶ μᾶς ἠλεκτρίζει μονάχα ὅμως γιὰ λίγο, περαστικά. Ὁ Παλαμᾶς, στὸ στόμα τοῦ ποιητῆ, πού διακηρύσσει καὶ θέλει νὰ πιστεύει ὅτι εἶναι ὁ μοναδικὸς πού ἔνωσε τὸ νόημά της καὶ τὴν ἀξία της ἔβαλε τὰ πιὸ ἀνθρώπινα καὶ κοσμοσωτήρια λόγια. Ὑποφέρει καὶ ἀγωνιᾷ στὴν ὑπέροχη αὐτὴ ἐπικλήση πρὸς τοὺς συνανθρώπους του, παράλληλα ὅμως, λυτρώνεται ὁ ποιητῆς μας καὶ μὲ τὸ στίχο του ἀπ' ὅ,τι τὸν πνίγει μέσα στὴ ζωὴ. (1) Εἶναι ἕνας ἀγώνας ἢ διακονία καὶ ἡ ἐπικλήση τοῦ ἰδανικοῦ, εἶναι ἡ ἀγωνία καὶ ὁ πόνος πού τὸν συντηρεῖ ἢ βαθιὰ συνείδηση τῆς εὐθύνης καὶ τοῦ καθήκοντος πού ἀποτελεῖ φόρο τιμῆς πρὸς τὸν ἄνθρωπο.

Εἶναι τὸ βάρος τῆς ψυχῆς του αὐτό, ἕνα ὠραῖο, πολύτιμο βάρος πού γεμίζει τὴν ψυχὴ καὶ τοῦ σκορπάει πάλι τὴ χαρὰ τοῦ θριάμβου μέσα στὴν περισυλλογὴ του. (2) Γνωρίζει καλὰ πὼς «εἴμαστε ὑποκείμενοι σὲ κυριαρχίες καὶ σκλάβοι καὶ παιχνίδια εἴμαστε καὶ καταστάσεων καὶ περιστάσεων κάθε λογῆς καὶ ποικιλότητος διαβαθμίσεων». (3) Ἡ ἠθικὴ του ὅμως, ὀρθώνεται ψηλότερα ἀπὸ τὴ συμφύρουσα λαίλαπα πού ἀδιάκοπα φθεῖρει καὶ καταστρέφει ἔξουθενωτικὰ τὸν ἐσώτερο κόσμον, τὰ «ἐνδον» τοῦ ἀνθρώπου. Τὸν ποιητῆ καὶ τὸν ἄνθρωπο Παλαμᾶ, τὸν γέννησε καὶ τὸν κρατᾷ στὴ ζωὴ ὁ ἠθικὸς νόμος» (4).

Περιχαρακωμένος, ὀπλισμένος βαριά καθὼς εἶναι μὲ τὸ ἠθικὸ σθένος, πα' εὐεὶ γιὰ τὶς ἠθικὲς του ἀξίες. Καὶ ξέρει ἀνόμα, πὼς ὁ προορισμὸς του, εἶναι νὰ λείει στὸν ἄνθρωπο γιὰ

«νὰ μὴ ξεχνᾷει πὼς εἶναι στὴ ζωὴ μόνο γιὰ νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ ἐλεῆ!» (5)

Τὸ ἀλτρουϊστικὸ τοῦ ἰδανικοῦ— καὶ τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸ— γίνεται πανανθρώπινο. Ὁ ἄνθρωπος τούτης τῆς γῆς, μὲ τὶς πτώσεις καὶ τοὺς ἀιόδους, μὲ τὶς λίγες χαρὲς καὶ τοὺς ἄσωστους βόγγους, ὁ αἰώνιος μέσα στὴ φθορὰ καὶ τὸν ξαναγεννημὸ τῆς ὕλης, τὸν συγκινεῖ μὲ τὴν ἔνταση ἑνὸς πάθους. Ὁ Παλαμᾶς, θέλει καὶ γίνεται ὁ κοσμοπολίτης καὶ ὁ Πανανθρώπινος ποιητῆς.

Ὁ τόπος αὐτὸς πού τὸν πατᾶμε γιὰ τὴ μᾶς ἀνήκει, ἔχουμε ἱερὴ ὑποχρέωση νὰ τὸν διατηρήσουμε μὲ τὴν εἰρημιστικὴ του μορφὴ. Πρέπει ν' ἀνάψουμε σ' αὐτὸν τὸν τόπο τὴν ἱερότερη φλόγα τῆς γῆϊνης ἀλήθειας, τῆς γῆϊνης ὁμορφιάς, τοῦ γῆϊνου πολιτισμοῦ. Τὰ σκολειά, θ' ἀποτελέσουν τὸ φυτώριον αὐτῆς τῆς καινούργιας βλάστησης πού, καθὼς θάναυ δεμένη μὲ τὸν τόπο αὐτό, θ' ἀποιελέσει, ὅ,τι πιὸ ὑψηλὸ καὶ τίμιον ἔχει ν' ἀποχτήσῃ ἢ ζωὴ στὸ πέρασμά της.

«Στὸν τόπο ἀπάνου ὄχι πολέμου κάστρα τὰ σκολειά χτίστε!

τοῦ τραγουδιοῦ τῆ γλώσσα ἀντιλαλώντας, καὶ τὰ βιβλία σὰν τὰ τραγοῦδια νὰ εἶναι! Στὴ γῆ τῆς ὁμορφιάς, ἀρματωμένη τὴν Ἐπιστήμη, ἢ ὁμορφιά, χαρὰ της! ἀρχὴ σοφίας!» (6)

Ὅλα γιὰ τὸν ἄνθρωπο, καὶ οἱ προσευχές, καὶ οἱ θυσίες, καὶ οἱ ἐπικλήσεις, καὶ ἡ διακονία τοῦ κάθε ἰδανικοῦ!...

Τὰ ἰδανικά, πού σὰν τὰ ὄνειρα νὰ στέρξουνε ζητᾶμε, καὶ ν' ἀποτελέσουν τὰ μέσα καὶ τοὺς σκοπούς γιὰ νὰ ὑψώσουμε τὴ ζωὴ μας.

Τ' ὄνειρον τῆς ζωῆς (7) πού λάμπει καὶ

5. Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου —Μεσσίας— ὁ Ποιητῆς— σελ. 152.

6. Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ Μοναξιά—Τὰ Σκολειά Χτίστε σελ. 78.

7. Ἡ πολιτεία καὶ ἡ Μοναξιά —Ἐφτάψυχο τραγοῦδι. Σελ. 96.

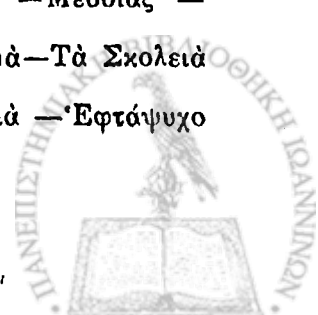
1. Κ. Παλαμᾶς: «Μέσα στὸ στίχο λυτρώνομαι ἀπ' ὅ,τι μὲ πνίγει μέσα στὴ ζωὴ». —Τὰ χρόνια μου καὶ τὰ χαρτιά μου— τόμ. Α. σελ. Α. σελ. 169.

2. Κ. Παλαμᾶς: Ἡ ποιητικὴ μου—τόμ. Β.— σελ. 192.

3. Οἱ Πεντασύλλαβοι κ. λ. π. —Πρόλογος— σελ. β'.

4. «Τὸ στοιχεῖο πού μὲ γέννησε καὶ πού ζῆ εἶναι ὁ ἠθικὸς, ὄχι ὁ φυσικὸς νόμος».

Κ. Παλαμᾶ. Ἡ ποιητικὴ μου —τόμ. Α. σελ. 141.

είναι τὸ πιὸ λαχταριστὸ τοῦ κόσμου καὶ πὸν ἀντιλαεῖ σὰν τραγούδι σειρηνικὸ στὶς ἀβύσσους στὰ βουνὰ καὶ στοὺς κάμπους, ζητάει τὸν τραγουδιστὴ νὰ τὸ κάει δικό του, χιτῆμα του καὶ νὰ τὸ τραγουδήσει στοὺς ἀνθρώπους...

Τ' ὄνειρο τῆς παληκαριᾶς, πὸν εἶναι τὸ ἱερότερο τοῦ κόσμου, τ' ὄνειρο τῆς ὁμορφιάς, τὸ πιὸ περήφανο τοῦ κόσμου, τ' ὄνειρο τῆς ἀγάπης, τὸ πιὸ γλυκὸ τοῦ κόσμου, τ' ὄνειρο τῆς Σοφίας, τὸ πιὸ ἀκριβὸ τοῦ κόσμου, τ' ὄνειρο τῆς γαλήνης, τὸ πιὸ μακαριστὸ τοῦ κόσμου, τ' ὄνειρο τοῦ ἀπείρου, τὸ πιὸ γιγάντιο τοῦ κόσμου, ὅλα, καθὼς ἀποζητᾶνε νὰ κατακτήσουν τὸν ποιητὴ ἢ τὴν καρδιά τοῦ ποιητῆ, πὸν μὲ τὸ τραγούδι του ξέρει νὰ συγκινεῖ τὸν κόσμο, ἀποτελοῦν καὶ εἶναι ἡ διακονία τῶν ἰδανικῶν τοῦ Παλαμᾶ.

Αὐτός, τραγουδιστής, μὲ τὸ λόγο καὶ μὲ

τὴ ρίμα, ταυτίσθηκε ἀπόλυτα μὲ τοῦτα ὅλα, καθὼς περιστρέφοντας τὴν ἀντυγα τῆς ζωῆς του, μπόρεσε νὰ συντονίσει τὴν εὐπαθέστατη κεραία του πρὸς ὅ,τι ἀληθινό, ὅ,τι ὁμορφο καὶ ἀνθρώπινο. Τέτοιο, πὸν νὰ πλάθεται, ν' ἀναιεώνεται καὶ νὰ ἐξυπηρετεῖ τὶς ἀνάγκες τῆς γήϊνης ζωῆς.

Ἡ διακονία τοῦ Παλαμᾶ, στὸ πολύμορφο ἰδανικὸ ὑλῆοξε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνείδησης τῆς καθολικῆς ζωῆς πὸν κάτεχε, τῆς βαθιᾶς του πίστεως πὸν εἶχε πρὸς τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ ζωὴ του, καὶ τὸ πάθος πὸν τὸν σταθεροποιοῦσε πρὸς μιὰ γήϊνη, ἀναντίρρητη ἀλήθεια. Μὲ τὶς προϋποθέσεις αὐτές, μπόρεσε νὰ ἐνσαρκώσει τὶς ἀπαιτήσεις καὶ τὶς προσπάθειες τοῦ λαοῦ του σὶ τὸν τίμιον ἀγῶνα του γιὰ τὴν ἐπιβίωση καὶ τὴν ἀνύψωσίν του στὴ σφαιρὰ τοῦ Ἰδανικοῦ.

ΑΝΕΥΘΥΝΟΙ

Πόσο πολὺ τὸ νοιώθουμε πὼς εἴμαστε ὅλοι ἀθῶοι
καὶ κάποια μοῖρα ἀπάνω μας βαραίνει σὰν κατάρα
νᾶναι γιὰ πάντα ἀσίγαστη βαθειά μας ἡ λαχτάρα
κι' ἓνα ὄργανέ το μέσα μας νὰ κλαίει σὰ μοιρολόι
πόσο πολὺ τὸ νοιώθουμε πὼς εἴμαστε ὅλοι ἀθῶοι!

Κανεὶς ποιῆς του μὴν τὸ πῆ πὼς εἶναι ὁ Δυνατός!
Θᾶρθει καιρὸς τὴν πλάνη του δειλὰ νὰ ὁμολογήσει
σὰν καλαμιὰ στὸν ἄνεμο, ὑψωμένος, θὰ λυγίσῃ
νὰ τὸν κυκλώσῃ ἀδύναμο τοῦ πόνου ὁ πυρετὸς
ποτὲς κανεὶς μας μὴν τὸ πῆ πὼς εἶναι ὁ Δυνατός...

Κάλλιο νὰ μάθῃς νὰ σιγᾷς ὦ ἐσὺ πὸν κατακρίνεις
τοὺς δυστυχεῖς πὸν ἀσέθησαν στὸ σάλο τῶν παιθῶν!
Χάσκει γιὰ ὅλους ἡ ἀβυσσὸς τῶν παραλογοισμῶν
σιφραγίζει κάθε μέπωπο τ' ἄσ ἐοὶ τῆς Ὀδύνης
κάλλιο νὰ μάθῃς νὰ σιγᾷς, ὦ ἐσὺ πὸν κατακρίνεις!

Κι' ὦ ἐσὺ, πὸν εὐρέθης ἐκλεχτὲ μέσ' στὸ γαλήνιο φῶς
σὲ π' ημμουᾶ, μὴν τὸ κρατιᾷς μὲ τόση ὑπερηφάνεια
ἄπλωσε τὰ δυὸ χέρια σου, φλογᾶτα πυροφάνια
τ' ἄλλου τὴ Νύχτα φώτισε, πρῶθυμα, ὡς ἀδερφός!
Ὡ ἐσὺ πὸν εὐρέθης, ἐκλεχτὲ μέσ' στὸ γαλήνιο φῶς...

Μαρία Φαλαγγᾶ Γεωργίου

ΒΑΣ. ΚΡΑΨΙΤΗ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ*

(Ἡ ἀπελευθέρωση τῶν Ἰωαννίνων στήν ποίηση)

Κι' ἡ νειότη πολεμάει μὲ τὸ θάνατο, Τὰ κανόνια βροντοῦν. Οἱ σφαῖρες πέφτουν βροχή. Ὁ χάρος πηγαινοέρχεται. Τὸ αἵματοστάλαχτο δρεπάνι του σφυρίζει. Παλεύουν σ' ἐξοντωτικὸ ἀγῶνα ὁ χάρος καὶ ἡ νίκη. Ὁ χάρος σπέρνει τὴν ἀπελπισιά, σκορπάει τὴ φρίκη, μὰ εἶναι καὶ ἡ δόξα τῆς νίκης, γιὰτὶ οἱ ἱεροὶ ἀγῶνες μὲ θυσιῆς κερδίζονται.

Κι' ἀπὸ τὴ συμφορὰ προσμένεται, νὰ ξεδιπλωθεῖ ἡ γαλανόλευκη καὶ νὰ κυματίσει περήφανη στὰ Γιάννινα, νὰ ξαναγυρίσουν οἱ Πιερίδες στὴ Δωδώνη καὶ ν' ἀκουστεῖ τὸ ἀθάνατο κήρυγμά τους, προσμένεται νὰ ξαναρθοῦν στὰ κατακαημένα Γιάννινα οἱ δοξαστοὶ τους χρόνοι, πὺ θὰ φανεῖ ὁ διάδοχος τοῦ Πύρρου.

Ἄλλὰ τὸ Μπιζάνι ἀντέχει. Τὸ Μπιζάνι ὀρθώνεται ἀπόρρητο καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μάχεται ἀπεγνωσμένα μὲ τὴν προσμονὴ τῆς νίκης, καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τραγουδάει τὸν τιτανικὸ τοῦ ἀγῶνα :

ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

(Σπερχειάδα Φθιώτιδος)

- Ἐνα πουλάκι ν' ἔβγαινε πομέσ' ἀπ' τὸ Μπιζάνι,
εἶχε θολὰ τὰ μάτια του καὶ μαῦρα τὰ φτερά του,
κι' ἡ Ρούμελη τὸ ρώτησε κι' ἡ Ρούμελη τοῦ λέγει :
- Γιὰ πές μας, πές μας, βρὲ πουλί, κάνα καλὸ χαμπέρι.
Ἄκού' κανόνια πέφτουνε καὶ θλιβερὰ βουτίζουν.
Πές μας, πουλί, τί γίνεται καὶ τί λεβέντες πέφτουν ;
- Τί νὰ σοῦ πῶ, βρὲ Ρούμελη, τί νὰ σοῦ μολογήσω ;
Τὰ Εὐζωνάκια πολεμοῦν στὸ ξακουστὸ Μπιζάνι
πέντε μεροῦλες νηστικὰ καὶ δέκα διψασμένα,
μέσα στοὺς πάγους πολεμοῦν κι' εἶναι κρουσταλλιασμένα.
Πέφτουν λεβέντες μας νεκροί, λεβέντες πληγωμένοι,
κι' ὁ Σαπουντζάκης ἔλεγε κι' ὁ Σαπουντζάκης λέγει :
- Παιδιά μου, μὴ δειλιάσετε τὸ τούρκικο τὸ βόλι,
νὰ πάρουμε τὰ Γιάννενα κι' ἄς σκοτωθοῦμε ὅλοι.

* * *

Ὁ Κωνσταντῖνος κίνησε στὴν Ἡπειρο νὰ πάει
καὶ σὸν Ἐσάτη ἔγραψε γιὰ κεῖνα π' ἀγαπάει :
« Ἐλα, πασάμ' μὲ τὸ καλὸ καὶ δῶσε τ' ἄρματά σου
καὶ μάθε πὼς τὰ Γιάννενα δὲν εἶναι πιὰ δικά σου.
Τώρα πὺ θᾶρθ' ἡ ἀνοιξη ν' ἀνοίξουν οἱ ραχοῦλες,
νάρθοῦν τὰ Εὐζωνάκια μου μὲ τὶς φουστανελοῦλες,

Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 107.

νά ἴδεις νά λάμπουν τὰ σπαθιά καί τὸ χακί τὸ φέσι.
Κάθισε, δόλιε μου πασᾶ, κάθισε σὰ σ' ἄρέσει».

Ἐ π ω δ ό ς : Κι' ὁ Ἐσσατ εἰς τὸ Μπιζάνι
δὲν ἤξερει τί νά κάνει.

Ἄχ, Μπιζάν, μὲ τὰ λιθάρια,
μοῦφαγες τὰ παληκάρια!

(τὰ σύνταξε μιὰ κοπέλα χωρική)
περιοδ. Λαογραφία τόμ. Δ' (1914) σελ. 688—9

* *

Φεσάκι βαβαρέζικο μὲ τὴ γαλάζια φοῦντα
ποῦ ἦσουν, ποῦ πολέμαγες, πούσαι κουρνιαχτισμένο;

— Στὰ Γιάννινα πολέμαγα, μέσ' τοὺς παλιοτουρκάδες.

Κι' ἀπ' τὸ μεγάλο πόλεμο, καί τὴ μεγάλη μάχη,

Ἐσφάλανε τὸ χέρι μου καί μοῦ ἔπεσε ἡ φοῦντα

Γιὰ κεῖνο κουρνιαχτίστηκα κ' εἶμαι κουρνιαχτισμένο.

(περ. Λαογραφία τόμ. Ι σελ. 109)

Ἡ μοιραία ἱστορία τοῦ ἔθνους μὲ τὶς χαρὲς καί τὶς θλίψεις, μὲ τὰ πυκνὰ σκοτάδια καί τὴν αἰώνια ἀνοιξη, καθρεφτίζεται στὰ δημοτικὰ τραγούδια. Στὰ τραγούδια αὐτὰ φανερόνται ὅλα τὰ συναισθήματα ποὺ ἀναταράζουν βαθειὰ καί συγκλονιστικὰ τὴν ἀνθρώπινη ψυχή. Ὁ ἄγνωστος τραγουδιστὴς ποὺ σερήθηκε τὴ γλυκεῖα καί δοξασμένη ἑλληνικὴ πατρίδα, βλέπει τὸν ἥλιο νὰ μὴ φωτίζει, νὰ μὴ φλογίζει, βλέπει παντοῦ πυκνὰ σκοτάδια, νοιώθει ἀδάμαστο τὸν πόνο τῆς μοίρας του, καί θρηνεῖ:

Σ' οὔλον τὸν τόπο ξάστερο, 'ς οὔλον τὸν τόπο ἥλιος,
καί στὰ καημένα Γιάννινα μαῦρο βαρὺ σκοτάδι,
καί στὸ Συρράκο στὸ χωργιὸ στὰ μαῦρα εἶναι ντυμένοι.
Ἀνάθεμά σε πιτροπή καί σὺ βρὲ Κουμουνοῦρε,
τὰ σύνορα ποὺ βάλαταν στῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι,
στὴν Ἄρτα καί στὴν Πράμαντα, Συρράκ' καί Καλαρρύτες,
στὸ Περιστέρι στὴν κορφὴ μέσα στὴ Λεπενίτσα,
ἀπάνω ἀπὸ τὸν Γκόζικα στὴ ράχη τοῦ Τρικάλου,
καί στὸ Γκριλιάνο στὸ χωργιὸ ἀπόξω ἀπὸ τὸ Τσιότι,
ἀπάνω ἀπὸ τὸν Τούρναβο στ' Ἀλίσφακο στὴ ράχη,
καί στὴ Ραψάνη στὸ χωργιὸ καί στοῦ Ζορμπᾶ τὴ βρύση
καί στὰ καημένα Γιάννινα κλαίγουνε νύχτα μέρα,
κλαίγουν' οἱ μαῦροι τὴ σκλαβιά ποὺ εἶναι σκλαβωμένοι
στὰ χέργια τὰ Θωμανικὰ καί στοὺς σκυλαρβανίτες.

(Λαογραφία Τόμ. Ε σελ. 63)

Καταριέται ὁ τραγουδιστὴς τὴν Ἐπιτροπὴ ποὺ καθώρισε τὰ σύνορα ἔτσι, ὥστε στὰ Γιάννινα, στὴ χώρα ἀπὸ τὴν ὁποία ἀχτινοβόλησε πλούσιο καί ἀθάνατο τὸ φῶς, νὰ εἶναι ὅλα σκοτεινὰ καί θλιβερά.

Ὅμως ἡ σκλαβωμένη πολιτεία ξαναζεῖ μὲ τὴν παλιὰ τῆς αἴγλη στὶς ψυχὲς ὅλων. Ἡ ἀναμνησὴ τῆς εἶναι τὸ ψυχικὸ καταφύγιο καί ἡ παρηγοριὰ τῶν ξενιτεμένων. Καί ἡ νοσταλγία τῆς ἐπιστροφῆς εἶναι ἡ φλόγα ποὺ τοὺς κρατᾷ στὴ ζωὴ. Ὁ θεῖος Ὅμηρος πρῶτος τραγουδάει τὴ νοσταλγία τῆς πατρίδας. Τὴ νοσταλγία αὐτὴ, τραγουδάει κι' ὁ ἄγνωστος τραγουδιστὴς, στὴν ἐπιθυμία τῆς κόρης ἀπ' τὴ Βενετιὰ ποὺ ποθεῖ νὰ γυρίσει στὰ Γιάννινα, στὸν τόπο τῶν προγόνων τῆς, καί δίνει γιὰ τὴν πραγμάτωση τῆς νοσταλγίας τῆς ὅλο τὸ βίό τῆς, καί δίνει καί αὐτὴ τὴ

ζωή της όταν τὸ πλοῖο ἀλλάζει πορεία καὶ ἡ γλυκεῖα ἐπάνοδος σβήνει σὰν ἓνα ἄπιαστο ὄνειρο :

Μιὰ κόρ' ἀπὸ τὴ Βενετιά, μιὰ κόρ' ἀπὸ τὴν πόλι,
 νὰ ταξειδέψη δὲν μπορεῖ, ν' ἀράξη δὲν ἤξεύρει.
 Μὰ βγῆκε στὸν περίπατο, μὰ βγῆκε στὸ σιργιάνι.
 Βλέπει καράβια κ' ἔρχονται, βαρκοῦλες κι' ἀρμενίζουν,
 βγαίνει μπροστὰ τὰ καρτερεῖ, βγαίνει μπροστὰ τοὺς λέει :
 «Καράβια μου, βαρκοῦλες μου, καλοὶ μου βαρκαλόγοι,
 κι ἄμ ποιό 'στε γιὰ τὰ Γιάννινα, κι ἄμ ποιό 'στε γιὰ τὴν Πόλι;
 Χίλια φλωριά 'χω στὸ χαρτί καὶ χίλια μέσ' τὸ χέρι».
 Κανεὶς δὲν ἀποκρίθηκε ἀπὸ τοὺς βαρκολόγους.
 Κ' ἓνας κουτοπαλιότουρκος, κουτὸς παλιοτουρκάκης,
 κεῖνος ἀπολογήθηκε, κεῖνος ἀπολογιέται
 «'Εγὼ 'μαι γιὰ τὰ Γιάννενα, ἐγὼ 'μαι γιὰ τὴν πόλι».
 Καὶ στὸ καράβι πάτησε καὶ στὸ κατάρτ' ἀνέβη.
 Μισοστρατὶς, μισοδρομὶς ἐστάθη τὸ καράβι.
 «'Εγὼ δὲν πάω στὰ Γιάννενα, ἐγὼ δὲν πάω στὴν πόλι.
 'Εγὼ θελᾶ 'βγω στὰ νησιὰ καὶ στὸ τζαμί θ' ἀράξω,
 νὰ χαιρετήσω τὸν πασιᾶ καὶ πίσω νὰ γυρίσω».
 Κι' ἡ κόρη ἀπηλογήθηκε, κι' ἡ κόρη τότε λέει
 «Ρίξε με μέσ' στὴ θάλασσα, νὰ μὲ βαρῆ τὸ κύμα,
 ἐγὼ τζαμί δὲν προσκυνῶ, κι' ἄς εἶναι κι' ἁμαρτία».

(Λαογραφία τομ. Ε σελ. 55)

Ξαναζεῖ μὲ τὴ μελωδικὴ αὐτὴ λύρα, ἡ φωτισμένη μορφή τῆς αἰώνιας Ἑλληνίδας, ποὺ γαλούχησε ἥρωες, ποὺ λίκνισε διδασκάλους τοῦ γένους καὶ εὐεργέτες, ποὺ ἀνάθρεψε ἀρματωλοὺς καὶ κλέφτες μὲ τοὺς θρούλους καὶ τὶς παραδόσεις τῆς φυλῆς. Ξαναζεῖ ἡ ὠχρὴ μορφή τῆς Ἑλληνίδας, τῆς Ἰέρειας στὸν τρανὸ βωμὸ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς θυσίας, στὴ στερνὴ αὐτὴ μάχη, στὸ Μπιζάνι. Ξαναζεῖ ἀκόμη ἐδῶ στὸ θρυλικὸ Μπιζάνι ἡ Ἰδέα καὶ ἡ παράδοση τοῦ ἱστορικοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Βγαλμένες καὶ οἱ δύο τους ἀπὸ τὸν πόνο τοῦ λαοῦ, λικνίζονται στὸν ἀρχαῖο μῦθο, στὸν ἀκατάλυτο μῦθο, ποὺ εἶναι τὸ σπέρμα τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ ἐξαγνισμού τοῦ κάθε λαοῦ, ποὺ εἶναι ἡ δημιουργικὴ πνοὴ κάθε ἱστορικῆς πορείας.

Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς μὲ τὴν αἰώνια μοῖρα του καὶ τὸν πνευματικὸ του πολιτισμὸ, ζωντανεῖ στὴν ἱερὴ αὐτὴ στιγμή, τὸ πανάρχαιο μυθικὸ ὕλικὸ ποὺ ἔχει στὶς ρίζες τῆς ψυχῆς του, καὶ ἀναδύεται σὲ μυθικὴ φεγγοβολία, ἀνανεωμένος, ἀθάνατος. . .

Στὸ Μπιζάνι ζαναζεῖ ἡ παράδοση τοῦ Ὀμηρικοῦ ἔπους, τῶν κλασσικῶν χρόνων, τῶν Βυζαντινῶν τῶν χρόνων τῆς σκλαβιάς καὶ τοῦ ἀθανάτου Εἰκοσιένα. Καὶ ἡ ζωντανεμένη αὐτὴ παράδοση φλογίζει μὲ τὸ ἴλαρό της φῶς, τὶς ἀποφασιστικὲς μορφὲς τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1913, ὅπως στὴν πιὸ κάτω σύνθεση τοῦ ποιητῆ Ἀγγελου Σικελιανοῦ :

ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ

—Μνήσθητι Κύριε !

ΤΟ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

—Στ' ὄνομα τοῦ Ὑψίστου,
 Στρατιῶτες ! Σηκωθῆτε ! Τὰ κανόνια ἄς βροντήσουν !

ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ

—Στ' ὄνομα τοῦ Ὑψίστου ! Ἀμήν !

(Οἱ λόγχοι μ' ἓνα θόρυβο μὲ μιὰ κλαγγὴ τὰ σφίγγουν τὰ ντουφέκια Ἀχολογᾶν τοῦ κανονιοῦ οἱ βροντῆς. Κι' ὡς τὰ πελέκια Σὲ δάσος, κατεβαίνουν τὰ χέρια.

—Μνήσθητι Κύριε! Φτάνουνε! Ὡς τ' ἀστέρια
Βοᾶ ἢ φωνή! Τρομολογᾶν τ' ἀγέρια!)

Ὁ ὄχτρος φαίνεται δλάκερος. Τὰ Γιάννινα ἀπὸ κάτω:

Ξάφνου περνάει σὰν ἀστραπὴ

Καβάλλα σ' ἄσπρο ἄλογο

μὲς στοὺς καπνοὺς τῶν κανονιῶν

ὁ ἄγης Γιώργης καβαλλάρης!

Μιὰ φωνὴ ἀκράτητη ξεχύνεται

καὶ σπρώχνει τὰ κορμιὰ ὅλα

ἀκράτητα πρὸς τὸν ὄχτρο.

—Ἡ χαρὰ τοῦ θανάτου! ἢ χαρὰ τοῦ θανάτου!

(Ἄπ' τὴν μιὰ ἄκρη τοῦ στρατοπέδου ὡς τὴν ἄλλη ὁ ἄγης Γιώργης χύνεται ἀστραπὴ. Ἄγγιχτος, στὴν πρώτη φωτιά, ὅλος ὁ θεϊκός!).

—Στὴ χαρὰ τοῦ θανάτου! Στὴ χαρὰ τοῦ θανάτου!

(Τὰ πυροβολικὰ πολεμᾶν. Λίγο—λίγο τὰ κανόνια τοῦ ὄχτροῦ ἀριεύουν. Ὁ στρατός μας ὁρμάει σφοδρότερα).

—Κύριε Ἐλέησον, Κύριε ἔλεησον!

Ξάφνου στὸν ἀέρα ἀκούγονται χαρμόσυνες καμπάνες. Μιὰν εὐωδία ἀπὸ μυγδαλιᾶς ξεπερνάει τῆς μάχης τὸν ἀέρα).

—Ἡ Παρθένα, ἢ Παρθένα!

Σκορπάει ἢ ἴδια τὸν ὄχτρο, ἢ Παρθένα!

Ὅλα τὰ Γιάννινα, χρυσᾶ, ἀναμμένα!

λάμπουνε οἱ κῆποι, χάλκωμα, στὰ μάκρη!

Τῆς πολιτείας φωτᾶνε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη

πυρκαϊά, τὰ παράθυρα, στὸν ἥλιο.

Τὰ Γιάννινα, τοῦ πόνου τὸ βασίλειο!

(μιὰ φωνὴ ἀπὸ στήθη ἀμέτρητα).

—Τὰ Γιάννενα! Τὰ Γιάννενα!

Στὸν καταρράχτη τῶν λογγῶν ὁ ἥλιος ἀνάβει!

—Καθένας, ἀπὸ τὴν πληγὴ του ἄς μεταλάβει!

(Οἱ ὄψεις τῶν στρατιωτῶν ἀποθεώνονται στὸν ἥλιο ποὺ βασιλεύει).

(Ξάφνου στὴν κορυφὴ τοῦ Μπιζανιοῦ οἱ εὐζωνοὶ ὁρμᾶνε στ' ἀδειανὸ ὄροπέδιο).

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΟΥ

—Στῆστε χορό. Ἄς πατήσουμε κι' ἄς πάει,
τὴ γῆ, τὰδέλφια μας ὅθ' ἔχει φάει!

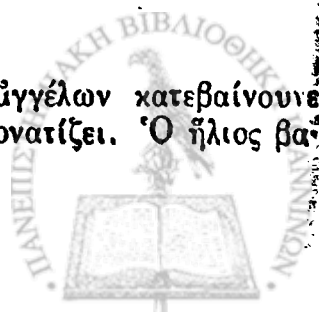
(Οἱ καμπάνες ἀκούονται καθαρότερες. Στὴ μορφὴ τοῦ Δρίσκου ξάφνου, λεύτερος, φαίνεται ὀλομόναχος, ἓνας ἥρωας, σὰ φάντασμα).

Δὲν τολμᾶν νὰ τὸ ποῦνε ὅλα τὰ χεῖλη!

—Μνήσθητι Κύριε! Τὸ Μαβίλη! Τὸ Μαβίλη!

(Ἡ Δόξα τῶν οὐρανῶν φανερώνεται δλάκερη).

Ἡ μπασούτη εὐωδαίει σὰ μοσχολίβανο. Τάγματα ἰγγέλων κατεβαίνουν σὰν καταρράχτες μὲ τὶς ρομφαίτες ψηλά! Ὁ στρατὸς ὅλος γονατίζει. Ὁ ἥλιος βα

σιλεύει. Ὅλα τὰ χεῖλη μουρμουρίζουν σὰν τὴν ἄμμο πού πίνει τῶν πλατιῶν κυμάτων τὸν ἀφρό. Μιὰ γυναῖκα γλιστράει σὰν αὐρα μπρὸς ἀπ' τὴν ὄψη τῶν πολεμιστῶν).

—Ἡ Παναγιὰ ἀπ' τὰ Γιάννενα !

Ἐφάνη, ἔφάνη, ἔφάνη !

Δὲ βγάν' ἀπ' τὸ κεφάλι τῆς τὸ ἄγνο στεφάνι;

(Ἡ φωνὴ ἀπ' ὄλο τὸ στρατόπεδο, ἀλαλαγμένη ἀπὸ τὸ θάμα τῆς κατάνυξης καὶ τῆς χαρᾶς).

—Ποῦ; Ποῦ;

(ἄθελα ὄλα τὰ μάτια βουρκωμένα, στρέφονται, ἓνα ρέμα οἱ ματιές ὄλες στὸ Μπιζάνι !

Σιωπὴ· ὁ κάμπος τῶν Γιαννίνων σωπαίνει.

Ξάφνου, ἀπ' τὸ μυχὸ τῶν περιβολιῶν, μὲ τὸ ρυθμὸ τῆς αἰώνιας ἀνοιξης, πού ἀρχίζει, ἀκούγεται ἡ φωνὴ τοῦ κούκκου ν' ἀντηχάει ἀπὸ τὴ μιὰ στήν ἄλλην ἄκρη τῆς βουβῆς ἐρημιᾶς. Ἡ φωνὴ τοῦ Βασιλόπουλου στήν ἀπέραντη σιγὴ τοῦ στρατοπέδου).

—Στ' ὄνομα τοῦ Ὑψίστου !

—Στρατιῶτες! Σηκωθῆτε !

(ὁ στρατὸς μὲ τὴν ἴδια σιωπὴ σύσσωμος σηκώνεται καὶ πορεύεται, ἦσυχος χωρὶς μιλιὰ στὰ παινεμένα Γιάννενα !)

(Ἐφημ. «Ἀκρόπολις» —23)2)1913)

Ἡ Ἑλληνικὴ λευτεριά μὲ τὸ θεϊκὸ πνεῦμα καὶ τὴ μορφὴ τῆς νίκης περπατάει στὸ γαλανὸ χῶρο τῆς ἱστορικῆς πατρίδας. Τὰ φτερά τῆς ἀγγίζου τὴν πόρτα τοῦ Μπιζιανιοῦ. Ἡ μορφὴ τῆς λάμπει ἀπὸ οὐράνια ὁμορφιὰ καὶ στὸ κεφάλι τῆς φορᾶει τὸ ἀμάραντο στεφάνι τῆς στερνῆς μάχης.

Τὸ Μπιζάνι ἔπεσε. . .

Ἀπὸ χθὲς οἱ Μεραρχίες τοῦ δεξιοῦ καὶ τοῦ Κέντρου μὲ σφοδρὰ πυρὰ πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ ἔχουν καθηλώσει τὶς ἀπέναντί τους ἐχθρικές δυνάμεις, ἐνῶ οἱ φάλαγγες μὲ γυμνὴ τὴ λόγχη αἰφνιδιάζουν τὰ ἐχθρικά τμήματα καὶ καταλαμβάνουν τὴν ὀρισθεῖσα γραμμὴ Ἀγ. Νικολάου—Τσοῦκα—Ἀγ. Σάββας. Οἱ Τοῦρκοι ὑποχωροῦν. Τὰ πυροβόλα τους τῆς Καστρίτσας καὶ τῆς Σαντοβίτσας ξερνᾶν τὶς τελευταῖες φλόγες. Μιὰ ἀνασυγκρότησή τους στὴ Ραψίστα ἀποβαίνει μάταιη καὶ φοβισμένοι γυρνᾶνε στὰ Γιάννενα. Παρασύρουν σιτὸν πανικό τους καὶ τὸ Στρατηγεῖο τοῦ Ἐσσάτ—Πασσᾶ πού ἦταν ἐγκαταστημένο στὸ χωριὸ Ἀη—Γιάννης (Ἀνατολή). Οἱ ταγματάρχες Βελισσαρίου καὶ Ἰατριδῆς πού τοὺς κατάδιώκουν πλησιάζουν στήν πόλη.

Τὸ Μπιζάνι ἔπεσε. . .

Τὸ πρωὶ τῆς 21ης Φεβρουαρίου 1913 τρεῖς ἴλες ἵπτικοῦ μὲ ἀρχηγὸ τὸ Συνταγματάρχη Σοῦτσο μπαίνουν στὰ Γιάννενα. Τὸ ὄνειρο γίνεται πραγματικότητα. Τὰ Γιάννενα, τὰ ὁμορφα Γιάννενα, τὰ θρυλικά Γιάννενα εἶναι πιά ἐλεύθερα. Εἶναι Ἑλληνικά. Στὸ γαλαζένιο οὐρανὸ κυματίζει ἡ γαλανόλευκη. Ὁ ἱερός Σταυρός τῆς σκορπίζει χιλιάδες φωτεινὲς ἀχτίδες στὴ λεύτερη πόλη. Οἱ καμπᾶνες τῶν ἐκκλησιῶν σημαίνουν χαρμόсуна. Ἀντηχοῦν οἱ πανάρχαιες νότες πού γλυκαίνουν καὶ γαληνεύουν. Πολύτιμοι τάπητες στρώνονται στὸ μακρονὸ δρόμο πού περιμένεται νὰ μπεῖ ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος.

Ἡμίθεος μὲ τὴν αἴγλη τῶν ἀθανάτων, μὲ τὴν κορῶνα τῶν Ἐθνικῶν θαυμάτων, μὲ τὴ δόξα τῶν Ὀλυμπίων, ὁ Ἐλευθερωτῆς Διάδοχος Κωνσταντῖνος εἰσέρχεται στήν πόλη τοῦ φωτός. Τὸ Ἔθνος ὀλάκερο ἐμψυχωμένο ἀπὸ τὸ θάυμα τῶν θαυμάτων δοξολογεῖ τὸ θρυλικὸ Στρατηλάτη πού ἔσπασε τὶς ἀλυσίδες τῆς σκλαβιάς. Ἡ Μοῦσα τοῦ ποιητῆ Γ. Στρατήγη, συνθέτει τὸν ὕμνο:

ΣΤΟΝ ΗΛΙΟ—ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ

Τὴν ὥρα ποὺ ξεφρένιασμα λαὸς μέγας νοιώθει
 στὴ νίκη του τὴ Μαραθώνεια,
 μένα ἢ ψυχὴ, σὰν ἀστραπή, πανάρχαια βλέπει χρόνια,
 κι' ἄλλων καιρῶν Χρυσόνειρα μ' ἀστρῶν ἀχτίνες κλώθει
 μὲ τὰ φτερά τῆς σκέψης μου τὰ παναρμόνια.

Καὶ βλέπω σὲ μιὰ ἀστέρινη, μαγευτικὴ λαμπράδα,
 μὲς σ' ἓνα πέρασμα γοργό,
 τὴ μυθικὴ, τὴ θρυλικὴ, κι' ἱστορικὴ μου Ἑλλάδα.
 Ἄπ' τῆς Μεσσηνίας τοὺς καιροὺς, καὶ πρὶν, ἀπ' τὴν Τρωάδα
 Στὴν Τρίπολι, σὰν ὄραμα θαυματουργό.

Ὅ,τι μικρὸς ἐλάτρεψα, μπρὸς μου πετάει σὰν θάμα,
 σὰν τὰ πετούμενα ἄστρα,
 σὰν λιτανεῖα χρυσόφωτη, ξεχωριστὰ κι' ἀντάμα
 πολιορκίες καὶ πόλεμοι καὶ Ναυμαχίες καὶ Κάστρα
 καὶ μάχες, μὲς σὲ μιὰ βουή: Θούρια, χαρὲς καὶ κλάμα!

ὦ Σύ! Πηλείδη ἡμίθεε, ὦ σεῖς, Ἀτρεΐδη κι' Ὀδυσσεά,
 καὶ σὺ Δημήτριε μὲ τίς ἐλεαπόλεις,
 καὶ σὺ πατέρα τοῦ Μωρηᾶ στὰ χρόνια τὰ πιὸ νέα
 κι' ἀκόμη σεῖς, πολιορκητὲς τῆς Οἰκουμένης ὅλης,
 —Ξεχνῶ τοὺς μῆνες τοῦ Φωκᾶ στὴν Κρήτη τοὺς ἐννέα.

Στρατάρχες, Ναύαρχοι, Ἀρχηγοί, Ρήγιδες, Καπετᾶνοι
 θριαμβευτὲς μεγάλοι τῶν Ἑλλήνων,
 ποὺ τρόμαξαν οἱ Τύραννοι τοῦ κόσμου κι' οἱ Σουλτάνοι,
 κανένα ἀπὸ τὰ κάστρα σας δὲ φτάνει τὸ ΜΠΙΖΑΝΙ
 κι' ὅλα θαμπώνουν τὰ κάστρα σας στὸν Ἥλιο-Κωνσταντῖνον!

Ἡ εἴσοδος στὶς 23 Φλεβάρη 1913 τοῦ Διαδόχου στὰ Γιάννινα ἐπισφραγί-
 ζει τὴν κατάλυση τῆς σκλαβιᾶς πέντε αἰώνων.

Ἡ Μοῦσα ἐμπνέει τὰ διαλεχτὰ παιδιὰ της. Ὁ ποιητὴς βλέπει τὸ γενικὸ ἐν-
 θουσιασμό, βλέπει τὴ φιλοπατρία τοῦ νεαροῦ Γιαννιώτη πού, μόλις φτάνουν οἱ
 πρῶτοι Εὐζῶνοι στὰ πρόθυρα τῆς πολιτείας, τρέχει στὴν παλῆα κασέλα τοῦ πατέ-
 ρα του, παίρνει τὴ μαλαμοκαπνισμένη πιστόλα του καὶ τρέχει γιὰ τὸ νεκροταφεῖο,
 σκύβει στὸν τάφο τοῦ πατέρα του ποὺ μόλις εἶχε πεθάνει μὲ τὸ ὄνειρο τῆς λευτε-
 ριᾶς, καὶ βροντᾶει τὴν πιστόλα του φωνάζοντας:

—«Σὴκω πατέρα! Ἦλθαν οἱ Ἕλληνες!»

Ὁ ποιητὴς βλέπει πιὸ πάνω ἀπὸ τὰ γεγονότα καὶ ἀντὶ νὰ τὰ ἐπαναλάβει μὲ
 τοὺς μελωδικούς του στίχους, κάνει συμπύκνωση, στερεοποιεῖ τὸ κάθε περιστατικὸ,
 τὸ κάθε συμβάν οὐκ ἱερὸ ἀθάνατο σύμβολο, κάνει τὸ πρόσκαιρο γεγονὸς λαμπρὸ καὶ
 αἰώνιο παράδειγμα.

Ὁ ποιητὴς μετέχει μ' ὅλη τὴ φλόγα τῆς ψυχῆς του στὸ πανηγῦρι τῆς λευτε-
 ριᾶς καὶ μεταλβαίνει τὴν ἱερότητα τῆς ἀθάνατης μέρας. Ὁ ποιητὴς μετέχει μ'
 ὅλη τὴ φλόγα τῆς ψυχῆς του στὸ πανηγῦρι τῆς λευτεριᾶς καὶ μεταλβαίνει τὴν
 ἱερότητα τῆς ἀθάνατης μέρας. Ὁ ἄγγελος τοῦ Ἑλληνισμοῦ φτερουγίζει ἀπ' τὰ οὐ-
 ράνια, στέκει πρὸ τῶν νεκρῶν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνα τοῦ Μπιζανίου, καὶ τοὺς δίνει τὸ φι-
 λὶ τῆς ἀθανασίας. Ἀνασκιοτάει ἢ πλάση, ριγοῦν οἱ Θεοὶ καὶ στὴν πρωϊνὴ δροσιὰ
 τῆς ἀνοιξιάτικης μέρας ὁ Ἑλληνισμὸς Ἀνέστη.

‘Ο ποιητής Ἄγγελος Σικελιανός, ζεῖ τὸ μεγάλο αὐτὸ θαῦμα καὶ τὴν ἀνάστασι τῆς φυλῆς μας καὶ μὲ τὴ μελωδική του λύρα, ἔπαιξε τὴ γλυκεῖα συμφωνία του.

Ἡ μελωδία τρέχει ἀνάλαφρη, σὲ πλήρη ἁρμονία μὲ τὰ ἐπινίκια καὶ σοῦ φέρνει τὴν αἰθρία καὶ τὴ δημιουργικὴ πνοὴ ποὺ ξεδιαλύνει τὴν καταγιδα καὶ κάνει τὸν ἥλιο νὰ λάμπει καὶ νὰ γεμίζει ὅλα μὲ φῶς... Ἡ μελωδία τοῦ ποιητῆ εἶναι ἓνα κάλεσμα τῆς ψυχῆς στὴ μεθυστικὴ δροσιὰ τοῦ ἀνοιξιάτικου ὄνειρου ποὺ πραγματώθηκε. Ἔτσι κυλάει καὶ στὶς γαληνεμένες νότες τοῦ Ι. Πολέμη, στὸ ποίημά του:

ΟΤΑΝ ΠΕΣΑΝΕ ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Βαθειὰ οἱ πνιγμένοι ἀνάσαναν κ' ἐκόχλασε τὸ κῦμα
κ' ἐκρνοβόλησαν οἱ ἄφροί· τὸ ὑγρὸ τῆς λίμνης μνήμα,
κρινόσπαρτος παράδεισος τὴ νύκτ' ἐκείνη ἐγίνη
κι' ἀνέβηκαν οἱ δεκαφτὰ μὲ τὴν κυρὰ Φροσύνη.

Σῦρε, Φροσύνη, τὸ χορὸ! Σφιχτὰ χειροπιασμένες
σ' ἀκολουθοῦν ἀχώριστες οἱ δεκαφτὰ Παρθένες
λαλοῦν ἀθώρητα βιολιὰ κι' ἀναγαλλιᾶζ' ἡ λίμνη
κι ὁ φλοῖσβος τῆς ἀκρολιμνιαῖς εἶναι τραγούδια κι ὕμνοι.

Εἶναι πικρὲς οἱ ἐνθύμησες καὶ στάζουνε φαρμάκι·
μὰ στρέψε, ἰδέσ, καταδιωχτοὶ φεύγουν οἱ βρυκολάκοι·
ὲ Ἀλῆ Πασᾶς ἀπὸ κοντὰ μὲ μιὰν ὄχιά γιὰ ζώνη
τραβᾶ τὰ γέρικα μαλλιά, τὰ γένια ξεριζώνει.

Κι' ἂν σὲ ρωτήσ' ἡ λίμνη σου: —Γιατί, Φροσύνη, νοιώθω
στὰ στήθη μου ἀναγάλισμα στὰ βάθη μου χαρά;
Πές της: ἡ γαλανόλευκη, μὲ τὸν αἰώνιο πόθο
ἔφερε Φώτων τὸ Σταυρὸ π' ἀγιάζει τὰ νερά.

Στὴ χαρούμενη συμφωνία μετέχει μ' ὅλα της τὰ κάλλη καὶ ἡ φύση. Μέρα ἀνοιξιάτικη, λαμπρὴ, ἀναστάσιμη. Ὅλα πλημμυρίζουν στὸ φῶς. Στὰ ἐλεύτερα Γιάννινα ὅλα ἀνασταίνονται καὶ γεμίζουν φῶς.

‘Ο ποιητῆς ὑποβάλλεται ἀπὸ τίς φυσικὲς καλλονὲς τῆς ἁγίας μέρας, ζεῖ τὸ θαῦμα τοῦ Ἔθνους μ' ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του καὶ τὸ συνταιριᾶζει μὲ τὸ θαῦμα τῆς φύσης. Φαντάζεται νὰ πανηγυρίζουν τὴν περὶτρανὴ νίκη σὲ μεγάλο χορὸ, ὁ Πίνδος, ὁ Ὀλυμπος, ὁ Κίσσαβος, ὁ Σμόλιγγας, ἡ Γούρα, ὁ Παρνασσός, τ' Ἄγραφα, ἡ Γκιώνα, τὰ Χάσια, τὰ λόγγα, ἡ στεριά, ἡ θάλασσα, νὰ χαιρεται ἡ πλάση ὅλη.

‘Ο ποιητῆς βλέπει τὰ γεγονότα ὅπως δὲν μποροῦν νὰ τὰ ἰδοῦν οἱ σύγχρονοι. Βοηθαί τὸ ἔργο του μὲ ἀναμνήσεις καὶ ἐλπίδες. Μαθαίνει τὸν ἄνθρωπο πὼς εἶναι κληρονόμος μιᾶς μεγάλης Πατρίδας. Δημιουργεῖται ἔτσι ἡ παρακαταθήκη· καὶ φουντώνει ἡ πίστη καὶ ἡ δύναμη γιὰ τὸν ἀγῶνα καὶ τὴ νίκη. Οἱ γενιὲς διδάσκουν. Οἱ ἐπόμενες παραδειγματίζονται, ὅπως μὲ τὴ μελωδικὴ λύρα τοῦ ποιητῆ Γιώργου Ράγκου, στὸ ποίημά του:

Η Ρ Ω Ξ Ι Κ Η Ρ Α Ψ Ω Δ Ι Α

1

*Ω Μνήμη τῶν ἡρώων Ἱερῆ,
ἀγέραστη κι ἀγέρωχη ἀνορθώσου
καὶ μὲ τὴ σάλπιγγα τῆ βροντερῆ
σήμανε τὸ ἐγεργήριο τῶν ἀθανάτων! . .

Βόγγα, παιᾶνα Ἐπίνικε, κι ἔμπρός,
πάνω σὲ τάφους καὶ κρουνοὺς αἱμάτων
ψυχῶν πυρείχιος ἄς στηθῆ χορός! . .

2

Εἰκοστὴ πρώτη τοῦ Φλεβάρη. Ὁρθοί,
Πανέλληνες κρατᾶτε τὴν ἀνάσα!
Ὁ πέπλος τῆς σκλαβιάς θ' ἀνασυρθῆ
νὰ παρελάση ἢ Λευτεριά κι ἡ Δόξα.
Μεριάστε σύγνεφα! Λαμπρὴ ἠλιαχτίδα,
ἕφανε χρυσαφένια οὐράνια τόξα
κι ἕψωσε τοῦ θριάμβου τὴν ἀψίδα,
γιὰ νὰ περάση νικητῆς Ἐκεῖνος,
ὁ Στρατηλάτης Κωνσταντῖνος!

3

Μάγισσα φαντασία, ἀνάστησε ξανὰ
τ' ὄραμα τὸ μεγάλο, τάνιστόρητο. . .
Πρῶτο νὰ σέρνη τὸ χορὸ στὰ Γιάννινα
τὸ ξακουστὸ Ρηγόπουλο τὸ γλυκοθώρητο,
μὲ νικητήριες Ἰαχὲς καὶ μὲ Ὠσανὰ
στῆς Δόξας τ' Ἀγιονόρος ν' ἀνεβαίνη. . .
Καὶ δίπλα του τὸν ἄξιο Κυβερνήτη,
Παλληκαριὰ καὶ Νοῦ τὰ δυὸ μαζί. . .
Ὁ γιὸς τ' Αἰτοῦ καὶ τὸ παιδί τοῦ Ψηλορείτη
τοῦ Γένους φυλαχτὸ κι εἰκόνημα νὰ ζῆ!

4

Μπιζάνι, Μανωλιάσα, Ἀετοροάχη,
σὰν φωτεινὰ μετέωρα, βωμοὶ θυσίας,
στῆς ἱστορίας τὰ σκότη σελαγίζετε.
Καὶ τὸ φουσαῖτο νά, ὁ στρατὸς ὁ μάρτυρας,
δικαίων τάγματα, ἀθλοφόρων πλήθη
σὲ πανηγύρι πάει σὰν γάμου ψίκι,
μ' αἷμα νὰ γράψη τὸ ἐπικὸ τὸ παραμῦθι.
Τραχιὰ βουνὰ ἠπειρώτικα, λαγκάδια,
σᾶς ἄγιασε τὸ εὐζωνικὸ τσαρούχι!
Γειά σας, τσολιάδες τροπαιοῦχοι! . .
Γλέντι γιὰ σᾶς ὁ πόλεμος, τὰ βόλια χάρδια. . .
Πιστοὶ στὸ χρέος καὶ στὸν πάτριον νόμο
ἔσεῖς δὲν νοιώσατε ποτὲ τοῦ φόβου ἀγκοῦσα.
Τὸ χάρο περιπαίξατε τὸν ὀργοτόμο
πάντα μὲ τὸ λεβέντικο τραγούδι,
πὸν μελωδεῖ παραπονιάρα Μοῦσα.
«Στὰ Πεστὰ καὶ στὸ Μπιζάνι,
ἄχ! τὶ κρῦο, Θεέ μου, κάνει! . . »

5

Σκίρτα, τοῦ Δρίσκου σταυραῖτὲ Μαβίλη,
πὸν φέτος πρώϊμα τὸ χειμῶνα
σὲ ξύπνησε τῆς ἀνοιξης τᾶηδόνι. . .
Σοῦ φέγγουνε στὸν τάφο σου καντήλι
τὰ πυροβόλα, πὸν βρουχιένται, (τοῦ Δαγκλῆ.
Ἐεπτέρι φιάνει ὁ θρυλικὸς Βελισσαρίου

στῆς Λίμνης τὴν Ξανθιά τὴ σκλαβωμένη
καὶ μ' ἓνα τοῦ ἀναστάσιμο φιλὶ
τὴν ξεκαρφώνει ἀπ' τὸ σταυρὸ τοῦ μαρτυρίου.

6

Κι ὁ Καβαλλάρης Βασιλιάς καθὼς ἐστάθη
ἀπ' τὸν προσκυνημένο Ἐσατ-πασᾶ νὰ πάρῃ
σὰν λάφυρο τὴ χρυσομένη σπάθη,
νά, μεθυσμένο ἀπ' τὴ χαρὰ ἓνα παλληκάρι
ἀπ' τῶν φαριῶν τὰ πέταλα χουφτώνει χῶμα
κι ἄγγελος πάει στὸ κοιμητήρι πέρα
καὶ τὸ σκορπᾷ στὸ μνήμα τοῦ γονιοῦ του,
ρίχνει μιὰ μπαταριά καὶ κράζει:
«Ἐλεύτερα τὰ Γιάννινα, πατέρα! . . .»

7

Γιορτάσιμα ἄς σημάνουν οἱ καμπάνες
στὰ Γιάννινα! . . . Κι ἄς στολιστοῦν οἱ τάφοι.
γιὰ νὰγαλλιάσουν καὶ τὰ κόκκαλα!
Ἐλάτε ἀθῶες μυροφόρες κόρες,
πλέχτε χλωρὰ στεφάνια, στρώστε βάγια,
καὶ χύστε ἀγνή σπονδὴ τὰ δάκρυά σας.
Μέσα στὶς ἐκκλησίες τὶς δαφνοφόρες
τρισαγία ψάλτε τους κι' εὐλογητάρια
καὶ μελετᾷτε τὰ λαμπρὰ τὰ παλληκάρια. . .

8

Ἐλα κι ἐσύ, πλάστη καλοτεχνίτη,
καὶ σμίλεψε σημαδιακὸ κιβούρι
γεροθεμελιωμένο στὸ γρανίτη,
τῆς ἀντρείας παντοτεινὸ μνημούρι,
Στὴ ρίζα γύρω σκαλιστὰ τρία στοιχειά,
ἄγγελοι πορτοφύλακες ἀράδα:
Σκυλόσοφος, πάτερ Κοσμᾶς, Ἀϊ-Γιώργης. . .
Ἐπάνω πολεμόχαρη Ἀμαζόνα
ἢ μεγαλόψυχη Μητέρα Ἑλλάδα. . .
Μὲ τὸνα χέρι τῆς κρατεῖ τὴ Γαγανόλευκη
καὶ τὰ παιδιὰ τῆς τὰ νεκρὰ σκεπάζει,
τὴν ἄλυσόδετη μὲ τ'ἄλλο κόρη τῆς
τὴ σκλάβα Βόρεια Ἦπειρο ἀγκαλιάζει! . . .

Ἡ πατριωτικὴ μελωδία συνεχίζεται μὲ τὴ λύρα τῆς Κλεαρῆτης Δίπλα, στὸ
ποίημά της:

ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Μέριασε κόσμε τοῦ κακοῦ, Σουλτάνε κόσμε κρούσου
τῆς λευτεριᾶς περήφανο τὸ πνεῦμα προσδιαβαίνει.
Καὶ στρώνονται δαφνόκλαδα καὶ μύρτα καὶ λουλούδια.
καὶ τὰ προικιά τους στρώνουνε οἱ κορασιὲς στὴ στρά'α.
Σήμερα χαίρεται ὁ οὐρανὸς στὰ Γιάννινα τὰ μαῦρα,
χαμήλωσε καὶ στάθηκε ὡς τῶν σπιτιῶν τὸ φρούδι
καὶ δίνει στὶς ψυχὲς φτερά, ζωὴ καινούργια δίνει
καὶ φέρνει δάκρυα χαρᾶς στὰ μάτια τὰ θλιμμένα
καὶ μέσ' στοὺς τάφους τοὺς βαθειοὺς τῆς ἀνοιξῆς τὴ χάρη.

Ὁ ποιητὴς συνταιριάζει τὰ παλῆα μὲ τὰ τωρινά. Ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς του, μὲ ριζωμένη τὴ φιλοπατρία τραγουδάει τὰ «Γιάννινα» μὲ πραγματικὴ λατρεία, καὶ ὁ Σωτήρης Μ. Ζοῦμπος, στὸ ποίημά του:

ΣΤΟΝ ΠΥΡΓΟ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ

... Πύργε πὺν στέκεις ἔρημος στῆς νύχτας τὸ σκοτάδι,
γιὰ πὲς μου ποιὸς σ' ἐγκρέμισε καὶ σ' ἔκανε ρημάδι;
Ἡ λεβεντιά κι' ἡ δόξα σου ποῦ ἐχάθη κι' ἡ χαρά σου
κι' ἀπόμεινες μὲ τὴ στερνὴ πὺν δείχνεσαι θωριά σου;
Τὴ νύχτα, στὸ τρισκόταδο, πὺν οἱ ἄνεμοι μουγκρίζουν
ποιοὶ πόνοι, τὰχα ποιοὶ καῦμοί, τὰ σπλάχνα σου ξεσχίζουν;
Πύργε, δὲν ἀποκρίνεσαι νὰ εἰπῆς τὰ περασμένα,
σὰν ποιὲς νὰ γνώρισες χαρὲς καὶ συμφορὲς οἰμεία.
Στοῦ Μεσσαϊῶνα τοὺς φριχτοὺς κι' ἀραχνιασμένους δρόμους
ἔζησες κι' ἔδοκίμασες σκληροὺς, θλιμμένους χρόνους.
Τώρα δὲ σοῦμειναν χαρὲς, τὰ νειάτα σου χαθῆκαν,
οἱ δόξες σου διαβήκανε, οἱ στόλοι τραβηχτῆκαν.
Μέσα στὰ κούφια στήθεια σου—σκέψεις οἱ νυχτερίδες—
πετᾶν σὰν ἦσκιοι ἄναεροι ἀπὸ μικρὲς θυρίδες.
Ἄντιλογία στοὺς βόγκους σου, στὶς πίκρες πῶχουν σβύσει,
τὴν ὁμορφιά σου, τώρα πιά θλιμμένο κυπαρίσσι
κοντὰ σου στέκει σκέλεθρο, σιωπηλό, στὸ χρόνο,
καί, κάπου—κάπου συμπονάει μ' ἓνα θλιμμένο τόνο...
Ἄχολογᾷ στὸν ἄνεμο καὶ τρίζει, λυπημένο,
στερνὸ τῆς Μοίρας λείψανο, τὸν πόνο φορτωμένο.
Τὰ φύλλα του στὸ πέρασμα τῶν χρόνων μαδηθῆκαν
σαρακωθῆκαν τὰ κλαδιά, τὰ νειάτα του χαθῆκαν.
Σημάδι ἀπόμεινε στερνὸ αὐτοῦ νὰ μαρτυρήσῃ,
τὴ δόξα καὶ τὶς μέρες σου αὐτὲς ὅπ' ἔχεις ζήσει.
Μὰ σὰν σὲ βρῆ ἢ Ἄνοιξη κάθε χρόνῶν γεμίζεις
καὶ σὺ μὲ τᾶνθη τῆς πυκνὰ τὶς πέτρες σου στολίζεις.
Φανταχτερός, λουλουδιαστός, ὀλόχρυσος φαντάζεις
τὴν παλιωμένη γέριχη ὄψι σου τότε' ἀλλάζεις.
Κι' ὅπου ὁ ἀγέρας ἔσκουζε μὲ θρηνο στοὺς χειμῶνες
τώρα οἱ κισσοὶ φουντώνουνε κι' ἀνθοῦν οἱ αἰεμῶνες.
Καὶ τὰ ρημάδια θέμελα κι' οἱ θόλοι σου πὺν στάζουν.
τώρα δροσιὰ καὶ γλωρασιὰ τριγύρω τους μοιράζουν.
—Σ' εἶδα στὸ χινοπώρισμα μὲ δίχως καμμιά χάρι.
τὴν ὄψι σου ἐφώτιζε βερέμικο φεγγάρι...
Ἡ καλαμιὰ ἀπ' ἀντίπερα, στῆς λίμνης τὴ μαυρίλα
ξεφωνητῶν κλαψιάρικων, σκορποῖσε ἀνατριχίλα...
Σὰν πόσοι μὲς' τὶς πόρτες σου, στὶς φυλακὲς σου πόσοι
ἐπέσανε καὶ χάθηκαν, πόσους ἔχουν σκοτώσει;
Στὰ χρόνια τῆς πικρῆς σκλαβιάς μπουντρούμια τὰ κελιά σου,
οἱ τοῖχοι, τ' ἀγκωνάρια σου καὶ τ' ἄλλα μακελλειὰ σου...
Τὸ Βαῖμοῦνδο εἶδες ἐσύ, θριαμβευτὴ στὸ χρόνο
καὶ τοὺς δεσπότες Κομνηνοὺς, νὰ στήσουνε τὸ θρόνο.
Τοῦ βάρβαρου Θωμᾶ Πριλάπ, δοκίμασες τὴ βία,
τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, τῶν Ἀλβανῶν, τῶν Τούρκων τὴ μανιά.
Στὰ σωθικά σου κρύβονται τὰ μυστικά τῶν χρόνων

κι' οἱ θόλοι σου σταλάζουνε τὰ δάκρυα τῶν πόνων...
 Κι' ἀκαρτερῶντας ἔλεγες: Ἄς ἰδῶ ψηλὰ στοῦ Κάστρου
 λαμπρὸ τὸ θρόνιασμα Σταυροῦ, τὸ γκρέμισμα τοῦ ἄστρου.
 Κι' ἦρθε καιρὸς χαρούμενος κι' εὐλογημένη ὥρα
 κι' ἀπὸ χιλιάδες στόματα ἔν' ἄσμα βγαίνει τώρα:
 —«Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα, μάτια πολλὰ τὸ λένε,
 μάτια πολλὰ τὸ λένε, ὅπου γελοῦν καὶ κλαῖνε!»
 Γέλασε, πύργε, σύγκορμα, τὰ ρεπιοθέμελά σου.
 βλέπουν τὸ φῶς τῆς λευτεριᾶς, σκιροῦν ἰὰ σωθικά σου!
 Τὸ φῶς ξεχύνεται γλυκὸ σιὰ σκοτερὰ μαδάρια
 γιὰ πάντα ἐχάθηκε ἡ σκλαβιά, χαρῆτε παλληκάρια!
 —Ἐλεύθερα τὰ Γιάννινα, τραγουδιστὰ γιορτάζουν,
 μέσ' στοὺς ἀνθοὺς τῆς μυγδαλιᾶς, μύρια πουλιὰ φωνάζουν.
 Καὶ λὲν τὸ λυγερόφωνο τῆς λευτεριᾶς τραγούδι:
 —«Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα, μάτια πολλὰ τὸ λένε,
 μάτια πολλὰ τὸ λένε ὅπου γελοῦν καὶ κλαῖνε!»

Καὶ ὁ Βάσος Μπάρμπας γράφει στὸ ποίημά του:

Μ Π Ι Ζ Α Ν Ι

—«Ευπνᾶτε βράχια, ρεματιές, ριζά, ψηλὲς ραχοῦλες
 πάρε τὴν πρώτη ὄψη σου Μπιζάνι ἀγροειμένο,
 πάρε τὴν ὄψη τοῦ θηριοῦ τῆς ἀστραπῆς τὴ λάμψη,
 καὶ τὴ βροντὴ τοῦ κερανοῦ, καὶ θύμα μας τὰ χρόνια
 πὺ ξύπναγες μὲ τὴ φωτιά κοιμόσουν μὲ τὸν Τοῦρκο!
 Τὰ γρανιτένια στήθη σου γιὰ λίγο πρότεινέ τα
 κι' ἓνα περίλαμπρο στρατὸ ἀπώθησε μὲ λύσσα!
 Σκοῦξ' τε ντουφέκια ἐκεῖ ψηλὰ ἀπὸ τὴ Μανωλιάσσα,
 Δρῖσκε καὶ κακοτρίχαλο Τζουμέρκο μου, ἀγναντέψ' τε
 δῶθε κατὰ τὸν Τόμαρο καὶ διπλοπροσκυνηστε!
 Κυτάχτε τοὺς πατέρες μας πὺ πολεμοῦν σιὰ κρῦα.
 Κι' ἐσὺ ραχοῦλα χαμηλὴ ραχοῦλα τ' Ἄη—Νικόλα
 σφίξε μέσα στοὺς θάμνους σου τὴ δόξα ἐνὸς χειμῶνα!
 Ροβόλα, Βελισσάριε κι' ἐσὺ ράχη τὴ ράχη
 καὶ Κωνσταντίνε Βασιληᾶ ἔμπα καὶ συναντήσου
 μὲ τὸν Ἐσάτ πασᾶ σ' αὐτὴ τὴν παινεμένη πόλη,
 σιὰ θρυλικά μας Γιάννινα τὰ λιμνοχαϊδεμένα,
 γιὰ νὰ χαροῦν οἱ νικηταὶ μαζὶ κι' οἱ νικημένοι.
 Μπιζάνι, πῶς ἀμίλητο μένεις καὶ μᾶς κυττάξεις,
 καὶ δὲ νογᾶς καὶ δὲν βυγγᾶς καὶ ἄτρεμο καμαρώνεις;»
 Κι' ἀπὸ τὰ ρυποθέμελα κι' ἀπὸ τῆς γῆς τὰ βάθθη
 ἀχὸς βαθὺς ἀκούγεται, ἀχὸς βαρὺς πὺ λέει:
 «Τάφος καὶ τότες ἔγινα τάφος καὶ τώρα θᾶμαι,
 νὰ σύρω σιὰ κατὰβυθα ἐχθρὸ πὺ θὰ πατήση
 τὸ φτωχικὸ τὸ χῶμα μου τὸ χῶμα ἀπ' τὸ Μπιζάνι!»

Ἡ ποιήτρια Χρυσάνθη Ζιτσαῖα μὲ τὴ μελωδική της λύρα ζωντανεῖ τοὺς
 πόθους τῶν Γιαννιωτῶν γιὰ τὴ μεγάλη μέρα τῆς λευτεριᾶς, καὶ θρηγεῖ τὸν πα-
 λὸ ἐκεῖνο Γιαννιώτη πὺ τὸν κρατοῦσε σιὰ ζωὴ μόνον ἢ ἅγια αὐτὴ προσημονή,
 πὺ πέρασε τὰ ἑκατὸ χρόνια καὶ ἔκλεισε τὰ μάτια του τρεῖς μόλις μῆνες νωρίτερα
 ἀπὸ τὴν ἀθάνατη ἀνάστασι τῆς φυλῆς:

ΤΟ ΦΩΣ Τ' ΑΝΕΣΠΕΡΟ

Ἐκατὸν τρία χρόνια τὴν περίμενες
παπποῦ μου τὴ μεγάλη τούτη μέρα.
Σώθηκε πιά τὸ λάδι ἀπ' τὸ καντήλι σου·
σὲ ζύγωσεν ἡ ἔσπερα.

Μονάχα ἡ πίστη σου δὲ σώθηκε
γιὰ τῆς φυλῆς μας τ' ἅγια πεπρωμένα.
Τὶ ἦταν παλῆα κι' ἦταν βαθυόριζη
στὰ χώματα τὰ σκλαβωμένα.

Ἐκατὸν τρία χρόνια ἀκέρια τᾶζησες
καὶ πάλι βιάστηκες παπποῦ μου νὰ πεθάνης.
Τρεῖς μῆνες μόνο ἀκόμα καὶ θὰ πρόφταινες
ἀνάσταση νὰ κάνης.

Θᾶκουγες τίς καμπάνες τίς χαρούμενες
τῆς λευτεριᾶς θὰ μεταλάβαινες τὴ χάρη.
Ἐκατὸν τρία χρόνια. . . κι' ὅμως βιάστηκεν
ὁ Χάρος νὰ σὲ πάρη,

Θᾶηταν πολὺ τρεῖς μῆνες νὰ σοῦ χάριζε
στ' ἀδικημένο τῆς ζωῆς σου τὸ μεράδι ;
Ἄς ἦταν Θεέ μου μπορετὸ νὰ σοῦδινα
κι' ἀπ' τῆς κανιήλας μου τὸ λάδι.

Νὰ τὼβλεπες παπποῦ τὸ φῶς τ'ἀνέσπερο.
—καῦμός σου καὶ μαράζι κι' ἔγνοια πρώτη—
Κι' ἀπὲ νὰ διάβαινες στὴ δίκαιαν ὥρα σου
παλῆ μου ἐσὺ Γιαννιώτη.

Κι' ὁ ἄγνωστος τραγουδιστὴς κάμπτεται στὶς τέσσες θυσίες, μὰ γρήγορα ἀνα-
βαπτίζεται στὸ ἄλικο αἷμα τῶν ἀγωνιστῶν καὶ δραματίζεται τὴν πραγμάτωση τῆς
Μεγάλης Ἰδέας:

Τα πήραμε τὰ Γιάννενα! Μάτια πολλὰ τὸ λένε
(ποὺ πολεμοῦν καὶ κλαῖνε).

Τὸ λέν πουλιὰ τοῦ Γρεβενοῦ κι' ἀηδόνια τοῦ Μετσόβου,
τὸ λέν οἱ χτύποι κι' οἱ βροντές, τὸ λένε κι' οἱ καμπάνες,
τὸ λένε κι' οἱ χαρούμενες καὶ μαυροφόρες μάνες.

Ξύπνα, καημένε μου πασιά, νὰ ἰδῆς τὰ Γιάννενά σου,
τὰ πήρανε οἱ Ἕλληνες, δὲν εἶναι πιά δικά σου.

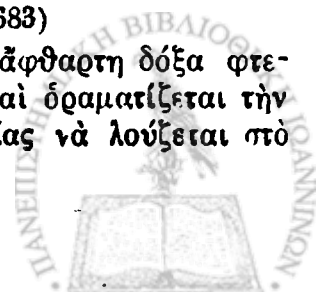
Ὁ Βενιζέλος δυὸ παιδιὰ, νὰ τοῦπαιρνα τὸ ἕνα
γιὰ νὰ τοῦ κίψω τὴν καρδιά ὅπως καίει κι' ἐμένα.

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννενα, Κρήτη καὶ Σαλονίκη,
θὰ μποῦμε στὴν Ἁγιά Σοφία μὲ μιὰ μεγάλη πίστη.

Ὁ Βενιζέλος Ὑπουργὸς στρατὸ θέλει νὰ μάσει
γιὰ νὰ τοὺς βάλει στὴ γραμμή, τὰ Γιάννενα νὰ πάρει...

(Λαογραφία, Τόμ. Δ. (1914), σελ. 683)

Ὁ ποιητὴς χαίρεται τὴν ἀναστάσιμη τούτη μέρα ποὺ ἡ ἀφθαρτὴ δόξα φτε-
ρούγισε στὴν πνευματικὴ αὐτὴ ἀκρόπολη ταῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ δραματίζεται τὴν
μιὰ καὶ ἀδιαίρετη Ἡλειρο μὲ σπασμένες τίς ἀλυσίδες τῆς βίας νὰ λούζεται στὸ

ἀνέσπερο φῶς τῆς λευτεριᾶς καὶ νὰ δροσίζεται μὲ τὸ μυρωμένο ἀγέρι τῆς αἰώνιας Ἑλληνικῆς πατρίδας. Ἔτσι καὶ ὁ Γιώργος Βρέλλης, γράφει στὸ ποιήμα του:

21 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

Λεύτερωμένα Γιάννινα, τῶν θυσιῶν στεφάνι,
—ἀπὸ δαφνιά πολὺκλωνη, ποὺ ἄπλωσε ἡ φυλὴ—
εὐλαβικὰ προσφέρετε το, στὴ Μάνα ποὺ φιλεῖ
γιγαντωμένο ἥρωα, σὲ κάστρα, στὸ Μπιζάνι!

Στὶς λέξεις «τὰν ἢ ἐπὶ τὰς» τὸ βλέμμα του δὲ χάνει,
σφιχτοκρατεῖ τὸ ὄπλο του, στὴ μάννα ὀμιλεῖ
καὶ κείνη θερμοσφιγγοντας, τοῦ δίνει ἓνα φιλι
στερνό! σ' ὀλόξεστες πληγές, πληγές ποὺ γιαταγάνι!..

Νὰ τὸ αἰώνιο σύμπλεγμα: Ἡ Ἑλλάδα εἶναι πρώτη,
σὰ φτερουγίζ' ἡ Δόξα μας στὴ Νίκη τοῦ στρατιώτη,
τώρα ποὺ λευκομάραρα σμιλεύει σ' ἅγια γῆ!

Καὶ σὰν ριγεῖ τὸ σῶμα μας, ἀκοῦμε στὴ σιγή:
οἱ Ἕλληνες στὰ Γιάννινα, στὴ λευτεριά μεθοῦνε!
Γιατί, στὴ Βόρειο Ἡπειρο, μὲς στὴ σκλαβιά νὰ ζοῦνε!

Ὁ ποιητὴς καὶ στὴν ξενητεία ποὺ βρῖσκεται, κάνει τὴν πατρίδα του θρησκεία, τὴ θεωρεῖ τὸ ὑπέριστο ἰδανικό του, ζεῖ μὲ τὸ γλυκό της ὄνειρο, καὶ τραγουδάει τὸ ἀφθαστο πνεῦμα της καὶ τὴν ἀθάνατη ὁμορφιά της, ὅπως καὶ ὁ Δ. Γ. Σωμάκος (Ἡπειρώτης) σὲ δύο του ποιήματα:

ΕΠΙ ΤΗ ΑΛΩΣΕΙ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

A

Διατὶ ὦ τῆς Παμβώτιδος
κῆμα πεφοβισμένον
διὰ μιᾶς ἀγρίεψες
καὶ εἶσαι ἀφρισμένον;

Τόσους καιροὺς ἐκάθησο
ἀκίνητο καὶ κρῦο
πῶς τώρα τρέμεις, δέρονεσαι
καὶ γίνεσαι θηρίο;

Κατάλαβα ὦ κῆμα μου
γιατ' εἶσαι φουσκωμένο
γιατὶ βογγᾶς ὑπόκωφα
σὰν νᾶσαι στοιχειωμένο.

Τόσα κορμιά ποὺ βρίσκονται
βαθειά, βαθειά θαμμένα
στὸν κρῦο κι' ἀφιλόξενο
τῆς λίμνης σου πυθμένα.

Εὐθύς ὁπότεν ἤκουσαν
«Διαβαίνει ὁ καβαλλάρης
ὁ Ρήγας ὁ ἀτρόμητος
τῆς λευτεριᾶς ὁ Ἄρης».

Ἄμέσως ἐξωντάνεψαν

κι ἔξω ζητοῦν νὰ βγοῦνε
καὶ μὲ τὸ Βασιλόπαιδο
στὰ Γιάννινα νὰ μποῦνε.

B

Βασανισμένη Ἡπειρος
Γιαννιωῖτες πικραμένοι
ἡμέρα ἀναστάσεως
ἦρθε γιὰ μᾶς καημένοι.

Πατέρων μας τὰ κόκκαλα
ἐκ βάρθρων τώρα τρίζουν
καὶ μὲ λαχτάραν ἄρρητον
τὴν Δόξαν χαιρετίζουν.

Σιγὰ—σιγὰ ἐγείρονται
παίρνουν ψυχὴ καὶ σῶμα
φιλοῦν τὴν κυανόλευκον
μέσ' τὸ δικό της χῶμα.

Καὶ μετ' αὐτὴν συνέρχεται
πληθὺς νέων σωμάτων
καὶ γίνεται πανήγυρις
Μαρτύρων ἀθανάτων.

Κ' οἱ νῦν ὡς ἐκεῖνοι ἔγιναν

ἠρωϊκὴ θυσία
χαρὰ σ' αὐτοὺς ποὺ ἔφυγαν
γιὰ τὴν Ἀθανασία.

(Περιοδικὸ «ΑΤΛΑΝΤΙΣ» Νέα Ὑόρκη,
Φεβρουάριος 1913)

Ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια, στὸ ρυθμὸ ἀποζητάει ἡ ψυχὴ τὴν ἐξόρμησή της γὰρ τὰ μεγάλα δημιουργήματα. Μὲ τὸ τραγούδι ἐξαίρονται τὰ ἠρωϊκὰ κατορθώματα, ποὺ εἶσι ξαναζοῦν καὶ γίνονται ἡ φωτοπηγὴ τῆς γενιᾶς ποὺ ἔρχεται. Τὸ τραγούδι αὐτὸ μαστορεῦεται ἀπὸ τὶς μυστικὲς δυνάμεις ποὺ κλείνομε μέσα μας καὶ ποὺ φανερῶνται μόνον στὶς μεγάλαις στιγμῆς. Εἶναι ἡ πνευματικὴ ἀνάταση καὶ ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ λευτεριά. Σύμβολα ἀθάνατα στὴν Ἑλληνικὴ ἀναδρομὴ τῆς Ἱστορίας. Σύμβολα ποὺ ἐπέβαλαν στὴν παγκόσμια συνείδηση τὴ μικρὴ, μὰ τρισένδοξη τούτη χώρα. Ἔτσι καὶ ἡ δική μου Μοῦσα μοῦ ἐέπνευσε τοὺς παρακάτω στίχους, ἀφιερωμένους στὴν ἀναστάσιμη τούτη μέρα τῆς πατρίδας μου:

21η ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

Τρέχει ἀλλόφρονη ἡ βία στὰ σκοτάδια.
Στὸ χάραμα τῆς 21ης ὁ γαλανὸς σταυρὸς
λάμπει στοὺς οὐρανοὺς.
Στῆς λευτεριᾶς τὰ μάγια καὶ τὰ χάρδια
αἱματωμένος ὁ Γιαννιώτικος λαὸς
κλαίει μὲ τοὺς Θεοὺς.

Πῆρε τῆς πόλης τῶν φώτων τὰ κλειδιὰ
στεφανωμένος πρίγκηπας στρατηλάτης
μὲ τὴ χρυσῆ ρομφαία.
Κι' ἀπ' τοὺς καπνοὺς ἡ δόξα τινάζει τὰ φτερὰ
γιὰ τὴν ἀθανασία, ποὺ χρυσώνουν τὰ μαλλιά της
Ἑλλάς—Πίστη—Ἰδέα.

Τὰ μισοφέγγαρα, τὰ φέσια ξεψυχοῦν.
Πέφτουν οἱ ὑράννοι σιὰ τάρταρα, τοὺς δέρνει
τοῦ σκλάβου ἡ κατάρρα.
Καὶ τὰ νερὰ τῆς λίμνης μὲ θρούλους τραγουδοῦν
στὸ ἀγέρι ποὺ ἀμόλυνη τὴν κόρη φέρνει
στὴ μάνα τὴν Ἑλλάδα.

Τρέχει ἀλλόφρονη ἡ βία στὰ σκοτάδια.
Τὸ φῶς τῆς ἀναστάσεως, οἱ τάφοι, οἱ βωμοὶ
παγκόσμια, ἄσβεστη δάδα.
Οἱ πόθοι γιορτάζουν Ἐπινίκα, γιὰ τὰ μεγάλα,
τ' ἀθάνατα, σὴ γῆ, ὅπου γεννήθηκαν Θεοὶ
Στὴ γαλανὴ Ἑλλάδα. «Ἀστροφεγγές» 1951.

Καὶ ὁ Βασίλης Λιούρης, γράφει στὸ ποίημά του:

ΤΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ

Τὰ Γιάννενα στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων!
Κι' ὁ Δωδωναῖος Ζεὺς χαμογελάει
Μέσ' ἀπ' τὶς μαντικὲς τὶς φυλλωσιές!
Τὸ χάνι τοῦ Ἐμῖν Ἀγᾶ πατάει
Γερά ὁ στρατὸς τῶν Κωνσταντίνων!

Στὸν πλάτανο τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων.
 Τοῦ Κατσαντώνη ἐδῶ καὶ τοῦ Βλαχάβα,
 Ἐθροσφεν ἀνεράτδες καὶ ζωθιές!
 Στὸ κάστρο τοῦ Ἀλῆ ἡ σκλάβα
 Τὸ πέρασμα γλυκῶν ὄνειρών.

Καλωσορίζει ἀπ' τὸν Δρίσκο καὶ τὴ Μανωλιάσα
 καὶ στὸ Μπιζάνι ξεπετοῦν ἀντάμα
 τῶν ἀντρειωμένων οἱ καρδιές!
 Πηλάλα παίρνει τὰ βουνὰ στὸ θάμα
 Μακρόσυρτη βουὴ χωρὶς ἀνάσα.

«Τὰ Γιάννενα στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων!»
 Νικητὴς καὶ τιμημένος ὁ Σταυρός!
 Περνάει ὁ στρατὸς τῶν Κωνσταντίνων
 Βουβὸς καὶ ντροπιασμένος ὁ ἐχθρός!

Ἡ Γαλανόλευκη κυματίζει περήφανη τὰ θρυλικά Γιάννενα εἶναι Ἑλληνικά.
 Ἡ 21η Φεβρουαρίου εἶναι λαμπρὸ ἀστὲρι στὴν Ἱστορία τοῦ ἔθνους. Τὰ Γιάν-
 νινα ἐλεύθερα. Ἡ πολιτεία ἀνέστη. Ἡ πλάση γιορτάζει. Τὰ βουνὰ χορεύουν. Ἡ
 λίμνη κρύβει τὰ μυστικά της κάτω ἀπὸ γαληνεμένα νερά. Τὰ πουλιὰ λαλοῦν. Οἱ
 εὐεργέτες ἀναπαύονται. Οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους ἀναπαύονται. Οἱ νεκροὶ γαλη-
 νεύουν. Οἱ ἥρωες ἡσυχάζουν. Οἱ εἰοιμοθάνατοι πολεμιστὲς στὸ πεδίο τῆς τιμῆς
 ἀκοῦνε τὸ χαρμόσυνο μήνυμα καὶ εὐτυχισμένοι περνοῦν στὴν ἀθανασία. Ὅλα χαί-
 ρονται. Ὅλα ἀνασταίνονται, Ὅλα γεμίζουν φῶς. . . Μάτια γελοῦν. . . Μάτια
 κλαῖνε. . . τραγουδάει διθυραμβικὰ ὁ ποιητὴς Γ. Σουρῆς στὸ ποίημά του :

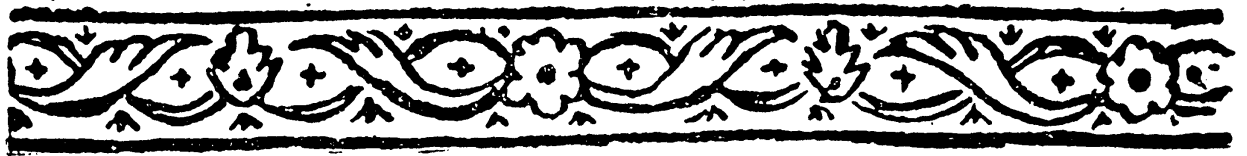
ΤΑ ΠΗΡΑΜΕ ΤΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννενα μάτια πολλὰ τὸ λένε
 μάτια πολλὰ τὸ λένε ὅπου γελοῦν καὶ κλαῖνε.
 Τὸ λέν πουλιὰ τῶν Γρεβενῶν κι' ἀηδόνια τοῦ Μετσόβου
 πὸν τᾶσκιαζεν ἡ παγωνιά, κι' ἀνατριχίλα φόβου. . .
 Τὸ λένε χιύποι καὶ βροντές, τὸ λένε κι' οἱ καμπάνες
 τὸ λένε καὶ χαρούμενες οἱ μαυροφόρες μάνες.
 Τὸ λένε κι' οἱ Γιαννιώτισσες πὸν ζοῦσαν χρόνια βόγγου
 τὸ λένε κι' οἱ Σουλιώτισσες στὶς ράχες τοῦ Ζαλόγγου.

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννενα. Κι' ἡ ἀθάνατη ἐκείνη Ἐποποιία, οἱ Ἑκατόμβες
 τοῦ Μπιζανιοῦ, ἡ ἀμάραντη δόξα τῆς ἐλεύθερης πιά πολιτείας, ὑψώθηκαν στὸ ὕ-
 πατο σκὰλι τῶν ἰδεωδῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἀναζητήθηκαν ἀπὸ τοὺς πνευματικούς ἐρ-
 γάτες στὰ ὑπερκόσμια, καὶ ἔγιναν ἡ πιὸ μεγάλη ἀξία τῆς ζωῆς, ἔγιναν τὸ μονα-
 δικό, τὸ ἓνα ἰδανικό. Αὐτὸ ἦταν καὶ τὸ αἶτημα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὸ ἰδανικό
 τῆς λευτεριᾶς σιτάθηκε ἡ μεγαλόπνοη πορεία καὶ καὶ ἡ ἀνάσταση τῆς φυλῆς μας. Τὴν
 ἔννοια τῆς λευτεριᾶς τῆς θρυλικῆς πολιτείας, ὁ ποιητὴς τὴν ἔκλωσε μὲ τρόπο, πὸν
 σὰ γεγονὸς καὶ πνεῦμα σιτάθηκε κέρα ἀπὸ τὴ μονομέρεια τῶν καιρῶν. Τὴν ἔκανε
 ἱστορία καὶ μῦθο, φλογερὸ σύμβολο τῶν γενηῶν πὸν ἀκολουθοῦν.

Μὲ τὴν πολύχορδη λύρα του ὁ ποιητὴς ἔπαιξε νότες χαρούμενες, θριαμβευτι-
 κές, ἐωθινές, δοξαστικές, πὸν σκορπίζουν αἰσιοδοξία γιὰ τὴν ἱστορικὴ πορεία τοῦ
 ἔθνους μας, πὸν φέρουν νοσταλγία καὶ γαλήνη καὶ πὸν ὑπόσχονται πῶς, ὅσο
 στοὺς βράχους μας στήνονται σύμβολα ἱερά, ὅσο στὴ γῆ τῶν προγόνων μας φυ-
 τρώνει τὸ δέντρο τῆς ἐλευθερίας, ὅσο στοὺς γαλανοὺς οὐρανοὺς μας κατοικοῦν οἱ
 πανάρχαιοι Θεοί, ἀπὸ τὴν ἀπόμερη τούτη γωνιά τῆς γλυκειᾶς πατρίδας, τὴν Ἡπει-
 ρο, θὰ ζωντανεύει πάντα ἡ παράδοση μὲ τὸ ἀρχαῖο κάλλος καὶ θὰ σκορπίζεται ἀνέ-
 σπερο, θεῖο, ἀθάνατο τὸ Ἑλληνικὸ Φῶς. . .

ΖΗΣΗ Μ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΣΤ' ΑΚΡΟΓΙΑΛΙΑ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τοῦ Αἰγαίου οἱ γλάροι μὲ τις λευκὲς τοὺς φτεροῦγες σπάθιζαν τοὺς αἰθέρες καλῶντας ἐναγῶνια τὴν Ἄνοιξι. Καὶ τὰ κορμιὰ κι' οἱ ψυχές τοὺς τὴν ἀποζητοῦσαν. Ὁ Ἀπρίλιος 1941 εἶχε φτάσει. Ὁστίσσο ἐκεῖνη δείλιαζε νὰ ξεπροβάλει. Δίστασε νὰ δανείσει τὰ μυριοπλούμιστα πέπλα τῆς στὰ δένδρα. Ἀπαρηγόρητα αὐτά, δάκρυζαν. Οἱ ἀμυγδαλιές, μάλιστα, γείτραν λίγο, τις κορφές τοὺς. Γιὰ νὰ μὴ φανερωθοῦν τὰ δάκρυα. (Τὰ δάκρυα γδέρνουν τὴν ψυχὴ. Ὅταν δείχνωνται γδέρνουν καὶ τὴν περηφάνια).

Μέρες σκυθρωπές, ἀναστρες νύχτες, μεσημέρια ἀχρωμα ζῶναν τὴ Μακεδονία, τὴ Θράκη, τὰ Νησιά, τὴ Νότια Ἑλλάδα ἐνῶ οἱ καρδιές τοὺς χτυποῦσαν συντονισμένα μὲ τις ἀντρειωμένης Ἠπείρου τὴν ἀναπνοή. Ἀντιδόγγασε τὸν ἐπικὸ ἀγῶνα ἐναντία στὸν ἐπιδρομέα Φασισμό. Ἐκεῖνη! Ἐκεῖ δινόταν ψυχὴ, καρδιά, ἐκεῖ δέθηκαν μάτια, μυαλό, τὸ μεδούλι τοῦ ἔθνους καναλιαζόταν ψηλὰ ἐκεῖ. Πρὸς τὴν Πίνδο τραβοῦσαν ὄλα. Τοῦ πατέρα τὸ φίλτρο, ἡστοργὴ τῆς μάννας, τοῦ ἀδελφοῦ ἢ ἀγωνία, γυναικεῖες ἔγνοιες νειάτα, τὸ δέμα γιὰ τὸ φαντάρο, οἱ ἐλπίδες μιᾶς γενιᾶς, τοῦ Αὐριανοῦ οἱ κούνιες. Βηθλεὲμ ἀντρειωσύνης.

Μέσ' στὴ συσκότιση ποὺ ἐπέβαλαν τὰ ἐχθρικά ἀεροπλάνα, μόνον τὰ ραδιόφωνα φέγγιζαν παρήγορα. Ἄθλους ἀντιστορεῦσαν. Καὶ σύγκαιρα νανούριζαν τοὺς ἐπαίνοους ὄλεο τοῦ Κόσμου ποὺ θαύμαζε τὴν Ἑλλάδα. Ἐνας εἶταν θαυμασμός ἐφήμερος. Φούντωσε —φούσκωσε— ψήλωσε μὲ μιᾶς, μὰ ἴδια σὰν παιδικὸ μπαλόνι, ἔσπασε ἀπότομα μόλις τέλειωσε ὁ Πόλεμος. (Ἦ πάρχουν θαυμασμοὶ ποὺ δὲν εἶναι παρὰ προβολὴ τοῦ Ἐαυτοῦ μας).

Τις ἐπίσημες αὐτὲς σιδερωμένες παινισιές ποὺ ξεχείλιζαν ἀπ' τὰ ραδιόφωνα, οἱ γλάροι τοῦ Αἰγαίου δὲν τις ἀκούγαν μῆτε καὶ θέλαν —σοφώτεροι ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους— νὰ τις ἀκούσουν. Μόνον ἐπίμονα ἀναζητοῦσαν τὴν Ἄνοιξη ἀνιχνεύοντας στίς ἀπόγειες αὖρες τις εὐωδιές τῶν λουλουδιῶν τῆς. Ἡ χιλιοτραγουδισμένη ἐποχὴ θὰ χανόταν στὰ χιόνια; Γι' αὐτὴν ἀγωνιοῦσαν οἱ γλάροι. Δὲν τρόμαζαν γιὰ τὴν Πίνδο. Καρτερικὰ κράταε Ἐκεῖνη. Θὰ κρατοῦσε καλὰ ὡς τὸ τέλος τοὺς ἐπιδρομείς τοῦ Ντοῦτσε. Περήφανα τὸ εἶχε διχηγηύσει μὲ μιὰ ἀπίθανη πρεσβεῖα ἀγερώχων σταυραετῶν:

—Ἐκεῖ κάτω προσέξτε. Κάμποι ἀπλώνουν τὰ πόδια τοὺς ὡς τὴ θάλασσά σας. Καὶ τὰ τσακάλια ἀλωνίζουν στοὺς κάμπους ἐκεῖ μποροῦν νὰ ροκνίζουν ἀφοβα Ἐάφνου μιὰν αὐγὴ — 6 τ' Ἀπρίλη— τὰ γαλανὰ— γελαστὰ καὶ γαλήνια τοῖ Αἰγαίου νερά, θολώνοντας ἀπότομα, ἀναταράχθηκαν. Στὴ στιγμὴ ξεσήκωσαν πελώρια κύματα π' ἀφρίζαν θυμούς. Ἀνατινάχτηκαν ὡς τις Μακεδονοθρακικὲς ἀκτὲς θὰ πύργωναν τὸν ἑαυτὸ τοὺς μπρὸς στοῖ ποὺ χούμηξαν, μὲ σιδερόφραχτα φουσαττε Οὐννοὺς τοῦ Χίτλερ. (Τοὺς δεῖξαμε, τὰ δκανίκια — ἴδιο εἶδος πύκνῳ — τῶν ἀναπριων τοῦ Ἀλβανικοῦ Μετώπου. Μὰ δὲν ἰσεβάστηκαν).

Τ' ἀνταριασμένα κύματα τοῦ Αἰγαίου στάθηκαν σύνθημα γιὰ τὰ στοιχεῖα τῆς Φοσης. Μάνιαζαν τώρα ἔλα θέλοντας τὰ τετονικά νὰ λυγίσουν στίφη. Ἀγέρηδες Βροντὲς— Ἀστραπὲς ζώσθησαν ἀνάμε τοὺς καὶ συστοιχίθηκαν στὴ μάχη. Τὰ τάμια καθάλησαν τὰ γεφύρια. Ὁ Νέσλύσσαγε. Ὁ Στρυμῶνας πλημμύριζε. Ἰροπηδοῦσαν οἱ λίμνες. Ξεμαρμάρωσαν πέτρινες καρδιές στὰ σπλάχνα τῶν δράχ

πού κορνιζάρουν τὰ νταντελένια νησιά μας. Κι' οἱ θράχοι σταματώντας τὴν προαιώνια μὲ τὴ θάλασσα ἀμάχη τους, στοργικὰ ὅσο ἀνήσυχια, τεντώθηκαν νὰ ὑποδεχθοῦν τὰ ποῦφταναν ἀπ' τὴν Πίνδο μηνύματα.

Τῆς ἀνισῆς μάχης ἢ κλαγγὴ ὡς τὸ Αἰγαῖο ροδόλαε. Μεσ' στὴν κλαγγὴ αὐτὴ οἱ γλάροι ἀψηφώντας τις φτεροῦγες τῶν Γερμανικῶν ἀεροπλάνων πού χαμήλωναν πιὸ σίγουρα γιὰ νὰ σπείρουν τὸν ὄλεθρο, ὑψωνόντουσαν περήφανοι πρὸς τὸν οὐρανό. Ταχύτεροι ἀπὸ κάθε ἄλλη φορα. Ἀτένιζαν, ἔτσι, ἀπὸ ψηλὰ πρὸς τὰ σύνορα. Καὶ κάπου—κάπου διαστικὰ χαμήλωναν στῆς θάλασσας τ' ἀφροστέφανα γιὰ νὰ τῆς ἀνιστορήσουν τὰ καινούρια παραμυθένια κατορθώματα πού σάρκωναν τὰ σύνορα. Καὶ τὰ βόρεια, τώρα σύνορα.

Μιλλιούνια ἀμέτρητα αὐτοὶ οἱ γλάροι μὲ τὴν ἀτέρμονη ἀνεμόσκαλα ποῦστησαν πάνω ἀπ' τὸ ἐκπληκτο Αἰγαῖο, τὸ φάσκιωσαν. Θάλασσα γαλανή, γαλανὸς οὐρανός, ἄφροι ἄσπροι κι' ἄσπροι γλάροι, δάνεισαν οἱ μὲν στοὺς δὲ τὸν ἑαυτὸν τους. Ὁμορφὴ σύγχυση γαλανόλευκου.

Ἡ θαναυση βουὴ τῶν μηχανοκινήτων τοῦ Φὸν—Ἄιστ προσπερνοῦσε τὰ Ἑλληνικὰ ὄχυρά— πού δὲν παραδιδόνταν κι' ὄταν ἀκόμα τέλειωναν τὰ φυσίγγια. Κατέβαινε στοὺς Μακεδονοθρακικοὺς κάμπους σκορπίζοντας κατατρομαγμένα τὰ νεογέννητα ἀρνάκια. Κάποιο πρωῖνό, σὰν ἀπὸ ἀγραφή συμφωνία δλα μαζὺ θέλασαν μιὰ προσευχούλα:

—Ἄν ἀποκοιμήθηκες ξύπνα, Θεοῦλη καλέ, τὸ κακὸ νὰ σταματήσης ὅσο εἶναι γωρίς. Ἄν πάλι φοβήθηκες καὶ ἐσὺ καὶ δρόμιατες ψηλότερα καὶ κουκουλώθηκες στὰ σύγνεφα γιὰ νὰ μὴν βλέπεις καὶ νὰ μὴν ἀκοῦς, νὰ μᾶς τὸ πεῖς γιὰ νὰ ποῦμε στ' ἀγέννητα νὰ μὴν γεννηθοῦν. Σὲ πιστεύουμε, μὰ ἐτούτῃ τὴν στιγμή θὰ σὲ θέλαμε πιὸ σιμά, θὰ θέλαμε νὰ μᾶς ζεστάνεις. Κάνει καὶ κρῦο καὶ κρυβόμαστε διπλά.

Τὰ τριαντάφυλλα προτιμοῦσαν, πρὶν ἀντικρύσουν τὸν ἀγκυλωτὸ σταυρό, νὰ φυλλοσκορπίσουν πρόωρα παρὰ τὰ σκυθρωπά νὰ στολίσουν κράνη. Οἱ ἀετοὶ βλέποντας σ' ἄδεια στήθεια ἀποτυπωμένες τις καρὶκατοῦρες τους, περιφρονητικὰ τὰ μάτια

τους μισόκλειναν. Πρὸς τὴν Ἀνατολὴ τὰ κεχριμπαρένια τους κεφάλια γύριζαν τὰ ἠλιοστρόπια.

Οἱ πανσέδες πού καλιεργοῦσε σὲ μιὰ σέρρα ἕνας ἀνθοκόμος πληροφορήθηκαν τὴ Χιτλερική εἰσβολὴ ἀπ' τις πεταλοῦδες. Εἶχανε— σὲ μιὰ στιγμή πού ἀνοίξε τὴ σέρρα ὁ ἀνθοκόμος— καταφύγει ἐκεῖ.

Τότε ἀνάμεσα στοὺς πανσέδες καὶ τις πεταλοῦδες ἄρχισε μιὰ ψιθυριστὴ συνομιλία:

Πανσέδες: Μὰ καλὰ εἶναι αὐτοὶ πού ἔχουν τὴν ἴδια πατρίδα μὲ τὴν τόσο εὐαίσθητη ζωγράφου, τὴν Καίτη Κόλβιτς;

Πεταλοῦδες: Ναί, μὰ γιὰ τί παραξενεύεσθε; Συχνὰ ἀπὸ μιὰ κοιλιὰ βγαίνει ἕνας ἄγγελος κι' ἕνα τέρας.

Πανσέδες: Ἄν δὲν γελιώμαστε στὴν Γερμανία γεννήθηκε κι' ὁ Χάινε;

Πεταλοῦδες: Ὅχι δὲν γελιέστε—μὰ τί πάει νὰ πεῖ. Δίπλα στὰ τριαντάφυλλα μήπως δὲν φυτρώνουν ἀγκάθια; Πέρα ἀπ' αὐτὸ οἱ ἄνθρωποι εἶναι τόσο εὐπλαστοί, τόσο σκληρὰ τὰ συμφέροντα, μηχανοποίητα τὰ μέσα γιὰ τὴν ἀγελαδοποίησιν τοῦ λαοῦ.

Πανσέδες: Μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἀγέλη δὲν βρέθηκαν ἄνθρωποι πού νὰ μὴν ἔχουν καρδιὰ λαγοῦ καὶ νὰ ἔχουν ψυχὴ πονιάρου;

Πεταλοῦδες: Καὶ φυσικὰ βρέθηκαν. Ὅμως τοὺς στήσαν στὸν τοῖχο φυτεύοντάς τους ἀπὸ μιὰ σφαῖρα ἢ τοὺς ἔσυραν σὲ στρατόπεδα κἀνοντάς τους σαποῦνι ἢ ἐκεῖνοι πρόλαβαν κι' ἔφυγαν πρὶν παγιδευθοῦν στὶς φάκες τῆς Γχεσταμπο.

Πανσέδες: Μπορεῖτε καλὲς μας πεταλοῦδες νὰ μᾶς πῆτε κανένα τέτοιο παράδειγμα;

Πεταλοῦδες: Μὰ καὶ βέβαια. Καὶ τὸ παράδειγμα ἦλθε ἀπὸ ἐκεῖ ποῦπρεπε: Τοὺς συγγραφεῖς: Ἀπ' τὴ Γερμανία ὁ Τόμας Μάνν, ἀπ' τὴν Αὐστρία ὁ Στέφαν Τσοβάιτς ἀπόδρασαν ἀφοῦ ὑψωσαν περήφανη φωνὴ διαμαρτυρίας.

Μιὰ ριπὴ ἀπὸ αὐτόματα διέκοψε τὴν συνομιλία ποῦχε ἀρχίσει ἀνάμεσα στοὺς πανσέδες καὶ τις πεταλοῦδες. Τρομαγμένες οἱ πεταλοῦδες, λιποθύμισαν καὶ πῆσαν πᾶ-

νω στα φύλλα τῶν πανσέδων. Αὐτοὶ τὶς χεῖδεσαν μ' ἓνα πονετικὸ χαμόγελο.

Ἡ ναζιστικὴ μπόττα σημάδευε τὸ διάβα τῆς μ' ἑλληνικὰ αἵματα. Πάνω τους οἱ παπαροῦνες ρίξαν γιὰ σάβανο, στὸ γρῶμα συνταιριασμένο, τὰ φύλλα τους. Ἀντικρύζοντας τὴ σκηνὴ τὸ θυμὰρι ἐπνίξε τὴν εὐωδιά του. Τὰ πετεινάρια πάψαν νὰ λαλοῦν. Κι' οἱ ὄρνιθες αὐτιαζόντουσαν περὶλυπες.

Πελεκάνοι, ἀπ' τὶς στέγες φτωχοκαλυβιῶν ξεκινημένοι, σ' ἓναν πρωτόφαντο συναγεμῶ συναγμένοι, φθάσαν κοντανασαίνοντας, πάνω στὴν ρυθμιὰ τῆς Τουρκίας. Τὴν κάλεσαν νὰ παρασταθεῖ τῆς Ἑλλάδας, πισώπλατα χτυπημένης. Ὅμως ἀποδιωγμένοι ἀπὸ ἐκεῖ γύριζαν στὰ ζωσμένα ἀπὸ καπνοὺς μπαρουτιοῦ ἑλληνικὰ ὄχυρά. Προτιμοῦσαν νὰ μοιραστοῦν πάνω ἀπ' αὐτὰ τὴν τύχη τῶν ποὺ τὰ διαφάντευαν.

Μεγάλῃ Παρασκευῇ γιὰ τὸ Ἔθνος. Εἶχε νὰ πορευθεῖ πρὸς ἓναν Γολγοθᾶ. Καὶ πορεύθηκε δίχως νὰ λυγίσει. Σταυρώθηκε χωρὶς ἄχνα παράπονον. Ἐσφιξε τὰ δόντια του —δὲν πρόδωσε τὸν πόνο του. Ἐέσχισαν τὶς χλαμίδες του— ὅμως διεφύλαξε τὴν ἀξιοπρέπειά του. Ἐνα κεφάλι ἔχει ἀξία δταν κρατιέται ψηλά. Νὰ σὰν τῆς Πίνδου τὰ κέδρα. Καίονται δίχως νὰ λυγίσουν. Λαμπαδιάζουν ἴδια λαμπάδες.

Τώρα τ' ἄθλια караβάνια τῶν προσφύγων σερνόντουσαν πρὸς τὰ νότια. Μάννες χαροκαμμένες, μαυροντυμένες χῆρες, ὄρφανὰ ἀνήλικα κλαῖγαν τοὺς δικούς τους. Γρύλλιζαν τὰ σκυλιά. Τὰ τσακάλια οὐρλιαζαν. Τὰ ψάρια βουτώντας στῆς θάλασσας τὸ βυθό, σ' ἀπροσμέτρητα, ἀπρόσφορα γιὰ τὸ κάθε τους εἶδος βάρη, πέθαιναν παθαίνοντας ἀσφυξία—μιὰν ἀπρόσμενη αὐτοκτονία. Στὶς λίμνες οἱ λυγαριές λύγισαν τόσο χαμηλὰ ποὺ οἱ κορφές τους ἀκούμπαν στὶς ὄχτες. Τὰ τρυγόνια πᾶψαν νὰ ζευγαρώνονται. Στὶς λόγχμες λούφαξαν οἱ φασιανοί. Τοῦ φεγγαριοῦ τὸ χαμόγελο ἔσβυσε, πέφτοντας στὸν κρατήρα ποὺ ξανοίγει ἢ ψηλότερη κορφή τῆς Σαμοθράκης. Ριγηλὰ ἀχολογοῦσαν τὰ βουνά. Οἱ πέρδικες ξεπούλιζαν τὰ στήθη τους: Δὲν θέλαν νὰ βροῦν, νὰ δοῦν τίποτα ὄμορφο οἱ ἐπιδρο-

μεῖς. Καλοῦσαν στὸ ἴδιο καθήκον τὰ κορίτσια τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ γλᾶροι στὴν ἀρχὴ σάστισαν. Σὲ λίγο, ὅμως, ὄρῃκαν τὴν ψυχραιμία τους. Συνάχτηκαν σὲ συμβούλιο πολεμικὸ πάνω σὲ μιὰν κορφή τῆς Σαμοθράκης—στὴ θέση ποῦτανε κάποτε τὸ ἀγαλμα τῆς Νίκης. Κεῖ ἀποφάσισαν μιὰ πανστρατιά ἐνάντια στὸ πρῶτο πλοῖο, ποὺ θάπαιρναν οἱ Γερμανοὶ τὸ Αἶγατο γιὰ νὰ κυριέψουν. Εἶχε σ' ἀναμεταξὺ ξεκινήσει ἀπ' τὴν Κεραμωτῆ. Τὸ πέτυχαν ἔξω ἀπ' τὴ Θασσοπούλα.

Μάρτυρας τῆς σκηνῆς ποὺ διηγίεμαι παραστάθηκε ἓνας γεροβοσκὸς τῆς Θασσοπούλας. Μῆτρος τ' ὄνομά του. Συναντηθήκαμε, ὕστερα ἀπὸ χρόνια, ἐνῶ κυνηγοῦσα ἀγριογούρουνα στὸ Μεγάλο Δάσος ποῦναι στὶς ἐκβολές τοῦ Νέστου, ἀντικρὺ ἀπ' τὴ Θασσοπούλα. Μοῦ τὴ διηγίθηκα ἔτσι πάνω—κάτω:

—Παιδί μου, ἄλλο νὰ τὸ λές, ἄλλο νὰ τὸ ἴδεις μὲ τὰ μάτια σου. Ἀλλοτινὸ. Πετούμενος σωρὸς οἱ γλᾶροι, ἀμέτρητοι, ἀλογάριαστοι. Πέφταν, μὲ πρωτάκουστους ἀλλαλαγμοὺς ὄλοι μαζύ, ἄσπρο σύγνεφο, γαλαξίας σημαδιακός, χεῖμαρρος ἀνιστόρητος, πάνω στὸ πλοῖο φορτωμένο στρατιῶτες καὶ πολεμοφόδια. Κύματα κύματα ἔφταναν ζυγίζόντουσαν στὸν ἀέρα, ζύγισαν τὸ στόχο καὶ μπράτς χυμοῦσαν μὲ τὰ κεφάλια κάτω—πάνω στὸ πλοῖο. Οἱ Γερμανοὶ ξαφνιασμένοι στὴν ἀρχὴ τᾶχασαν, ὕστερα ἄρχισαν ν' ἀμύνονται πατώντας μὲ τὶς μπόττες, πυροβολῶντας ἀφειδώλευτα τὸ σωρό. Στὸ τέλος, ἀπ' τὸ φορτίο τῶν τραυματισμένων καὶ σκοτωμένων γλᾶρων, τὸ πλοῖο βάρυνε, ἢ θάλασσα ἀνοιξε. Κατάπιε μονομιᾶς πλοῖο· ὄπλα· γεροβοσκὸς γλᾶρους.

—Τὴν ὥρα ἐκεῖνη, συνέχισε ὁ γεροβοσκός, σταυροκοπήθηκα ἀπανωτά, γονατιστὸς μπρὸς στὸ θέαμα—θυμὰ τῶν γλᾶρων. Ὅσοι γλᾶροι σώθηκαν—ἀφοῦ ἀνάρπαξαν τοὺς λίγο τραυματισμένους ποὺ μπόρεσαν νὰ ξεφύγουν ἀπ' τὴν ποὺ ἀνοιξε καταδόθρα—σχηματίστηκαν σ' ἓνα κύκλο καὶ στήσαν ἓναν ἐναέριο χορό. Εἶταν ἓνας χορὸς ποὺ ἀνεβοκατέβαινε ὡς τὶς κορφές βτῶν κυμάτων. Κι' εἶχε τὴ μιὰ ἓνα λυπητερὸ ρυθμὸ—κλαῖγαν τοὺς χαμένους κατεβαίνοντας—τὴν ἄλλῃ ἓνα χαρωπὸ—θριαμβικὸ—ἀ-

νεδαίνοντας γιόρταζαν την κερδισμένη νίκη.

Τοῦ γέρου—Μήτηρου ἢ διήγησιν μ' εἰ-
χε γοητέψει. Τὸν κύτταξα καλά, μεσ' στὰ
μάτια τοῦ ποῦ φωσφώριζαν κάτω ἀπ' τ' ἄ-
σπρα παχειά τοῦ φρύδια. Ἡ Φλόξ κι' ὁ
Καντζοῦρ—τὰ κυνηγητικά μου σκυλιά—ἀ-
σταμάτητα κουνούσαν τὶς οὐρὲς τοὺς. Κάθη-
σα. Τοῦ πρόσφερα ἓνα τσιγάρο. Ὁ Καν-
τζοῦρ—ξάπλωσε στὰ πόδια τοῦ, ἢ Φλόξ
τρίφτηκε στὰ δικά μου. Ἐβγαλε τὸ τσακ-
μάκι τοῦ, με στουρναρόπετρα καὶ Ἰσκα, ἀ-
ναψε καὶ μούδωσε ν' ἀνάψω κι' ἐγώ. Ἀνα-
σηκώθηκαν τ' ἄσπρα τοῦ μεγάλα μουστά-
κια ἀφήνοντας νὰ φανερωθεῖ ἓνα ζεστό χα-
μόγελο. Ἐσπευσα νὰ τὸν ρωτήσω:

—Κι' ὕστερα;

—Δὲν ἔχει ὕστερα. Τὰ ὕστερινὰ τὰ
γνωρίζεις ὅπως καὶ ὁ πάσα ἓνας Ἕλληνας.
Κεῖνο ποῦ ἴσως δὲν κατέχετε εἶναι ἐτοῦτο:
Σύγκαιρα εἶδα νὰ ξεπετιένται ἀπ' τοὺς
δάλτους τῆς Θασοπούλας τὰ βατράχια κοά-
ζοντας χαρούμενα. Χαχανίζοντας με περι-
κύκλωσαν καὶ μούπαν:

—Αἱ, εἶ χρόνια εἶμαστε γείτονες. Κα-
ταλαβαίνεις τὴ γλώσσα μας. Μποροῦμε νὰ
σὲ ρωτήσομε: Γιατί μᾶς συχαίνονται οἱ ἀν-
θρώποι; Ἰσχύει συχαμερότερο πράγμα
ἀπ' τὰ μεγάλα Κράτη ποῦ ρίχνονται πάνω
στὰ μικρὰ κι' ἀνήμπορα; Μᾶς συχαίνονται
οἱ ἄνθρωποι. Γιατί; Ἰσχύει συχαμερότερη
πράξη νὰ ἔχεις ἐπίσημα χεῖλη, νὰ δίνης
ὑποσχέσεις ἐπίσημες καὶ νὰ τὶς ξεχνᾷς
στὴν πρώτη ἀλλαγὴ τοῦ ἀγέρα;

Τινάχτηκα ὀρθιος. Ὅπως νᾶταν, εἶταν
κάτι τὸ ἀληθινὸ, εἶτε τὸ εἶπαν οἱ δάτρα-
χοι, εἶτε τὸ διαλογίσθηκε ὁ γέρο—Μήτρος.
Τὶ στιγμὴ ἐκείνη ὁ Καντζοῦρ γαύγιζε σ' ἔ-
ναν τορὸ γουρουινῶν. Πῆρα νὰ τὸν εὐχαρι-
στήσω τὸ γέρο—Μήτρο. Θὰ ἐφευγα ἀλλὰ
μ' ἀντέκοψε:

—Μὴ φύγεις. Ἐφυγε ὁ Καντζοῦρ μό-
λις ἄκουσε ὅσα μούπαν οἱ δάτραχοι. Φοβή-
θηκε μήπως μοιάσει τοὺς ἐπίσημοις ποῦ
δίνουν ὑποσχέσεις γιὰ νὰ μὴν τὶς κρατή-
σουν κι' ἀντὶ γι' αὐτὲς κρατοῦν ξένα μέρη.
Πῆγε νὰ σοῦ βγάλει ἀγριογούρουνα γιατί
κατὰ κάποιον τρόπον σοῦ τὸ ὑποσχέθηκε δ-
τα ξεκινήσατε γιὰ κηνύγι. Τὰ σκυλιά εἶ-
ναι πιστὰ κι' εὐγνώμενα. Μακάρι νὰ τοὺς
ἔμοιαζαν τὰ μεγάλα Κράτη. Ὅμως ἐκεῖνα

μοιάζουν περισσότερο πρὸς τὰ ἀγριογούρου-
να. Φροντίζουν νὰ παχαίνουν, κυττοῦν μο-
νάχα τὸν ἑαυτὸν τοὺς, καρφὶ δὲν τοὺς καί-
γεται ἂν δυναστεύουν ξένους λαούς. Ὅταν
δὲν τῶν ξεκουράζονται γιὰ νὰ χωνέψουν.
Καὶ χωνεύουν γιὰ νὰ ξαναφᾶν. Ἄκου καὶ
μιὰ ἱστορία ποῦ γινε σ' αὐτὸ τὸ δάσος. Κά-
ποτε ἓνα σπουργιτάκι ἀπλερο ἔπεσε ἀπὸ
τὴν φωλῆα τοῦ ἐτοιμοθάνατο. Πέφτοντας
σκάλωσε σ' ἓνα κλαδί. Ἔτσι ἔμεινε μετέ-
ωρο, σὰν κρεμασμένο. Τὸ δὲλεπεσ καὶ τὸ ἔ-
κλεγε ἢ ψυχὴ σου. Τὸ εἶδε κι' ἓνα ἀγριο-
γούρουνο ἀπὸ μακριά. Πλησίασε, δάλθηκε
νὰ τὸ φτάσει. Ποιδὲς ξαίρει γιατί, ποιδὲς ξαί-
ρει τί νὰ τὸ νόμισε. Πηδοῦσε, λοιπόν, χτυ-
πιένταν πάνω στὸ δένδρο, τὸ τίναξε, πά-
λευε νὰ τὸ ρίξει κάτω. Τοῦφταιγε σὲ τίπο-
τε; Ὅχι. Εἶταν μιὰ μανία. Ξαφνικὰ ἔφτα-
σε λαχανιαστὴ ἢ μαννοῦλα τοῦ σπουργιτιοῦ.
Εἶδε τὴ σκηνή, χούμηξε, ἀρπαξε τὸ μικρὸ
τῆς καὶ φεύγοντας κουτσούλισε στὸ ἀγριο-
γούρουνο. Κάτι ποῦ ἰσοδυναμοῦσε μ' ἓνα
θεαματικὸ φτύσιμο: «Ἄισχος ἀγριογούρου-
νο.» Φίλε μου ἀκριδῶς αὐτὸ τὸ ἀγριογού-
ρουνο μοῦ θυμίζει τὰ μεγάλα Κράτη ποῦ
ἐπιβουλεύονται τὴν λευτεριά τῶν μικρῶν.

Μεσολάβησε ἓνα διάστημα σιωπῆς ποῦ
τῆνε διέκοψε ἢ Φλόξ. Εἶχε τινάχτη ὀρθια,
ἀνατίναξε τὰ μεγάλα τῆς ὠμορφα αὐτιά,
κούνησε χαριτωμένα τὴν οὐρά τῆς καὶ κον-
τοσήμωσε τὸ Γέρο—Μήτρο. Τὸν ἀτένισε
κατάματα. Ἀκούμπησε ψηλὰ στὸ στήθος
τοῦ τὰ μπροστινὰ τῆς πόδια. Κι' ἔγειρε
ἀνάλαφρα τὸ κεφάλι τῆς, χώνοντας τ' ἀρι-
στερὸ τῆς αὐτὶ σχεδόν στὸ στόμα τοῦ.

Ἐκεῖνος τῆς χαμογέλασε, χαϊδεύον-
τάς τὴν:

—Εἶσαι περιεργὴ ἢ πολυφροντίζεις γιὰ
τ' ἀφεντικοῦ σου τὴν περιέργεια; Ὅπως
νᾶναι θάθελες νὰ πῶ κι' ἄλλα. Ἀφοῦ θέ-
λεις νὰ μ' ἀκούσεις, θὰ σὲ ὑπακούσω. Τὸ
ἔχω συνήθεια νὰ μὴ χαλάω τὰ χατήρια δ-
ταν πρόκειται γιὰ ἡμερὰ ζωντανά.

Ἡ μουστίσα τῆς Φλόξ κουνήθηκε πρὸς
τὰ κάτω. Μισάνοιξαν τὰ χεῖλη τῆς—ἀντα-
πόδοση τοῦ χαμόγελο.

Ὁ Γέρο—Μήτρος ἔτριψε δύο—τρεις φο-
ρὲς τὰ παχειά τοῦ κατὰσπρα μουστάκια ἀ-
νάσηκωνόντάς τα με τὴ βράχη τοῦ δεξιοῦ τοῦ
χειριοῦ κι' ἀνακλάδωσε τὰ πόδια. Κοντὰ

τους κουλουριάστηκε η Φλόξ. Γλύκαναν τὰ ξυπνά της μάτια, μιὰν πρωτόφαντη παίρνοντας λάμψη. Κάποια κοντινή λυγαριά λήγυσε ελαφρά τὰ κλαδιά της. Θάθελε, φαίνεται, νάναι πιό κοντά, ν' ἀκούει καλύτερα. Μερικά μυρμήγκια πού κουβαλοῦσαν ξένα δυσανάλογα μεγάλο σβώλο, μαρμάρωσαν ἀπότομα στή θέση τους, σταματώντας τὴν ὡς τότε πείσμονη προσπάθειά τους. Ἐνα χαμηλὸ μαῦρο σύγνεφο σὲ γαλανὴ μετουσιώθηκε ἄχνα.

Στοὺς διπλανοὺς θάμνους κόνεψαν δύο σπουργιτάκια κουνώντας νευρικά τὰ κεφαλάρια τους σὰ νάλεγαν:

— Λέγε, λοιπόν, ἀνυπομονοῦμε.

Ἐφτασε λαχανιασμένος καὶ τρίφτηκε στήν πλάτη τοῦ Γέρο—Μήτρο. Μετὰ ἀκούμπησε σοβαρὰ τὸ κεφάλι του στὸ πλευρό μου. Ἡ ἀναπνοή του κρατοῦσε τὸν παλμὸ τῆς δικῆς μου. Ὁ Γέρο—Μήτρος ἐκλείσε γιὰ λίγο τὰ μάτια. Ἡ σιωπὴ σύρθηκε ἀνάμεσά μας. Ἀσυναίσθητα ἔδρα τὸν πλησιάζαμε. Κι' αὐτὸ ἀκόμα τὸ δάσος. Εἶχε αὐτιά, θαρρεῖς.

— Μιὰ τρικυμισμένη βραδυὰ— λύσσαγε τρία δλάκαιρα ἡμερόνυχτα ἢ νοτιὰ—κάτω ἐκεῖ ἴσια-γραμμὴ, πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο πού τὸ λέμε «Μικρὸ νταλιάνι» καὶ βλέπει κατὰ τὸν Ἀη-Στράτη, νὰ ἀνάμεσα θάσου—Ἀγίου Ὀρους ἔφτασε ὁ Καπετάν—Θανάσης, ὁ Χιώτης, μαζὺ μὲ τὸ πλήρωμα τῆς «Ἐλπίδας» του. Τὴν προσάραξε ὅταν πιὰ ἀπελπίστηκε πῶς μπορούσαν νὰ τήνε σώσουν. Εἶχα ἐκεῖ, τότε τὸ καλύβι μου. Μοῦ κόνεψαν θαλασσοδερμένοι, ἀπ' τὰ ἀλυχτίσματα τοῦ Μούργου μου ἔλκυσμένοι. Ἡ φωτιὰ ἔκαιγε καταμεσῆς. Μόλις πού χωρέσαμε, τέσσερες ἐκείνοι κι' ἕνας ἐγὼ πέντε. Ἐημερωθήκαμε ὄρθιοι. Πολλὰ ἀλέσαμε γιὰ καινούρια καὶ παλιά. Ἡ ζέστα ἀνοίγει τὰ στόματα. Ὁ Καπετάν—Θανάσης μοῦ διηγῆθηκε τὴν ζωὴ του σύντομα. Ναυτικὸς ὁ πατέρας του, τὸν ἔστειλε νὰ σπουδάσει στὸ Πανεπιστήμιο, Θεολογία. Τὴ δεύτερη χρονιά ἔχασε τὸν πατέρα του. Τὰ παράτησε. Τὸν ὑποχρέωσε ἡ ἀνάγκη, τὸν τραβοῦσε ἡ Θάλασσα. Μπάρκαρε. Ἐγὼ τοὺς ἀνιστόρησα, κοντὰ στ' ἄλλα, τὸ περιστατικὸ τῶν γλάρων. Ὁ Καπετάν—

Θανάσης, ἀναπαρμένος ἀπ' τὴν ἀσταμάτητη βουὴ τῆς θάλασσας, ἔδειχνε ἀφηρημένος. Τοῦπα «Δὲν μᾶς λές καμμιά ἱστορία;» Ἐδειξε μὲ μιὰ κίνηση τοῦ κεφαλοῦ του τὴ θάλασσα: «Ἐκεῖνη κρύβει πολλὰ, κάνει περισσότερα, τὰ κατορθώνει ἔδρα. Εἶναι δυνατὴ, ἴδιος θεός. Ἀπιστῆ τὴ λένε. Ὡστόσο, ἐγὼ, τὴν παραπιστεύω. Κάθε φορὰ φανερῶνει τὰ αἰσθήματά της. Μηνάει. Μιλᾶει. Μουρμουρίζει. Ψιθυρίζει. Βροντοφωνάζει. Βρυχιέται. Διατηρεῖ ἀδίστακτες—ἀδάμαστες δυνάμεις. Δυνάμεις πούναι διαφορετικὲς σήμερα ἀπὸ χθές, χθές ἀπὸ προχθές. Καὶ δὲν ἀλλάζει μόνο ὄψη, ἔδρα, ἀλλάζει. Χρῶμα, χαρακτήρα, βάθος, ἐπιφάνεια, συμπεριφορὰ, βουλές, βίτσια. Ἐχει μιὰν ἰδιαιτέρη δυνάμη—πού δυστυχῶς τὴν στεροῦνται οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι—τὴν δυνάμη ν' ἀλλάζει τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ της! Σ' ἀγκαλιάζει, σὲ ρουφᾶει, σὲ πνίγει. Μὰ μετανεῖ καὶ σ' ἀποδίδει στή γῆ. Δίχως ψυχὴ; Ναι, γιὰ τὴν λυπάται καὶ τὴν ἀποδεσμεύει ἀπ' τὰ δεσμὰ τῆς σάρκας. Ἴσως καὶ τ' ἀντίθετα. Ἐπειδὴ παλεύοντας νὰ γλυτώσης τὸ κορμὶ σου ἀπ' τ' ἀγκάλιασμα τῆς τὸ κένωσης ἀπὸ τὴν ψυχὴ σου, σ' ἀπορρίχνει κουφάρι παραρουσχωμένο. Ἐκεῖνο πούθελε εἶταν ἡ ψυχὴ σου. Ὅπως νάναι πάει νὰ πεῖ ἔχει ἡ ἴδια ψυχὴ. Καὶ μάλιστα ψυχὴ ἀδάμαστη. Γιατὶ δέρνεται ἢ ἴδια; Γιατὶ κάθε φορὰ μετανοιώνει γιὰ τὸ κακὸ πού δίνει, γιὰ τὰ κορμιά πού παίρνει. Γιατὶ ἀδιάκοπα, ἀδυσώπητα δέρνει τὴ γῆ; Γιατὶ τινάζεται πρὸς τ' ἀπάνω προσπαθώντας νὰ διώξει μακρύτερα τὸν οὐρανὸ; Γιατὶ ἐκεῖνος τὴ δέρνει μὲ τοὺς ἀγέρηδες του Ὅλα αὐτὰ τὴ στενεύουν τὴν περιορίζου Δίκαια, λοιπόν, τὰ θεωρεῖ δεσμευτικά. Κι' ἀποζητάει τὴν ἀνεξαρτησία της. Ἀπ' ἔδρα καὶ ἀπ' ἔδρους. Ἐτσι ξηγιένται ὅσα ξεοῦκωσε ἐνάντια στοὺς Γερμανοὺς τὸν Ἀπρὸλ τοῦ 1941. Μᾶς διηγῆθηκε τὴν ἱστορίαν τῶν γλάρων πρὸς τὴν Θασοπούλα. Κά σχετικὸ εἶχα ἀκούσει. Ἀκουσε τώρα ἐσὺ—τὰ παιδιὰ τὴν ξαίρουν γιὰ τὴν ἐξῆσαν μὰί μου—μιὰν ἄλλη ἱστορία πού τὴν ἴδια πνύω—κάτω ἐποχὴ ξετυλίχτηκε ξαφνικὰ πορεῖ νὰ πῶ ξωτικά».

Ἐπειδὴ τὸ σημεῖο αὐτὸ ἄρχιζε ἡ διή-

ση τῶν δσων τοῦ ἀνιστόρησε ὁ Καπετάν—Θανάσης, ὁ Χιώτης, μού ξέφυγε στο πρόσωπο μιὰ γκριμάτσα: μαρτυροῦσε κάτι ἀνάμεσα δυσαρέσκειας κι' ἀνυπομονησίας. Ὁ Γέρο—Μῆτρος ἀντιλήφθηκε.

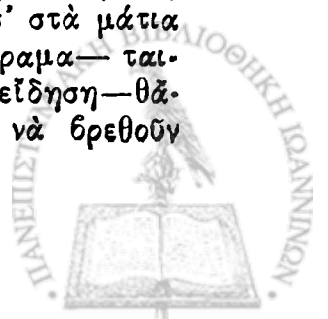
—Μὴ διάζεσαι. Τώρα ἀρχίζω τὴν κύρια διήγηση τοῦ Καπετάν—Θανάση. Ὡς ἐδῶ, εἶταν οἱ γνώμες του γιὰ τὴ θάλασσα. Τόχουν οἱ ναυτικοί, πρὶν ἀρχίσουν νὰ διηγιένται περιστατικά, μιᾶν γιὰ τὴ θάλασσα πρῶτα γενικά. Χρόνια καὶ χρόνια, νύχτα—μέρα στὴν ἀγκαλιά της κοιμοῦνται, αὐτὴ νανουρίζει τὰ ὄνειρά τους ἀπὸ τὴ μιὰ, ἀπ' τὴν ἄλλη μ' αὐτὴν παλεύουν, μεσ' σ' αὐτὴν μοχτοῦν. Ἡ γλῶσσα τους δὲν λύνεται παρὰ ἀφοῦ τὴν ὑμνήσουν. Ὑπάρχουν καπεταναῖοι ποὺ χάσαν τὰ παιδιά τους ξαιτίας της— ὅμως δὲν κατηγοροῦν ἐκείνη, ρίχνουν τὸ φταίξιμο στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό τους. Κι' ἄς μὴ φταίγαν. Φταίξιμο θεωροῦν τότε τὸ ὅτι τ' ἀφῆκαν νὰ μπαρκάρουν. Στάθηνκα γιὰ νὰ πῶ πῶς θυμᾶμαι τόσο καλὰ ὅσα μοῦπε ὁ Καπετάν—Θανάσης, ὁ Χιώτης, ὥστε ἀναθυμιέμαι πῶς πρὶν ἀρχίσει τὰ παρακάτω λόγια, χουχούλισε τὰ ροζιασμένα του χέρια καὶ τὰ σταύρωσε κατὰστηθα λέγοντας:

—«Εἶταν τότε ποὺ οἱ Γερμανοὶ κατέβαιναν ἀπ' ἐδῶ, ἀπ' τὰ μέρη σας πρὸς τὰ νησιά μας. Ἔτυχε ν' ἀνεβαίνω μὲ τὴ Μαριώ, τὴ μπρατσέρα μου ποὺ σὲ λίγες μέρες μού τὴν ἀρπαξαν οἱ ἔξω—ἀπ' ἐδῶ, ἐκεῖνοι: Ἐφερνα λάδια. Μυτιληνιὸ φορτίο. Μ' ἐπίασε ὁ καιρὸς, τοῦ Ἀη Ζωσιμᾶ, τέσσερες τ' Ἀπρίλη, πόδισα. Μέρη ἀδύνατο νὰ ξεμυτίσουμε. Δὲν ἤξερα τί εἶχε γίνει. Ἰδέα δὲν εἶχα ἀπ' τὴν εἰσβολή. Ἐξασφαλισμένος κι' ὁ ναῦλος τῆς ἐπιστροφῆς, ξεφορτώνοντας τὰ λάδια, θὰ φόρτωνα ἄχυρα—στερεῖται ὁ τύπος μας ἀπ' αὐτά. Κάποτε ἀνοιξε ὁ καιρὸς. Ἐεκινήσαμε. Ὅλη τὴ μέρα πηγαίναμε ἔδρσα. Κατὰ τὸ σούρωπο ἀντικρύσαμε πάνω στὴ θάλασσα νὰ φαίνωνται τὴ μιὰ νὰ χάνωνται τὴν ἄλλη, γιὰ νὰ ξαναφανοῦν ἄλλα ἄλλοῦ, γιὰ λίγο κι' αὐτὰ κάτι γκριζοκάστανα κομμάτια. Εἶχανε λογιῆς—λογιῆς σχήματα, ἄλλα μικρά, ἄλλα μεγαλύτερα, τὰ περισσότερα μοιάζαν μὲ ξεσχίδια. Πλησιάσαμε. Σκύψαμε. Τί νὰ δοῦμε. Τὰ ξεσχίδια τὰ πιὸ πολλὰ δὲν εἶταν παρὰ ἐπι πλέου-

σες, μεσ' στὴ φουσκοθαλασσιά, πέτσες φαριῶν. Μεγάλων φαριῶν, κομματιασμένων ὅμως κατὰ τρόπον πρωτόφαντο. Ἀδύνατο νὰ προσδιορίσουμε ἀπὸ τί εἶδος φάρια εἶταν. Καὶ μεγάλωσε ἡ περιέργειά μας ἀπ' τὸ περιστατικὸ ὅτι δὲν θᾶταν, ὅλα αὐτά, ἀπὸ ἓνα—δύο φάρια, μὰ ἀπὸ πάρα πολλά. Τί φάρια νᾶταν; Ποῦ καὶ πῶς κομματιάστηκαν; Ρίχνουμε τὴν πετουριά. Ἀγκιστρώνομε ἓνα κομμάτι ἀπὸ Δελφίνια. Ἀλλὰ πῶς κομματιάστηκα, τόσα πολλά παρακαλῶ; Μ' ἔτῆρις ... τὰ μυσηρια τῆς θάλασσας. Ἀρχισε σύγκερα νὰ φρεσκάρει. τραθήξαμε τὸ δρόμο μας. Σὲ λίγο πέφτοντας ἡ νύχτα σηκώθηκε δυνατὸς ἀγέρας. Ἡ νύχτα ἤρθε θεοσκότεινη, ἄναστρη. Τρικύμισε τώρα γιὰ καλὰ. Ὁ ἀγέρας ἀλιχτοῦσε. Τὸ Αἶγατο ὄλο ὄλόλυζε. Λούφαξαν τ' ἀστέρια μεσ' σὲ βαρειὰ—παχειὰ σύγνεφα. Τραβεσάριζα. Προσπαθοῦσα νὰ κερδίσω ὥρες, νὰ φτάσουν τὰ μεσάνυχτα. Αὐτὰ, συχνά, ἀλλάζουν τὸν καιρὸ. Ἀποδείχθηκε πῶς εἶχα δίκην. Πραγματικὰ κάπως κόπασε τότε ἡ τρικυμία. Πετοῦσα ἀπὸ χαρὰ. Ὁ Μπίστης, τὸ δεξί μου χέρι, ἀρχισε μάλιστα νὰ τραγουδάει.»

«Θάλασσαλε βεντοπνήχτρα, θάλασσα φαριμακερή».

«Δὲν εἶχε ἀποσώσει τὸ τραγεῦδι του ὅταν μᾶς ξάφνιασε ἀπότομα ἓνας δυνατὸς προβολέας. Ἐχυσε χεῖμαρρο τὸ φῶς του, ἀπὸ πολὺ κοντά, στὴν ἀντίθετή μας κατεύθυνση. Ἐσβυσα τὴ μηχανή, ἔκανα κράτει στὴ στιγμή. Νόμισα πῶς εἶταν δικό μας περιπολικό. Πρὶν καλοκάνω τὴ σκέψη αὐτὴ εἶδα νὰ γυρίζει ὁ προβολέας πρὸς τὴν κατεύθυνσή μας. Τὸ πρόσμενα, δὲν μὲ ξάφνιασε. Ἀλλὰ μὲ ξάφνιασε κάτι ἄλλο. Στρέφοντας ὁ προβολέας ἔσυρε τὸ φῶς του πάνω ἀπ' τὸ κατὰστρωμα ποῦταν στημένος. Τί νὰ ἰδῶ. Ἐνα βενζινόπλοιο φέσκα Γερμανούς. Καὶ δὲν εἶδα ἐκεινοὺς μονάχα. Σὺγκαιρα ἀντίκρυσα καὶ πάνω ἀπὸ δύο χιλιάδες δελφίνια γύρω στοὺς πλεύομένους. Ἀποσβολώθηκα. Ἐκανα τὸ σταυρό μου. Τὸ διπλᾶ ἀναπάντεχο θέαμα μὲ κάρφωσε, ἐκπληκτο, στὴ θέση μου. Μὲσ' στὰ μάτια μου ξετυλίχτηκαν εἰκόνες—δραμα—ταινία ὅσα—δίχως νᾶχω καμμιά εἰδηση—θᾶπρεπε νᾶχουνε προηγηθεῖ γιὰ νὰ βρεθοῦν

καταμεσῆς τοῦ Αἰγαίου οἱ Γερμανοί. Ἄνοιξαν τὰ πνευμόνια μου, γέμισαν ἰώδιο, ἄδειασε ἡ ἐκπληξή μου. Μονάχα ὅμως γιὰ τὸ πρῶτο περιστατικό: Εἰσβολή. Ἄλλὰ τὰ δελφίνια; Νὰ εἴταν δελφίνια; Μὴ τάχα εἴταν τίποτα ἄλλο; Δὲ θυμῆθηκα τὸ περιστατικό τ' ἀπομεσήμερου. Δὲν τὸ συζήτησα. Ἐτριψα τὰ μάτια μου δυνατά: Τὰ ἴδια: Στὸ πλοῖο Γερμανοί—ὁ προβολέας τώρα ἔλουζε τὰ δελφίνια, δὲν πρόφτασε νὰ μᾶς φτάσει. ὦ! καὶ νᾶβλεπες τότε τὰ δελφίνια γύρω στὸ πλοῖο τῶν Γερμανῶν. Τὸ εἶχαν ζωσμένο. Ἄφριζαν θυμωμένα. Περισσότερο κι' ἀπ' τὰ κύματα. Ξανασταυροκοπηθήκαμε! Γυρνῶ πίσω' ἐλέπω ἄλλα ἔλα τὰ παιδιά. Καλὰ πού δὲν τρελλαθήκαμε καὶ μάλιστα σὰν ἀντικρύσαμε ἔλα τὰ δελφίνια μαζύ, κύματα κύματα νὰ ῥίχνωνται κατακούτελα πάνω στὸ πλοῖο. Ἄλλα ἀπ' τὴν πλώρη, ἄλλα ἀπ' τὴν πρύμνη, ἄλλα, τέλος, κι' ἀπ' τὶς δύο πλευρές. Οἱ Γερμανοί; Σάστισαν. Δὲν ἀντιλήφθηκαν τί τρέχει, τί τοὺς ζητοῦν. Ἐμᾶς ἢ δὲν μᾶς εἶδαν ἢ λησμόνησαν. Δὲν ξαίραν τί νὰ κάνουν. Ἄλλὰ καὶ τὰ δελφίνια δὲν ξαίραν τί κάναν. Μάτωναν μάταια, ἄδικα πάλευαν, πολεμοῦσαν τοῦ χαμοῦ, ἀνώφελα χτυπιένταν. Οἱ ἄφροι τῆς θάλασσας ἔγιναν κόκκινοι—ἀπ' τὸ αἷμα τῶν δελφινιῶν. Ὁ προβολέας φώτιζε, ἔτσι, μιὰ σκηνὴ ἄγρια, πρωτόφαντη. Ἄλλὰ, ξάφνου, ἔσβυσε ἀπότομα. Τὸ σκοτάδι ἔγινε πιὸ πυκτό—πυκτό. Πίσσα. Τότε διαστικὸ ξεπρόβαλε ἓνα ἀστέρι μεσ' ἀπὸ μιὰ σχιμάδα πᾶνοιξαν τὰ σωριασμένα σύγνεφα. Θαρρεῖς ἔσπρωχνε τὴν ἀχτίδα του στοὺς ματωμένους ἄφρους γιὰ ν' ἀνοίξῃ ἀστεροδρομὸ στὸ φεγγάρι. Ἄπ' τὰ οὐρανοθέμελα στὴ στιγμὴ ξετινάχτηκε ἐκεῖνο κατακόκκινο, πλατὺ στὴν ἀρχή, στρογγυλεύοντας ὀλοένα. Τὰ δελφίνια σήκωσαν ἔλα μαζύ μονομιᾶς τὰ κεφάλια τους, μισορθώνοντας τὰ κομψὰ τους κορμιά πρὸς τὸ φεγγάρι ποῦμοιαζε σὰ νὰ τὰ λέει:—Μὴ φοβᾶστε, θὰ σᾶς δώσω τὸ δικό μου αἷμα. Τὰ δελφίνια μεσ' τοὺς ἄφρους πού τὰ περικύκλωναν φωσφώρισαν παράξενα. Οἱ ἀχτίδες τοῦ φεγγαριοῦ τρύπωσαν ἀπὸ κάτω τους καὶ θαρρεῖς τ' ἀψήλωναν καὶ τ' ἀτσάλωναν. Τὰ κορμιά τους τώρα εἶχαν μιὰ ἀπόχρωση ἀνάμεσα —χαλκοῦ— μπρούν-

τῆς. Δὲν ξανάζησα τόσο πυκνὲς σὲ εἰκόνας στιγμές. Γιατί ἀπ' τὴ στιγμὴ πού ἤρθαν οἱ φεγγαρακτίνες, τὰ δελφίνια σὰ νὰ φωτίστηκαν ἀναπάντεχα ἀπὸ δαῦτες, συγκεντρώθηκαν μονομιᾶς ἔλα μαζύ ἀπ' τὴν ἀριστερὴ τοῦ πλοῖου μπάντα, ἀπ' τὴ μεριὰ ποῦφτανε, ἀνατολικά, τὸ φεγγάρι. Εἴταν ἡ στιγμὴ πού οἱ Γερμανοὶ ὄλοι, σὰ σὲ πολεμικὴ ἔγερση, συναχτήκαν στὸ κατὰστρωμα ὅπλισμένοι. Ἐτοιμαζόντουσαν νὰ ρίξουν ὁμαδικὰ πάνω στὰ δελφίνια πού ξέφρενα λυσσασμένα κουτούλιζαν τὸ πλοῖο. Στιβαγμένα—σωριασμένα, σφιχτόδετες σειρές, κοντὰ—κοντὰ κι' ἀπανωτὰ τὸ ἓνα στ' ἄλλο, στοιχειὰ μοιάζουν μανιασμένα, τεῖχος κινούμενο, παράξενο πολιορκητικὸ πολυκέφαλο κριό. Ὁ διεμβολισμὸς —ἐπίθεση—πίεση εἴταν τρομερά. Ἄναπάντεχα, ὄμορφα. Ἄλλὰ κι' ἀποτελεσματικά. Γιατί πρὶν προφτάσουν νὰ ρίξουν οἱ Γερμανοί, μπλούμ—μπλάμ, βρέθηκαν κάτω ἀπ' τὸ ἀναποδογυρισμένο πλεύσιμό τους. Τόση εἴταν ἡ ὄρμη τῶν δελφινιῶν. Ἐνας μεγάλος κύκλος ἀπὸ ἄφρο ἢ ταφόπετρα τοῦ πλοῖου. Ἡμεῖς, ἀσυναίσθητὰ μας, γονατίσαμε βγάζοντας τοὺς σκούφους μας. Τὰ δελφίνια γιὰ λίγο ἀποτραβήχτηκαν λίγο. Ὅμως μόλις τὸ πλοῖο καταποντίστηκε, πλησίασαν τοὺς Γερμανοὺς πού πάλευαν νὰ σωθοῦν. Καὶ δίχως νὰ τοὺς πειράξουν μεσ' στὴν πού κάναν προσπάθεια ἄρχισαν ἔλα μαζὶ νὰ ρίπνουν τὶς φτεροῦγες τους, τὶς οὐρές τους με τρόπο ρυθμικό. Τὸ ρίπισμα ἀνάδινε ἀλλόκοτα λόγια, φθόγγους παράξενους, ἀπόκοσμους ἤχους. Μέσ' σ' αὐτοὺς, κάτω ἀπ' τὴ θουή τῶν κυμάτων, τ' ἀλυχτίσματα τοῦ ἀγέρα, τὶς φεγγαρακτίνες πού χόρευαν, τὰ φωτεινὰ φιλιὰ ποῦστελνε τ' ἀστέρι, τὶς φωνὲς τῶν πού πνιγόντουσαν ἔφτασε στ' αὐτιά μου ἓνα κόρο ἀπὸ ἐξώκοσμες φωνές, ἓνας ἀντίλαλος ἤχων συνταιριασμένων. Ξεχώρισα τὰ λόγια τούτα τῶν δελφινιῶν:

—Ἀνάμεσά μας εἶναι πατέρες κι' ἀδελφια τῶν δελφινιῶν πού χτὲς καταμεσήμερα τὰ σκοτώσατε με δόμβες στούκας. Σᾶς φταιξαν σὲ τίποτε; Σᾶς πείραξαν; Καὶ τώρα πού γυρνοῦσαμε ἀπὸ τὴν κηδεῖα τοῦ —μόνον νύχτα κηδεύομε τοὺς νεκροὺς μαὶ ἔμεῖς— θελήσατε πάλι νὰ μᾶς κτυπήσι.

τυφλώνοντάς μας με τὸ θάναυσο τοῦ προβλέα σας φῶς. Ἀλλὰ λησμονήσατε λοιπὸν πῶς χρέος τοῦ κάθε ζωντανοῦ εἶναι ἡ ἀμυνα; Ὅτι μᾶς ριχνώσατε—σᾶς προλάβαμε ἀπλούστατα. Καὶ γιὰ νᾶχουμε καλὸ ρῶτημα: Ὅτι μᾶς ἐξοντώνετε γιατί; Καὶ γιὰ νᾶ πάτε ποῦ; Στὰ γελαστὰ νησιά μας; Ἀλλ' ὠμορφος γιὰ σᾶς δὲν εἶτανε ὁ μέγας μαῦρος Δρυμός, τὰ ποτάμια μὲ τίς παραμυθένιες τραγουδιστὲς ἱστορίες τῶν Νυμπελοῦγκεν; Νόστιμα δὲν σᾶς εἶταν τὰ κρασιά τοῦ Μοζέλλα καὶ τοῦ Ρήνου σας; Δὲν εἶταν ἀφράτη ἡ μπῦρα τοῦ Μόναχου; Ἄν ὄχι πῶς τὰ παραπίνετε; Καλὰ δὲν εἰντουσαν τὰ Σαββατοκύριακα ποῦ περνούσατε στὶς ἐξοχὲς πεζογελώνοντας μὲ τίς ξανθὲς σας ξανθομάλλες; Γιὰ ποῦ ξεκινήσατε μορφινισμένοι ἀπ' τὸ Ναζισμό; Τί δουλειὰ ἔχετε ἐδῶ κάτω; Εἶναι δουλειὰ νᾶρχεσθε νὰ ὑποτάξετε ἕνα λαὸ ποῦ δὲν σᾶς πείραξε; Σᾶς ταιριάζει τὸ μεσογειακὸ κλίμα; Εἶναι ἀνθρώπινο ἔργο νὰ πνίγετε ἀνθρώπους—δελφίνια, ὅτι τύχει μπροστὰ στὴ μπόττα σας; Δὲν βλέπετε πῶς μᾶς ἀναγκάζετε ἄκακα ἐμεῖς, νὰ βουλευθοῦμε τὸ πνίξιμό σας; Σᾶς ἐντουσαν γιὰ νᾶ ξεντυθῆτε τὴν ἀνθρώπινη φύση; Βγήκατε ἀπ' τὴν ἀνθρωπιά καὶ μᾶς ἀναγκάσατε νὰ θυγοῦμε κι' ἐμεῖς ἀπ' τὰ ψυχόρμητά μας, νὰ διψοῦμε ἐκδίκηση; Ὅτι σᾶς σώσαμε ἂν ξέραμε πῶς θ' ἀλλάξετε, πῶς θὰ γυρίστε πίσω. Δὲν μᾶς δώσατε αὐτὴ τὴ χαρὰ! Ἀλλ' οὔτε χαιρόμασθε ποῦ πνίγεθε.

Δὲν ἀπάντησε κανένας Γερμανός. Εἶχανε κοκκαλώσει μὲς' στὴν κρύα ἀγκυλιὰ τῆς θάλασσας. Τὸ φεγγάρι κουκουλώθηκε στὰ σύγνεφα. Ἡ νύχτα ἔγινε σκοτεινότερη. Δυνατὴ βροχὴ ἄρχισε νὰ δέρνει τὰ κουφάρια τους. Τὰ δελφίνια πέρασαν κοντὰ μας μουγγά, δίχως ἐπαρση. Μετὰ σκόρπισαν πρὸς ὅλες τίς κατευθύνσεις. Ἡ μπρατσέρα μου χροπήδησε χαρούμενη, σὰ νὰ τ' ἀποχαιρετοῦσε. Σβούριζε τὸ κεφάλι μου. Ζήτησα κονιάκ, ἀναψα τσιγάρο. Εἶθελα νὰ συγκεντρωθῶ, νὰ συγκεντρώσω τ' ἀπίστευτα ποῦ εἶδα. Μὲ κύτταζαν ὄλοι, κανένας δὲν μιλοῦσε, νὰ μιλήσω ἐγὼ πρόσμεναν. Εἶχα χάσει τὴ γλώσσα μου. Τί νὰ τοὺς πῶ; Γι' αὐτὸ εἶθελα νὰ συγκεντρωθῶ, δὲν πρόφτασα. Γιατὶ τὴν στιγμὴ ἐκείνη

ἔφτασε στ' αὐτιά μας ἕνα πρωτάκουστο φτερούγισμα. Τί νὰ δοῦμε! Τὸ πουλί τῆς καταιγίδας κόνεψε στὴν κουπαστὴ μας. Μεγάλο καὶ δυνατὸ σὰν ἀετός. Ὁμορφοσὰ φασιανός. Πολύχρωμο σὰν παραδείσιο. Εἶχε μιὰ μεγαλόπρεπη σοβαρότητα. Ἀναγαλιάσαμε. Σπάνιο κι' ἀκριδοθώρητο εἶναι ἐγγύηση ἀσφαλείας κι' εὐνοίας ἢ ἐπίσκεψή του σὲ πλεούμενο. Δὲν κάθεται πολὺ, δὲν σταματᾷ παρά ὅσο νᾶζεται νὰ τὸ ἴδεις. Ψεύγει, γρήγορα καὶ πρέπει νὰ πάρης τὴν πορεία του. Διαφορετικά, χάθηκες. Πρὶν καλοσκεφθῶ αὐτὰ πέταξε καὶ πάει. Δὲν ἀφῆκα στιγμὴ—δὲν ἔχασα καιρό. Ἐρίχτηκα στὸ τιμόνι.

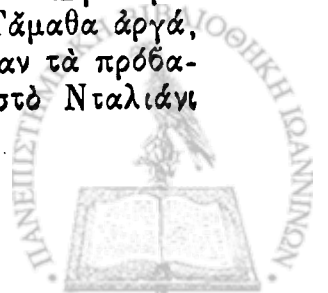
«Ἡ Μαριῶ» κλυδωνίστηκε ἀπότομα. Διαγράψαμε ἕνα μικρὸ κύκλο κι' ἔστρεψε. Πῆρα ἀπὸ ὄρεια, νότια πορεία. Εἶταν τρέλλα. Ὁμως πιστεύω στὸ πουλί τῆς καταιγίδας. Καὶ δικαιώθηκα ἀπόλυτα. Ὁ καιρὸς ἄλλαξε ἀπότομα. Πῆγαινα πρῖμα. Ἐφτασα γρήγορα καὶ καλὰ στὴ Χιό. Ἀπὸ εὐγνωμοσύνη τοὺς ἔστησα στὴν ψηλότερη κορυφὴ τοῦ νησιοῦ μας ἕνα μαρμάρينو μνημεῖο. Ἐχει τὸ χρῶμα τους. Δὲν φαίνεται—δὲν φαντάζει ἀπὸ μακρὰ. Ἄν ὥστόσο πλησιάζεις θὰ ἴδεις πῶς ὁ γλύπτης καλὰ ἀποτύπωσε τὴν ἀποφασιστικότητα τῶν δελφινίων ἐκείνων. Μοῦ μένουν ἀλησμόνητα, ζωντανά».

Ὁ γέρο—Μῆτρος κούνησε λιγάκι τὸ κεφάλι του: Σᾶς τὰ εἶπα ὅπως μοῦ τὰ διηγήθη ὁ Καπετάν—Θανάσης τὴν βραδυὰ ἐκείνη ὥρα τοῦ καλῆ, ὁ Χιώτης. Σηκώθηκα.

Τότε ὁ Γέρο—Μῆτρος μούπε:

—Σειρά σου τώρα. Κάτι πρέπει νὰ πεῖς κι' ἐσύ. Ἐγὼ εἶπα τὰ ὅσα εἶδα, ἀκόμα τὰ ὅσα μοῦ διηγήθηκε ὁ Καπετάν—Θανάσης, ὁ Χιώτης.

Πρὶν φύγεις πέσμου μερικὰ ἀπὸ ὅσα ζήσατε καὶ μάθατε σεῖς ποῦ, φύγατε ἀπ' ἐδῶ. Χαίρω κάμποσα ἀπ' ὅσα ἔγιναν παρακάτω. Πεινάσατε πολὺ. Πολλοὶ πέθαιναν στοὺς δρόμους. Ἄλλους τοὺς ἐκτέλεσαν. Κάψαν χωριὰ δλάκαιρα. Ἀρπαζαν. Δὲν λογάριαζαν μήτε τὰ γυναικόπαιδα. Δὲν σταματοῦσαν μπρὸς σὲ τίποτα. Ἐγὶνε μεγάλο φονικό, κακὸ μεγάλο. Τάμαθα ἀργά, ἀργότερα γιατί σὰ μοῦ ἀρπαζαν τὰ πρόβατα οἱ Γερμανοί, πῆγα κοντὰ στὸ Νταλιάνι

της Κεραμωτής. "Εσθησα ἐκεῖ μιὰ καλυ-
 βούλα, "Εκανα τὸ βωβό. Ψάρευα μονάχα
 ὄσα ψάρια μούφταναν νὰ ζήσω. Δὲν εἶθελα
 νὰ δῶ νὰ τρῶν κι' οἱ Βούλγαροι ποῦλθαν
 πίσω ἀπ' τοὺς Γερμανούς. Μάζευα λίγα
 χόρτα, ἔκανα λακκοῦβες, ξέρανα θάλασσα
 κι' ἔπερνα ὄσο ἀλάτι χρειαζόμουν. Πέρα-
 σα ἔτσι τὴν Κατοχή, κάμποσες φορές ξυλο-
 φορτωμένος. Συντροφιά μου ἀχώριστη εἶχα
 μιὰ γατούλα καὶ τὴ φωτογραφία τοῦ γιου
 μου ποῦ λαβώθηκε στὸ "Αἰθιόπιο Μέτωπο.
 Εἶχε προφτάσει καὶ μοῦ τὴν ἔστειλε ἀπ'
 τὸ Νοσοκομεῖο πρὶν κλείσουν οἱ ὁδοί.
 Σταμάτησε. Μεσολάβησε ἕνα διάστημα σι-
 ωπῆς. Ἡ φωνὴ ποῦχε ξεστομήσει τὰ λό-
 για αὐτὰ εἶταν τόσο ζεστή, εἶμουν κατὰ
 ἕναν τρόπο ὑποχρεωμένος ἀπέναντί του,
 ἀνοιξαν τὰ χεῖλιά μου:

—Ναί, μπάμπια—Μῆτρο εἶπα. Θὰ δι-
 ηγηθῶ ἕνα περιστατικό, ὅπως μοῦ τὸ ἀνι-
 στόρησε ἕνας δάσκαλος ἀπὸ τὴ Λήμνο, πέ-
 ρισυ τὸ καλοκαίρι, ὅταν πῆγα ἐκεῖ νὰ κη-
 νυγήσω στὸ πέρασμα τῶν ὄρτυκιῶν. Σπέρ-
 νοντας τὸν ὄλεθρο οἱ Γερμανοὶ ζῶσαν τὸ
 λεφούσι των στ' ἀνήμερα νησιά μας. Κούρ-
 σεψαν τὴ Μυτιλήνη. Πάτησαν τὴ Λήμνο.
 Κεῖ στὸ Κάστρο μας ποῦ ἔχει νὰ διηγηθῆ
 παλληκαριές παληές, κι' ἀγῶνες ἀσίγα-
 στους καὶ προδοσιές βαρειές καὶ κουρσάρι-
 κες ἱστορίες καὶ ἔθνων συγκρούσεις κι' ἄλ-
 λες Κατοχές—μάλιστα μερικὲς ἀπὸ αὐτὲς
 στ' ὄνειρα τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ
 —στὸ Κάστρο τῆς Λήμνου σὲ πανύψηλο
 πάνω κοντάρι ἀνέμιζε συνταιριασμέ-
 νη μὲ τὸ περίγυρο ἢ γαλονόλευκη, ἐνῶ
 οἱ Λημνιοὶ σκύβαν καὶ ἰδροκοπώντας, ἦσου-
 χοὶ ἀνθρώποι, φρόντιζαν νὰ βγάλουν τὸ ψω-
 μί τους τίμια. Φτάνοντας οἱ φαϊόσταχοι
 λύκοι ὑψωσαν μιὰ τεράστια κόκκινη παντέ-
 ρα μ' ἕναν ἀταίριαστο στὸ περίγυρο ἀγκυ-
 λωτὸ σταυρὸ. Θάμενε καὶ τὴ νύχτα ἐκεῖ
 νὰ διακηρύξει τὴν κατοχή.

Τ' ἄλλο πρῶτ' ἀπ' τὴ παντέρα αὐτὴ δὲν
 ἀπόμειναν στὴ θέση τῆς παρά μερικὰ κου-
 ρέλια στενόμακρα. Φύσησε, μάλιστα, κι' ἔ-
 νας ἀγέρας δυνατὸς ποῦ, θαρρεῖς, πῶς εἶχε
 βαλθεῖ νὰ τὰ ἀποκουρελιάσει.

Μ π λ ό κ ο ! Οἱ Καστρινοὶ τὸ πλήρω-
 σαν βαριά. Στήσαν μπροστὰ στὰ πολυθῶ-
 λα ἀκόμα καὶ παιδιὰ.

Στ' ἀναμεταξὺ τὴν κατακουρελιασμένη
 ἄλλη ἀντικατέστησε σημαία, μεγαλύτερη.
 "Ὅμως μεσ' σὲ λίγες ὥρες κι' ἡ δευτέρη
 ξεσχίθηκε ἐνῶ τὸ φρούριο εἶταν ζωσμένο γύ-
 ρω—γύρω, καλὰ φυλαγμένο μεσ' σὲ κλοῖδ
 αὐτομάτων.

Δεύτερο Μπλόκο ! Σύρθηκαν στὴν Κομ-
 μαντατοῦρ ἀθῶοι. Κάτι εἶχαν οἱ Οὔννοι
 μάθει γιὰ τὸ κατέβασμα τῆς ἀγκυλωτῆς ση-
 μαίας ἀπ' τὸ κοντάρι τῆς Ἀκρόπολης. "Ὅ-
 μοια θεώρησαν τὴν ἐκδήλωση. Κι' ἐνῶ ἐ-
 τοιμαζόταν τὸ Ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα,
 τρίτη στὸ κοντάρι πολὺ πρὶν μεγαλύτερη
 κι' ἀπ' τὴ δευτέρη, στηλώθηκε παντέρα.
 Μιὰ δήλωση τῆς Κομμαντατοῦρ ἀπειλοῦ-
 σε πῶς ἂν κι' αὐτὴ κουρελιαζόταν, θὰ του-
 φέκιζε ὄλους μεγάλους—μικροὺς, ἀρσενι-
 κούς καὶ θηλυκοὺς τοὺς κατοίκους τοῦ Κά-
 στρου.

Ὡστόσο καὶ τὴ φορὰ αὐτὴ, μέρα τώρα,
 καταμεσήμερο μάλιστα ἄρχισε νὰ ξεσχίζε-
 ται μπροστὰ στὰ μάτια τῶν Γερμανῶν ἡ μι-
 σσητὴ παντέρα. Ἀνίσχυροὶ σταύρωσαν τὰ
 χέρια τους, μὴ μπορώντας ν' ἀποτρέψουν
 τὸ περιεργότερο ποῦ συνάντησαν σαμπο-
 τάζ. Τί εἶχε γίνει; Τὰ κοράκια εἶδαν πα-
 ράταιρη, παράφωτη στὸ γαλανὸ περίγυρο,
 στίς γλυπτὲς ἀκρογιαλιές τοῦ νηιοῦ τὴν
 κόκκινη μὲ τὸ μαῦρο ἀγκυλωτὸ σταυρὸ ἀ-
 νορθογραφία τῆς ἀπαράδεκτης σημαίας.
 Σ' ἀπόμερους βράχους συνάχθηκαν ὄργι-
 σμένοι. Ἀναρωτιόντουσαν καὶ συζητοῦσαν.
 Εἶχαν ἀλλάξει. Δὲν ὀρεγόντουσαν πιά φο-
 φίμια.

Κἂν δὲν πεινοῦσαν. Πονοῦσαν μόνο.
 Μέσ' στὸν πόνο ἢ μαύρη τους σιλουέτα
 ἄρχισε νὰ ἐξευγενίζει τὸν ἑαυτὸν τῆς. Πῆ-
 ρε μερικὲς ἀπ' τὶς γραμμὲς τῆς σιλουέτας
 τῶν γλάρων. Τὰ νύχια τους δανείσθηκαν
 σκληράδα νυχιῶν αἰετῶν. Ὁ λαιμὸς τους
 περηφάνια λαιμοῦ πελεκάνων. Τὰ μάτια
 τους φωσφώριζαν.

Φαινόντουσαν ὠραῖα. Τὸ προηγούμενο
 τῶν γλάρων, ἐνιπρωσίασε τὰ κοράκια. "Ε-
 τσι, τώρα, ἐξηγιέται γιὰτί τότε βγῆκαν ἀπ'
 τὸ πετσί τους. Ἀκόμα ἡ ὀπτικὴ παραφω-
 νία τοὺς χτύπησε ἀνυπόφορα. Τὸ μῆτι κά-
 θε ζωντανοῦ ἄμα μάθει στὰ ὄμορφα δὲν
 ἀποκατεράει στ' ἄσχημα, στ' ἀταίριαστα.
 Θεώρησαν ἀπαράδεκτο στὸ κοντάρι ἐκεῖνο

κάθε ἄλλο ἐκτὸς ἀπ' τὸ γαλανόλευκο χρῶμα. Ξεσηκώθηκαν. Καὶ παρακνημένα κι' ἀπ' τὸ παράδειγμα τῆς ἀντίστασης πού πρόβαλαν στὸν κατακτητὴ ζῶα, φυτὰ, στοιχεῖα τῆς Φύσης, ἄνθρωποι ταπεινοὶ κι' ὑπερήφανες σφαῖρες, βουλήθηκαν καὶ βάλθηκαν τὴ φορὰ αὐτὴ νὰ διαφεύσουν τὸ γνωστὸ γι' αὐτοὺς γνωμικόν. Θὰ φέρναν τώρα κάτι καλὸ οἱ κρωγμοὶ τους. Τοὺς ὕψωσαν ἀπότομα ἀπότομα ὡς τὸν οὐρανόν. Τέντωσαν τὶς φτεροῦγές των πού λαμποκόπησαν κάτω ἀπ' τὶς ἡλιακτίνες. Ἀκόντισαν τὰ ράμφη τους. Πάνω σὲ βράχια τρόχισαν ἐπίμονα τὰ νύχια τους. Κι' ἕνα—ἕνα ῥίχθηκαν, γι' ν' ἀποφύγουν τὰ γερμανικὰ μυδραλλιοβόλλα, πάνω σιτὴ σημαία τοῦ ἀγκυλωτοῦ Σταυροῦ. Δὲν ἔμοιαζε σὰν κομμάτι κρέας π' ἀνέμιζε αἰμοστάλαχτο; Τοὺς κινήθηκε κι' ἡ ὄρεξη.

Ἡ Φλόξ ἔγλειφε τὰ παπούτσια μου σὰ νὰ μὲ παρακαλοῦσε νὰ συνεχίσω. Ὁ Καντζοῦρ κρεμνιόταν ἀπὸ τὰ χεῖλη μου. Συνέχισα τὴ διήγηση.

—Μεσ' σὲ μιὰν ἀπίθανη συναυλία ἀπὸ ἀδυσώπητους γιὰ τοὺς κατακτητὲς κρωγμούς, κινώντας τὰ θυμωμένα τους κεφάλια περίεργα, ἴδιοι φτερωτοὶ κουρσάροι τοῦ ἀέρα, ῥιχνόντουσαν ἀκράτητοι ἐνάντια σιτὴ Χιτλερική σημαία. Τὴν δέρναν μὲ τὶς φτεροῦγές τους. Τὴ δάγκκαν μὲ λύσσα. Τὴν ξέσχιζαν. Κάθε φορὰ δὲν ἄφηναν πά-

νω στὸ κοντάρι παρὰ κουρέλια π' ἀνέμιζαν ἀλλόκοτα. Καὶ μόλις κάθε φορὰ ἀποτέλιωναν κάθε καινούργια ἀπ' τὸ τευτονικὰ χέρια ὑψωμένη σημαία, ἄφηναν γύρω—γύρω στὸ Κάστρο τῆς Λίμνου διπλοσκοποὺς κι' ἀποτραβιότανε γιὰ ν' ἀντλήσουν καινούργιες δυνάμεις γιὰ τὴν νέα ἐφόρμησι. Στὸ τέλος οἱ Γερμανοὶ παραιτήθηκαν ἀπ' τὴν προσπάθεια. Εἶχανε νικηθεῖ ἀπ' τὰ κοράκια. Οἱ γλάροι τοὺς τὸ ἀναγνώρισαν. Καὶ φαίνεται ὅτι δὲν τοὺς ὑπενθύμισαν πὼς αὐτοὶ εἶχανε προηγηθεῖ. Ἡ διακριτικότητα τῶν πουλιῶν συχνὰ ξεπερνάει τὴν ἀνθρώπινη.

Ὁ Γέρο—βοσκὸς κατάνευσε :

—Πολλὰ μᾶς διδάσκουν τὰ πουλιά. Καὶ τὰ ντρέπομαι γιὰ λογαριασμὸ τῶν ἀνθρώπων. Ἀπὸ τώρα θὰ ντρέπομαι καὶ τὰ βατράχια γιὰ λογαριασμὸ τῶν μεγάλων Κρατῶν.

Ἀπ' τὸ βάθος τοῦ δάσους ἀντήχησε κάποιος πυρβολισμὸς μαζὺ μὲ τὰ γαυγίσματα ἄλλων κηρυγητικῶν σκυλιῶν. Ὁ Καντζοῦρ κι' ἡ Φλόξ δὲν κρατιέονται πιά. Ὁ Μπάρμπα—Μῆτρος μου ἔνευσε πὼς ἔπρεπε νὰ τ' ἀκολουθήσω.

Ἐνας ἀνάλαφρος μπάτης χάιδεψε τὰ κάτασπρα μαλλιά του. Μπαίνοντας στὸ δάσος γύρισα γιὰ τὸν ἰδῶ ἀπὸ μακρὰ. Εἶχε βάλει τὸ σκουφί του σιτὴν ἀγκλίτσα, τὴ σήκωσε ψηλὰ καὶ τὴν κινούσε.

ΣΚΟΡΠΙΑ

Λιοπύρι ὀλοῦθε, ὄχτη καμμιά, ξέρα ἐρημιὰ κι' ἀντάρα
Μὰ ὦ τῆς καρδιάς ἀνάβρυσμα, δροσιὰ κι' ἀπὸ τὴ χάρη
πού φέρνει ὁ Λόγος σου Ποιητῆ, ὡς ράβδος τοῦ Μωϋσέα.

Μύστη, τοῦ νοῦ σου ἡ δύναμη σύνορα δὲ γνωρίζει,
λάμνει στὸ πέλαο τ' ἀνοιχτό, σὲ κόρφους νιῶς Ἰδέας,
Ψηλὰ συμπόσιο ἱερό, μεταλαβιά ἔχουν λίγοι.

Κώστας Γ. Τσιλιμαντὸς

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΓΥΜΝΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Χωρίς να υποτιμούμε την αντίληψη χρέους κανενός, κάνουμε εδώ θερμή παράκληση πρὸς ὅλους τοὺς συνδρομητάς, φίλους καὶ ἀγαπῶντας τὴν «Ἡπειρωτικὴν Ἔστίαν», νὰ σπεύσουν νὰ ἐξοφλήσουν τὶς ὑλικὲς τοὐλάχιστον ὑποχρεώσεις των. Διότι ἡ πορεία μας κατάντησε νὰ εἶναι ἐπικίνδυνα δύσκολη. Κι' ἐνῶ, στὴ χρέωση τῶν συνδρομῶν μας, οἱ ὀφειλῆς ὑπερβαίνουν τὶς 200.000 δρχ., ἐμεῖς βαδίζομε πάνω στὰ ἐξαντλημένα πιά περιθώρια τῆς προσωπικῆς θυσίας, δίχως νὰ μπορούμε δυστυχῶς νὰ καλύψομε τὶς δαπάνες τῶν 15.000 δρχ. στὸν κάθε μῆνα, πὺν ἀπαιτεῖ ἡ ὑπαρξὴ τῆς «Ἡπ. Ἐστίας».

Κι' εἶναι, ἂν ὄχι ντροπὴ, τοὐλάχιστον κρῖμα. Γιατί, ὅπως τονίσαμε καὶ ἄλλοτε, στὴν ὠραία καὶ πλατειᾶν αὐτὴ μεταπολεμικὴ ἐξόρμηση, δὲν ἔχομε καμμιάν ἄλλη βοήθεια, ἐκτὸς ἀπ' τὸν ὀβολὸν τῶν συνδρομητῶν μας. Σ' αὐτοὺς στηρίχτηκε καὶ σ' αὐτοὺς στηρίζεται ἡ «Ἡ. Ἐ». Κι' ὄχι στὰ χειροκροτήματα καὶ στοὺς ἐπαίνους, πὺν δὲν μᾶς εἶναι κᾶν ἀπαρτίτητα, ὅταν μάλιστα ἀκούονται τόσο μακρὰν τῆς προσπαθείας μας, τὴ στιγμὴ πὺν ἐμεῖς, ἀγκομαχῶντας, κυλίομεν ἕναν ὀγκόλιθο στὴν πιδ ἀπότομη ἀνηφοριά. Δοιπὸν, ἄς κάνομε συνείδηση τὸ χρέος μας ὅσοι ἐνδιαφερόμαστε πραγματικά. Ἀλλοιῶς θὰ κατατούσομε οἱ ἴδιοι ἀρνητικοί, περισσότερο ἀπ' τοὺς ἄλλους, γιατί, ἔτσι, ἡ «Ἡ. Ἐ.» θὰ ὀδηγόνταν — ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς μάλιστα — στὴ χρεωκοπία, κι' εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴ χρονοτριβήσομε. Ἡ παράκλησή μας ἀποτελεῖ γυμνὴ ἐπιστολή.

[Α. Κ.

Η ΑΣΦΑΛΙΣΙΣ ΤΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

Τὸν τελευταῖο καιρὸ ἐκ μέρους τοῦ ΙΚΑ ἀναλήφθηκε μιὰ πρωτοβουλία πὺν ἔχει σκοπὸ νὰ συμπεριληφθοῦν καὶ οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων στὶς κοινωνικὲς ἀσφαλίσεις. Εἶναι μιὰ πρωτοβουλία ἀξιέπαινη ἀπὸ κάθε πλευρὰ, γιατί θὰ δοθῆ ἡ εὐχέρεια στοὺς πνευματικὸς ἀνθρώπους νὰ ἀντιμετωπίζομε μὲ κάποια στοιχειώδη ἀξιοπρέπεια τὶς ὑλικὲς ἀνάγκες των. Δυστυχῶς ἔχει ἐπικρατήσῃ ἡ αντίληψη πὺς οἱ λογοτέχνηι μποροῦν νὰ ζοῦν μόνο μὲ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν δημιουργημάτων τους χωρὶς νάχουν ἀπὸ τίποτε ἄλλο ἀνάγκη. Ἡ ἀλήθεια ὅμως, πὺν δὲν τὴν πρόσεξε οὔτε τὸ κοινὸ οὔτε τὸ Κράτος, εἶναι πὺς οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, πὺν ἀναλίσκουν τὸν ἑαυτό τους, στὴν ὑπηρεσίᾳ τῆς τέχνης κι' εἶναι οἱ δημιουργοὶ μιᾶς μεγάλης περιοχῆς τοῦ πνευματικοῦ μας πολιτισμοῦ, ὄχι μόνο δὲν εἶναι σὲ θέσῃ νὰ ἐξασφαλίσουν τὸν ἐπιούσιο, ἂν δὲν ἔχουν κάποια ἄλλη ὑπαλληλικὴ ἰδιότητα, ἀλλὰ καὶ μένουσιν οἱ πέντε δρόμοι, ὅταν γηράσομε. Τὴν ἴδια τύχη ἔχουν καὶ οἱ οἰκογένειές τους μετὰ τὸ θάνατό τους. Κι' αὐτὸ γιατί, ὅπως εἶπαμε, κανεὶς δὲν ἐνδιαφέρθηκε γι' αὐτοὺς, ἐνῶ ἔχει ληφθῆ πρόνοια γιὰ τὴν ἀσφάλισιν τοῦ ἐργαζόμενου καὶ σὸ πλεόν ἀσήμαντο ἐπάγγελμα. Ἡ κατάστασιν αὐτὴ εἶναι ἀπαράδεκτη κι' ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς δικαιοσύνης ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ συμφέροντος τοῦ Κράτους. Θέλουμε λοιπὸν νὰ πιστεύομε πὺς οἱ ἐλπίδες πὺν στηρίχθηκαν στὴν πρωτοβουλία πὺν ἀναφέραμε δὲ θὰ διαψευθοῦν. Μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν πολλὲς δυσκολίες πὺν ἀναφέρονται τόσο

στὶς σχέσεις τῆς ἀσφαλίσεως ὅσο καὶ στοὺς ὑπὸ ἀσφάλισιν λογοτέχνης. Ὅλες ὅμως αὐτὲς μπορεῖ νὰ ξεπεραστοῦν ἂν ὑπάρξῃ καλὴ θέλησιν καὶ κατανόησιν ἀπὸ κάθε πλευρὰ. Τὸ βασικὸ εἶναι νὰ γίνῃ ἀρχή, νὰ καταρτισθῆ δηλαδὴ καὶ νὰ ψηφισθῆ τὸ νομοσχέδιο πὺν θὰ συμπεριλαμβάνῃ τὴν ἀσφάλισιν τῶν λογοτεχνῶν μας. Πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνσιν ἄς στρέψομε τὴν προσοχή τους τὰ λογοτεχνικά μας σωματεία κι' ἄς μὴ κατατρίβονται σὲ συζητήσεις πὺν ἀποβαίνουν ἐπιζημίαι γιὰ τὸ σκοπὸ πὺν ἐπιδιώκουν. Ἀς γίνῃ πρῶτα ἡ ἀρχή, ἄς ἐξασφαλισθῆ δηλαδὴ ἡ ἀσφάλισιν. Ὅλα τα ἄλλα κατόπιν θὰ διευθετηθοῦν. . .

*

Η ΕΚΛΟΓΗ ΤΟΥ κ. BENEZH

Ὁ κ. Ἡλίας Βενέζης, ἀφηγητῆς τῶν πόνων καὶ καημῶν τῆς προσφυγιάς, ὁ συγγραφέας πὺν δὲν ἀνέστειλε τὴ σημαία τῆς ἀνθρωπιάς καὶ τῶν φιλελευθέρων τάσεων τῆς ἐποχῆς μας οὔτε στιγμὴ, ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ σεμνότητα τοῦ ἡθους ἦταν ὁ ἐνδεδειγμένος γιὰ τὴ θέσῃ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ πὺν κατέλαβε. Θὰ ἦταν βλασφημία νὰ ποῦμε ὅτι ὁ συγγραφέας, πὺν τιμᾷ τὸ Ἑλληνικὸ ὄνομα τόσο πολὺ ἐξῶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, πὺν πάλλεται σὲ ὄλο του τὸ ἔργο ἀπὸ αἰσθήματα γνήσια Ἑλληνικά, εἶναι λιγώτερος Ἑλληνας ἀπὸ ἄλλους, ὅπως πολὺ ἄστοχα ἀφησαν νὰ ἐννοηθῆ μερικοί, ἂν ὄχι ἐχθροὶ του, ἀλλὰ τοὐλάχιστον φίλοι — ὅπως ἀποδεικνύεται — ἄλλων. Ἐμεῖς δὲν εἶμαστε φίλοι κανενός οὔτε ἐπιτρέπεται νὰ ὑπολογίζομε συμπάθειες ἢ ἀντιπάθειες στὴ ζωὴ μας, πολὺ περισσό-

τερο όταν πρόκειται για πνευματικά ζητήματα. Για τους παραπάνω λόγους χειροκροτούμε την έκλογή του κ. Βενέζη από την 'Ακαδημία με ειλικρινή χαρά και δέν άμφισβάλουμε ότι κάθε άξιος, πού ύστέρησε τώρα σέ ψήφους, θά δικαιωθεί, έφ' όσον θά είναι άξιος, έστω και άργότερα.

Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Παναγής Δ. Ζούβα. «*Η Βασίλισσα Φρειδερίκη είς την ύπηρεσίαν του "Έθνους"*».

Είναι —όμολογουμένως— δυσκολότατο πρόβλημα νά καταπιαστείς με τή ζωή και τό έργο ενός ανθρώπου πού ζεί και πού οι πράξεις του, έχοντας γενικότερη σημασία, άποτελούν και κρίση τής κοινής, τής καθολικής γνώμης. Γιαυτό, εκείνος πού φιλοδοξεί νά ιστορήσει τή ζωή ενός μεγάλου και νά τοποθετήσει τό έργο του μέσα στην ιστορία (γιατί τί άλλο είναι ή ιστορία από πράξη;) θά πρέπει νά έχει ζήσει τήν καθολική ψυχολογία και νά έχει καταγράψει τις αντιδράσεις του πλήθους.

Ο φίλος κ. Παναγής Δ. Ζούβας, —κι' από προηγούμενα έργα του— έχει τήν ικανότητα αυτή. Τόν θυμάμαι από τότε πού ύπηρετούσε ως προϊστάμενος τής διβλιοθήκης του Έθνικού Ίδρυματος Ραδιοφωνίας και τόν θυμάμαι πάντα ν' άσχολείται με τέτοια προβλήματα. Με άκανθώδη προβλήματα, με θέματα ψυχολογικά και, ιδιαίτερα με τή ζωή και τά έργα τής Βασιλικής Οικογενείας. Δέν είναι καθόλου εύκολο πράγμα νά τοποθετείς έργα και ζωές ανθρώπων πού, όχι μόνο στέκονται στην άνωτάτη βαθμίδα τής κοινωνικής και κρατικής μας ζωής, αλλά και ζούν μαζί μας, ακόμα δημιουργούν, κατευθύνουν.

Άλλά, ό κ. Ζούβας, έχει τις ικανότητές του. Σ' ένα όμορφότατο τελευταίο βιβλίο του ιστορεί τή ζωή και τοποθετεί τό Έθνικό και Κοινωνικό έργο τής Βασίλισσας Φρειδερίκης. Είναι ένα έργο άξιοσημάντο αυτό του κ. Ζούβα, γραμμένο με πολλή ζέση, με λαϊκή εθαισιότητα, πού κοντά με τήν ιστορήση μιας ζωής, διαγράφει και τήν πορεία ενός Έθνους, του Έθνους μας. Είναι χωρισμένο σέ έννά κεφάλαια πού τό καθένα άπ' αυτά κατοπτρίζει και μια νέα σελίδα από τή ζωή τής Βασίλισσας, ένω, παράλληλα, διαγράφεται και μια νέα έκástοτε πορεία του Έθνους. Άποτελεί δηλ. από τή σκοπιά του ένα πρώτο άθθεντικό ύλικό για τόν ιστορικό του μέλλοντος. Γιατί μέσα στις σελίδες του βιβλίου του κ. Ζούβα και κάτω από τήν ιστορούμενη ζωή τής Βασίλισσας, βλέπει κανείς φανερά τήν πορεία του έθνους μας στή δυσκολότερη καμπή τής ιστορίας του καθώς πέρασε από άπειρες δοκιμασίες ώσότου βρεί τόν όμαλό ρυθμό του. Εύχόμαστε στόν κ. Ζούβα νά συνεχίζει πάντα με τήν ίδια καρποδότρα δύναμη τις συγγραφικές του ικανότητες και άς γνωρίζει πώς με τόν τρόπο του προσφέρει θετικές ύπηρεσίες.

ΚΩΣΤΑΣ ΖΗΛΕΜΕΝΟΣ

Maurice Debesse «*Οί σταθμοί τής άγωγής*» (γενετική άγωγή). Μετάφραση: Λεωνίδα Κούλα.

Η Χριστιανική Ένωσις τών Έκπαιδ. λειτουργών μας χάρισε αυτές τις ήμέρες τό σύγγραμμα του καθηγητού τής ψυχοπαιδαγωγικής στο Πανεπιστήμιο του Στρασβούργου *Maurice Debesse* με τίτλο «οί σταθμοί τής άγωγής» μεταφρασμένο άπ' τόν έκλεκτό Ηπειρώτη παιδαγωγό και φίλτατο συνάδελφο κ. Λεωνίδα Κούλα.

Μέσα στά έξ μεγάλα κεφάλαια πού περιλαμβάνονται στις 165 σελίδες του βιβλίου βρίσκει κανένας άξιοπρόσεχτα σημεία και πολύ ένδιαφέροντα θέματα όχι μόνο για μας πού άσχολούμεθα με τό έργο τό διδακτικό έπαγγελματικά, αλλά και για όλους όσοι ένδιαφέρονται για τήν καλή εξέλιξη του ανθρώπου άπ' τή γέννησή του ως τήν έποχή πού μπορεί νά τερματισθί ό κοινωνικός ρόλος του παιδαγωγού, δηλ. ως τό 20ον έτος τής ηλικίας.

Ο συγγραφέας κατά βάση παραδέχεται, ότι ύπάρχουν σταθμοί στην άγωγή. Δέν θεωρεί τήν ψυχολογική έπιστήμη άρκετή για νά θεμελιώσει τήν άγωγή μόνη της χωρίς τήν βοήθεια τής βιολογίας και τής κοινωνιολογίας. Αυτή μονο τήν προσδιορίζει κάπως και τής παρέχει άπαραίτητα δεδομένα. Παραδέχεται όμως, ότι κάθε άγωγή προϋποθέτει ένα προσανατολισμό, και κάποια σκοπιμότητα, πού έξαρτάται άπ' τήν αντίληψη για τόν άνθρωπο, δηλ. άπ' τή φιλοσοφία. Στηρίζεται δηλ. πάνω σέ άξίες, ανάμεσα στις όποιες σημαντικό παιδαγωγικό ρόλο παίζουν οι ήθικές άξίες. Έφ' όσο, τονίζει ό συγγραφέας, ή ψυχολογία συμφωνεί ότι ή εξέλιξη του παιδιού περνάει από διάφορα παιδαγωγικά στάδια, πού δέν μοιάζουν τό ένα με τ' άλλο, τότε πρέπει νά μή μιλάμε για μια άγωγή, αλλά για πολλές άγωγές πού να ταιριάζει ή κάθε μια σέ κάθε στάδιο. Όπως ή εξέλιξη του παιδιού προχωρεί κατά στάδια, έτσι πρέπει νά προχωρεί και ή άγωγή κατά σταθμούς, ώστε νά προσαρμόζεται σέ κάθε στάδιο. Έτσι ή πράξη του παιδαγωγού θά πρέπει κάθε φορά νά τροποποιείται ακολουθώντας τήν φύση του κάθε σταθμού εξέλιξης. Σέ κάθε δηλ. σταθμό εξέλιξης πρέπει νά αντιστοιχή κι ένας ειδικός σταθμός τής άγωγής.

Κατά τό *Debesse* ό παιδαγωγός πρέπει νά τούς ξέρει καλά αυτούς τούς σταθμούς εξέλιξης. Είναι δε αυτοί οι σταθμοί πάντε διαδοχικά στάδια ηλικίας, ήτοι: 1) ή βρεφική ηλικία από τή γέννηση ως τόν 3ο χρόνο. Κατά τήν ηλικία αυτή ή πιό κυρίαρχη λειτουργία είναι ή αισθητική κινητική ένεργητικότης δηλαδή αυτή πού γίνεται φανερή με τή διερεύνηση του σώματος, του χώρου πού είναι άμεσα γύρω στο παιδί κλπ. Για νά κάμη δέ τό παιδί τής ηλικίας αυτής τό διανοητικό μετασχηματισμό χρησιμοποιεί σάν κυριώτερο μέσο τά χέρια του. 2) τήν ηλικία από τόν 3ο ως τόν 7ο χρόνο. Αυτήν τήν άποκαλεί ηλικία τής έντονης κινητικότητας. Κατ' αυτήν τό παιδί γίνεται ένας περίεργος παρατηρητής του

γύρω του κόσμου, συγγράει το πραγματικό με τα δημιουργήματα της φαντασίας του. Στην ηλικία αυτή κυρίαρχη λειτουργία είναι το παιγνίδι και σ' αυτήν δημιουργούνται οι καλές συνθέσεις. 3) Τήν ηλικία από 6 ως τα 13 χρόνια, δηλ. η καθ' αυτό σχολική ηλικία και σχολική περιόδο. Η μνήμη παίζει σπουδαίο ρόλο σ' αυτήν. Οι γνώσεις του μαθητού οργανώνονται σ' ένα ορισμένο αριθμό βασικών έννοιων. Σ' αυτή γίνεται η μετάβαση από την παιδική σκέψη στο λογικό σκέψη. 4) Έπειτα έρχεται η ηλικία από τα 12 έως τα 16ο έτος. Ονομάζει αυτήν ηλικία της «άνησυχίας της ήβης». Σ' αυτή ανακαλύπτεται το έγω και αξιολογείται η διαφορά των χαρακτήρων. Το συναίσθημα είναι η πιο κυρίαρχη λειτουργία που ώθεϊται από συγκινητικότητα και φαντασία. Η άγωγή της ηλικίας αυτής είναι απ' τις πιο δύσκολες. 5) Κατόπιν έρχεται η ηλικία από τα 16 ως τα 20 χρόνια. Ηλικία του «ενεανικοῦ ένθουσιασμοῦ». Διαφορά σ' αυτήν της άγωγής του άρσενικοῦ απ' το θηλυκό άτομο. Σ' αυτήν εθρόνονται τα διάφέροντα, σταθεροποιείται η προσωπικότητα, οπάζουν με τη ζωή τα παιδικά πλαίσια από όλες τις πλευρές.

Κατόπι απ' αυτά, τονίζει ο *Debesse*, ότι είναι εθτυχισμένο το παιδί που σε κάθε σταθμό της πορείας του, δηλ. σε κάθε περίοδο της ηλικίας του βρίσκει τον ικανό εκείνο παιδαγωγό που το κάνει να αποκτήσει σιγά σιγά τη δύναμη και την όρμη, που του είναι απαραίτητα στοιχεία για να εκπληρώσει τον ανθρώπινο προσορισμό του. Γι' αυτό ένας καλός παιδαγωγός χαράσσει έναν τύπο άγωγής ιδιαίτερα για κάθε σταθμό, που αυτός ο τύπος άπαιτεί κάποια άνάλογη συμπεριφορά του παιδαγωγού, είτε γονέας είναι αυτός, είτε δάσκαλος.

Για κάθε σταθμό άγωγής που άνήκει σε κάθε ηλικία άφιερώνει και ξεχωριστό κεφάλαιο ο συγγραφέας. Με τα όσα διαλαμβάνει στο κάθε κεφάλαιο δείχνεται καλός παιδαγωγός και καλός ψυχολόγος. Με το τελευταίο κεφάλαιο ζητεί απ' τον αναγνώστη να κρίνει αν πέτυχε να οργανώσει την άγωγή σύμφωνα με όσα λέγει η ψυχολογία, δηλ. αν πέτυχε να συνταυτίσει την άγωγή προς την αντίληψη του ανθρώπου που αντίστοιχεί σε κάθε βαθμό άναπτύξεως. Σάν συμπέρασμα του βιβλίου του ο *Debesse* διαπραγματεύεται για τη δημιουργική άγωγή. Γι' αυτήν πιστεύει ότι ο τρόφιμος στηριγμένος στην πατρογονική κληρονομιά και πάνω στα τόσα άποκτήματα που πέρνει απ' το περιβάλλον είναι ικανός να προσθέσει κάτι το καινούριο στο συνηθισμένο ανθρώπινο τύπο. Αν υποστηριχθή ή ίδια ή όρμη του. Και τοῦτο, γιατί η άγωγή δεν δημιουργεί τον άνθρωπο, αλλά τον βοηθεί μονάχα να αυτοδημιουργηθή.

Αυτά είναι, σε γενικές γραμμές, τα κυριώτερα νοήματα του βιβλίου αυτού. Καθώς γίνεται φανερό, η σημασία του είναι μεγάλη.

Ός προς τη γλώσσα που μεταχειρίζεται ο μεταφραστής, έχουμε να τονίσουμε, ότι καλύτερα

θα ταίριαζε να 'ταν αυτή δημοτική, αν και η καθαρεύουσα που μεταχειρίζεται παρουσιάζει κάτι το άπλο και το άρκετά ξεκάθαρο.

Πρέπει τελικά να συγχαρεί κανένας θερμά τόσο την Χριστιανική Ένωσή των εκπαιδ. λειτουργών με τις εκλεκτές της εκδόσεις, όσο και τον άγαπητό συνάδελφο κ. Λεωνίδα Κούλα, γιατί μόχθησε άρκετά και τόσο εθουσίδητα να μᾶς παρουσιάσει στη γλώσσα μας το περισπούδαστο αυτό παιδαγωγικό σύγγραμμα του *Debesse*.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΔΑΖΑΡΙΔΗΣ

Γιώργη Χαλατσά «Διηγήματα», Αθήνα 1956.

Ένα σίγουρο πεζογραφικό τάλαντο μᾶς άποκαλύπτεται μέσ' απ' τις σελίδες των έννιά αυτών διηγημάτων. Όσο κι' αν ο συγγραφέας τους βηματίζει άκόμα άβέβαια, όμως δεν δυσκολεύεται να άιστανθής το νεῦρο του, την άδρῆ του παρουσία. τον όλοτεία δικό του τρόπο έκφρασης και θεώρησης της ζωής. Η άλήθεια είναι πως συχνά πυκνά διαπιστώνεις ένα φόρτο, μιᾶ ύπερβολή τραγικότητας στη σύλληψη ή στο πλάσιμο του μύθου. πώς ανασταίνεις σε μιᾶ πολὺ τραχειά και πολὺ σκληρή άτμόσφαιρα, σχεδόν δίχως διεξόδο, πώς συναπαντιέσαι τέλος μιᾶ μιᾶ γλώσσα γεμάτη άπρόοπτος ήπειρωτορουμελιώτικους ιδιωματοισμούς (μπλατσανάει, ήμαν, χαίρεταν, κοντοστέκεταν, σηκώνεται, μπηχτοκέφαλα, άξεπαστρίκωτη, καρκασελώνει, γουρμασμένες, μπακανιάρηδες) δίπλα σε άλλεπάλληλους «μεχρτισμούς» (μέχρι να καταφτάσουν, μέχρι τη στιγμή κτλ.) που προδίνουν ένα άδιαμόρφωτο για την ώρα γλωσσικό άισθητήριο. Μά τί έχει να κάνει; Όλα σ' αυτό το βιβλίο μᾶς πείθουν πως έχουμε αντίκρυ μας έναν γεννημένο άφηγητή: Η αυθορμησία της έκφρασης, η συχνή πυκνή χάρη και η πρωτοτυπία της, η έντυπωτικότητα των εικόνων της και ο έντονος σαρκασμός της, ο λεβέντικος άγέρας της, η άδρῆ γλωσσική της πραγματικότητα, η πνευματικότητα της τέλος, σου δίνουν την άίσθηση μιᾶς σφιχτής και όχι χαλαρῆς και πρωτόλειας πεζογραφικῆς προσπάθειας. Μικρές εικόνες, περιγραφές συνήθως, χωρίς πολλή δράση ή γεγονότα ή βαθύτερες ψυχαναλύσεις, συγκροτούν τα «Διηγήματα» του Χαλατσά. Οι κορυφαίες στιγμές τους είναι συνήθως οι στερνές του κάθε άφηγηματος. Έκει προσπαθεί ο συγγραφέας να πυκνώσει τη συγκίνηση, τον πόνο ή την ιδέα. Μόνο πού, έτοιμες σχεδόν καθως τις έχει από τα πριν τις ιδέες του, τις «κρηύχνει» λίγο, δεν τις υποβάλλει μέσ' απ' τη δράση. Κι' αυτό είναι ένα από τα πιο βασικά του συγγραφικά έλαττώματα. Έκει που κατορθώσει να το άποφύγει (π.χ. στο έξαιρετα άρτιο διήγημα του «Τό σπίτι» και μερικά στο «Χρονικό γύφτου») πέτυχε αξιοζήλευτο άποτέλεσμα. Γιατί, είπαμε: Ο Χαλατσάς διαθέτει σίγουρο, άδρῆ και νευρώδες άφηγηματικό τάλαντο. Αν το καλλιέργησει με σύστημα και με προσοχή, δεν θ' άργήσει, πιστεύουμε, να μᾶς δώσει καταπληκτικά πράγματα.

ΔΗΜ. ΓΙΑΚΟΣ

Τάσου Γ. Ἀναγνώστου «Ἀνάταση»
Ἀθήνα 1956.

Σ' ὅποιον στίχο τοῦ κ. Ἀναγνώστου καὶ νὰ σταθῆς, εὐκόλα θὰ διαπιστώσῃς πὼς ὁ πρωτόλειος ποιητὴς ἀκόμα δὲν βρῆκε κάποιον δρόμο. Βρίσκεται, φαίνεται, ἀκόμα στὴν πρώτη σκάλα τῶν ἐκφραστικῶν τοῦ ἀναζητήσεων, μ' ὄλο πού ὁραματίζεται μιὰν ἀνάταση». Οἱ ποιητικὲς του εἰκόνες εἶναι ἀόριστες, συγκεχυμένες, ἀφηρημένες. Κι ἡ τεχνικὴ του ἀδιαμόρφωτη. Γιὰ χάρη τῆς ρίμας δὲν διστάζει νὰ γράψῃ «ὁμολογῶ—γιὰ ν' ἀνεβαίω ΕΓΩ, λιμένα—εὐτυχισμένα» κ.ἀ.τ. Ὅμως ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ἐδῶ, πὼς ὁ νέος ποιητὴς διαθέτει μιὰ πίστη καὶ μιὰν αἰσιοδοξία, ἕναν ἀνδρισμὸ θά'λεγα ἀντίκρου στὴν τέχνη καὶ στὴ ζωὴ. Δὲν εἶναι, σὰ μερικούς, «κλαυθμηρίζων ποετᾶστρος». Μολονότι ἔχει πάρει πιά τὴν πρώτη του ἐπαφὴ μὲ «τῆβρωμιὰ αὐτῆς τῆς γῆς», μολονότι νιώθει πὼς «ἔχασες πιά τὸ δρόμο σου, ψυχὴ! | Καὶ στοῦ γκρεμοῦ ὅπως ἔφτασες τὴν ἀκρία, | γιὰ νὰ σὲ κλάσουν, ἔρημη καὶ φτωχὴ, | τὰ μάτια μου δὲν ἔχουν ἄλλα δάκρυα», ὥστόσο σκέφτεται:

«...σὰν τὸ σύννεφο ὁρμώντας τοῦ ἀπείρου
μιὰ ἀσταμάτητη κι ἀγρία νὰ χύνω
τὰ δάκρυά μου θ' ἀρχίσω βροχή,
τῆ βρωμιὰ αὐτῆς τῆς γῆς νὰ ξεπλύνω!»

Ἡ παλαμικὴ του «Ἐλπίδα» (σελ. 24) τὸν ὀδηγεῖ στοῦ νὰ πιστεύῃ πὼς «ὅπου νὰ 'ναι καὶ θὰ λάμπῃ | τὸ πρωτάστρι τῆς αὐγῆς» (σελ. 36), ἀφοῦ στοῦ «Χαμένο ὄνειρό» του «εἶδ' ἀναμμένα τὰ σθησιὰ τῆς πίστες του καντήλια» (σελ. 44). Ἔτσι, δὲν θ' ἀργήσῃ ὁ νέος ποιητὴς ν' ἀνταμώσῃ τὴ «δικαίωσή» του (σελ. 9), ἀφοῦ στ' ἀναμεταξὺ θὰ 'χῃ καταλάβει πὼς ὅταν ἡ ποιητικὴ του «ἀνάταση» εἶναι αὐθόρμητη καὶ εἰλικρινής, ξέρει νὰ βρῖσκη καὶ τὴν ἀντίστοιχον ἐκφρασί της:

«Πρέπει νὰ φτάσω! Τὸ ἄστρο μου ψηλά, δὲς, μὲ
[προσμένει
καί, σ' ἕνα θάμα ὑπέρλαμπρο, Θεὸ νὰ μὲ δεχτοῦνε
ἀνοίγουνε οἱ τρισμέγιστοι τοῦ ὄνειρου μου οὐρανοί!]

Αὐτὸ ζητάει ὁ ποιητὴς. «Ἀνθρώπινο ὅτι σᾶς ζητῶ | καὶ λίγο!», ἐξομολογείται ὁ ἴδιος στὴ σελ. 40. Καὶ δὲν ἔχει καθόλου ἄδικο...

ΔΗΜ. ΓΙΑΚΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ

Ἄξ. κ. Διευθυντά,

Εἰς τὸ τεῦχος Φεβρουαρίου τῆς ἀγαπητῆς «*Η. Ε.*» εἶδομεν τὸ σχετικὸν μὲ τὴν Παιδείαν ἄρθρον τοῦ κ. Κων. Ἀγγάντη. Εἶναι ἄξιοι παντός ἐπαίνου ὅσοι ἐνδιαφέρονται διὰ τὰ ἐκπαιδευτικά μας ζητήματα, θὰ ἦτο δὲ πολὺ χρήσιμος ἡ γενικωτέρα ἐκδήλωσις τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ ἐκ μέρους πολλῶν παραγόντων εἰς τρόπον, ὥστε νὰ προωθηθοῦν καὶ νὰ εὗρουν τὴ λύσιν τῶν τὰ ζητήματα αὐτά. Μὲ τὴν ἐξῆς διαφορὰ: Νὰ μὴν προξενῶμεν σάλον καὶ ἀμ-

φιβολίας μὲ τὴν προβολήν, ἃς μοῦ ἐπιτραπῆ, ἀνευθύνων ἀπόψεων, αἱ ὁποῖαι μάλιστα πολὺ ἀπέχουν ἀπὸ τὰς ἀπόψεις καὶ τὰ συμπερόσματα τοῦλάχιστον τῶν ἐκπαιδευτικῶν. (Αἱ ἀπόψεις τῶν ἐκπαιδευτικῶν προβάλλονται ἐν προκειμένῳ διὰ τῶν συλλογικῶν ὀργάνων αὐτῶν, ὡς εἶναι ἡ Διδασκαλικὴ Ὀμασπονδία Ἑλλάδος κλπ.).

Εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἄρθρον διατυποῦνται σοβαραὶ διαφοραὶ, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἡ πενταετὴς φοίτησις εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον, ἐνῶ καταβάλλεται προσπάθεια διὰ τὴν αὔξησιν τῆς ἐξαστοῦς τοιαύτης ἐν αὐτῷ.

Ἐκείνο τὸ ὅποιον χρειάζεται εἶναι νὰ ἀναληφθῇ καὶ συνεχισθῇ μιὰ προσπάθεια διὰ τὴν προώθησιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων ἐπὶ θετικῶν βάσεων. Θὰ εἶναι δὲ χρήσιμος ἡ συμπαράστασις καὶ τὸ ἐνδιαφέρον κάθε πνευματικοῦ ἀνθρώπου.

Με πολλὴν ἐκτίμησιν

Ν. ΠΡΑΣΣΟΣ

Δημιλος

*

ΟΙ ΕΝΙΣΧΥΤΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΣ ΜΑΣ

Ὁ Ἡπειρωτικῆς καταγωγῆς ἐγκριτος δικηγόρος Ἀθηνῶν κ. Φωκίων Ποταμιάνος, ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν συνέχισιν τῆς προσπάθειάς μας, ἦτις, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, συνεπάγεται μεγίστης θυσίας, καὶ ἐκτιμῶν τὴν συμβολὴν τῆς «*Η. Ε.*» εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς πνευματικῆς στάθμης τοῦ τόπου μας, ἀπέστειλε τὴν κατωτέρω ἐπιστολὴν εἰς τοὺς συνεργάτην μας, τὴν ὁποίαν καὶ δημοσιεύομεν. Εὐχαριστοῦντες θερμῶς τὸν κ. Ποταμιάνον διὰ τὴν ἐνίσχυσιν του, ἐλπίζομεν διὰ τὸ παράδειγμά του θὰ εὗρη καὶ ἄλλους μιμητάς.

Ἀγαπητέ μου...

...Εἰς ἐνδειξιν ἀναγνωρίσεως τοῦ ὄντως πολυτίμου καὶ αὐτόχρημα ἐθνικοῦ ἔργου τὸ ὅποιον ἐπιτελεῖ ἡ «*Η. Ε.*», τὴν ὁποίαν, μὲ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον καὶ μεγάλην ὠφέλειαν διαβάξω πάντοτε, ἐσωκλείω ἐπιταγὴν μου διὰ δραχ. 1000.

Ἡ μικρὰ αὕτη συμβολή μου, περισσότερον ἀπὸ τὴν ὑλικὴν βοήθειαν, σκοπεῖ νὰ ἐμψυχώσῃ τὸ ἔπιτελεῖον τῆς «*Η. Ε.*», μὲ τὴν ἠθικὴν ἐννοίαν τῆς προσφορᾶς μου διὰ τὴν συνέχισιν τῆς τόσο ἐγγενοῦς προσπάθειάς του.

Με ἀγάπην

ΦΩΚΙΩΝ ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ

Δικηγόρος—Ἀθῆναι

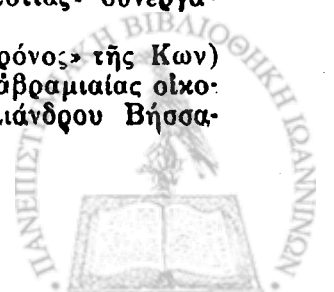
Πειραιεὺς 6/4/57

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΠΕΝΘΗ

ΘΕΟΦΑΝΗΣ ΜΕΝΤΖΟΣ

Μᾶς γράφουν ἀπὸ τὴν Κων/πολιν, ὅτι τὴν 15ην Μαρτίου τρ. μ., ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον καὶ ἐκηδεύθη, ἐπίλεκτο μέλος τοῦ ἐκεῖ ἀπόδημου Ἑλληνισμοῦ, ὁ διακεκριμένος Ἡπειρωτῆς καὶ πολῦτιμος τῆς «Ἡπειρ. Ἐστίας» συνεργάτης Θεοφάνης Γ. Μέντζος.

Γόνος ἐκλεκτός, γράφει ὁ «Χρόνος» τῆς Κων) πόλεως, τῆς πολυκλάδου καὶ ἀβραμιαίας οἰκογένειας τῶν Μέντζων τῆς καλλιάνδρου Βήσσα-

νης, τὰ πρῶτα γράμματα διδάχθηκε στὴ γενέτειρά του, συμπλήρωσε τὶς σπουδές του στὴ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ καὶ ἀπεφοίτησε ἀπὸ τὴ Νομικὴ Σχολὴ τοῦ ἐκεῖ Πανεπιστήμιου. Γλωσσομαθὴς καὶ κάτοχος πλατειᾶς ἐγκυκλοπαιδικῆς μόρφωσης, ὁ Θεοφάνης Μένιζος, πέρασε τὴ ζωὴ του μελετώντας καὶ συγγράφοντας, πρὸ παντὸς ἔργα ἱστορικά, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα καὶ τὸ περιπούδαστο, «Ὁ Τάφος τῆς Παναγίας» (1955). Μὲ τὸ θάνατό του, ἡ Ὀμογένεια, χάνει ἕναν ἐκλεκτὸ παράγοντα· ἡ δὲ Ἑπειρωτικὴ Παοικία, ἕνα ἐπὶ-λεκτὰ καὶ πολύτιμο μέλος. Πνεῦμα εὐρυμαθὲς μὲ ἀνοικτοὺς ὀρίζοντας, θερμὴ καρδιά μὲ εὐγενικά αἰσθήματα, χαρακτηρῶσα εὐθὺ μὲ παρρησία γνώμης καὶ λόγου, ἀκούραστο μελετητὴ τῆς ἱστορίας τῶν μέσων χρόνων, τὸν χαρακτηρίζει ὁ Πρύτανης τῶν δημοσιογράφων τῆς Κων(πολης, Θ. Μαρκοῦζο, στὴν ἐφημερίδα του «Ἐφημερίς». Ἀφανὴς, προσθέττει, ἐργάτης καθηκόντων, τὰ ὁποῖα αὐτόβουλα ἐπωμίσθη πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἀπροσώπου καλοῦ».

Μὲ τὸ θάνατο τοῦ Μένιζου, μᾶς γράφει στενὸς του ἐκεῖ φίλος καὶ συγγραφεύς, ὁ κ. Φρανσουᾶ Δαπόλα, χάνουμε, ὄχι μονάχα τὸν καλύτερο καὶ τὸν πιὸ προσφιλεῖ ἀπὸ τοὺς φίλους μας, ἀλλὰ ἕνα ἄνθρωπο τὸν ὁποῖο ἡ Θεία Πρόνοια εἶχε προικίσει μὲ μιὰ φλογερὴ ψυχὴ γεμάτη ὁμως καλοσύνη καὶ γλύκα, καὶ μιὰ ἀνώτερη διάνοια, πὰ μὸλα ταῦτα προσαρμοζόταν μὲ τὴν ἔννοια τοῦ μέτρου καὶ τοῦ πιὸ καθαροῦ πλατωνικοῦ πνεύματος. Πάντοτε ἔτοιμος νὰ ἀναλωθῆ γιὰ ἀδιάκριτα Ποιόν, συγκέντρωνε στὸ πρόσωπό του τὰ προσόντα τῆς χάριτος του. Ὑπῆρξε ἕνας ὑπερήφανος καὶ εὐγενὴς ἀντιπρόσωπος τῆς ὠραίας Ἑπαρχίας του. Ἡ ζωὴ του θὰ μὲν πάντοτε σὰν ἕνα ἀξιωματικὸ παράδειγμα.

Ἡ «Η. Ε.», ἐνώνεται μὲ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς φίλους, γιὰ νὰ πενθήσῃ τὸ γαμὸ ἑνὸς ἀξίου Ἑπειρωτῆ, καὶ ἐνὸς ἐκλεκτοῦ συνεργάτη τῆς.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ

ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

— Στις 17.3.57, ὁ Σύλλογος Δημοδιδασκάλων περὶφερείας Ἰωαννίνων, ὠργάνωσε διάλεξιν, ἡ ὁποία ἐδόθη στὴν αἴθουσα τελετῶν τῆς Ζωο. Παιδ. Ἀκαδημίας μὲ ὁμιλητὴν τὸν κ. Κων. Κίτσιον, καθηγητὴν τῆς Ζ. Π. Ἀκαδημίας καὶ μὲ θέμα: «Διδάγματα ἀπὸ τὴν ψυχανάλυσιν διὰ τὴν ζωὴν μας». Τὴν διάλεξιν παρηκολούθησαν ἐκλεκτὸν καὶ πυκνὸν ἀκροατήριον, ὁ δὲ κ. Κίτσιος ἀνέπτυξε μὲ ἀνεσιν καὶ ἐμπνευσμένον τόνον τὸ δύσκολον θέμα τῆς ὁμιλίας του.

— Ἐπ' εὐκαιρία τῶν ἐορτῶν τῆς 25ης Μαρτίου, ἐώρησε καὶ ἡ Ἑπειρὸς τὴν Μεγάλην Ἐπέτειον μὲ παντὸς εἶδος πανηγυρικὰς πνευματικὰς ἐκδηλώσεις. Τὴν πρωτοπορίαν εἶχον τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα. Στὰ Γιάννινα εἰδικώτερα, ἡ 25 Μαρτίου ἐωρτάσθη μὲ καθολικὴν σχεδὸν συμμετοχὴν ὄλων τῶν κατοίκων τῆς πόλεως. Τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα, μὲ συμμετοχὴν τοῦ Ἐθν. Ὀρφανοτροφείου Θηλέων καὶ τὴν παιδ(λιν «Ἁγία Ἐλένη» στίς 26.3.57, ὠργάνω-

σαν μιὰ πρωτότυπη καὶ ἐπιτυχημένη παράσταση, πολὺν χαριτωμένην.

— Ἐπίσης, στὴν Ἀθήνα, ἀπὸ τὸ σωματεῖον, «Φίλων Ἰωαννίνων», ἐδόθη, σὶδ μεταξὺ τοῦ παρελθόντος μηνὸς διάστημα, ἡ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Βασιλείσης κινηματογραφικὴ παράστασις, ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς τῆς πνευματικῆς, καλλιτεχνικῆς καὶ τουριστικῆς κινήσεως τῆς Ἑπειρῶν. Ἡ παράστασις ὑπῆρξε γεγονός γιὰ τὴν πρωτεύουσα, πρὸ δὲ καὶ μετὰ τὴν προβολὴν, ἐπεδείχθησαν καὶ βαρῦτιμες φορεσιεῖς τῆς Ἑπειρῶν.

*

Ἐνδιαφέροντα διεθνῆ πνευματικὰ γεγονότα

— Ὁ Διγὴς τοῦ Βασιλικοῦ θεάτρου τῆς Στοκχόλμης δρ. Κάρολ. Ρ. Γκιέρω ἀνεκάλυψε τελευταία ἕνα χειρόγραφο ἑνὸς θεατρικοῦ ἔργου τοῦ Ε. Ο. Νήλ. Τὸ ἔργον αὐτό, πού δὲν παίχτηκε μέχρι σήμερα, γράφτηκε τὸ 1938 καὶ φέρει τὸν τίτλο «Περισσότερα ἐπιβλητικὰ μέγαρα».

— Ἡ πολιτεία τῆς Μασσαχουσέτης στὴν Ἀμερικὴ, ἀποφάσισε τὴν ἀναγνώριση τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς «Τίμιος Σταυρὸς» τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἀμερικῆς σὶδ Μπροῦκλιν.

— Στὴν Ν. Ὑόρκη, τὸ Ἰδρυμα Μ. Λέβεντρεϊτ, προκήρυξε διεθνῆ διαγωνισμὸ πιάνου, σὶδ ὁποῖον μποροῦν νὰ πάρουν μέρος νεαροὶ πιανίστες ἀπ' ὄλον τὸν κόσμον, ἡλικίας 17—28 ἐτῶν.

— Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, σὶδ πανηγυρικὴ τελετῇ, ἀπέτεμε ἀργυροῦν μετᾶλλιο, σὶδ ἄμερικανὸ συγγραφέα Οὐίλλιαμ Φῶκνερ (βραβεῖο Νόμπελ), γιὰ τὴ συμβολὴν του στὴν ἀνύψωση τοῦ ἀνθρώπου.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

Λόγω ἀνεπαρκείας χώρου ἡ ἀνακοίνωσις τῶν ληφθέντων κατὰ τὸν Μάρτιον Βιβλίων καὶ Περιοδικῶν καὶ Ἐφημερίδων θὰ γίνῃ εἰς τὸ ἐπόμενον τεῦχος.

Ἐπ' εὐκαιρία ὑπενθυμίζομεν παρακλησίαν μας, πρὸς τοὺς κ.κ. συγγραφεῖς ὅπως τὰ διὰ κριτικὴν συγγράμματά των, ἀποστέλλοντα: διπλά.

Ἡ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΜΑΣ

Ζητοῦμεν συγνώμην γιὰ τὴν καθυστέρησιν τῆς κυκλοφορίας τοῦ παρόντος τεύχους, ἡ ὁποία ὀφείλεται εἰς λόγους τεχνικῆς καὶ οικονομικῆς φύσεως. Ἐξω τῆς θελήσεώς μας νὰ φανῶμεν ἀπόλυτα συνεπεῖς καὶ χρονικῶς πρὸς τοὺς ἀναγνώστας μας,

Ἡ «ΗΠΕΙΡ. ΕΣΤΙΑ»

ΙΩΑΝ. Γ. ΖΩΗ

ΑΘΛΗΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Μετά τόσα ἔτη ἀναμονῆς, συζητήσεων καὶ σχεδίων, ἐπὶ τέλους ἡ σκαπάνη ἤρχισε εἰς τὸ Στάδιον! Αἱ πρῶται κερκίδες θὰ εἶναι ἐντὸς ὀλίγου πραγματικότης. Οἱ φίλαθλοι εἶδαν τὴν ἐργασίαν πού γίνεται καὶ δὲν ἐπίστευον εἰς τὰ μάτια των. Τόσον εἶχαν ἀπογοητευθῆ ἀπὸ τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν Ἄλλὰ πρέπει νὰ τονισθῆ ὅτι αἱ θέσεις πού προβλέπονται δὲν καλύπτουν παρὰ μέρος μόνον τῶν ἀναγκῶν. Ἐξ ἄλλου ἀπαιτοῦνται καὶ ἄλλα ἔργα ἐκτὸς τῶν κερκίδων Ὅπως δὴποτε χαιρετίζομεν ὡς καλὸν οἰωνὸν τὴν ἀρχὴν πού ἐγινε.

Ἀπὸ μηνῶν λειτουργεῖ εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Ε.Π.Σ.Η.Π. Σχολὴ Διαιτητῶν. Ἐχρημάσθησαν πολλοὶ κόποι διὰ νὰ γίνῃ ἡ Σχολὴ αὕτη, ἀλλὰ καὶ αὕτην τὴν στιγμὴν αἱ ἀνάγκαι τῆς εἶναι τόσον μεγάλαι ὥστε διατηρεῖται μόνον χάρις εἰς τὸν ζῆλον ὠρισμένων ἐκ τῶν ἰδίων ἀλλὰ καὶ τῶν ἰδίων τῶν ὑποψηφίων διαιτητῶν.

Πρὸ τινος κατηρτίσθη Ἐπιτροπὴ διὰ τὸν σχηματισμὸν Μικτῆς Ἰωαννίνων ἥτις θὰ ἀντεμετώπιζε τὴν ὁμάδα τῆς Β. Ἀεζοπορίας. Ἀτυχῶς οὔτε ἡ Μικτὴ ἐσχηματίσθη οὔτε ἡ ἀναμενομένη ὁμάς ἀφίχθη. Νομίζομεν ἐν τούτοις ὅτι αἱ προσπάθειαι διὰ τὴν Μικτὴν πρέπει νὰ προχωρήσουν. Πρὸς διευκολυναίαν τῆς προβαίνομεν πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν, εἰς μίαν πρότασιν: Νὰ ἀναθέσῃ—ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τῆς—εἰς τοὺς ἀρχηγούς τῶν ὁμάδων τὴν καθάρτησιν τῆς Μικτῆς. Μερικὲς φορές οἱ ἴδιοι οἱ ποδοσφαιρισταὶ συνεννοοῦνται μεταξύ των καλλίτερον ἀπὸ τοὺς συμβούλους των.

Μᾶς γράφουν ἐξ Ἄρτης ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν κάποιου ἀγῶνος, ὁ διαιτητὴς ὑπέστη ἐπίθεσιν ποδοσφαιριστοῦ. Μετὰ προηγουμένην ἀντικειμενικὴν ἐρευναν ὁ παρεκτραπεῖς θὰ πρέπει νὰ τιμωρηθῆ αὐστηρῶς. Διὰ νὰ λείψουν ἢ τοῦλάχιστον νὰ περιορισθοῦν εἰς τὸ ἐλάχιστον παρόμοια συμβάντα πού δυσφημίζουν καὶ τὸ ἄθλημα καὶ τὴν Ἡπειρον.

Η ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΤΡΙΜΗΝΟΥ

Δημοσιεύομεν κατωτέρω τοὺς ποδοσφαιρικοὺς ἀγῶνας οἱ ὅποιοι διεξήχθησαν κατὰ τὸ τρίμηνον Φεβρουαρίου—Ἀπριλίου κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν.

Φεβρουάριος

12. Ἀτρόμητος—Ἀστὴρ Κερκύρας 5—2 διὰ τὸ Κ. Ἑλλάδος.

Ἀγῶνες Πρωταθλ. Ἡπείρου:

17. Ἀβέρωφ—Ὀλυμπιακὸς Ἄρτης 5—0, Ἀτρόμητος—Α.Ε.Π. 5—1, Ἀετὸς—Ὀλυμπιακ. Ι. 1—0 Λευκάτας—Τηλ. 1—0. 24. Ὀλυμπ. Ι. —Λευκάτας 3—2. Λευκάτας—Α.Ε.Π. 2—1. Ἀβέρωφ—Α.Ε.Π. 2—1. Παναμβροτικὸς—Ὀλυμπ. Ἄρτης 6—1.

Μάρτιος

Ὁ Ἀβέρωφ εἰς δύο ἀγῶνας του διὰ τὸ : Κύπελλον Ἑλλάδος ἀπέκλεισε τὸν Ἀετὸν μὲ 2—0 καὶ τὸν Ἀτρόμητον μὲ 4—2.

Ἐν τῷ μεταξύ διεξήχθησαν αἱ ὑπόλοιποι συ-

ναντήσεις τοῦ α' γύρου διὰ τὸ Πρωτάθλημα τῆς Ε.Π.Σ.Η.Π. μὲ τὰ ἀκόλουθα ἀποτελέσματα:

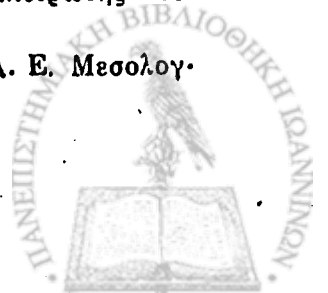
10. Ὀλυμπιακὸς Ι. ΔΕΠ 4—0 Λευκάτας—Ἄτρ. 1—0. Νικόπ.—Τηλ. 2—1. Ἀετὸς—Ὀλυμπιακὸς Ἰωαν. 1—1. 17. Ὀλυμπιακὸς Ι.—Ὀλυμπιακὸς Α. 1—1. Λευκάτας—Νικόπ. 2—1. Ἀετὸς—Ἀβέρωφ 3—2. Παναμβροτικὸς—Ἀτρόμητος 5—3. Ὀλυμπ.—Νικόπ. 3—2.

Κατὰ τὸν Μάρτιον ἐγένοντο ἐπίσης οἱ ἐξῆς ἀγῶνες τοῦ β' γύρου:

31. Ὀλυμπ.—Παναμβρ. 1—0. Ἀετὸς—Λευκάτας 2—0. Ἀβέρωφ—Νικόπ. 2—0. Ἀτρόμητος—Τηλ. 1—0.

Εἰς Ἀθήνας ἡ Ἐθνικὴ Ἑλλάδος τὴν 13ην Μαρτίου ἐνίκησε τὴν Β. Ἰσπανίας μὲ 2—0. Τετατοφύλαξ τῆς Ἐθνικῆς ἦτο ὁ Ἡπειρώτης Τσανακτοῆς.

Εἰς Ἄρταν: Μικτὴ Ἄρτης—Α. Ε. Μεσολογίου 2—1.

Ἄπριλιος

Ἀγῶνες Πρωταθλήματος:

7. Ἀτρόμητος—Ὀλυμπ. I. 4-1. Α.Ε.Π.—Ὀλυμπ. Α. 4-2. Νικόπολις—Παναμφρ. 0-0. Λευκάτας—Τηλ. 3-0. 14. Ἀτρόμητος—Λευκ. 5-2. Νικόπολις—Ὀλυμπ. Α. 1-1. Α.Ε.Π.—Τηλεφ. 1-1.

Διεξήχθησαν ἐπίσης οἱ ἀκόλουθοι φιλικοὶ (ἀνεπίσημοι) ἀγῶνες:

Θεσπρωτὸς Ἡγουμενίτης—628 Τ.Π. 1-1. 40 Σ.Ε. Ὀλυμπιακὸς I 3-2. Ἀτρόμ.—Ζωσιμαία 3-1. Ἀβέρωφ—Α. Ε. Μεσολογγίου 5-3.

Εἰς Ἀθήνας ἢ Ἐθνικὴ Ἐνόπλων (τερματοφύλαξ πάλιν ὁ Τσανακτοῆς) ἐνίκησε τὴν ὑπὸ τὸν Πούσκαν Οὐγγρικήν ὀμάδα μὲ 2-1.

Μιχ. Μπαλαντ. Χανιά. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ γιὰ τὴν προσφορά. Σὰς ἀπαντήσαμε καὶ ἰδιαιτέρως.—**Υπουργ. Πρ. Κυβερν.** (Κ. Τσάτσου) ἀπαντήσαμε δι' ἰδιαιτέρας. «Ἐπειρ. Ἔστια» Θεο)κ)ν. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια, ἀλλὰ ἡ συμπάρτασις μας εἶναι ὑποχρέωσις μας, οἷς ἀπαντήσαμε καὶ οἷς ἐνεβόσαμεν ἰδιαιτέρως.—**Ἀρχιμ. Φίλαρ. Βιτάλ.** Πρέβεζα. Εὐχαριστοῦμε διὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ διὰ τὴν προσφορὰν τῶν μελετημάτων σας τῶν ὁποίων ἐπεται ἡ δημοσίευσις. Στὸν Σεβασ. Κορυτσᾶς γράφουμε σχετικῶς δι' ἰδιαιτέρας.—**Α. Πλατ.** Θεσπρ. Εὐχαριστοῦμε διὰ τὴν ἐκτίμησίν σας. Ἐλάβαμε τὰ χρήματα καὶ οἷς ἀπεστείλαμε τὰ σχετικὰ (ἀποδείξ. καὶ διβλία).—**Ν. Βαζ.** Κάϊρον. Ἐλάβαμε τὸ ἀποσταλὲν ἔμβασμα. Εὐχαριστοῦμε. Τὸ ἐζώκλειστον διεβιβάσθη.—**Χρυσ. Ζιτσ.** Θεο)κ)η, εὐχαριστοῦμε θερμότατα, οἷς γράψαμε ἰδιαιτέρως.—**Βασ. Σφυρ.** Ἀθήνας. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ γιὰ τὴν ἐκτίμησίν σας ὁ κύκλος τῆς «Η. Ε.» εὐχαριστεῖ καὶ ἀνταποδίδει τοὺς χαιρετισμοὺς σας. Τὰ τεύχη ποδὲς ζητᾶτε πρέπει νὰ τὰ λάβατε. ἀπαντήστε μας σχετικῶς.—**Ν. Κοσμ.** Κολχικὸ Λαγκ. Εὐχαριστοῦμεν ὀλόθερα διὰ τὸ συγκινητικὸν ἐνδιαφέρον σας. Ἐνεγράψαμε τὸν Ἡγούμενον κατὰ τὴν παραγγελίαν σας καὶ οἷς ἀπαντήσαμε καὶ ἰδιαιτέρως.—**Εὐδ. Τσολάκ.** Θεο)κ)η. Ἐλάβαμε τὰ χρήματα. Σὰς στείλαμε τὰ ζητηθέντα τεύχη. εὐχαριστοῦμε θερμότατα γιὰ ὅλα.—**Ἐφ. Μ. «Ἡπ. Μέλλον»** Ἀθήνας. Εὐχαριστοῦμε διὰ τὴν κατανόησιν, ἐλάβαμεν ὑπὸ σημείωσιν τὰ γραφόμενά σας σχετικῶς.—**ΓΑΓΥΕΚ | ΓΕΣ Β.Σ.Τ. 902.** Εὐχαριστοῦμε θερμῶς καὶ συγχαίρομεν διὰ τὴν ἀποσταλείσαν ἐκδοσὶν τῆς ἱστορίας «Οἱ ἀγῶνες στὴν Ἄνατ. Μακεδονίαν καὶ Θράκην». Ἀπεστείλαμεν σχετικὴν ἀπόδειξιν.—**Δαν. Βιβλ. Α' ἐκπαιδ. περιφ. Δράμας.** Ἐπιστολὴ ἐλήφθη. Εὐχαριστοῦμε θερμῶς. Σὰς ἀπεστείλαμε ταχυδρομικῶς τὴν ἀπόδειξιν καὶ τὰ ληφθέντα τεύχη. Ἡ «Η. Ε.» ἐκτιμᾶ πολὺ τὴν προσπάθειάν σας.—**Γ. Τάμβ.** Ἀθήνας.

Ἡμεῖς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ γιὰ τὴν ὑποδείξειν σας, στὴν ἐκδοσὶν τῆς «Η. Ε.», Σὰς στέλλομε τὰ ζητηθέντα τεύχη. Γιὰ τὴν ἐπανόρθωσιν, δὲν νομίζετε πῶς εἶναι μᾶλλον ἀργά; Ἐαναγράψτε μας σχετικῶς.—**Ἐθν. Βιβλιοθήκη.** Ἀθήνας. Τὸ ζητηθὲν τεύχος (49ον) ἐστάλη.—**Η. Βασίλ.** Ἀθήνας. Ἡ συνέχεια (3ο μέρος) τῆς δημοσιευμένης ἐργασίας σας ἐλήφθη. Εὐχαριστοῦμε.—**Σπ. Σκίπ.** Ἀθήνας. Ἐλάβαμε καὶ τὴν ἐπιστολὴν καὶ τὰ χρήματα. Εὐχαριστοῦμε. Ἀπαντήσαμε καὶ οἷς ἐταχυδρομήσαμε τὰ ζητηθέντα. Διὰ τὸν ἀδελφόν σας ποιητὴν Σωτ. Σκίπη, κάναμε ἀπλῶς τὸ καθήκον μας.—**Σ. Πάντ.** Ἀλεξανδρείαν. Σὰς γράψαμε ἰδιαιτέρως.—**Π. Κοντομήχ.** Λευκάδα. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ οἷς συγχαίρομε γιὰ τὴν ἰδέαν σας. Σὰς γράψαμε καὶ ἰδιαιτέρως.—**Εὐρ. Σούρλ.** Ἀθήνας. Εὐχαριστοῦμε θερμότατα γιὰ τὴν θετικὴν συμπάρτασίν σας καὶ οἷς συγχαίρομεν ἀνεπιφύλακτα γιὰ τὴν πνευματικὴν παραγωγὴν σας. Ἡ «Η. Ε.» στηρίζει πολὺ τὴν προσφορὰ συνεργατῶν ὡς ἐσεῖς. Σὰς γράφουμε καὶ ἰδιαιτέρως.—**Νομαρχ. Θεσπρωτ.** (ἐπὶ 6017) 21.3.57 ἔγγρ. σας). Εὐχαριστοῦμε διὰ τὸ θερμόν σας ἐνδιαφέρον.—**Ι. Π. Κουτσοχ.** Γιὰ τὴν συγκινητικὴν σας προσφορὰ ἢ «Η. Ε.» οἷς εὐχαριστεῖ θερμῶς. Σὰς ἀπαντήσαμε ἰδιαιτέρως.—**Σ Δάκαρ.** Γερμανίαν. Ὁ κύκλος τῆς «Η. Ε.» οἷς ἐκφράζει εὐχαριστεῖτε καὶ οἷς εὐχεται ταχεῖαν ἐπάνοδοσιν στὴν πατρίδα μας.—**Β. Σκαφιδ.** Φάρσαλα. Συνεργασία σας ἐλήφθη. Εὐχαριστοῦμε. Σὰς στείλαμε τὰ ζητηθέντα κλισσὲ μὲ ἰδιαιτέραν μας.—**Κυπρ. Χρυσ.** Λευκωσ. Εὐχαριστοῦμε κι' εὐχόμεσθε ὀλόψυχα. Σὰς ἀπαντήσαμεν ἰδιαιτέρως.—**Ἀρχ. Ἀνδρικ.** Ἰταλία. Μᾶς συγκινησατε καλὴ μας φιλία. Περιμένομε, Ἡ «Η. Ε.» θὰ οἷς ἐρχεται τακτικῶς.—**Γ. Παπαγ.** Βόλου. Εὐχαριστοῦμε θερμότατα. Ἐδιωρθώσαμε σχετικῶς, κατὰ τὴν ὑπόδειξίν σας.—**Δ. Γιάνκ.** Ἀθήνας. Εὐχαριστοῦμε θερμότατα γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας. Ἐλάβαμε τὴν συνεργασίαν ποὺ μᾶς στείλατε. Σὰς ἀπαντοῦμε καὶ ἰδιαιτέρως.—**Ν. Μάκρ.** Θεσσαλονίκη. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν καλοκαίριαν φιλίαν σας. Ἐλάβαμε τὴν συνεργασίαν καὶ ἐβρήκαμε τὸ «Μήνυμα στὸν ξεν. τῆς Φούρκας». Ἐπίσης ἐπήραμε τὴν ἐκδοσὴν σας. θὰ φροντίσομε γιὰ ὅλα καὶ θὰ οἷς γράψωμε καὶ ἰδιαιτέρως.—**Β. Χατζηπ.** Θεο)ν)κη. Σὰς ἀπαντήσαμε ἰδιαιτέρως.—**Δημ. Βιβλιοθ.** Κοζάνης. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας. Σὰς ἐπέστειλαμε τὸ ζητηθὲν τιμολόγιον.—**Ἀνθ. Ζόλδ.** Ἀργίον. Εὐχαριστοῦμε θερμότατα.—**Γυμν. Ἀγναντων.** Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας. Σὰς ἐταχυδρομήσαμε τὰ ζητηθέντα.—**Ἀγ. Κομμάταν.** *Wat. Mass.* Κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σας, ἐνεργήσαμε. Σὰς εὐχόμεσθε καλὴν ἐγκατάστασιν.—**Γ. Τσαλ.** (Γιαννιώτη) Θεο)ν)κη. Τὸ ποίημά σας ἐνὶ ἔχει μίαν βαθειὰ πνοὴν καὶ λυρικήν διάθεσιν ἢ γενικὴν συγκρότησίν του στὸ δημοτικὸ μοτίβο τὸ καὶ νει ἀδόκιμο καὶ συνάμα τὸ γεμίζει μὲ πεζολογικὴν στοιχεῖα. Ἐχετε ταλέντο. Κι' αὐτὸ μᾶς δίνει ἰδιαιτέρως ἰκανοποίησιν. Ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ διαβάσετε — πρὸ παντὸς σύγχρονη ποίησις — γιὰ νὰ μορφώσετε προσωπικὴν ἐκφρασὴν.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΠΡΙΛΙΟΣ - ΜΑΙΟΣ

1957

ΜΟΣ ΣΤ. ΤΕΥΧΗ 60^{ΟΝ} - 61^{ΟΝ}

ΨΑΡΕΜΑ ΣΤΗΝ ΠΑΜΒΟΥΛΙΑ

(Φωτογραφία Δ.γγ. Καλογερίδη)

